

PAULIINA RÄTY

KEHITYSTÄ JA/VAI TURVALLISUUTTA?

Euroopan unionin turvallisuustodellisuuden diskursiivinen rakentuminen

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2008

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys	2
1.2. Kansainvälisen politiikan muuttunut toimintaympäristö	4
1.3. Lyhyt katsaus kansainvälisen politiikan teorian kehitykseen	6
2. KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TIETEENALAN TURVALLISUUSORIENTAATIOT	8
2.1. Turvallisuuden perinteinen rakentuminen	10
2.2. Kööpenhaminan koulukunta ja laajentuva turvallisuuskäsite	12
2.2.1. Kööpenhaminan koulukunnan kritisointia	15
2.3. Kriittisiä näkökulmia turvallisuuteen	16
2.3.1. Kriittisen turvallisuuden rakentuminen	21
2.3.2. Tavoitteena muutos ja emansipaatio	25
2.3.3. Länsimainen turvallisuus	28
2.3.4. Arviointia ja kritiikkiä	30
2.3.5. Feministinen turvallisuus	32
2.4. Inhimillinen turvallisuus	36
2.4.1. Inhimillisen turvallisuuden määritelmä akateemisessa keskustelussa	37
2.4.2. Kehitys ja turvallisuus	41
2.5. Kokoavia linjauksia turvallisuudesta	44
3. KEHITYSYHTEISTYÖ KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TIETEENALALLA	49
3.1. Ehdollistamispolitiikka kehitysyhteistyön käytäntönä	52
3.2. Euroopan unionin kehitysyhteistyö	54
3.3. Historiallista taustaa ja arviointia	56
3.4. Euroopan unionin kehitysyhteistyö ja turvallisuuspoliittiset intressit	58
4. DISKURSSIANALYYSI MENETELMÄLLISENÄ VIITEKEHYKSENÄ	60
4.1. Diskurssin käsite ja diskurssianalyysin tutkimuskohteet	62
4.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kriittinen ote	65
4.3. Diskurssit ja valta	68
4.3.1. Diskurssien väliset ja sisäiset valtasuhteet	69
4.3.2. Sosiaalinen valta, tieto ja instituutiot	71
4.3.3. Diskurssien ideologiset seuraukset ja mahdollisuus muutokseen	72
4.4. Aineiston tulkinta ja diskurssien tunnistaminen	73
4.4.1. Hegemonisten diskurssien ja ideologisten elementtien tunnistaminen tekstistä	74
4.5. Kansainvälisen politiikan ja turvallisuuden diskursiivinen rakentuminen	76
5. AINEISTON ANALYYSI	78
5.1. Aineiston analyysin lähtökohdat	78
5.2. Aineiston esittely	81
5.3. Euroopan unionin turvallisuusarkkitehtuuri	82
5.4. EUROOPAN UNIONIN TURVALLISUUTTA RAKENTAVAT MERKITYSJÄRJESTELMÄT	87

5.4.1. Globalisaatiodiskurssi	88
5.4.2. Turvalliustuulallisuuden diskurssi.....	91
5.4.3. Samankaltaisuusdiskurssi.....	97
5.4.4. Inhimillisen turvallisuuden diskurssi	101
6. KEHITYSYHTEISTYÖN ASEMA UNIONIN TURVALLISUUSDISKURSSEISSA.....	114
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	120
LÄHDELUETTELO	125

1. JOHDANTO

Pro gradu-tutkielmani käsittelee Euroopan unionin turvallisuuskäsitettä sekä sen suhdetta kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön. Kehityksen ja turvallisuuden yhteys ei ole mikään uusi kysymys. Voidaan yleisesti todeta, ettei ole kehitystä ilman turvallisuutta, eikä turvallisuutta ilman kehitystä. Turvallisuuden ja kehityksen yhdistävä holistinen näkökulma ei kuitenkaan ole ongelmaton. Niiden yhteys tuodaan usein esille niin itsestään selvällä ja ongelmattomalla tavalla, että se menettää merkityssisältöään. Oma kiinnostukseni aihetta kohtaan heräsi juuri tästä lähtökohdasta. Juhlapuheheretoriikassa korostettu kehityksen ja turvallisuuden yhteys ei useinkaan pidä sisällään konkreettisia näkemyksiä siitä, mitä edellisten yhdistäminen käytännössä merkitsee. Kehityksen ja turvallisuuden yhdistäminen nähdään monesti jo itsessään arvokkaaksi. Samalla vähemmälle huomiolle jää se, kenen turvallisuudesta ja kehityksestä puhutaan. Ei kuitenkaan ole merkityksetöntä kenen näkökulmasta turvallisuuteen viitataan, sillä turvallisuus ei ole absoluuttinen tila, joka pätee yhdenmukaisesti kontekstistaan riippumatta.

Kehitysyhteistyön yksi ajankohtaisimmista teemoista koskee sen suhdetta turvallisuuspolitiikkaan ja yleisemmin turvallisuuteen. Kehitysyhteistyön asema on siinä mielessä problemaattinen, että kehitysapua on usein käytetty valtioiden omien intressien ajamiseen. Syyskuun yhdennentoista jälkeen on ollut merkkejä siitä, että kehitysyhteistyö on vaarassa tulla alisteiseksi turvallisuuspoliittisille intresseille, jolloin kehitysyhteistyön pääperiaatteet (kuten köyhyyden vähentäminen) saattavat menettää merkitystään. Tulee kuitenkin huomioida se, että turvallisuuspolitiikka ja kehitysyhteistyö liittyvät jo lähtökohtaisesti toisiinsa. Kysymys onkin siitä, missä määrin niiden tavoitteet ovat yhteneviä ja missä määrin toinen on mahdollisesti alisteisessa asemassa suhteessa toiseen. Se, minkälaiseksi kehitysyhteistyön ja turvallisuuspolitiikan suhde kehittyy, riippuu olennaisesti siitä, minkälainen tulkinta turvallisuudesta tulee vallitsemaan.

Turvallisuus on yksi kansainvälisen politiikan tieteenalan keskeisimmistä käsitteistä ja sen muutos heijastelee myös laajempaa muutosta tieteenalan keskusteluissa. Turvallisuuden ja kehityksen suhteen pohtiminen pitääkin mielestäni sisällään jotain oleellista tieteenalan kannalta, sillä sen avulla päästään käsiksi keskeisiin kysymyksiin tieteenalan maailmankuvasta. Tieteenalan kertomuksissa pyritään usein hallitsemaan käsitteitä niin, että ne kykenevät määrittämään jotain oleellista, tieteellisesti mitattavaa hyödykettä. Ongelmana on se, ettei inhimillisen turvallisuuden piiriin kuuluvilla ilmiöillä usein ole olemassa helppoja ja hallittuja vastauksia. Olen kiinnostunut vaihtoehtoisista teoreettisista suuntauksista kansainvälisen politiikan tieteenalan sisällä sen vuoksi,

että nähdäkseni vasta niiden ymmärtämisen kautta päästään käsiksi tieteenalan todellisuuteen. Tämän tutkielman taustalla vaikuttaakin kritiikki sitä kohtaan, että sekä kansainvälisen politiikan käytännöissä että akateemisessa maailmassa valkoisen länsimaisen miehen näkemys maailmasta näyttäisi pysyvän normina. Samalla päästään vaikuttamaan siihen, millainen tieto ja tutkimus on arvokasta. Näin ollen tulee huomioida ne valtopoliittiset käytännöt, jotka vaikuttavat teorianmuodostukseen ja siihen, kenen äänet pääsevät kuuluville tieteenalan keskusteluissa. Lisäksi niitä tulee aktiivisesti paljastaa ja analysoida.

Kehityksen ja turvallisuuden yhdistäminen edellyttää inhimillisen turvallisuuden näkökulmaa, sillä ilman sitä edellisten suhde ei voi olla tasapainossa. Oleellista on kuitenkin se, mistä viitekehyksestä käsin inhimillistä turvallisuutta käsitellään. Kriittiset näkemykset turvallisuudesta tarjoavat nähdäkseni parhaan viitekehyksen inhimillisen turvallisuuden tarkasteluun ja lopulta turvallisuuden ja kehitysyhteistyön suhteen määrittämiseen. Kriittiset suuntaukset eivät kuitenkaan yksin kykene selittämään koko turvallisuuteen liittyvää ilmiökenttää. Tämän vuoksi arvioin työssäni laajasti myös muita näkemyksiä turvallisuudesta.

1.1. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys

Työni tarkoituksena on pohtia turvallisuuden ja kehityksen (kehitysyhteistyön) suhdetta ja problematiikkaa diskurssianalyttisestä viitekehyksestä käsin. *Minkälainen turvallisuuskäsite Euroopan unionilla on? Mikä on sen suhde kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön?* Tutkimuskysymyksen muotoilu perustuu siihen lähtökohtaan, että kehitysyhteistyön ja turvallisuuden suhteen määrittäminen riippuu oleellisesti unionin turvallisuuskäsitteen sisällöstä. Turvallisuuskäsitteen kautta voidaan puolestaan tarkastella kehitys- ja turvallisuusdiskurssien keskinäisiä suhteita. Tätä kautta päästään siis näkemykseen siitä, minkälainen asema kehitysyhteistyöllä voi olla unionin politiikassa. Näin ollen en siis keskity eksplisiittisesti tarkastelemaan ainoastaan miten kehitysyhteistyö esitetään turvallisuusdiskursseissa, sillä tämä ei riitä kuvaamaan sitä todellisuutta, jonka puitteissa toimitaan.

Teoreettinen viitekehykseni koostuu kansainvälisten suhteiden tieteenalan turvallisuusnäkemysistä. *Miten turvallisuus käsitteenä mielletään tieteenalan diskursseissa ja miten tämä mahdollisesti heijastuu unionin käsityksiin turvallisuudesta?* Kiinnitän huomiota myös siihen, kenen turvallisuudesta sekä tieteenalan keskusteluissa että unionin dokumenteissa puhutaan, sillä kysymys on oleellinen teoreettisen viitekehykseni kannalta. En keskity tarkastelemaan

Eurooppa-tutkimuksen piirissä ilmenevää turvallisuuskeskustelua, vaan teoreettinen viitekehysten muodostuu nimenomaan kansainvälisten suhteiden tieteenalan turvallisuuskeskustelusta. Edelliset ovat toki osaltaan myös päällekkäisiä. Tavoitteenani on tuoda kansainvälisten suhteiden tieteenalan termejä unionin yhteyteen, sillä nähdäkseni unionin turvallisuuden tarkastelu yksin Eurooppa-tutkimuksen piirissä ilmenevän teoretisoinnin pohjalta ei olisi oman tutkimusongelmani viitekehysten kannalta hedelmällistä. Lisäksi Eurooppa-tutkimusta ei mielestäni tulisi pitää omana suljettuna tieteenalanaan, vaan sen teoreettisen kehittymisen kannalta on merkittävää, ettei se eriydy kansainvälisten suhteiden teoreettisesta keskustelusta. Esimerkiksi Mette Eilstrup-Sangiovannin mukaan Eurooppa-tutkimuksen teoreettinen kehitys edellyttää osallistumista laajempiin kansainvälisten suhteiden ja politiikantutkimuksen debatteihin. (Eilstrup-Sangiovanni 2006: 470.)

Kansainvälisten suhteiden tieteenalan turvallisuusdiskurssien muutos heijastaa samalla laajempaa muutosta tieteenalan keskusteluissa. Tuon tämän keskustelun puitteissa esille turvallisuuskäsitteen kehittymisen sen perinteisestä realismin mukaisesta näkemyksestä kriittisempiin tulkintoihin. Pääpaino on kriittisen teorian ja feminismin näkökulmissa, joiden kautta nostan esille työni kannalta keskeisen inhimillisen turvallisuuden käsitteen. Hypoteesini mukaan inhimillisen turvallisuuden käsite voi ainakin teorian tasolla yhdistää kehityksen ja turvallisuuden merkityksiä.

Tämä tutkielma pohjautuu konstitutiiviseen lähestymistapaan todellisuudesta, jonka mukaan maailma rakentuu kielen, kulttuurin ja muun inhimillisen toiminnan sekä ajattelun perusteella. Näin ollen teoria on osa tutkimuskohdetta, joka samalla muokkaa ja rakentaa sitä. (Laitinen 1999: 24.) Lisäksi näkökulma on kriittinen pohjaten kriittiseen kansainvälisten suhteiden traditioon.¹ Tulee kuitenkin huomioida, ettei turvallisuuden ontologian tarkastelu minkään yhden teoreettisen suuntauksen pohjalta ole välttämättä kovin hedelmällistä. Nykypäivän ilmiöt ja ongelmat ovat yhä moninaisempia ja myös tieteenalan teorioiden on kyettävä vastaamaan näihin haasteisiin. Näin ollen tieteenalan sisäisiä jakolinjoja onkin turha enempää korostaa.² Teoriaosuuteni on turvallisuuden suhteen laaja, sillä nähdäkseni turvallisuutta ei voida monipuolisesti tarkastella ilman sitä historiallista kontekstia, jonka puitteissa eri käsitykset ovat syntyneet.

---

¹ Kriittinen lähestymistapa voi saada monenlaisia merkityksiä. Samoin kriittinen kansainvälisten suhteiden suuntaus on kiistanalainen kokonaisuus, jonka sisällöstä on olemassa yhtä monta tulkintaa kuin tulkitsijaakin. Tässä tutkielmassa kriittinen ote merkitsee muun muassa tiedon ja vallan suhteen, historiallisen kontekstin merkityksen sekä syy- ja seuraussuhteiden tunnustamista.

² Lisäksi on aiheellista kysyä voiko keskustelu turvallisuudesta rajoittua ainoastaan kansainvälisen politiikan tieteenalan sisälle vai pitäisikö pyrkiä monitieteellisempään lähestymistapaan? Tämän työn puitteissa se olisi kuitenkin turhan suuri haaste.

Tutkielmani perustuu ajatukselle turvallisuuden muotoutumisesta diskursseissa sekä oletukselle siitä, että turvallisuuskäsitteen sisällön määrittämiseen vaikuttaa se, kenellä on valtaa suhteessa näihin diskursseihin. Turvallisuuden käsitteistön rakentumisen kokonaisvaltainen ymmärtäminen edellyttääkin turvallisuuden tarkastelua diskursiivisten käytäntöjen tuottamana. Näin ollen myös kansainvälisten suhteiden teoriakenttää ja sen sisältämiä käsitteitä pidetään diskursiivisina muodostelmina. Diskursiivinen näkökulma kansainvälisten suhteiden teoriasta on merkittävä, sillä sen avulla voidaan paljastaa sellaisia asioita, joita valtavirran teoriat jättävät huomiotta. Tällainen näkökulma havainnollistaa valtavirran teorioiden valtaa ja niitä todellisuuden аспектеja, jotka jäävät niiden varjoon. (George 1994: x-xi.)

Tutkielmani tulee etenemään seuraavalla tavalla: Ensimmäisessä luvussa tuon esille kansainvälisen politiikan muuttunutta toimintaympäristöä, jonka pohjalta käsittelen lyhyesti tieteenalan teoreettista kehitystä. Toinen luku käsittää tieteenalan turvallisuuskeskustelun perinteisistä tulkinnoista kriittisempiin näkemyksiin. Tämän jälkeen käyn läpi kehitysyhteistyön sisältämää problematiikkaa muun muassa ehdollistamisen käsitteen viitekehyksestä käsin. Samalla tuon esille työni kontekstin, Euroopan unionin kehitysyhteistyön ja arvioin unionin kehitysyhteistyön luonnetta ja painotuksia sen historiallisesta kontekstista käsin. Luvussa neljä esittelen työni metodin, diskurssianalyysin, joka määrittää oman positioni tutkimuksentekijänä sekä ne ontologiset ja epistemologiset elementit, joihin tämä tutkielma perustuu. Viimeisessä osiossa vastaan edellisten välineiden avulla esittämiini tutkimuskysymyksiin.

1.2. Kansainvälisen politiikan muuttunut toimintaympäristö

Kylmän sodan päättyminen on vaikuttanut maailmanpolitiikan tematiikan ja ilmiöiden muotoutumiseen. Lännen ja idän ideologisen vastakkainasettelun sijaan kansainvälistä yhteisöä ovat askarruttaneet muun muassa uudenlaisen maailmanjärjestyksen määrittäminen, kehittyneiden ja kehitymättömien maiden väliset elintasoerot sekä ympäristöasiat. (White et al. 1997: 3.) Vaikka maailmanpolitiikan agenda onkin muuttunut, ei kuitenkaan voida sanoa, että kylmän sodan päättyminen olisi vaikuttanut keskeisten ongelmien, kuten ympäristö- ja kehityskysymysten, ratkaisemiseen. (White et al. 2005: 274.)

Laajemmalla tasolla globalisaation ilmiö on vaikuttanut uusien makrokysymysten esiintuloon. Uuden agendan kysymykset, kuten AIDS, terrorismi, uskonnollinen fundamentalismi ja siirtolaisuus, ovat siis yhä enemmän globaaleja luonteeltaan. (Lawson 2002: 3.) Turvallisuuden

suhteen globalisaatio on usein liitetty muun muassa ekologiseen rappeutumiseen, siirtolaisvirtoihin, kansainväliseen rikollisuuteen, hallitsemattomaan väestön lisääntymiseen sekä uskonnolliseen fundamentalismiin. Globalisaatioon liittyy myös ajatus globaalista vastuusta. (Goetschel 2000: 264.) Globalisaation merkitys muuttuvan turvallisuuskäsitteen kannalta onkin merkittävä, sillä se heijastaa kansainvälisen ja globaalien ympäristön laajempaa muutosta. Globalisaation prosessi on korostanut valtioiden merkityksen suhteellistumista muihin poliittisiin toimijoihin nähden kansainvälisellä ja ylikansallisella tasolla. Keskustelu laajentuvasta turvallisuudesta pitää myös sisällään turvallisuuden ja turvattomuuden ulottuvuuden, jota ei voida sitoa valtion rajojen sisälle. Globalisaation aiheuttamia uusia turvallisuushuhtia onkin yleisemmin vaikea arvioida realismin teoreettisesta viitekehyksestä käsin. (Emt. 259-260.)

Maailmanpolitiikka on perinteisesti jakautunut korkean ja matalan tason politiikkaan (*high ja low politics*), mutta muutosten myötä tämä jakolinja on hämärtynyt. Perinteisesti korkean tason politiikka on määrittänyt sitä ympäristöä, jossa matalan tason politiikka tapahtuu. Korkean tason politiikka on siis liittynyt (perinteisiin) valtioiden turvallisuuteen liittyviin asioihin ja diplomaattisen koneiston hallintaan, kun taas matalan tason politiikka on pitänyt sisällään esimerkiksi ympäristö- ja kehitysasiat. Näin ollen matalan tason politiikkaa on pidetty alisteisena korkean tason politiikalle ja myös akateeminen tutkimus on keskittynyt enemmän jälkimmäiseen. (White et al. 1997: 13–14.) Tänä päivänä on kuitenkin yhä vaikeampi tehdä jakoa näiden kahden politiikkatyyppin välille. Samalla kun kotimaisten ja kansainvälisten kysymysten rajalinjat ovat hämärtyneet, myös korkean ja matalan tason politiikkojen jakolinjat vaikuttavat vanhentuneilta. (White et al. 2005: 11.) Tämä tulee hyvin ilmi turvallisuuskäsitteen laajenemisesta ja siitä, kuinka turvallisuuskysymykset pitävät sisällään yhä enemmän sekä matalan, että korkean tason elementtejä.

Brian White, Richard Little ja Michael Smith painottavat historiallisen perspektiivin merkitystä. Uudet ilmiöt eivät siis korvaa vanhoja, sillä maailmanpolitiikka perustuu jatkuvuudelle ja asioiden historiallisen kontekstin ymmärtämiselle. Ymmärtääksemme jonkun tietyn ongelman tai kysymyksen tulee meidän asettaa se kontekstiinsa eli siihen tiettyyn maailmanpoliittiseen tilanteeseen, jossa se on syntynyt. (White et al. 1997: 3-6.) Esimerkiksi kehityskysymysten ja ympäristön merkitys maailmanpolitiikan agendalla on selkeästi lisääntynyt. Syyskuun yhdennentoista jälkeen kehityskysymykset ovat olleet yhä keskeisempiä, sillä köyhyyttä pidetään tällä hetkellä keskeisenä uhkana globaalille rauhalle. (Thomas, Reader 2005: 90.) Terrorismin vastainen sota onkin nähdäkseni vaikuttanut siihen, miten kehityskysymykset tulevat nykypäivänä

esille. Tällöin kehityskysymyksiin liittyy yhä enemmän laajentunut turvallisuuskäsite ja niiden tekijöiden tunnustaminen, jotka aiheuttavat terrorismia ja jotka siis uhkaavat myös omaa turvallisuuttamme. Caroline Thomasin ja Melvyn Readerin mukaan tuleekin jatkuvasti kysyä, kenen intressien mukaan kehitys ja kehitysyhteistyö toimivat. (Emt. 94.)

1.3. Lyhyt katsaus kansainvälisen politiikan teorian kehitykseen

Jotta kansainvälisen politiikan tieteenalan turvallisuuskeskustelua voitaisiin laajemmin ymmärtää, tulee ottaa huomioon tieteenalan kehityksen yleisempi viitekehys. Tämän vuoksi käsittelen lyhyesti tieteenalan keskeisiä kehityslinjoja. Kansainvälisen politiikan teorian kehitystä voidaankin tarkastella kronologisesti suurten debattien avulla. Steve Smith viittaa John Vasqueziin, jonka mukaan teoriakehitys voidaan jakaa pääasiallisesti kolmeen eri vaiheeseen: idealistiseen vaiheeseen³, realistiseen traditioon⁴ sekä behavioralistiseen kapinaan. Lähempänä nykypäivää on alettu keskustelemaan kolmannesta debatista, jonka sisällöstä teoretikot ovat kuitenkin montaa mieltä.⁵ (Smith 1995: 14–15.) Yosef Lapidin mukaan kolmatta debattia käydään positivistien ja postpositivistien kesken. (Lapid 1989: 237.)

1980-luvulta alkunsa saanut postpositivistinen haaste kansainvälisen politiikan valtaviiran teorioille juontaa juurensa kritiikistä realismin hallitsevaa asemaa kohtaan. Niille on yhteistä yleisemmin yhteiskuntatieteiden tieteellisen ajattelun ja filosofisen perustan kritiikki. Positivismille ja rationalismille perustuvat perinteiset paradigmat yksinkertaistavat asioita, eikä niiden avulla voida tutkia nykypäivän todellisuutta. Postpositivistisen orientaation muodostavat muun muassa kriittinen teoria, historiallinen sosiologia, postmodernismi ja feminismi. (Smith 1995: 24.) Lisäksi positivistinen näkemys epistemologiasta kyseenalaistettiin. Positivistinen epistemologia perustaa tieteen legitimitetin abstraktille logiikalle, eikä ota huomioon tietäjän ja tiedon sosiaalista ja historiallista kontekstia. Postpositivististen suuntausten mukaan sosiaalista maailmaa ei voida tutkia samoilla periaatteilla kuin luonnontieteissä. (Locher, Prügl 2001: 118.) Kari Laitisen mukaan

---

³ Idealistista vaihetta seurasi ensimmäinen debatti eli idealismin ja realismin välinen väittely sodan ja rauhan ominaisuuksista 1930–1940-luvuilla. (Smith 1995: 14.)

⁴ Idealistisen vaiheen jälkeen vallalla ollut realistista traditiota seurasi realismin ja behavioralismin välinen debatti 1950–1960-luvuilla. Debatti käsitteli enemmänkin kansainvälisten suhteiden teorian metodologiaa, joista edellinen edusti traditionaalista paradigmaa kun taas jälkimmäinen tieteellistä paradigmaa. (Smith 1995: 15.)

⁵ Lisäksi voidaan mainita neorealismien ja neoliberalismin välinen debatti, joka on Smithin mukaan merkittävin etenkin yhdysvaltalaisen kansainvälisen politiikan teorian valtaviirassa. Debatti perustuu valtiokeskeisten ja transnationalistien väliseen väittelyyn valtion asemasta kansainvälisessä politiikassa. Smithin mukaan sekä neorealisteja että uusliberalisteja voidaan pitää rationalisteina ja myöhempiä 1980-luvulla syntyneitä edellisiä kritisovien suuntausten kannattajia reflektivistinä. (Smith 1995: 22–24.)

tieteenala on jakautunut 1990-luvulla kolmeen eri suuntaukseen: rationalismiin, reflektivistiseen suuntaukseen sekä sosiaaliseen konstruktivismiin. (Laitinen 1999: 29.) Wiener korostaa konstruktivistisen suuntauksen merkitystä, sillä se on helpottanut tieteenalan keskustelua rationalistien ja reflektivistien välillä ja onnistunut kaventamaan näiden suutausten eroja. (Wiener 2003: 253.) Toisaalta konstruktivismia voidaan myös kritisoida sen perusteella, että siitä uhkaa muodostua kaiken kattava teoriasuuntaus, jonka puitteissa reflektivistiset suuntaukset jäävät huomiotta. (Sylvester 2002: 11.)

Smith ei näe edellisiä jakolinjoja debatteihin oikeana lähestymistapana kansainvälisen politiikan tieteenalan kehitykseen ja nykytilaan. Smithin mukaan kansainvälisen politiikan tieteenalan tärkein metateoreettinen kysymys on *maailmaa selittävän teorian* ja todellisuutta rakentavan *konstitutiivisen teorian* välillä. Teoriat siis vastaavat kysymykseen siitä, millainen sosiaalinen maailma on luonteeltaan. Edellinen viittaa luonnolliseen maailmaan, joka on olemassa teorioiden ulkopuolella ja jälkimmäinen taas maailmaan, jota luodaan teorioiden avulla. (Smith 1995: 27.) Tarkastelemalla konstitutiivista ja selittävää teoriaa, tarkastellaan samalla sitä, mikä on kansainvälisen politiikan teoria merkitys ja sitä, mihin se pyrkii. Konstitutiivinen lähestymistapa ottaa huomioon sen kulttuurisen ja historiallisen tilanteen, jonka puitteissa teorioita muokataan ja luodaan. Kieli, kulttuuri, uskonto, etnisuus, yhteiskuntaluokka ja ideologia ovat tekijöitä, jotka muokkaavat maailmankuvaamme. Konstitutiivisen lähestymistavan mukaan meidän tuleekin kysyä, miksi keskitymme tiettyihin asioihin (kuten valtioihin ja järjestelmätason toimintaan) jättäen huomiotta useita muita sosiaalisen todellisuuden tekijöitä (kuten luokka- tai ympäristölliset asiat). (Burchill 1996: 14-15.)

Vasques ei puolestaan näe kansainvälisen politiikan tieteenalaa useiden eri teorioiden kilpailukenttänä. Hän korostaa, että monet niin sanotut teoriat eivät oikeastaan ole teorioita, vaan enemmänkin käsitteellisiä viitekehyksiä. Useimmat niistä eivät myöskään kilpaile toistensa kanssa, sillä ne yrittävät selittää erilaisia ilmiöitä. Ongelmana ei siis ole se, että teorioiden joukosta tulisi valita se oikea, vaan se, että teorioista saadaan yhdisteltyä yhtenäinen kokonaisuus hyödyntämällä eri metodologioiden mahdollisuuksia. (Vasquez 1995: 234.) Oman tutkielmani viitekehyyksessä tämä merkitsee sitä, ettei ole tarkoituksena korostaa tietyn teorian arvokkuutta suhteessa toiseen, vaan sen sijaan näkökulmaa, jonka mukaan erilaiset ilmiöt ja kysymykset tarvitsevat myös erilaisia teoreettisia viitekehyksiä.

2. KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TIETEENALAN TURVALLISUUSORIENTAATIOT

Turvallisuus on käsitteenä epämääräinen. Sitä käytetään hyvin erilaisissa konteksteissa ja useisiin erilaisiin tarkoituksiin oli kyseessä sitten yksilöt, yhtiöt, hallitukset tai akateemikot. Se voi viitata ihmisiin ja asioihin, keinoihin ja päämääriin sekä ulkoisiin tapahtumiin ja sisimpiin tunteisiin. (McSweeney 1999: 1.) Jokapäiväisessä turvallisuuskäsitteen käytössä turvallisuus viittaa usein johonkin kovaan, objektiiviseen ja ongelmattomaan. Toisaalta arkikäytössä turvallisuudella saattaa olla myös pehmeä merkitys, jolloin se viittaa yksilöiden välisiin suhteisiin ja pitää sisällään suuren joukon erilaisia arvoja. (Emt. 81.)

Turvallisuuden kokeminen myötäilee Timo Rusasen mukaan kuvitellun ja todellisen uhkan vaihteluita. 1980-luvulta lähtien maailmanpoliittinen turvallisuus onkin ollut yhteydessä laajempiin kansainvälisiin kehityskuluihin, kuten maailmankaupan epäoikeudenmukaisuuteen sekä maailmanlaajuisiin sosiaalisiin ja ympäristöongelmiin. Lisäksi sosiaalisen maailman murros 1990-luvulla mursi perinteistä idän ja lännen vastakkainasettelua sekä nosti pohjoinen-etelä-konfliktit esiin yhä selkeämpinä. Näin myös uhkat ovat muuttaneet muotoaan ja liittyvät maailmanlaajuisiin kysymyksiin kaupankäynnistä, talouden rakenteista, ympäristöongelmista ja esimerkiksi etnisistä ristiriidoista. Konfliktit saavat Rusasen mukaan alkunsa erityisesti taloudellisen potentiaalin ja raaka-ainevarojen epätasaisesta jakautumisesta. (Rusanen 2000: 308–311.) Tästä näkökulmasta korostuu nimenomaan turvallisuuden globaali ulottuvuus, jolloin uhkien nähdään olevan valtion kontrollin ulottumattomissa.

Kylmän sodan päättymisestä aiheutuneet dramaattiset muutokset ovat Karin Fierken mukaan vaikuttaneet kansainvälisen politiikan tieteenalalla kaikkein vahvimmin juuri turvallisuuden tutkimuksen alaan, sillä se on ollut pitkälle juuri kylmän sodan tuotosta. Kylmän sodan aikainen turvallisuuskäsite syntyikin tietysti historiallisessa kontekstissa ja liittyi läheisesti ydinaseiden problematiikkaan. Kylmän sodan päättymisen toikin mukanaan tarpeen käydä laaja-alaisempaa keskustelua turvallisuuden käsitteen sisällöstä (Fierke 2002: 129.) Tätä myötä alettiin laajemmin korostaa kansallisen turvallisuuden ohella myös yksilöllistä, kansainvälistä ja globaalia turvallisuutta tutkimuksen kohteena. (Baylis 1997: 194.) Kansainvälisen politiikan tieteenalalla käynnissä olevaa turvallisuuskeskustelua karakterisoivatkin kilpailevat tavat ymmärtää ja tulkita turvallisuus. Perinteiset turvallisuusorientaatiot tarkastelevat turvallisuutta hallittavuuden tunteena ja pyrkimyksenä kun taas uudet orientaatiot, kuten jälkimoderni ja kriittinen koulukunta, etsivät vaihtoehtoa tälle perinteiselle tavalle ymmärtää turvallisuus. Uudet orientaatiot näkevät

turvallisuuden enemmänkin ilmiönä, jota ei voi hallita, kontrolloida eikä ennustaa, koska aika, maailma ja tila rakentuvat kontekstuaalisesti. (Laitinen 1999: 95.) 1990-luvulla alkanut turvallisuusdebatti piti sisällään turvallisuuden merkityksen määrittämisen sen kautta miten ja minkälaisia uhkia voidaan legitimiin tutkia. Debatti ei kuitenkaan rajoittunut tähän. Se piti sisällään myös epistemologisia kysymyksiä siitä, kuinka perustella todellisen tiedon olemassaoloa sekä siitä, tulisiko tiedon pitää sisällään moraalisia ja eettisiä kriteereitä. (Huysmans 2006: 20-22.)

Pohdittaessa turvallisuutta on Laitisen mukaan jatkuvasti kysyttävä, miksi jokin totuus turvallisuudesta on vallitseva ja dominoiva. Tähän liittyy oleellisesti kysymys vallasta. Kyse ei siis ole pelkästään valtioiden välisistä suhteista, vaan kamppailusta oikeasta (totuuden) määritelmästä ja käsitteestä. Kamppailun voittamalla pääsee osalliseksi resursseista sekä saavuttaa auktoriteetin uusien turvallisuuden määrityksen ja diskurssien artikuloimiseen. (Laitinen 1999: 101.) Työni problematiikan kannalta tämä kysymys on oleellinen. Kenellä on valtaa määrittää turvallisuuskäsitteen sisältö ja kenen intresseistä käsin se tehdään? Keskeiseksi muodostuu samalla myös turvallisuuden subjektin tarkasteleminen. Lipschultzin mukaan pohdittaessa turvallisuuskäsitteen sisältöä tuleekin määrittää se, keneen tai mihin viittamme puhuessamme turvallisuudesta? (Lipschutz 1995:1.) Myös Laitisen mukaan turvallisuuden subjekti on tärkeä selvittää: onko kyseessä se, joka hallittavuuden tai turvallisuuden tuottaa vai se, kenelle turvallisuus tuotetaan? (Laitinen 1999: 103.) Lisäksi tulisi määrittää se, miten ideat ja käsitykset turvallisuudesta kehittyvät sekä kiinnittää huomiota siihen, mitä turvataan. Onko kyseessä kansallisvaltio, kansainvälinen järjestelmä, länsimaat vai mahdollisesti kulttuurit? (Lipschutz 1995: 1.)

Fierken mukaan tieteenalan turvallisuuskeskustelua käydään rationalistien, konstruktivistien sekä poststrukturalistien välillä. Etenkin Yhdysvalloissa kamppailua turvallisuuskäsitteen sisällöstä käydään kuitenkin pääosin rationalistien ja konstruktivistien välillä. (Fierke 2002: 134.) Ken Booth puolestaan korostaa, että turvallisuuden tutkimuksen debattia käydään pääasiassa strategisen tutkimuksen (päivitetty versio kylmän sodan keskeisestä strategisesta ajattelusta) ja kriittisen turvallisuuden tutkimuksen välillä. (Booth 1997: 83.) Tässä tutkielmassa olen jakanut turvallisuuden suuntaukset perinteiseen turvallisuuteen, Kööpenhaminan koulukuntaan sekä kriittiseen turvallisuuteen. Tekemilläni jakolinjoilla haluan korostaa eri suuntausten metodologisia eroja. Lopuksi käsitteelen inhimillisen turvallisuuden merkitysisältöjä.

2.1. Turvallisuuden perinteinen rakentuminen

Perinteinen turvallisuuden tutkimus pitää sisällään useita suuntauksia, joten myös turvallisuusnäkemyksissä esiintyy variaatiota. Käsittelen kuitenkin yleisellä tasolla niitä keskeisiä olettamuksia, joita perinteisen turvallisuudentutkimuksen (poliittisen realismin ja neorealismien) sisällä esiintyy. Laitisen mukaan 1900-luvun turvallisuus on ollut kylmän sodan tuote ja historiallisesti tarkasteltuna pikemminkin poikkeus kuin sääntö.⁶ (Laitinen 1999: 101.) Klassinen realismin mukainen turvallisuusajattelu korostaa konfliktien johtuvan ensisijaisesti ihmisten tilasta ja luonteesta. Näin ollen oletetaan, että kansainväliset suhteet pitävät luonnostaan sisällään jonkinlaisen vaarallisen ulottuvuuden. (Emt. 135.)

Turvallisuuden rakentuminen sen poliittiseen realismiin pohjautuvassa näkemyksessä perustuu valtion keskeiseen asemaan turvallisuuden subjektina. Näin ollen turvallisuutta määritellään erityisesti suvereniteetin käsitteen kautta. Tämä näkemys turvallisuudesta korostaa vahvasti kansallista turvallisuutta, jota määrittää sotilaallisen voiman ulottuvuus. Turvallisuus on nähty erityisesti valtioiden hallitusten ensisijaisena velvollisuutena. (Baylis 2002: 194–197.) Turvallisuus sen perinteisen tulkinnan mukaisesti merkitsee vapautta uhkasta sekä objektiivisella että subjektiivisella tasolla. Relevanteiksi uhkiksi määritellään ne, jotka uhkaavat valtion itsemääräämisoikeutta ja suvereniteettia. (Waever 1995a: 53.)

Episteemisen realismin piirissä turvallisuuden tavoittelu suvereenin valtion kautta ei perustu poliittiseen valintaan, vaan se on välttämätön valinta anarkisista olosuhteista johtuen. Koska ei ole olemassa yksittäistä valtiota ylempää auktoriteettia, syntyy mekanismi, jossa kunkin valtion pyrkimyksenä on maksimoida hyötynsä ja valtansa. Näin ollen valtioiden välillä vallitsee tietynlainen pelon ilmapiiri, joka luo turvattomuutta niiden välisiin suhteisiin. (Laitinen 1999: 134–135.) Valtioiden välinen taistelu vallasta johtuu siis synnynnäisestä pelosta ja luonnollisesta anarkian tilasta. (Der Derian 1995: 27.) Perinteinen turvallisuus on valtioiden välistä politiikkaa anarkisissa olosuhteissa. Valtion säilyminen poliittisena yksikkönä ja suvereenina valtiona kaikissa olosuhteissa on ensisijainen pyrkimys ja perimmäinen kansallisen turvallisuuden arvo, jonka saavuttamiseksi käytetään lähinnä suojelevia keinoja. Jopa yksilön oikeuksista ja turvallisuudesta

---

⁶ Laitinen korostaa, että historiallisesta perspektiivistä katsottuna turvallisuuskäsitteen ja yksilön välillä on ollut kiinteä yhteys. Ranskan vallankumouksen aikana yksilön turvallisuus sisällytettiin kansallisen turvallisuuden käsitteeseen, mikä oli historiallisesti merkittävä käänne. Tässä mielessä uusi laajennettu turvallisuus perustuu Laitisen mukaan siis 1600- ja 1700-luvuilla vallitseviin ajatuksiin. (Laitinen 1999: 101.) McSweeneyn mukaan turvata-verbillä on alun perin viitattu ihmiseen, eikä valtion. Yhteys valtion muodostui vasta 1800-luvun lopussa. (McSweeney 1999: 17.)

voidaan luopua, mikäli valtion olemassaolo on vaarassa. (Laitinen 1999: 116, Waever 1995a: 53.) Perinteinen turvallisuus ilmenee Laitisen mukaan valtion ylläpitämänä kontrollina ja järjestyksenä muun muassa kansallisen identiteetin yhtenäisyyden vuoksi. (Laitinen 1999: 95.) Samoilla linjoilla on myös McSweeney, jonka mukaan perinteisen turvallisuuden rakentumisessa oleellista turvallisuuden näkeminen yksioikeudella valtion omaisuutena. Näin ollen ihmiset ovat tämän näkemyksen mukaan enemmänkin turvallisuuden instrumentteja. (McSweeney 1999: 21.)

Neorealistisen tulkinnan mukaan tarkastelun keskiössä ja ongelmien aiheuttajana ei ole yksilö, vaan ennen kaikkea ne rakenteet ja yhteiskunta, joiden puitteissa ihmiset elävät. Neorealistit keskittyvätkin niihin rakenteisiin ja olosuhteisiin, joiden puitteissa valtiot toimivat ja turvallisuus nähdään ennemmin rakenteellisena ongelmana. (Laitinen 1999: 136.) Kenneth Waltz⁷ korostaa kansainvälisen politiikan teorian rakenteellista luonnetta. Kansainvälisen järjestelmä muodostuu rakenteesta ja toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevista yksiköistä ja se määrittää valtioiden välistä toimintaa. (Waltz 1979: 71-72.) Anarkian olosuhteissa turvallisuus ja valtion selviäminen yksikkönä ovat sen korkeimpia päämääriä.⁸ (Emt. 91.)

Stephen Waltin mukaan turvallisuuden tutkimuksen pääasiallinen huomio keskittyy sotaan ja siihen oletukseen, että konflikti valtioiden välillä on aina mahdollisuus. Turvallisuuden tutkimuksen ensisijaisena pyrkimyksenä onkin muodostaa kumulatiivista tietoa asevoimista. Jotta tämä voitaisiin saavuttaa, turvallisuuden tutkimuksen tulee noudattaa tieteellisen tutkimuksen kriteereitä: käyttää käsitteitä huolellisesti ja johdonmukaisesti, mitata kriittisiä käsitteitä puolueettomasti ja dokumentoida empiiriset ja teoreettiset väittämät julkisesti. (Walt 1991: 212, 222.) Lisäksi Walt tunnustaa, että valtioilla on useita ei-sotilaallisia uhkia, mutta näiden ei kuitenkaan tulisi kuulua turvallisuuden tutkimuksen piiriin. Hänen mukaansa turvallisuuskäsitettä onkin turha laajentaa koskemaan esimerkiksi ympäristöllisiä uhkia tai köyhyyttä, sillä tällöin turvallisuuden tutkimus menettäisi intellektuaalista koherenssiaan ja merkitystään tieteenalana. Samalla näille ongelmille olisi vaikea määritellä tarkoituksenmukaisia ratkaisuja. (Emt. 213.) Walt siis painottaa, ettei perinteisen turvallisuuden tutkimuksen perimmäisiä oletuksia tulisi kyseenalaistaa, vaikka jotain lisäyksiä onkin tehtävä. (Emt. 223.) Bill McSweeneyn mukaan Walt korostaa kuitenkin liiaksi strategisen tutkimuksen merkitystä koko turvallisuuden tutkimuksen kannalta. Samalla hän yhdistää

---

⁷ Kenneth Waltzin teos *Theory of International Relations* ilmestyi vuonna 1979 ja sen on ollut merkittävä neorealistisen suuntauksen suunnannäyttävä.

⁸ Ainoastaan jos turvallisuus on taattu, voivat valtiot tavoitella muita päämääriä, kuten levollisuutta, voittoa tai valtaa. (Waltz 1979: 91, 126.)

kansainvälisellä areenalla tehdyn turvallisuuden tutkimuksen tiettyyn agendaan turvallisuuden saavuttamiseksi. (McSweeney 1999: 25.)

Nuruzzamanin mukaan realismin vahvuutena on sen kyky selittää selkeästi kansainvälisen järjestelmän kehitystä ja valtioiden käyttäytymistä kansallisen intressin nimissä. (Nuruzzaman 2006: 286.) Laitinen taas painottaa, että kansallinen turvallisuus toimii mallina silloin, kun tutkitaan politiikan sisällön muotoutumista tiettyinä aikoina. Lisäksi sen etuna on se, että käsite kietoo sisäänsä erilaisia muuttujia, sallii erilaisia painotuksia näille muuttujille sekä kykenee luomaan pohjan synteisille tuomatta samalla jäykkyyttä sekä samankaltaisuutta. (Laitinen 1999: 125.) Oman tutkimusongelmani kannalta realismi ei kykene tarjoamaan riittävää viitekehystä, sillä Euroopan unionin olemassaolo jo itsessään haastaa realismin teoreettisia perusolettamuksia. Realismin traditio kykenee selittämään turvallisuustodellisuutta ainoastaan silloin, kun turvallisuus tulkitaan valtioiden yksinoikeudeksi. Inhimillisellä turvallisuudella ei ole perinteisen turvallisuuden viitekehyksessä tilaa eikä arvoa.

2.2. Kööpenhaminan koulukunta ja laajentuva turvallisuuskäsite

Kansainvälisen politiikan tieteenalalla Kööpenhaminan koulukuntaa⁹ voidaan pitää laajentuneen turvallisuuden käsitteen keskustelun aloittajana.¹⁰ Koulukunta on pyrkinyt laajentamaan turvallisuuskäsitettä perinteisestä realismista 1980-luvulta alkaen, kuitenkin niin, että valtiokeskeisyys on pysynyt turvallisuusajattelun keskiössä. (Laitinen 1999: 141.) Koulukunnan teoreetikot luokitellaan usein neorealisteiksi, mutta toisaalta koulukunnan on aikaisemmin nähty kuuluvan myös kriittisten suuntausten piiriin. 1990-luvun lopulla lähestymistapa on kuitenkin liikkunut yhä enemmän konstruktivistisempaan suuntaan. Metodologisesti koulukunnan tavoite onkin ollut yhdistää sosiaalinen konstruktivismi ja objektiivisuus (Emt.). Buzanin, Waeverin ja de Wilden merkitys turvallisuudentutkimuksen alalla tunnustetaan laajasti, vaikka sen sijoittumisesta turvallisuuden tutkimuksessa esiintyykin erilaisia näkemyksiä. Käsittelen Kööpenhaminan koulukuntaa erillisenä muista kriittisistä suuntauksista, koska haluan korostaa koulukunnan metodologista eroavaisuutta muihin kriittisiin suuntauksiin verrattuna.

---

⁹ Tutkijakunta, jonka merkittävimpiä teoreetikkoja ovat muun muassa Barry Buzan ja Ole Wæver.

¹⁰ Barry Buzanin vuonna 1983 ilmestyneen teoksen *People, States and Fear* myötä turvallisuudesta alettiin keskustella laajemmasta näkökulmasta. Toisaalta kriittisemmät näkökulmat ovat avanneet keskustelun jo paljon tätä ennen, mutteivät ole saaneet huomiota kansainvälisten suhteiden tieteenalan valtavirran keskuudessa.

Buzan, Waever ja de Wilde pyrkivät osoittamaan, miten turvallisuuden agenda voidaan laajentaa ilman, että tieteenala menettää merkitystään ja koherenssiaan. (Buzan et al. 1998: 5.) Koulukunnan turvallisuuskäsite perustuu turvallisuussektoreihin, joiden avulla turvallisuus laajentuu koskemaan sotilaallisen sektorin ohella taloudellista, yhteiskunnallista, ympäristöllistä ja poliittista sektoria. (Emt. 7.) Jokainen sektori on erillinen diskurssien arena ja niistä jokaista määrittävät tietyt arvot, joille kamppailu vallasta perustuu. Lisäksi jokaista sektoria määrittävät omat toimijansa, turvallisuuden objektit sekä erilaiset tavat ymmärtää turvallisuuden laatu. (Emt.196.) Sektoriajattelu perustuu käsitykseen, jonka mukaan ulkoisen uhkan olemassaolo ja politiikka on turvallisuuden tutkimuksen ydin. Tälle perustalle voidaan rakentaa eri sektoreihin perustuvaa turvallisuusanalyysia, menettämättä kuitenkaan käsitteen alkuperäisiä ominaisuuksia. (Emt. 27.)

Koulukunta korostaa kansallisen turvallisuuden merkitystä, sillä muut turvallisuuden tasot, kuten globaali, kansainvälinen sekä yksilöllinen turvallisuus, saavat merkityksensä kansallisen turvallisuuden kautta. Tämä johtuu siitä, ettei Waeverin mukaan ole olemassa sellaista turvallisuuden traditiota tai filosofiaa, jonka avulla turvallisuutta voitaisiin tarkastella analyttisesti ei-valtiollisin termein. Näin ollen yksilön ja kansainvälisen tason turvallisuutta on ongelmallista tarkastella, sillä ne ovat käsitteellisesti vajavaisia. (Waever 1995a: 48-49.) Waeverin mukaan turvallisuuskäsitettä määrittävät sekä valtiollinen että yhteiskunnallinen ulottuvuus. Valtion turvallisuuden tärkein määrittäjä on suvereniteetti kun taas yhteiskunnallinen turvallisuus viittaa identiteetin merkittävyyteen. Kumpikin määrittäjä viittaa ensisijaisesti selviytymiseen. Valtio ei selviydy ilman suvereniteettia, eikä yhteiskunta ilman identiteettiä. Yhteiskunnassa on siis kyse identiteetistä ja yhteisöjen omakuvasta sekä niistä yksilöistä, jotka identifioivat itsensä tietyn yhteisön jäseniksi. (Emt. 67.) Sosiaalinen turvattomuus viittaa sellaisiin olosuhteisiin, joissa tietty yhteisö kokee määritellyn uhkan yhteisön olemassaololle. (Buzan et al. 1998: 119.) Esimerkiksi Euroopan unionin yhteydessä turvallisuutta on Kööpenhaminan koulukunnan näkemysten mukaan hyödyllisempää tarkastella yhteiskunnallisen turvallisuuden viitekehyksestä. (Emt. 69.) Oman tutkimusongelmani kannalta turvallisuuden tarkastelu valtiollisin termein ei ole mielekästä. Tässä tutkielmassa ajatuksena onkin se, että turvallisuutta on mahdollista tarkastella myös ei-valtiollisin termein. Vaikka yhteiskunnallisen ulottuvuuden tarkastelu laajentaakin turvallisuusajattelua, ei se kuitenkaan vielä mahdollista turvallisuussubjektien olemassaoloa tarpeeksi monipuolisesti.

Buzan on kehittänyt idean turvallisuuskompleksista, jolla viitataan ryhmään valtioita, joiden turvallisuuskäsitykset ja -ongelmat ovat niin yhteenlinkittyneet, ettei niihin kohdistuneita valtiollisia turvallisuusongelmia voi käsitellä tai ratkaista irrallisina toisistaan. Turvallisuuskompleksi voi

syntyä esimerkiksi kokemalla yhteinen uhka tai se voi perustua pluralistiseen turvallisuusyhteisöön, jolloin sen jäsenet eivät enää valmistaudu käyttämään sotilaallista voimaa keskinäisissä suhteissaan. Esimerkiksi Euroopan unionia voidaan pitää turvallisuuskompleksina, jonka jäsenten turvallisuusintressit ovat yhteenlinkittyneitä ja jonka toiminta perustuu pluralistiseen turvallisuusyhteisöön. (Buzan et al. 1998: 12.)

Tämän tutkielman kannalta oleellisinta on koulukunnan käsitys turvallisuuden muotoutumisesta puhetekojen kautta. Kööpenhaminan koulukunnan teoreetikot ovatkin kiinnostuneita siitä, kuinka uhkia ja turvallisuutta luodaan käytännön toiminnassa. He haluavat kehittää tapoja analysoida turvallisuuden rakentumista diskursseissa. Koulukunta ei siis tähtää muutoksen aikaansaamiseen, vaan eri toimijoiden toiminnan ymmärtämiseen. (Buzan et al. 1998: 202–203.) Jotta tietty uhka tai kysymys voisi nousta turvallisuuskysymykseksi, tulee sen täyttää tiukasti määritellyt kriteerit, jotka erottavat ne perinteisen politiikan piiriin kuuluvista asioista. (Buzan et al. 1998: 5.) Mikä sitten tekee juuri tietyistä asioista turvallisuuskysymyksiä? Buzanin, Waeverin ja de Wilden mukaan turvallisuus merkitsee liikettä, joka siirtää normaalin politiikan piirissä olevan asian olemassa olevien sääntöjen yläpuolelle asettamalla kyseisen kysymyksen politiikan yläpuolelle tai erityiseksi politiikaksi. (Emt. 23.) Turvallisuuteen liittyvistä asioista tehdään turvallisuuskysymyksiä niiden turvallistamisen avulla. Turvallistaminen on poliittinen prosessi, jonka avulla tietyt toimijat tekevät tietyistä kysymyksistä merkittävämpiä kuin toisista¹¹. Turvallistaminen tapahtuu puheteon (speech act) avulla ja rakentuu sosiaalisesti vuorovaikutuksessa yksilöiden välillä. Jotta kysymyksestä tulisi turvallistettu, myös yleisön on hyväksyttävä se. Turvallisuutta ei täten tulisikaan nähdä objektiivisena tosiasiana tai subjektiivisesti määrittyvänä, vaan subjektien välisenä prosessina, johon liittyy poliittinen valinta. Turvallistamisen prosessissa toimijoiden väliset suhteet eivät usein olekaan tasa-arvoiset. Se, kenen käsitys turvallisuudesta hyväksytään, liittyy oleellisesti siihen, kenellä on valtaa määritellä se. (Emt. 24-25, 31.)

Kööpenhaminan koulukunnan teoreetikot eivät keskity siihen, mitä turvallisuuden pitäisi pitää sisällään tai minkälaista sen tulisi olla, eivätkä siis määrittele minkäänlaista emansipatorista tavoitetilaa. Sen sijaan he keskittyvät analysoimaan niitä turvallisuuden olosuhteita, jotka jo ovat olemassa ja vastustavat turvallisuuden leviämistä yhä uusille sektoreille. Koulukunta pyrkii siis ymmärtämään miksi toimijat toimivat tietyllä tavalla. Kriittiseen turvallisuuden tutkimukseen

---

¹¹ Näin esimerkiksi tietty asia nostetaan uhkaksi, joka vaatii toimenpiteitä, jotka poikkeavat normaaleista poliittisista menettelytavoista. Kysymys on siis siitä, miten tietyn kysymyksen esitetään oleva uhka sen sijaan, että välttämättä olisi olemassa todellista uhkaa. (Buzan et al. 1998: 24-25.)

verrattuna, Kööpenhaminan koulukunnan turvallisuuskäsite perustuukin erilaisille ontologisille lähtökohdille. Molemmat suuntaukset korostavat turvallisuuden rakentumisen sosiaalista luonnetta. Kriittinen turvallisuuden tutkimus perustaa pyrkimyksen muutokseen turvallisuuden sosiaalisesti rakentuvan luonteen perustalle, kun taas Kööpenhaminan koulukunta korostaa enemmänkin sitä, miten tämä sosiaalisesti muodostettu on usein vakiintunut rakenteisiin ja käytäntöihin. Tästä johtuen analyysin tulee lähteä siitä olettamuksesta, että nämä rakenteet myös pysyvät. (Buzan et al. 1998: 35, 206.) Näin ollen Kööpenhaminan koulukunta ei kiinnitä niinkään huomiota siihen, miten nämä rakenteet ja käytännöt ovat itsessään muodostuneet. Oman tutkimusongelmani kannalta näiden rakenteiden synty ja niiden mahdollisesti turvattomuuksia aiheuttava luonne ovat kuitenkin olennaisia.

Kööpenhaminan koulukunnan mukaan turvallisuutta ei tulisi automaattisesti pitää positiivisena asiana. Turvallisuus tulisikin nähdä enemmän negatiivisena asiana ja kyvyttömyytenä käsitellä asioita normaalin politiikan piirissä. Näin ollen olisi tärkeämpää pyrkiä ”ei-turvallistamisen” prosessiin, joka merkitsee asioiden palauttamista normaalin poliittisen sfäärin piiriin. (Buzan et al. 1998: 29.) Waever korostaa myös sitä, ettei turvallisuutta ja turvattomuutta tulisi käsitellä toistensa vastakohtina, sillä molemmat olotilat jakavat saman turvallisuusproblematiikan. Lisäksi turvallisuutta ei ole olemassa absoluuttisena ilmiönä: jos täysi turvallisuuden tila saavutettaisiin, ei tätä enää kutsuttaisi turvallisuudeksi. (Waever 1995a: 57.)

2.2.1. Kööpenhaminan koulukunnan kritisointia

Vaikka Waever ja kumppanit ovatkin 1990-luvun lopulta alkaen liikkuneet yhä enemmän pois päin staattisesta ja valtiokeskeisestä turvallisuuden tulkinnasta, ottaa heidän tulkintansa turvallisuudesta Wyn Jonesin mukaan turvallisuuden sisällön annettuna. Tällä Wyn Jones viittaa siihen, ettei turvallistamisen seurauksia Waeverin teorian mukaan voida kyseenalaistaa. Tietyn kysymyksen turvallistamista ei kuitenkaan voida pitää muuttumattomana, vaan prosessi pitää sisällään keskustelua ja erilaisia argumentointeja turvallisuuskysymyksen puolesta ja vastaan. (Wyn Jones 1999: 110-112.)

McSweeney korostaa Kööpenhaminan koulukunnan lähestymistavan valtiokeskeisyyttä. Vaikka Buzan listaakin turvallisuuden objekteiksi valtion ohella sekä yksilön että kansainvälisen tason, on turvallisuus kuitenkin ensisijaisesti valtiolähtöistä. Sekä yksilön että kansainvälisen tason turvallisuus siis riippuvat valtion turvallisuudesta ja ovat sen sanelemaa. (McSweeney 1999: 55.)

Ongelmana onkin McSweeneyn mukaan se, että Buzan (et al.) näkee turvallisuuden valtion havaittavissa olevana tilana, joka nousee uhkan ja haavoittuvaisuuden tasapainosta suhteessa materiaalisiin resursseihin. Tällöin ei siis paneuduta siihen, kenen turvallisuudesta yleensäkin puhutaan. Tästä näkökulmasta koulukunta ei siis onnistu laajentamaan turvallisuuden käsitettä. (Emt. 66.) Lisäksi Buzanin (et al.) lähestymistavassa problemaattista on se, että jokaisen turvallisuuden tason oletetaan olevan ehto turvallisuudelle kokonaisuudessaan, osoittamatta kuitenkaan tätä käytännössä. Buzan näyttääkin McSweeneyn mukaan korostavan valtion vakautta ensisijaisena arvona, jolloin tietyn ryhmän turvattomuus ei ole olennaista turvallisuuden kannalta, jos se ei uhkaa valtion vakautta. Näin ollen ei ole merkitystä, vaikka valtion vakaus juontaisikin juurensa tietyn ryhmän intresseistä, kunhan sillä on vaan yleinen tuki. (Emt. 61-62.)

Keskeisenä ongelmana Kööpenhaminan koulukunnan teoretisoinnissa on se, miten yhteiskuntaan ja identiteettiin viitataan objektiivisena tosiasiana ja jonain sellaisina, jotka voidaan havainnoida ja analysoida. McSweeneyn mukaan identiteetti muodostuu kuitenkin ihmisten ja intressiryhmien välisen neuvottelun prosessin tuloksena, eikä se siis sinällään ole yhteiskunnallinen fakta eikä itsenäinen muuttuja. (McSweeney 1999: 71, 73.) Kööpenhaminan koulukunnan kontribuutio on kuitenkin merkittävä siinä mielessä, että se on kiinnittänyt huomiota perinteisen turvallisuuskäsitteen vajaavaisuuteen. Koulukunta ei ole kuitenkaan onnistunut teoretisoimaan turvallisuutta sen inhimillisestä ja kokonaisvaltaisesta ulottuvuudesta käsin. Identiteetin mukaan tuominen lähtökohtaisesti neorealistiseen analyysiin ei merkitse muuta kuin sitä, että konkretisoitu identiteetin käsite lisätään valtion käsitteeseen. (Emt. 78.) Lisäksi metodologisesti neorealistisista lähtökohdista lähtevä analyysi eroaa merkittävästi kriittisistä suuntauksista.

2.3. Kriittisiä näkökulmia turvallisuuteen

Tässä kappaleessa tuon esille kriittisen kansainvälisten suhteiden teorian näkökulmia turvallisuuteen. Tulee kuitenkin huomioida, että näiden kriittisten suuntausten sisällä esiintyy hyvin paljon variaatioita niin turvallisuuden tutkimuksen piirissä kuin laajemminkin. Käsittelen ensin lyhyestä sitä perustaa, jolle kriittiset näkemykset turvallisuudesta pohjautuvat. Kriittinen teoria¹² sai alkunsa Frankfurtin koulukunnan¹³ pohjalta ja perustuu ajatukseen siitä, ettei tieto ole koskaan neutraalia ja sitä tulee tarkastella aina intressien yhteydessä. Kriittinen teoria ottaa huomioon

---

¹² Kriittisen Teorian juuret yhdistetään valistuksen ajan lisäksi Kantin, Hegelin ja Marxin kirjoituksiin sekä jossain määrin Antiikin Kreikkaan, Nietzscheen ja Weberiin. (Laitinen 1999: 68.) Kriittinen teoria tulee erottaa kriittisestä kansainvälisten suhteiden teoriasta.

¹³ Keskeisiä teoreetikkoja ovat Max Horkheimer, Theodor W. Adorno sekä myöhemmin Jürgen Habermas.

etiikan merkityksen, intellektuaalien roolin teorian muodostuksessa sekä pyrkii lopulta emansipaatioon ja muuttamaan maailmaa. (Smith 1995: 24; Booth 1995: 338.) Kriittinen teoria kumoaa objektin ja subjektin erottelun. Se korostaa inhimillisiä tarpeita ja päämääriä, jotka määrittävät sen, mitä pidetään hyödyllisenä tietona. Lisäksi kriittinen teoria kiinnittää huomionsa koko ihmiskunnan jäsenten väliseen avoimeen dialogiin, joka perustuu universaalisuuden periaatteelle. (Linklater 1996: 281, 297.) Tulee kuitenkin huomioida, että kriittinen teoria pitää sisällään hyvin erilaisia teoreettisia positioita, eikä se siis edusta mitään yhtenäistä ajatussuuntausta. (Wyn Jones 1999: 3.)

Mitä sitten voidaan pitää kriittisenä kansainvälisten suhteiden tutkimuksena? Esimerkiksi kriittinen kansainvälisten suhteiden teoria saatetaan joskus erottaa poststrukturalistisesta kansainvälisten suhteiden suuntauksesta. Suuntausten suhdetta voidaan tulkitsijasta riippuen tulkita monella tavalla ja jopa ristiriitaisesti suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi Wyn Jonesin mukaan kriittinen kansainvälisten suhteiden teoria tulee ymmärtää erilaisten suuntausten joukkona, joita yhdistää pyrkimys tuoda esiin kysymystä emansipaatiosta maailmanpolitiikassa. (Wyn Jones 2001: 9.) Wyn Jonesin mukaan kriittinen kansainvälisten suhteiden teoria voidaan ymmärtää enemmänkin eri suuntausten kokoelmana. Toisaalta hän kuitenkin korostaa, että poststrukturalistinen kansainvälisten suhteiden suuntaus suhtautuu epäilevästi (hänen määritelmän mukaisen) kriittisen kansainvälisten suhteiden teorian keskeiseen kysymykseen emansipaatiosta, mikä siis erottaa edellisiä toisistaan. Jos edelliset suuntaukset ymmärretään erilaisten suuntausten ryhmittyminä, ei tämä kuitenkaan välttämättä ole merkityksellistä. (Emt. 11.) Hutchings puolestaan korostaa, että kriittinen kansainvälisen suhteiden teoria pitää sisällään useita kriittisiä suuntauksia, joita yhdistää olemassa olevien rationalististen teorioiden asettamien rajalinjojen kyseenalaistaminen. Yksi tapa haastaa rationalististen teorioiden näkemyksiä, on keskittyä siihen, miten joku tietty kansainvälisten suhteiden tutkimuskohde ei sovi niiden rajojen sisälle, joita perinteisemmät suuntaukset ovat asettaneet. Hutchingsin mukaan kansainvälisten suhteiden tieteenalalla on tällä hetkellä neljä eri suuntausta, jotka voivat pitää itseään kriittisen teorian edustajina: uus-Gramscilainen lähestymistapa, selittävä ja normatiivinen teoria, postmodernistinen suuntaus sekä feministinen suuntaus.¹⁴ (Hutchings 2001: 79-80.)

---

¹⁴ Uus-Gramscilainen lähestymistapa globaalista poliittisesta taloudesta ja kansainvälisestä politiikasta edustaa suuntausta, johon on keskittynyt erityisesti Robert Cox. Selittävä ja normatiivinen teoria puolestaan nojaa esimerkiksi Andrew Linklaterin työhön ja perustuu pitkälle Frankfurtin koulukunnan ja Jürgen Habermasin ajatuksille. Postmodernistinen suuntaus perustuu pitkälle poststrukturalismin ja postmodernismin filosofien, kuten Michel Foucault'n ja Jacques Derridan ajatuksille. Keskeisiä tämän suuntauksen teoreetikkoja ovat Richard Ashley, R.B.J. Walker, James Der Derian ja Jens Bartelson. Feministinen suuntauksen keskeisimpiä edustajia ovat muun muassa Jean Ehlstain, Cynthia Enloe, Christine Sylvester, V. Spike Peterson ja Ann Tickner. (Hutchings 2001: 80.)

Oma näkemykseni kriittisestä kansainvälisten suhteiden teoriasta mukailee Hutchingsin näkemystä. Lähtökohtani on se, ettei kriittisen kansainvälisten suhteiden teorian sisäisiä jakolinjoja ja debatteja ole hedelmällistä korostaa, vaan päinvastoin tulisi keskittyä näiden suuntausten yhteneväisyyksiin ja kykyyn käsitellä erilaisia ongelmia. Tässä yhteydessä emansipaation käsitteen ei tarvitse toimia jakolinjoja korostavana käsitteenä. Oma tutkimusongelmani kyseenalaistaa jo itsessään rationalistisia oletuksia siitä, mitä kansainvälisten suhteiden tieteenalalla voidaan validisti tutkia. Inhimillisen aspektin mukaan tuominen turvallisuuskeskusteluun ei onnistu rationalistisesta viitekehyksestä käsin. Lisäksi tulee huomioida, että kehityksen ja turvallisuuden yhdistävän teoreettisen lähestymistavan mukana tulee myös vastuu siitä, että tämä suhde muodostuu eettisesti ja normatiivisesta viitekehyksestä käsin. Linklaterin mukaan kriittinen kansainvälisten suhteiden teoria pitääkin sisällään normatiivisen päämäärän, joka pyrkii edistämään sosiaalisen vuorovaikutuksen piiriä, joka perustuu dialogille ja suostumukselle eikä vallalle ja voimalle. (Linklater 2001: 31.) Laitisen mukaan lähestymistapa pitää sisällään normatiivisen ulottuvuuden siinä mielessä, että siinä tutkitaan vallitsevasta järjestyksestä poikkeavia vaihtoehtoja olemassa olevien muuttujien mahdollistamissa rajoissa. (Laitinen 1999: 71.)

Kriittinen turvallisuuden tutkimus ei ole mikään yhtenäinen tutkimuksenala, vaan se pitää sisällään useita suuntauksia. Jotkut sijoittavat kriittisen turvallisuuden tutkimuksen piiriin kaikki sellaiset suuntaukset, jotka kyseenalaistavat perinteisen turvallisuuden tutkimuksen metateoreettiset oletukset turvallisuudesta. Toisaalta muun muassa Richard Wyn Jonesin ja Ken Boothin mukaan suuntaus on erillinen projekti, joka pyrkii muodostamaan uudenlaisen, emansipaatioon tähtäävän paradigman, joka yhdistäisi sekä turvallisuuden teorian että käytännön. (Wyn Jones 1999: ix.) Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen sisäisistä jaoista esiintyykin erilaisia näkemyksiä eri teoreetikkojen keskuudessa. Usein jako suuntausten välillä tehdään Kööpenhaminan, Pariisin¹⁵ ja Aberystwythin¹⁶ koulukuntaan. Rens Van Munsterin mukaan keskittyminen liian kapeasti näihin koulukuntiin ja niiden jakolinjoihin uhkaa tehdä kriittisestä turvallisuuden tutkimuksesta sisäänpäin kääntyneen paradigman sen sijaan, että se olisi avoin tutkijaverkosto, joka tähtää käsitteellisiin innovaatioihin dialogin ja osallistumisen avulla. (Van Munster 2007: 235, 240.) Lisäksi kriittinen turvallisuuskeskustelu personalisoituu vahvasti tiettyihin teoreetikoihin tämän jaottelun pohjalta

---

¹⁵ Keskeisimmät Pariisin koulukunnan teoreetikot ovat keskittyneet muun muassa turvallisuuden hallinnolliseen rationaalisuuteen ja turvallisuuden teknologiaan. (C.A.S.E. Collective 2006: 449.)

¹⁶ Keskeisiä teoreetikkoja ovat muun muassa Ken Booth, Richard Wyn Jones, Keith Krause ja Michael Williams. Kriittistä turvallisuuden tutkimusta (CSS) on alettu myöhemmin kutsumaan Aberystwythin koulukunnaksi. (C.A.S.E. Collective 2006: 448.)

sekä jättää huomiotta merkittäviä teoreetikkoja, jotka ovat kirjoittaneet kriittisesti turvallisuudesta. Jaottelu ottaakin huomioon ainoastaan eurooppalaiset näkemykset kriittisestä turvallisuudesta, vaikka myös Euroopan ulkopuolella on tehty merkittävää tutkimusta turvallisuudesta¹⁷. (C.A.S.E. Collective¹⁸ 2006: 446–447.) Tässä tutkielmassa pyrin tuomaan esille näkemyksiä yli koulukuntarajojen, ottaen huomioon myös Euroopan ulkopuolella ilmeneviä näkemyksiä. Vaikka näiden suuntausten välillä on merkittäviä eroja, eivät ne kuitenkaan aina välttämättä ole ristiriidassa toistensa kanssa. Käyttäessäni nimitystä kriittinen turvallisuuden tutkimus viittaan Aberystwythin koulukuntaan. Laajemmassa mielessä viittaan turvallisuuden kriittisiin näkemyksiin.

Kriittinen turvallisuuden tutkimus on saanut vaikutteita kriittisestä teoriasta, Frankfurtin koulukunnasta, Robert Coxin näkemyksistä sekä postpositivistisesta suutauksesta kansainvälisen politiikan tieteenalalla. (C.A.S.E. Collective 2006: 448.) Boothin mukaan kaikki kriittiset turvallisuusorientaatiot eivät hyväksy kriittisen turvallisuuden tutkimuksen (Aberystwythin koulukunnan) sitoutumista emansipaation ja yhteisen ihmisyyden käsitteisiin. Kaikkia kriittisiä turvallisuusorientaatioita kuitenkin yhdistää käsitys turvallisuudesta *suhteellisena käsitteenä*, jonka merkitys muodostuu sen perusteella, miten eri poliittiset teoriat merkityskellistävät yhteiskunnan rakenteet ja prosessit sekä sosiaaliset ja poliittiset todellisuudet.¹⁹ (Booth 2005: 12–13.)

Kylmän sodan aikana teknologia, valvonta ja poliittinen tilanjako määrittivät vahvasti turvallisuuden diskursseja. (Dalby 1997: 6.) Myös akateemikot osallistuivat aktiivisesti perinteisen turvallisuusnäkömyksen ja käytännön politiikan luomiseen, sillä he liittyivät läheisesti niihin sosiaalisiin instituutioihin, jotka vaikuttavat valtioiden hallinnoissa. Turvallisuus merkitsikin *poliittista diskurssia*, jossa keskityttiin enemmän poliittisen järjestyksen luomiseen kuin muutoksen aikaansaamiseen. Tämänkaltainen turvallisuusajattelu korostaa lännen poliittisten identiteettien ongelmattomuutta ja universaalisuutta, jolloin eroavaisuus omista poliittisista kriteereistä merkitsee uhkaa. Yhteiskuntateoria onkin tärkeä ymmärtää poliittisena käytäntönä, joka paikantaa toimijoita, luo identiteettejä ja legitimoii organisaatioita ja instituutioita. (Emt. 10.)

Wyn Jonesin mukaan perinteinen turvallisuuden tutkimus perustuu staattiselle perspektiiville maailmasta sekä sellaisiin ontologisiin ja epistemologisiin oletuksiin, jotka pohjautuvat tieteelliseen

---

¹⁷ Mainittakoon Rob Walkerin, Jim Georgen, David Campbellin ja Richard Ashleyn tekemä tutkimus.

¹⁸ C.A.S.E. Collective viittaa ryhmään tutkijoita, jotka tutkivat turvallisuutta kriittisesti Euroopassa. Tutkijaryhmä koostuu Kööpenhaminan, Aberystwythin ja Pariisin koulukunnan edustajista. (C.A.S.E. collective 2006: 443.)

¹⁹ Tulee huomioda, ettei turvallisuusajattelun laajeneminen kuitenkaan ole pelkästään kylmän sodan jälkeinen ilmiö. Jo 1970-luvun lopulta alkaen käsitys turvallisuudesta alkoi laajentua vaihtoehtoisten ajattelijoiden, kuten rauhantutkijoiden keskuudessa. (Booth 1997: 85–87.)

objektivismiin. (Wyn Jones 1999: 95.) Krause ja Williams huomauttavat, että se, että valtioista tehdään turvallisuuden subjekti ja anarkiasta kansainvälisten suhteiden ulkoinen tila, ei perustu objektiivisille tosiasioille, vaan syvemmille väittämille subjektiivisuuden autonomisen luonteen ja suvereniteetin suhteista. (Krause, Williams 1997: 41.) Kriittinen turvallisuuden tutkimus perustuukin rationalismin epistemologiselle ja ontologiselle kritiikille kiistäen sen metateoreettisen perustan. (ks. Booth 2005: 5-8.) Suuntaus korostaa lisäksi teorioiden historiallista, poliittista ja sosiaalista kontekstia. Sen piirissä etsitään kumulatiivisen tiedonkeräämisen sijaan merkityksiä sekä korostetaan teorioiden ja käytännön toisiaan muokkaavaa yhteyttä. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen keskiössä on muutokseen tähtääminen. Teoria siis reflektoi jatkuvasti itse itseänsä ja tunnustaa muutoksen tarpeen materiaalistien olosuhteiden vaihtuessa. (Booth 1997: 106–107.)

Turvallisuuden tutkimus on perinteisesti pitänyt sisällään kumulatiivisen tiedon keräämisen asevoimien roolista. (ks. esim. Walt 1991.) Samalla se on korostanut ymmärrystä tieteellisen tiedon lineaarisesta edistymisestä, joka lopulta johtaa tietoon, joka ylittää sekä ajan että historian. Tällainen näkemys korostaa tiedon ajattomuutta, objektiivisuutta ja kausaalisuutta. Samalla luodaan *episteeminen hierarkia*, jonka avulla perinteisestä turvallisuudentutkimuksesta tehdään mittapuu, jonka perusteella muita turvallisuuskäsitelmiä arvioidaan. (Krause, Williams 1997: 37.) Kun perinteiset turvallisuuden tutkimuksen edustajat näkevät turvallisuuden laajentamisen enemmän poliittisena kuin analyttisenä tekona, asettavat he samalla perinteisen näkemyksen ei-poliittiseen ja analyttisesti arvokkaaseen asemaan. (ks. Walt 1991.) Perinteinen turvallisuuden tutkimus ei kuitenkaan Krausen mukaan tarjoa neutraalia lähtökohtaa, jonka perusteella muita näkemyksiä turvallisuudesta voitaisiin arvioida. (Krause 1998: 204.) Lisäksi kriittinen turvallisuuden tutkimus kiistää sellaisen politiikan määritelmän, joka asettaa valtion ja suvereniteetin tarkastelun keskiöön. (Booth 1997: 106.) Krause korostaa, että vaikka rationalistinen näkemyksen mukaan maailma onkin objektiivisesti ”tiedettävissä”, ei se kuitenkaan merkitse sitä, että maailma olisi samalla automaattisesti ymmärrettävissä. Tarvitsemme siis sellaisia teorioita, jotka kykenevät selittämään ja ymmärtämään ilmiöitä, jotka esittelevät itse itsensä. Eri teorit näkevät maailman eri tavoilla. Krausen mukaan kriittiset ja rationalistiset tieteenparadigmat saattavakin olla keskenään vertailukelvottomia suhteessa niiden näkökulmiin kansainvälisistä suhteista tai turvallisuuden tutkimuksesta, koska mitään neutraalia vertailupohjaa ja lähtökohtaa ei voida määrittää. (Krause 1998: 303.)

2.3.1. Kriittisen turvallisuuden rakentuminen

Boothin mukaan turvallisuus on aina tuotettua ja se syntyy vuorovaikutuksessa. (Booth 1997: 106.) Krausen mukaan kriittisen turvallisuuden tutkimuksen lähtökohtana on tutkia, miten uhkat ovat rakennettu. (Krause 1998: 306.) Uhkien diskurssit koostuvat pitkälle turvallisuuden objektin eli sen mukaan, ketä turvataan. Erilaiset identiteetit muodostuvat sosiaalisen maailman keskinäisten suhteiden perusteella, oli kyseessä sitten valtiot, yhteiskunnat tai yksilöt. Uhkaa ja turvallisuuden objektia ei siis voida erottaa toisistaan. Juuri uhkan ja turvallisuuden objektin erottaminen mahdollistaa rationalististen suuntausten tavan kohdella turvallisuuden kohdetta annettuna ja rationaalisen toimijana, jolla on määrättyt intressit. (Emt. 312.)

Fierken mukaan täydellisen turvallisuuden olotila on näennäinen, sillä jokainen subjekti on epätäydellinen ja näin ollen turvattomuus kuuluu olennaisesti maailman luonteeseen. Sen lisäksi täydellisen turvallisuuden tavoittelusta tulee lopulta osa itse ongelmaa, sillä se osallistuu samalla turvattomuuden tuottamiseen ja uhkien rakentamiseen. Oleellista turvallisuuden rakentumisessa on se, ettei sitä tulisi tarkastella ongelmanratkaisun prosessin kautta. Tämä prosessi korostaa näkemystä, jonka mukaan maailma hyväksytään sellaisena kuin se on ja tarvittaessa sitä voidaan paikata ja korjata. Turvallisuus ongelmanratkaisuna pitää sisällään illuusion, jonka mukaan kaikki on korjattavissa, eikä tällöin kykene näkemään sitä, miten tämä rakennelma on itsessään puutteellinen. (Fierke 2007: 8.)

Booth näkee biologisen turvallisuuden tarpeen universaalina, mutta sen sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset ulottuvuudet teoriaan perustuvina sekä konteksteistaan riippuvaisina. Turvallisuuden tarkasteleminen alhaalta ylöspäin tapahtuvana prosessina pitää sisällään Boothin mukaan ensinnäkin sellaisten näkökulmien tutkimisen, jotka perustuvat teoriassa ja käytännössä erilaisiin poliittisiin, metodologisiin, filosofisiin ja historiallisiin näkemyksiin kuin poliittinen realismi. Toiseksi tämä lähestymistapa lähtee liikkeelle niiden ihmisten turvallisuusnäkemyksistä, joilla ei ole valtaa ja, jotka ovat aikaisemmin olleet hiljennettyjä. (Booth 2005: 13-14.)

Jotta pystyisimme tarkastelemaan turvallisuutta alhaalta ylöspäin kulkevana prosessina, tulee turvallisuuden agenda Boothin mukaan *laajentamisen* ohella myös *syventää*. (Booth 2005: 14.) Tätä kautta on mahdollista ymmärtää ne ideat ja rakenteet, joiden perusteella perinteinen käsitys turvallisuudesta on syntynyt. Esimerkiksi inhimillistä turvattomuutta aiheuttavat tekijät ovat huomattavasti laajempia kysymyksiä kuin kansalliseen turvallisuuteen liittyvät kysymykset. (Booth

1997: 335.) Turvallisuuden agendan syventäminen merkitsee ensinnäkin sen tunnustamista, että turvallisuuteen liittyvät asenteet ja käytös pohjautuvat *eri teoriasuuntausten näkemyksiin maailmanpolitiikan luonteesta*. Tästä lähtökohdasta syventäminen merkitsee näiden teorioiden ja turvallisuuden käytäntöjen tutkimista, jotta voitaisiin määrittää niiden filosofiset ja poliittiset oletukset.²⁰ Kysymys on siis perimmiltään ontologisten (mitä on olemassa?) ja epistemologisten (mitä on todellinen tieto/*miten* voimme tietää?) oletusten määrittämisestä sekä suuntautuneisuudesta emansipatoriseen toimintaan. Tässä yhteydessä erityisen tärkeää on turvallisuuden subjektin tai referentin määrittäminen. (Booth 2005: 14–15.)

Wyn Jonesin mukaan turvallisuuden laajentaminen viittaa useimmiten sekä agendan aihealueiden laajentamiseen koskemaan muitakin kuin perinteisen näkemyksen mukaista sotilaallista turvallisuuden aspektia, että turvallisuuden objektin monipuolisempaan tulkintaan. (Wyn Jones 1999: 103.) Edellä mainittu Kööpenhaminan koulukunta edustaa sektori-ajattelullaan pyrkimystä turvallisuuden laajentamiseen. (ks. s. 14.) Booth pitää turvallisuuden laajentamista kuitenkin alistaisena syventämiselle eikä näe pelkkää laajentamista kovinkaan radikaalina tekona silloin, jos laajentaminen perustuu konservatiiviselle poliittiselle teorialle, kuten neorealismille. (Booth 2005: 14.)

McSweeneyn mukaan turvallisuuden voi nähdä sekä negatiivisena että positiivisena tilana. Negatiivinen näkemys turvallisuudesta merkitsee negatiivista vapautta ja uhkan puuttumista. Positiivinen näkemys turvallisuudesta käsittelee turvallisuutta enemmän adjektiivisena muotona viitaten turvallisuuden tuntemisen tilaan. Kun negatiivinen tulkinta tarkastelee turvallisuutta mitattavissa olevana hyödykkeenä, jolla on tietty tehtävä, keskittyy positiivinen tulkinta turvallisuuteen *suhteena*. Tämä suhde viittaa esimerkiksi kykyyn tuottaa toiselle ihmiselle turvallisuutta esimerkiksi äidin suhteessa lapseensa. Tällainen inhimillisyytlähtöinen turvallisuus ei ole mahtunut siihen viitekehykseen, jonka puitteissa kansainvälistä turvallisuutta on perinteisesti tarkasteltu. Sitä on pidetty liian tunteellisena, feminiinisenä ja utopistisena ja näin ollen mahdottomana siirtää kansainväliselle areenalle. (McSweeney 1999: 14–15.) McSweeney korostaa, että turvallisuuskäsitteen tulee sisältää sekä positiivinen että negatiivinen turvallisuuden ulottuvuus. (Emt. 99.) McSweeneyn näkemys turvallisuudesta tilana liittyy oleellisesti myös kehityksen ja turvallisuuden suhteen pohtimiseen. Turvallisuuskäsitteen onkin pidettävä sisällään myös

---

²⁰ Jotta päästäisiin turvallisuuskäsitteeseen ytimeen, tulee kysyä miksi tietyt tahot haluavat pitää turvallisuuskäsitteen merkitykseltään kapeana ja kenen intresseissä on tiettyjen kysymysten poisjättäminen turvallisuusagendalta ja miksi? (Smith 2004: 58.)

turvallisuuden positiivinen ulottuvuus, jotta se kykenisi kattamaan inhimillisen turvallisuuden ja turvattomuuden ilmiökentän.

McSweeney korostaa, että turvallisuus perustuu aina valintaan ja määrittyy inhimillisten tarpeiden moraalisen arvioinnin perusteella. Inhimillisillä tarpeilla McSweeney viittaa muihinkin kuin ihmisen perustarpeisiin eli myös turvallisuuden positiivisiin aspekteihin. Juuri tämä moraalinen valinta muodostaa hierarkkiset suhteet eri tarpeiden välille, joihin perinteinen turvallisuusajattelu perustuu. (McSweeney 1999: 92–93.) McSweeney näkee turvallisuuden ja turvattomuuden suhteen laatuna, joka heijastaa kyseessä olevien kollektiivien identiteettien tasapainoa tai muutosta. Lisäksi turvallisuus liittyy aina tiettyihin intresseihin, jotka tarvitsevat turvaamista. (Emt. 101.) Identiteetit, intressit ja niiden perusteella määräytyvät turvallisuusnäkemykset ovat syntyneet ihmisten päätösten perusteella tietyissä historiallisissa olosuhteissa, eivätkä siis ole toimijan ulkopuolisten lakien tai rakenteiden tulosta. (Emt. 218.)

Krausen ja Williamsin mukaan käsitykset turvallisuudesta pitävät automaattisesti sisällään aikaisempia näkemyksiä siitä, mitä tulisi turvata. Koska turvallisuus on ennen kaikkia poliittinen käsite, pystytään sitä määrittelemään tarkastelemalla miten poliittinen on historiallisesti rakennettu. (Krause, Williams 1997: x.) Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen tärkein päämäärä on laajentaa ymmärrystämme turvallisuudesta. Tällöin turvallisuus nähdään käsitteenä, joka juontaa juurensa erilaisista tavoista ymmärtää politiikka, erityisesti globaalilla tasolla. Kriittinen turvallisuuden tutkimus pyrkii kyseenalaistamaan kaikki sellaiset normit, joita perinteinen turvallisuuden tutkimus pitää itsestäänselvyyksinä. (Booth 1997: 112.) Wyn Jones korostaa Boothin tavoin turvallisuuden ja poliittisen teorian läheistä suhdetta. Tästä johtuen kriittisen turvallisuuden tutkimuksen tulisi keskittyä vaihtoehtoisten maailmanpolitiikan muotojen luomiseen. (Wyn Jones 1999: 103) Oman tutkielmani viitekehyyksessä kyse voisi olla siitä, miten kansainvälisen politiikan teoria voitaisiin ymmärtää niin, että se käsittäisi monipuolisemman ilmiöjoukon myös vaihtoehtoisista näkökulmista katsoen.

Kriittisen turvallisuuden rakentumiseen liittyy kysymys siitä, kuka on turvallisuuden subjekti. Se, kenen turvallisuudesta puhutaan, onkin yksi kriittisen turvallisuuden tutkimuksen keskeisimmistä kysymyksistä. Valtiotieteiden piirissä vallinnut valtion ensisijainen asema on sallinut turvallisuuden merkityksen muuttumisen yksilökeskeisestä valtiokeskeiseksi. Kun valtiosta tehdään turvallisuuden perimmäinen referentti, turvallisuuden objektista tulee turvallisuuden subjekti ja näin keinoista tulee turvallisuuden päämäärä. (McSweeney 1999: 33.) McSweeney korostaakin, että perinteisen

valtiokeskeisen turvallisuusajattelun sijaan vaihtoehtoisen ontologisen ajattelun mukaan valtio ei voi olla subjekti vaan turvallisuuden instrumentti samalla tavalla kuin puolustusvoimat. (Emt. 87.) Kysymys yksilön ja valtion suhteesta perustuu normatiivisiin valintoihin ja arvoihin politiikan päämääristä. Turvallisuuskäsitteen merkitys määrittyykin toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja määrittäminen perustuu tiettyyn moraaliseen viitekehykseen ja sen sisältämiin arvoihin ja standardeihin. (Emt. 84.) Perinteisen valtiokeskeisen käsityksen sijaan kriittiset suuntaukset korostavat yksilön merkitystä turvallisuuden subjekteina. McSweeneyn mukaan tämä merkitsee sitä, että käsite perustuu inhimillisten tarpeiden arvioinnille ja sitä, että vastaamisen todettuihin uhkiin esimerkiksi turvallisuuspolitiikan keinoin tulisi juontaa juurensa inhimillisten tarpeiden arvioinnista. Kysymys on ontologisen turvallisuuden referentin määrittämisestä, sillä ensisijaisen turvallisuuden referentin luonteen määrittämisen pohjalle perustuvat myös ymmärrysemme turvallisuudesta ja tarkoituksenmukainen politiikka sen saavuttamiseksi. (Emt. 99.)

Wyn Jonesin mukaan teoreetikkojen tulisi kiinnittää huomiota ennen kaikkea niihin konteksteihin ja tilanteisiin, jotka vaikuttavat yksilöiden turvattomuuteen. Yksilöihin perustuvan turvallisuuden yhteydessä korostuu myös identiteetin merkitys. Keskittyminen yksilöihin painottaa identiteetin moninaista ja vaihtelevaa luonnetta. Tällainen lähestymistapa taas korostaa sellaisen analyttisen viitekehyksen merkitystä, joka ymmärtää erilaisuuden ja moninaisuuden merkityksen, kuitenkin niin, ettei edellisiä tarkastella alkukantaisina voimina. Erilaisten käsitteiden dikotomiat (kuten sisä-/ulkopuoli, itse/toinen) tunnustetaan, mutta käytännössä vältetään näiden konkretisoimista. Turvallisuuden referentti selviää Wyn Jonesin mukaan ainoastaan konkreettisen analyysin kautta kussakin tilanteessa. Käytännössä turvallisuuden kohteet siis vaihtelevat kussakin tapauksessa riippuen analyysin kontekstista ja taustoista. (Wyn Jones 1999: 114–116.) Myös Booth korostaa turvallisuuden referenttien ja identiteettien moninaisuutta, sillä näiden kautta myös turvallisuuden agenda mahdollisesti muuttuu. Kriittinen turvallisuusteoria kannustaa erilaisten identiteettien ja referenttien tarkasteluun, olivat ne sitten historiallisia tai kuvitteellisia tulevaisuudesta. (Booth 2005: 268-269.) Lisäksi menneisyyden hahmottaminen on tärkeä osa paremman tulevaisuuden luomista ja tiedon käsittämistä historiallisena prosessina. Se, miten tarinat menneisyydestä kerrotaan, vaikuttaa olennaisesti siihen, miten tulevaisuus tulee muodostumaan. (Emt.) Turvallisuuden kriittisiä tulkintoja yhdistää näkemys turvallisuuden rakentumisesta sosiaalisesti ja kielessä. Keskityn turvallisuuden diskursiiviseen rakentumiseen myöhemmin metodiluvussa.

2.3.2. Tavoitteena muutos ja emansipaatio

Emansipaatio on käsite, joka sekä yhdistää, että erottaa kriittisiä näkemyksiä turvallisuudesta. Wyn Jonesin mukaan kriittistä turvallisuuden tutkimusta (Aberystwythin koulukuntaan rajoittuen) ja kriittisen teorian suuntauksia yhdistää niiden perimmäinen pyrkimys emansipaatioon. Kriittisen teorian potentiaali perustuu emansipatorisen mahdollisuuden olemassaoloon, joka epistemologisesti yhdistää eri suuntauksia antamalla niille tarkoituksen sekä takaamalla tradition erikoislaatuisuuden. Wyn Jones korostaankin teorian ja (emansipatorisen) käytännön merkittävää yhteyttä kriittisen teorian traditiossa. (Wyn Jones 1999: 56, 145.) Emansipaation sisällöstä ja sen saavuttamisesta esiintyy kuitenkin erilaisia näkemyksiä. Puhuttaessa emansipaatiosta onkin tärkeää määrittää, mitä sillä tarkoitetaan ja ketä halutaan emansipoida. Booth määrittelee emansipaation merkitsemään ”ihmisten (yksilöiden ja ryhmien) vapauttamista niistä sosiaalisista, fyysisistä, taloudellisista ja poliittisista rajoitteista, jotka estävät heitä toteuttamasta jotain sellaista, jota he vapaasti haluavat toteuttaa.” (Booth 1997: 110.) Boothin mukaan emansipaatio on siis ihmisen uudelleen luomiseen sekä sen saavuttamiseen tähtäävään politiikkaan liittyvää diskurssia. Emansipaatiota ohjaavat peruseriaatteet ovat turvallisuus ja yhteisö ja se tähtää universaalien ihmisoikeuksien kulttuurin kasvamiseen. Emansipaation käsite muokkaa vastarinnan strategioita ja taktiikoita, tarjoaa teorian yhteiskunnan edistymisestä sekä toivon toiminnanperiaatteet yhteisen ihmiskunnan tavoittelussa. (Booth 2005: 181.) Wyn Jones puolestaan näkee emansipaation prosessina ja sen tavoittelun oleellisena osana turvallisuuden tulkitsemisen kivun, pelon, nälän ja köyhyyden uhkan poissaolona. Emansipaatioon perustuva tulkinta turvallisuudesta pitää siis sisällään kaikki uhkat ihmisen hyvinvoinnille ja kehitykselle. (Wyn Jones 1999: 126.) Emansipaatio on kuitenkin monimutkainen käsite ja sitä on vaikea määritellä tarkasti. Se perustuu avoimelle ja eettiselle käsitykselle politiikasta. Boothin mukaan emansipaation saavuttaminen merkitsee turvallisuuden tilaa ja sen saavuttaminen tapahtuu yhteisön avulla. (Booth, Vale 1997: 337–338.)

Sana emansipaatio juontaa juurensa latinankielisestä sanasta *emancipare* tarkoittaen toimintaa, joka vapauttaa orjuudesta tai holhouksesta. Käsite onkin liitetty merkittäviin edistysmielisiin modernin historian kamppailuihin. (Wyn Jones 2005: 216.) Emansipaatio ei siis ole mikään uusi ilmiö. 1900-luvulla se on ollut usean (alistetun) ihmisryhmän tavoitteena. Aatteena se ei kuitenkaan ole universaali, sillä vallitsevat valtarakenteet ovat perinteisesti vastustaneet sitä. Emansipaation käsite onkin saanut osakseen paljon kritiikkiä perinteisen turvallisuuden tutkimuksen teoreetikkojen keskuudessa. Boothin mukaan tämä johtuu käsitteen dynaamisesta luonteesta vastakohtana perinteisen turvallisuuden tutkimuksen muuttumattomille käsitteille. Lisäksi käsite saattaa johtaa

sellaisiin poliittisiin pyrkimyksiin, jotka nähdään vastakkaisina perinteisen turvallisuuden tutkimuksen teoreetikkojen intresseille (akateemikkoina/länsimaisina/miehinä.). (Booth 1997: 110.)

Booth korostaa lähestymistapaa, jonka mukaan teoria muokkaa käytäntöä siinä missä käytäntö muokkaa teoriaa. Näin ollen abstraktit näkemykset emansipaatiosta eivät riitä, vaan kriittisen turvallisuuden tutkimuksen tulee tähdätä myös käytännön toimintaan ehdottamalla erilaisia toimintatapoja, toimijoita ja muutoksen mahdollisuuksia. (Booth 1997: 114.) Boothin mukaan todellinen emansipatorinen politiikka tapahtuukin aina konkreettisissa historiallisissa olosuhteissa. Turvallisuuden ja emansipaation tulisi muodostaa sellainen suhde, jossa emansipaation tavoitteet heijastuvat siinä emansipatorisessa politiikassa, jonka avulla yritetään saavuttaa nämä tavoitteet. Näin siis samat moraalisäädökset koskevat sekä lopputulosta että sen saavuttamiseksi käytettäviä keinoja. (Booth 2005: 182-183.) Tätä ajattelua voidaan soveltaa kehitysyhteistyön tavoitteiden saavuttamiseen niin, ettei kehitysyhteistyötä voida tehdä turvallisuuspoliittisin motivaatioin eikä turvallisuuspolitiikan käytännön logiikan mukaisesti.

Booth näkee yhteisön²¹ välineeksi emansipaation saavuttamiseen. Hän korostaa kansalaisyhteiskunnan merkitystä kehityksen, yhteistyön ja turvallisuuden kannalta. (Booth 1997: 115.) Vaikka yhteisön merkitys onkin epäselvä, ei sitä tulisi Boothin mukaan sivuttaa, sillä käsitteen avulla päästään kiinni sellaisiin kysymyksiin, joiden avulla maailmanpolitiikan luonnetta voidaan muuttaa. Näin avautuu siis mahdollisuus kehittää sellaisia ideoita poliittisesta yhteisöstä, joilla on potentiaalia edistää monimuotoista ja ketään syrjimätöntä emansipatorista politiikkaa. (Booth 2005: 109.) Turvallisuuden ja yhteisön yhteenliittyvyys korostuu Linklaterin mukaan erityisesti pakolaisten kysymyksessä ja osoittaakin, että turvallisuus liittyy oleellisesti sellaisen poliittisen yhteisön jäsenyyteen, jossa yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiansa. (Linklater 2005: 113.) Samoin pakolaisten kysymys osoittaa sen, miten valtio saattaa olla monille myös turvattomuuden lähde. Valtio voi olla kansalaisilleen turvattomuuden lähde myös silloin, jos valtionjohto tekee ulkopoliitikassaan uhkarohkeita valintoja tai väärinarvioita, jotka saattavat johtaa esimerkiksi sotaan. (Emt. 116.)

---

²¹ ”Yhteisö on yksidioiden muodostama vapaa liitto, jonka jäsenet ovat solidaarisia suhteessa yhteisiin käsityksiin siitä, miten elää eettistä elämää; se yhdistää ihmisiä, tarjoamalla yhteisen identiteetin, tuen ja yhteisön verkoston [...] emansipatorinen yhteisö tunnustaa ihmisten moninaiset identiteetit [...] ja ihmisten oikeuden elää samanaikaisesti useammassa yhteisössä. Emansipatoriset yhteisöt [...] ylistävät ennen kaikkea tasa-arvoisuutta.” (Booth 2005: 109.)

Roger Tooze korostaa turvallisuuden taloudellista aspektia ja huomauttaa, ettei poliittista taloutta voida erottaa turvallisuudesta, sillä nämä ovat liittyneet jo historiallisesti toisiinsa valtion ja modernisuuden rakentamiseen ja niiden uusintamiseen. Koska turvallisuuden diskurssit ovat vaikuttaneet oleellisesti modernisaatioon, liittyvät nämä myös läheisesti käsityksiin inhimillisestä edistyksestä ja kehityksestä. (Tooze 2005: 136-137.) Lisäksi Tooze painottaa turvallisuuden, yhteisön ja emansipaation yhteyden ohella *poliittisen* talouden linkittymistä edellisiin kaikilla yhteiskunnan tasoilla. (Emt. 139.) Turvallisuuden ja poliittisen talouden yhteys korostuu myös siinä, miten köyhyys on tietyissä osissa maailmaa todennäköisempi kuolinsyy kuin sota. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen tulisikin Boothin mukaan pyrkiä ylittämään perinteinen näkemys, jonka mukaan politiikan aiheuttamia uhreja (kuten sodista aiheutuvat) pidetään tärkeämpinä kuin talouden aiheuttamia (köyhyydestä aiheutuvat.). (Booth 2005: 110.) Poliittisen talouden yhteys turvallisuuteen on oleellinen aspekti tarkasteltaessa kehityksen ja turvallisuuden suhdetta. Resurssien globaali jakautuminen ja taloussuhteet yleisemmin vaikuttavat oleellisesti siihen, kenellä on mahdollisuus kehitykseen ja kenellä ei. Tooze korostaakin, että kansainvälisen poliittisen taloustieteen kautta määritellään se, kuka saa mitään ja milloin ja toimii siis virallisena arvon allokoihtijana (Tooze 2005: 151.). Oleellista on siis tunnustaa se lähtökohta, että sekä perinteinen turvallisuuden tutkimus että taloustiede ovat vahvasti politisoituja eivätkä näin palvele inhimillistä turvallisuutta. (Emt. 148.) Toozen mukaan inhimilliseen emansipaatioon perustuva turvallisuus voidaan saavuttaa ainoastaan rakentamalla uudelleen kansainvälisen politiikan ja talouden teoriaa, joka ei perustuisi talouden hegemonisille käsitteille eikä hyväksy talouden ja politiikan erottamista. Muutosta ei voi tapahtua määrittelemättä uudelleen ymmärrystä politiikan luonteesta, sillä muuten ollaan jähmettyneitä perinteisiin käsitteisiin ja kieleen, jotka jatkuvasti uusintavat ymmärrystämme perinteisestä turvallisuudesta. (Emt. 153, 155.) Poliittisen taloustieteen ja turvallisuuden suhteen ymmärtäminen on keskeistä myös oman tutkimusongelmani kannalta, sillä resurssien jakautuminen liittyy oleellisesti siihen, kenellä on mahdollisuus turvallisuuteen ja kenellä ei. Käsittelen kysymystä tarkemmin aineiston analyysin yhteydessä.

Wyn Jonesin mukaan kaikki teoriat ovat muotoiltu tietyille ihmisille, tiettyjen tarkoitusperien mukaisiksi. Kriittinen turvallisuuden tutkimus on tässä tapauksessa suunnattu niille, joilla ei ole valtaa ja teorian tarkoituksena on heidän emansipaationsa saavuttaminen. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen keskiössä ovatkin kaikki ne, joille tämänhetkinen maailmanjärjestys aiheuttaa turvattomuutta. (Wyn Jones 1999: 159.) Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen teoreetikkojen tehtävä on heikentää vallitsevaa hegemonista turvallisuusdiskurssia. Tämä tapahtuu tunnistamalla perinteisen turvallisuusajattelun sisältämiä alitajuisia ja tutkimattomia oletuksia sekä normatiivisia

näkemyksiä.²² (Emt. 160-161.) Lisäksi Wyn Jones korostaa, että emansipatoristen tavoitteiden tulee olla yhteneviä emansipatorisen kapasiteetin kanssa. Jos emansipaation mahdollisuus perustuu talouden piiriin, eivät emansipaatiota edistävät toimet saa keskittyä ainoastaan poliittisiin instituutioihin. Lisäksi utopioiden tulee olla toteuttamiskelpoisia. Emansipaatiota ei tulisi myöskään käsitellä lopputuloksena, vaan prosessina ja suuntana. (Emt. 230.) Wyn Jones näkee emansipaation oleellisena osana vaihtoehtoisen turvallisuuskäsitteen muotoilemista. Hän ei kuitenkaan korosta emansipaatiota lopullisena päämääränä edellisen tehtävän saavuttamisessa vaan pikemminkin käsittelee sitä yhtenä tärkeänä vaiheena uudenlaisen turvallisuuden ymmärtämisessä. (Emt. 118-121.)

Nähdäkseni emansipatorisen potentiaalin ja käytännön konkreettisen määrittämisen vaikeus on suurin vaikeus kriittisen teorian projektissa ulottaa kansainvälisten suhteiden teoria uudelle tasolle. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen piirissä emansipatorisen potentiaalin määrittäminen on hyvin olennaista ja se on merkittävää myös siinä mielessä, että sen avulla kyetään tarttumaan inhimillisen turvattomuuden keskiöön. Emansipaatiota ei tulisi tarkastella absoluuttisena tavoitetilana, vaan enemmänkin tietynä suuntana ja toimintatapana. Näin ollen ei ole oleellista pohtia voidaanko tätä emansipatorista tavoitetilaa koskaan täysin saavuttaa. Fierken mukaan emansipaatio merkitsee vapautumista vallan ja tiedon yhteyttä ylläpitävistä rakenteista sekä tilan raivaamista vaihtoehtoïsille näkemyksille ja mahdollisuuksille (Fierke 2007: 5.). Emansipaatio viittaa siis vaihtoehtoisten todellisuuksien pohtimiseen ja hahmottamiseen. Lisäksi se merkitsee tiedon ja vallan yhteyden tunnustamista ja pyrkimystä tämän yhteyden hajottamiseen. Pyrkimys emansipaatioon voi siis tarkoittaa niiden ihmisten näkökulman huomioon ottamista, jotka ovat perinteisesti olleet hiljennettyjä. Emansipaatio merkitsee siis pyrkimystä käsitellä asioita eettisesti sekä pyrkimystä hajottaa sellaisia käsityksiä turvallisuudesta, jotka aiheuttavat toisille osapuolille turvattomuutta.

2.3.3. Länsimainen turvallisuus

Toisen maailmansodan jälkeen vallinnut turvallisuuskäsite juontaa juurensa ylhäältä alaspäin lähtöisestä, maskuliinisesta ja angloamerikkalaisesta käsityksestä yhteiskunnasta ja politiikasta. (Booth, Vale 1997: 332.) Amitav Acharyan mukaan tästä etnosentrisestä lähestymistavasta johtuen kolmas maailma on suljettu turvallisuusdiskurssien ulkopuolelle. Tämä on vähintäänkin

---

²² Käytännössä tämä tapahtuu opetustoiminnan kautta ja tukemalla sellaisia sosiaalisia liikkeitä, jotka edistävät emansipatorista sosiaalista muutosta

kyseenalaista ottaen huomioon, että suurin osa maailman konflikteista tapahtuu tällä hetkellä kehitysmaissa. Jotta turvallisuuskäsite voitaisiin määrittää tämän hetken sosiaalisen todellisuuden mukaiseksi, ei kolmatta maailmaa voi jättää huomiotta. (Acharya 1997: 300.) Kehitysmaiden näkökulmasta onkin kiinnitettävä huomiota siihen, kenen turvallisuudesta länsimaisissa diskursseissa puhutaan ja kuka tämän turvallisuuden tuottaa. Valtiollinen turvallisuus merkitsee usein eri asioita länsi- ja kehitysmaissa. Kun valtio nähdään perinteisen turvallisuusajattelun mukaisesti turvallisuuden luojana, kehitysmaissa valtion voidaan nähdä olevan pikemminkin turvattomuuden luoja. Tämä tulee esille esimerkiksi ihmisoikeusrikkomuksista useissa kehitysmaissa. Kolmannen maailman tarkastelu onkin oleellista siksi, että alue auttaa ymmärtämään kylmän sodan jälkeisen turvattomuuden luonnetta. (Emt. 312.) Kolmannen maailman ongelmat kuten köyhyys, ylikansoittuminen, alikehittyneisyys ja ympäristön rappeutuminen ovat keskeisiä turvattomuuden aiheuttajia. (Emt. 304.) Nämä ongelmat ovat nähty yhä merkittävämmiksi myös länsimaiden turvallisuuden kannalta. Esimerkiksi syyskuun yhdennentoista myötä köyhyydestä ja muista kolmannen maailman ongelmista on tullut yhä merkittävämpiä tekijöitä Euroopan unionin turvallisuuskäsityksen kannalta.

Wyn Jones huomauttaa, että radikaalimpien globaalien politiikan tulkintojen mukaan kehittyneet maat, jotka tuottavat turvallisuutta kansalaisilleen, voivat tehdä niin ainoastaan globaalissa taloudessa saavuttamansa etuoikeutetun asemansa vuoksi. Samalla globaalien talouden rakenteet saattavat kuitenkin aiheuttaa vastakkaisia vaikutuksia kehitysmaissa. Näin ollen suhteellinen turvallisuus länsimaiden asukkaiden keskuudessa saattaa tapahtua kehitysmaiden turvattomuuden kustannuksella. Perinteisen turvallisuudentutkimuksen staattisuus näyttääkin Wyn Jonesin mukaan toimivan ideologisenä oikeutuksena vallitsevan status quon ylläpitämiseksi, joka ylläpitää samalla turvattomuutta suuren maailman väestön osan keskuudessa. (Wyn Jones 1999: 99, 102.)

Alkerin mukaan emansipatorisia länsimaisia diskursseja tulisi arvioida kriittisesti. Esimerkiksi vapautta ei voida tarkastella ainoastaan länsimaisesta merkitysmaailmasta käsin, vaan tähän tulisi pyrkiä liittämään myös ei-länsimaisia näkemyksiä. Vapaus ei välttämättä suoranaisesti merkitse samaa asiaa maallisessa ja länsimaisessa viitekehyksessä kuin esimerkiksi buddhalaisessa tai islamilaisessa kulttuurissa. Näin ollen on kiinnitettävä huomiota siihen, ovatko myös kriittisen turvallisuuden tutkimuksen teoreetikot suurelta osin länsimaisia ja pohdittava sitä, minkälaisia vaikutuksia tällä on emansipaation teoriaan. (Alker 2005: 200–201.) Alkerin lähestymistapa korostaa historiallista perspektiiviä ja menneisyyden ymmärtämistä, jotta voisimme ymmärtää tulevaa. (Emt. 208.)

2.3.4. Arviointia ja kritiikkiä

Kriittinen turvallisuuden tutkimus perustuu ajatukseen, jonka mukaan vallitsevat käsitykset ja väittämät turvallisuudesta tulee dekonstruoida. Tästä seuraa kysymys siitä, miten turvallisuus pitäisi tämän jälkeen määritellä uudelleen? Perinteisen turvallisuuskäsitteen keskiössä on valtio, joka toimii sekä turvallisuuden objektina (alueellisesti määriteltynä poliittisena yhteisönä) että toimijana, joka takaa turvallisuuden. Keskeinen kysymys kriittisessä turvallisuuden tutkimuksessa onkin se, onko fragmentoituneessa ja globalisoituneessa maailmassa olemassa sellaista uutta perustaa poliittiselle järjestykselle, joka voisi toimia turvallisuuden objektina sekä turvallisuuden takaavana toimijana? Tulee kuitenkin muistaa, ettei kriittisen suuntauksen tehtävä kuitenkaan ole kieltää valtion merkitystä turvallisuuden tuottajana, vaan ennemminkin yrittää ymmärtää sen rakenteita, dynamiikkaa ja mahdollisuuksia muutokseen. Valtioiden toiminta tulee nähdä joustavana ja kykenevänä muutokseen. (Krause, Williams 1997: xiv.)

Krausen mukaan kriittisen turvallisuuden tutkimuksen teoreetikkojen haasteena on esittää koherentti tutkimusagenda, joka tuottaa näkemyksiä nykyisistä turvallisuuskysymyksistä sekä niiden mahdollisuuksista ja monimutkaisuuksista. Perimmiltään perinteisen ja kriittisen turvallisuustutkimuksen ero liittyy kysymyksiin siitä, mitä voidaan tietää ja miten sekä minkälaisia kysymyksiä on yleensäkin relevanttia esittää. (Krause 1998: 305.) Koska kysytään erilaisia kysymyksiä, etsitään myös erilaisia vastauksia. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen piirissä kysymyksenasettelu priorisoi *miten*- kysymyksiä miksi- kysymysten sijaan. Ennen kuin erilaisia toimintamalleja voidaan kehittää, on määriteltävä erilaisia uskottavia vaihtoehtoja, jolloin teoreetikkojen on ymmärrettävä se, miten tietyt vaihtoehdot saavat merkityksen ja arvon. Näin ollen kriittinen ja ymmärtävä sekä rationalistinen ja selittävä metodi eivät ole kaksi erillistä metodia, vaan ymmärtäminen edeltää, täydentää ja ”verhoaa” selittämistä. Ja selittäminen taas kehittää analyyttistä ymmärtämistä. Ilman miten- kysymyksiä uhkien luonne ja turvattavat objektit siis otetaan itsestäänselvyyksinä. (Emt. 318.)

Keskeinen kysymys turvallisuuden tutkimuksen piirissä on se, kuinka pitkälle turvallisuuskäsite voi laajentua niin, että siitä ei tulisi merkityksetöntä ja lopulta kaiken kattavaa käsitettä? Esimerkiksi Ayooob on kritisoinut turvallisuuskäsitteen harkitsematonta laajentamista, sillä se saattaa näin menettää merkityksensä analyyttisenä välineenä. (Ayooob 1997: 121.) Myös Waeverin mukaan

turvallisuuskäsitteelle on tärkeää määrittää selkeät rajat, sillä muuten siitä tulee synonyymi kaikelle, mikä on poliittisesti tavoiteltavaa. (Waever 1995: 47.)

Ayoob on myös kritisoinut Boothin tapaa käsitellä turvallisuutta ja emansipaatiota synonyymeina toisilleen. Ongelmana on näiden käsitteiden merkityksien monimutkaistuminen ja vääristyminen. Ayoobin mukaan Boothin näkemys ei tunnusta ryhmän tai yhteiskunnan emansipoitumista ilman turvallisuuden tilaa ja päinvastoin.²³ Käsitteiden välinen ongelma korostuu tarkasteltaessa turvallisuuden ja emansipaation suhdetta kehitysmaissa. Jos kehitysmaissa kaikki ryhmät pyrkisivät emansipaatioon (kuten itsehallintoon), tämä saattaisi aiheuttaa suuriakin turvallisuusriskejä. Ayoob näkeekin emansipaation ja turvallisuuden yhdistämisen sopivammaksi länsimaiselle poliittiselle kulttuurille kuin kehitysmailla, joissa ongelmat valtion legitimitetin ja poliittisen järjestyksen suhteen ovat usein akuutimpia. (Ayoob 1997: 126–127.) Linklater kuitenkin korostaa, ettei emansipaatioon pyrkiminen merkitse sitä, että eri ryhmät voisivat tavoitella omia intressejään niin, että ne aiheutuisivat vahingolliseksi jollekin toiselle ryhmälle. Perusajatus on siis se, että emansipaatiota tavoitellaan avoimen dialogin avulla kunnioittaen myös muiden osapuolten asemaa. (Linklater 2005: 121.)

Buzan, Waever ja de Wilde ovat kritisoineet kriittistä turvallisuuden tutkimusta sen tavasta tehdä tietyistä uhkista, kuten köyhyydestä, ympäristöllisistä ongelmista ja työttömyydestä, tärkeämpiä kuin toisista. Näin ollen suuntaus näkee turvallisuuden muodostuvan uhkien perusteella ja näin se tuottaa uudelleen parinteistä ja objektivistista käsitystä turvallisuudesta. (Buzan et al. 1998: 204.) Nähdäkseni kriittisen turvallisuuden tutkimuksen tavoite ei kuitenkaan ole tiettyjen uhkien priorisointi. Suuntaus korostaa enemmänkin turvallisuuden lähestymistä turvattomuuksista käsin ja niiden näkökulmasta, jotka näistä turvattomuuksista kärsivät, huolimatta siitä mitä nämä uhkat ovat. Suuntaus pyrkii pikemminkin osoittamaan miten uhkia muodostetaan: miten köyhyydestä muodostetaan uhka länsimaiselle turvallisuudelle? Oman tutkimusongelmani valossa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten köyhyyden ja kehityksen diskurssit asemoituvat suhteessa turvallisuuteen. Tällöin köyhyyttä tarkastellaan enemmänkin uhkana inhimilliselle turvallisuudelle. Toisin sanoen köyhyydestä aiheutuva turvattomuus ei ole merkittävämpää kuin konflikteista aiheutuva turvattomuus. Tulee kuitenkin huomioida, että erilaiset turvattomuudet linkittyvät usein toisiinsa: köyhyys aiheuttaa useita muita turvattomuuden muotoja. Lisäksi köyhyys koskettaa sitä maailman väestönosaa, jolla on vähiten valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan

---

²³ Esimerkiksi kurdien emansipoituminen Pohjois-Irakissa ei ole välttämättä merkinnyt turvallisuuden lisääntymistä, vaikkakin se on saattanut tuoda kurdit lähemmäs heidän tavoitettaan itsenäistymisestä.

turvallisuuteensa. Koska kriittinen turvallisuuden tutkimus pyrkii tarkastelemaan kysymyksiä niiden näkökulmasta, jotka ovat perinteisesti olleet hiljennettyjä, on köyhyyden aiheuttama turvattomuus sille luonnollisesti yksi merkittävä tutkimuskohde.

Yleisellä tasolla kriittisiä suuntauksia on usein kritisoitu teoreettisesta puutteellisuudesta ja kykenemättömyydestä muodostaa empiirisesti formaalia teoriaa. Näin ollen niiden kyky ymmärtää maailmanpolitiikkaa ja sen ilmiöitä on kyseenalaistettu. (ks. esim. Walt 1991: 223.) Kriittisten suuntausten teoreettista arvoa arvioidaankin usein rationalistisen tieteen asettamien kriteereiden perusteella, jolloin ei useinkaan ymmärretä näiden suuntausten perimmäistä tarkoitusta.

2.3.5. Feministinen turvallisuus

Feministinen kansainvälisten suhteiden teoria perustuu sille lähtökohdalle, ettei perinteinen kansainvälisten suhteiden teoria huomioi naisia toimijoina. Sen sijaan, että kansainvälisen politiikan nähtäisiin koostuvan abstrakteista asioista, kuten persoonattomista valtioista, tulisi kiinnittää huomiota arkisen ja käytännöllisen kansainvälisen politiikan jokapäiväisiin toimintoihin, ilmiöihin ja ihmisiin, jotka tällä alalla toimivat. (Sylvester 2002: 3.) Valtavirtatieteen teoriat eivät ole tarjonneet sellaisia teoreettisia välineitä ja käsitteitä, joiden avulla naisten kokemuksia voitaisiin tutkia ja kuvata. Naisten kokemukset ovatkin feministisen tiedon tuottamisen lähtökohta. Naisten kokemukset tulee sijoittaa historialliseen kontekstiinsa ja siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa naiset kulloinkin elävät. (Matero 1996: 245.) Ticknerin mukaan kansainvälisten suhteiden tieteenala ja käytäntö on perinteisesti ollut miesten dominoimaa alaa. Näin ollen ne pitävät sisällään sukupuolitettuja käsitteitä, joita tulee analysoida tarkastelemalla maskuliinisten identiteettien rakentamista ja uudelleenluomista. (Tickner 2001: 21.) Feministinen tapa tuottaa tietoa pyrkii jatkuvasti purkamaan tiedon ja tieteen sukupuolittuneisuutta ja rakentamaan sitä uudelleen. Purkamisen kohteena ovat teorioiden ja tietojen ohella hierarkkiset, naisia syrjivät tiedeinstituutiot. Lisäksi tavoitteena on uusien vastauksien etsiminen vanhoihin kysymyksiin. (Matero 1996: 245.)

Vaikka feministit ovat kirjoittaneet turvallisuudesta jo kauan, heidän näkemyksiään ei ole noteerattu valtavirran teorioissa, eivätkä ne ole mahtuneet perinteisen tieteenalan rajojen sisälle. (Tickner 2001: 37.) Feministinen lähestymistapa turvallisuuteen on lähempänä kriittisen turvallisuuden tutkimuksen suuntausta kuin valtavirran näkemyksiä, sillä ne perustuvat erilaisiin metodologisiin oletuksiin kuin jälkimmäiset. (Emt. 63.) Feministit näkevät muiden kriittisten suuntausten ohella kulttuurin, identiteetin ja emansipaation merkitykset oleellisena turvallisuuskysymysten

ymmärtämisessä. Feministit, toisin kuin muut kriittisen suuntauksen edustajat, näkevät kuitenkin sukupuolen keskeisimpänä analyysin kategoriana tarkasteltaessa epäoikeudenmukaisten sosiaalisten rakenteiden negatiivista vaikutusta yksilöiden ja ryhmien turvallisuuteen. (Emt. 48.) Jacqui True ja Brooke Ackerly korostavat kuitenkin, ettei feministisen tutkimuksen tavoitteena ole hajottaa syrjiviä rakenteita ainoastaan sukupuoleen liittyen, vaan myös esimerkiksi luokkaan, entisyyteen, uskontoon, kansalliseen identiteettiin ja kulttuurisiin käytäntöihin liittyviä syrjiviä rakenteita pyritään hajottamaan. (Ackerly, True 2006: 246.)

Kun perinteinen turvallisuuden tutkimus on tarkastellut sodan syitä ja seuraamuksia ylhäältä alaspäin, ovat feministit lähestyneet edellisiä alhaalta ylöspäin analysoiden sodan vaikutuksia mikrotasolla. Näin voidaan kertoa jotain sellaista sodan syistä, johon perinteiset eivätkä kriittiset näkemykset ole aikaisemmin kyenneet. (Tickner 2001: 48.) Esimerkiksi Maria Stern on tutkinut turvallisuutta turvattomuuden diskursseista käsin käyttäen analyysissään viitekehyksenä mayalaisten naisten kokemaa turvattomuutta Guatemalassa vuonna 1995. Stern haluaa korostaa, ettei naisia ja marginalisoitujen etnisten ryhmien jäseniä ole käsitelty pätevinä turvallisuuden subjekteina, vaikka heidän oletetaan kuitenkin olevan valtion jäseniä. (Stern 2006: 177.) Sternin mukaan mayalaisten naisten käytännön turvattomuuden kokemukset eivät tapahdu globaalin politiikan ulkopuolella, vaan perinteisen turvallisuuden tutkimuksen relevantteina pitämät prosessit vaikuttavat myös heidän elämäänsä. Samalla ne paljastavat niitä globaalin politiikan prosesseja, jotka alistavat ja ulkoistavat tätä naisten kokemaa turvattomuutta sekä tuovat esille globaalin politiikan sukupuolittuneen luonteen. Nämä ruohonjuuritason kokemukset myös paljastavat hyväksytyjen ja valtavirran turvallisuusnäkemysten rajoittuneisuuden: heidän turvattomuuttaan ei voida määritellä sellaisten kategorioiden tai tasojen kautta, joita määrittää suvereniteetin logiikka. (Emt. 195.) Sternin näkökulma on hyödyllinen myös oman tutkimusongelmani kannalta. Kehitysyhteistyön rooli turvallisuutta lisäävänä käytäntönä perustuu ruohonjuuritason toimintaan. Kehityksen ja turvallisuuden yhdistävän näkemyksen tuleekin kyetä tarkastelemaan käytännön turvattomuuksien kokemuksia. Feministisen teorian keskittyminen turvattomuuksien vaikutusten teoretisoimiseen mikrotasolla onkin kehitysyhteistyön turvallisuusfunktion kannalta erityisen hyödyllistä.

Realistien näkemys siitä, miten valtion rajojen ulkopuolella vallitsee anarkia ja sisäpuolella turvallisuus ja järjestys, on virheellinen. Valtiokeskeiset ja rakenteelliset analyysit turvallisuudesta eivät ota huomioon sitä, miten turvattomuus ja väkivalta läpileikkaavat kaikkia analyysin tasoja. Väkivaltaa esiintyy paljon esimerkiksi perheiden piirissä. (Tickner 2001: 63) Sotilaallinen ja

kansallinen turvallisuus ovat perinteisesti olleet maskuliinisia käsitteitä, eikä naisten kokemuksia ja käsityksiä ole otettu huomioon turvallisuutta määriteltäessä. (Emt. 190.) Sukupuoli on käsitteenä sosiaalisesti rakennettu ja siihen perustuva maskuliininen strateginen diskurssi on rakentanut ymmärrystä turvallisuudesta. Perinteinen turvallisuuden määritelmä pitääkin sisällään kaksijakoisen ja epäoikeudenmukaisen sukupuolihierarkian. Näin myös tietynlaista turvallisuusajattelua on legitimoitu muiden näkemysten kustannuksella sekä tieteenalalla että käytännössä. Esimerkiksi sota on Ticknerin mukaan kulttuurinen rakennelma, joka perustuu suojelun myytille. Suojelun myytti viittaa ajatukseen siitä, kuinka sotia soditaan tavoitteena suojella ”haavoittuvaisia” ihmisiä, useimmiten naisia ja lapsia. Nykypäivänä naiset ja lapset kuitenkin muodostavat suuren osan sotien uhreista²⁴. Jossain tapauksissa kansalliseen turvallisuuteen pyrkiminen aiheuttaakin naisten turvattomuutta. Tämä tulee esille esimerkiksi naisiin kohdistuvan välivallan, kuten raiskauksien ja prostituution yhteydessä²⁵. (Emt. 49–51.)

Perinteisen turvallisuusajattelun mukaan sota assosioidaan automaattisesti miehiin ja rauha naisiin. Tämä vahvistaa Ticknerin mukaan sukupuolihierarkioita ja virheellisiä kahtiajakoja, jotka taas vähentävät arvostusta naisia ja rauhaa kohtaan. Sukupuolihierarkioiden vähentämisellä ja niiden sosiaalisen rakentumisen tunnustamisella saataisi olla positiivinen vaikutus rauhaan ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Lisäksi sotaan ja rauhaan liittyvän kaksijakoisuuden vähentäminen mahdollistaisi vähemmän sukupuolittuneen ja syrjimättömän turvallisuuskäsitteen rakentamisen. (Tickner 2001: 61) Näyttäkin siltä, että valtioiden turvallisuuspolitiikkaa legitimoidaan vetoamalla maskuliinisiin ominaisuuksiin, kuten valtaan ja omin neuvoin selviämiseen. Tickner pohtii merkitseekö tämä sitä, että maskuliinisuuteen viittaava ulkopoliittinen toiminta nähdään legitimiimmäksi kuin muihin arvoihin perustuva toiminta? Tickner viittaa Carol Cohniin, jonka mukaan se kieli, jota käytämme, muokkaa näkemyksiämme maailmasta ja toimintaamme siinä. Cohn on analysoinut Yhdysvaltain turvallisuusasiantuntijoiden kieltä ja tullut siihen tulokseen, että maskuliinisesti sukupuolittunutta turvallisuusdiskurssia pidetään ainoana uskottavana tapana puhua kansallisesta turvallisuudesta. Näin ollen perinteinen turvallisuusdiskurssi rajoittaa ajattelua turvallisuudesta. (Tickner 2001: 52.) Samoin voidaan pohtia sitä, miten unionin turvallisuusdiskurssien merkitykset mahdollisesti rajoittavat ajattelua turvallisuudesta. Tällöin keskitytään siihen, miten tietyistä turvallisuusdiskursseista tulee hegemonisia suhteissa toisiinsa.

---

²⁴ Lisäksi naisten velvollisuudet kasvavat Ticknerin mukaan sotatilan seurauksena, sillä sotatila vaikeuttaa naisten kykyä huolehtia heidän reproduktiivisista tehtävistään.

²⁵ Esimerkiksi etnisissä sodissa raiskausta käytetään usein aseena kokonaisten yhteisöjen horjuttamiseksi. On arvioitu, että yli 35 tuhatta naista raiskattiin Bosnia ja Hertsegovinassa Jugoslavian sodan aikana. (Tickner 2001:50.)

Feministinen lähestymistapa turvallisuuteen perustuu ajatukseen siitä, kuinka eriarvoiset sosiaaliset suhteet voivat aiheuttaa turvattomuutta yksilöiden keskuudessa. Rakenteelliset eriarvoisuudet ovatkin rakennettu osiksi modernin valtion ja kansainvälisen järjestelmän historiallista perinnettä. Turvallisuutta ei voida saavuttaa ennen kuin hierarkkiset sosiaaliset suhteet tunnustetaan ja muutetaan, eikä ennen kuin yksilöillä on mahdollisuus osallistua oman turvallisuutensa turvaamiseen. (Tickner 1995: 63, 193.) Tämä näkökulma perustuu oletukselle siitä, että sukupuoleen liittyvät identiteetit ja suhteet ovat muodostuneet vallan käytön tuloksena. Ainoa tapa saavuttaa turvallisuus on siis muuttaa se tapa, miten ne ovat rakennettu. (Ackerly, True 2006: 253.) Näiden rakenteellisten eriarvoisuuksien purkaminen liittyy feministisen emansipaation tavoitteluun. Koivusen mukaan feministiset analyysit naisten sorrosta, riistosta ja syrjinnästä kytkeytyvät oleellisesti näkemyksiin valtarakenteiden murtamisesta eli emansipaatiosta. Emansipaatiossa on feministisestä näkökulmasta siis kyse halusta rikkoa naisten ja miesten välillä oleva epäsymmetria. Kriittisen teorian tavoin feministinen teoria korostaa muutosta pyrkimyksenä sekä tutkimuskohteena. (Koivunen 1996: 77.) Ticknerin mukaan feministinen tieteenala liittyy lähtökohtaisesti toimintaan ja muutoksen tavoitteluun. Feminismi siis keskittyy paljastamaan ”käytännöllistä tietoa” ihmisten jokapäiväisestä elämästä. (Tickner 2006: 29.) Feministisen teorialle sosiologisen, normatiivisen ja käytännöllisen tutkimuksen yhdistäminen on metodologisesti tärkeää ja vaativaa. Muihin kriittiseen orientaatioihin verrattuna feminismiin piirissä on oleellista nimenomaan keskittyminen käytännön elementteihin, joiden perusteella teorioita myös arvioidaan. (Ackerly, True 2006: 248.)

Feministinen emansipatorinen tavoite, joka tähtää naisten alistamisen lopettamiseen, on Ticknerin mukaan yhtenevä laajan turvallisuuskäsitteen lähtökohtien kanssa. Molempien lähtökohtana on yksilö osana laajempia sosiaalisia rakenteita. Feministit pyrkivät ymmärtämään kuinka yksilöiden ja ryhmien turvallisuus vaarannetaan rakenteellisella ja fyysisellä väkivallalla kaikilla toiminnan tasoilla. (Tickner 2001: 48.) Turvallisuus nähdään siis monitasoisena ilmiönä, joka merkitsee väkivallan erilaisten muotojen (kuten fyysisen, psyykkisen ja ekologisen) vähentämistä. Feministit keskittyvätkin enemmän *inhimilliseen turvallisuuteen*, jolloin tarkastelu keskittyy yksilölliseen tai yhteisölliseen tasoon valtion ja kansainvälisen järjestelmän sijaan. Koska yksityistä ei voida erottaa poliittisesta ja kansainvälisestä, ei myöskään yksilöllistä ja kansainvälistä turvattomuutta voida pitää erillisinä käsitteinä. (Emt. 62–63.) Emansipaatiossa käsitteen tasolla on Koivusen mukaan puolestaan kyse sekä yksilö- että ryhmätasolla tapahtuvasta subjektivaatiosta eli siitä kuinka yksilöt ja ryhmät paikantuvat uudenaikaisella tavalla sosiaaliseen todellisuuteen sekä uudenaikaisesta suhtautumisesta tuohon todellisuuteen. (Koivunen 1996: 77-78.) Näin ollen se on vapautumista

sellaisista rakenteista ja kielellisistä käytännöistä, jotka uusintavat hierarkkisia ja epätasa-arvoisia suhteita. (Emt. 105.)

Feminististä emansipatorista prosessia on kritisoitu sen liittymisestä individualistiseen valistusfilosofiaan, joka käsittää vallan kielteisenä käskevänä ja tukahduttavana. Tästä näkökulmasta ajatus vapautumisesta vallan ulkopuolella merkitsisi astumista tyhjiöön. Koivusen mukaan feministisen emansipatorisen prosessin onkin kyettävä kehittämään uusia valtakäsityksiä ja toimijuuden mahdollisuuksia sen purkaessa hallinnan ja sorron rakenteita. (Koivunen 1996: 105.)

2.4. Inhimillinen turvallisuus

Tutkielmani turvallisuutta koskevan teoriaosuuden viimeinen osuus käsittelee inhimillistä turvallisuutta. Inhimillisen turvallisuuden käsite nousi turvallisuudesta käytävän debatin keskiöön vuonna 1994 ilmestyneen YK:n inhimillisen kehityksen raportin myötä. Raportin myötä alettiin käydä laajemmin keskustelua turvallisuuteen liittyvistä perustavanlaatuisista kysymyksistä, kuten siitä, kenen turvallisuuteen viitattiin ja siitä, miten tämä tulisi saavuttaa. (Nuruzzaman 2006: 285.) YK:n inhimillisen kehityksen raportin mukaan inhimillisen turvallisuuden käsite on universaali ja relevantti kaikille ihmisille kaikkialla. Inhimillinen turvallisuus merkitsee raportin mukaan vapautta kroonisista uhkista, kuten nälästä, taudeista ja alistuksesta sekä suojaa yhtäkkisistä ja haitallisista arkielämän häiriöistä. Raportti korostaa inhimillisen kehityksen ja turvallisuuden yhteyttä painottaen, että edelliset edellyttävät toisiansa. Inhimillisen kehityksen raportti jakaa inhimillisen turvallisuuden kuuteen eri osa-alueeseen, jotka yhdessä kattavat inhimillisen elämän aloja laajasti²⁶. (UNDP: 22–25.)

Inhimillisen turvallisuuden käsite on oleellinen työni kannalta siinä mielessä, että sen avulla kyetään nähdäkseen yhdistämään turvallisuuden ja kehityksen merkityksiä. Inhimillinen turvallisuus liittyy ihmisten henkilökohtaisiin ja kokemuksiin turvallisuudesta ja turvattomuudesta ja pitää sisällään varsin laajan joukon erilaisia kysymyksiä. Näin ollen käsitteelle voi olla vaikea asettaa rajoja. Inhimillisen turvallisuuden ja turvattomuuden merkitykset syntyvät kuitenkin intersubjektiiivisten prosessien kautta. Feministisen ja kriittisen turvallisuuden suuntauksien avulla inhimillisen turvallisuuden käsitettä voidaan nähdäkseen teoretisoida niin, että käsitteelle pystytään

---

²⁶ Nämä osa-alueet ovat: taloudellinen turvallisuus, ruokaturva, terveydellinen turvallisuus, ympäristöllinen turvallisuus, yhteisöllinen turvallisuus, poliittinen turvallisuus sekä henkilökohtainen turvallisuus. (UNDP: 22–25.)

muodostamaan merkitys tiettyjen viitekehysten puitteissa. Jotta turvallisuuskäsitys voisi pitää sisällään kehityksen ilmiökentän, tulee sen perustua inhimillisen turvallisuuden näkökulmaan. Inhimillinen turvallisuus mahdollistaa lisäksi moninaisten turvattomuuksia aiheuttavien ilmiöiden tarkastelemisen. Seuraavaksi käsittelen erilaisia tapoja käsitteellistää ja teoretisoida inhimillistä turvallisuutta.

Liotta ja Owenin mukaan inhimillinen turvallisuus viittaa yksilön oikeuteen fyysiseen turvallisuuteen, perusvapauksiin sekä vakaaseen hyvinvointiin. Se juontaa juurensa yksilön turvallisuudesta ja valistuksen aikaisesta liberaalista ajattelusta, joka korosti yksilön mahdollisuuksia. Eettisesti termi merkitsee ”systeemiä” tai systeemistä käytäntöä, joka edistää ja ylläpitää vakautta, turvallisuutta ja yksilöiden asteittaista yksilöiden integroitumista valtioihinsa, yhteiskuntiinsa ja alueisiinsa. (Liotta, Owen 2006: 97–98.) Niemelän ja Lahikaisen mukaan inhimillinen turvattomuus on muuttunut viimeisen 20 vuoden aikana. Nykyään turvattomuuden pääaiheuttajat ovat maailmanlaajuisia ja liittyvät ympäristöön, kulttuurin arvoihin sekä maailmantilanteeseen. Koska turvallisuus ja turvattomuus läpäisevät kaikki elämän alueet, on niitä tutkittava monimuotoisesti, yhteydessä kontekstiinsa. Näin ollen turvallisuudesta ja turvattomuudesta on kirjoitettava monista eri näkökulmista, muuten ilmiö ei avaudu riittävästi. (Niemelä, Lahikainen 2000: 9-11.)

2.4.1. Inhimillisen turvallisuuden määritelmä akateemisessa keskustelussa

Inhimillisestä turvallisuuden käsitteen sisällöstä on viime vuosina käyty paljon keskustelua. Nuruzzamanin mukaan inhimillisen turvallisuuden paradigma pitää sisällään useita erilaisia institutionaalisia ja akateemisia näkemyksiä. Tämän vuoksi sillä ei ole mitään yhtä konsensuskeen perustuvaa määritelmää. Käsitteen monimutkaisuutta lisää myös se, ettei ole olemassa selkeästi määriteltyjä oletuksia, jotka toimisivat välineinä mitatessa miten yksittäisten ihmisten turvallisuus voidaan saavuttaa. (Nuruzzaman 2006: 292.) Lisäksi Owenin mukaan inhimilliseen turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat jo lähtökohtaisesti erittäin monimutkaisia, eivätkä tällöin myöskään teoreettiset, käytännölliset ja poliittiset ratkaisut ole itsestään selviä. (Owen 2004: 374.) Mitä lähemmäs käsitteen määrittämisessä päästään sen alkuperäistä merkitystensä, keskittyen kaikkiin yksilöitä uhkaaviin uhkiin, sitä vaikeampi on määrittää inhimillisen turvallisuuden teoriaa ja käytäntöjä. (Emt. 381.)

Taylor Owenin mukaan akateeminen keskustelu inhimillisestä turvallisuudesta voidaan jakaa laajaan ja kapeaan määritelmään. Kapean määritelmän mukaiset näkemykset korostavat väkivallan huomioimista perinteisessä turvallisuuden tutkimuksessa. Väkivaltaan perustuva inhimillisen turvallisuuden käsite lisää analyyttistä selkeyttä ja kykenee samalla tuottamaan merkittäviä normatiivisia tuloksia. Laajemman määritelmän mukaan inhimillinen turvallisuus pitää sisällään paljon muutakin kuin turvaa väkivaltaisilta uhkilta. Keskittyminen turvallisuuden yksilölliseen ja inhimilliseen puoleen tuo automaattisesti tarkasteluun suuren joukon monimutkaisia asioita, kuten köyhyyden, taudit, terveyden ja ympäristölliset katastrofit. Tämä on Owenin mukaan välttämätöntä, jos halutaan saavuttaa sellainen määritelmä, joka kattaa inhimillisen turvallisuuden ja turvattomuuden tarpeeksi monipuolisesti, vaikka siitä aiheutuisikin analyyttisiä ja normatiivisia ongelmia. (Owen 2004: 375.) Kapea määritelmä korostaa siis positivistisia lähtökohtia rajaten inhimillisen turvallisuuden piirissä olevat tekijät niin, että ilmiötä on helpompi käsitellä analyyttisesti. Laaja määritelmä taas sopii paremmin kriittisen turvallisuuden tutkimuksen ja feminismin näkemyksiin siitä, miten turvallisuutta ei voida tarkastella kapealta kantilta. Owenin mukaan on kuitenkin tärkeää pohtia sitä, miten käsite rajataan, jos sitä halutaan pitää sekä analyyttisesti että käytännön kannalta relevanttina (Emt. 381.).

Kapean määritelmän kannattajia ovat esimerkiksi Thomas ja Tow, joiden mukaan inhimillinen turvallisuus on lupaava, mutta alikehittynyt käsite, jonka avulla ei voida ymmärtää turvallisuuspolitiikkaa. Käsite tulisi pitää kapeassa merkityksessään analyyttisen arvonsa lisäksi myös siksi, että inhimillisen turvattomuuden ehkäisemiseksi voitaisiin muotoilla tarkoituksenmukaisia menettelytapoja. Näin ollen kansallisen turvallisuuden ja inhimillisen turvallisuuden turvallisuuskysymyksiä tulee pitää eri luokissa.²⁷ (Thomas, Tow 2002: 177-178.) Bellamy ja McDonald ovat kritisoineet Thomasin ja Tow'n näkemystä inhimillisestä turvallisuudesta, koska käsite ei pidä sisällään niitä normatiivisia tekijöitä, jotka kuuluvat olennaisesti inhimillisen turvallisuuden agendalle. Lisäksi Thomas ja Tow korostavat valtioiden asemaa ja pyrkivät asettamaan inhimillisen turvallisuuden perinteisen turvallisuuden tutkimuksen rajojen sisälle ja sen ehdoilla toimivaksi. Näin ollen ajattelu perustuu realistiselle ontologialle, jolloin staattinen käsitys turvallisuudesta säilyy, eikä inhimillisille ulottuvuuksille tosiasiasa jää tilaa. Näin myös emansipatorinen mahdollisuus menettää merkitystään. Bellamy ja McDonald korostavatkin, että inhimillisen turvallisuuden agendan tulee kyetä arvioimaan ja kritisoimaan niitä

---

²⁷ Erilaiset uhat inhimilliselle turvallisuudelle tulisi siis Tow'n ja Thomasin mukaan sijoittaa eri luokkiin, jotta niiden hallitsemiseksi voidaan kehittää tarkoituksenmukainen makrostrategia. He pitävät inhimillisen turvallisuuden paradigmaa hyödyllisenä keinona transnationaalisten uhkien tunnistamisessa ja selvittämisessä kuitenkin niin, ettei valtion suvereniteettia kyseenalaisteta. (Thomas, Tow 2002: 189.)

käytäntöjä, jotka edesauttavat ihmisten turvattomuutta, jotta se kykenisi muuttamaan globaalia poliittista käytäntöä. Näin ollen inhimillisen turvallisuuden agendan tulisi myös kyseenalaistaa olemassa olevia poliittisia rakenteita ja tunnustaa esimerkiksi se, miten valtiot tuottavat toiminnallaan turvattomuutta kansalaisilleen. (Bellamy, McDonald 2002: 373–376.) Määritelmä noudattaakin enemmän laajaa näkemystä inhimillisestä turvallisuudesta. Oleellista laajan ja kapean määritelmän eroissa ovat ennen kaikkea ontologiset näkemykset turvallisuusajattelun perustana.

On myös mahdollista ottaa huomioon sekä kapean että laajan määritelmän puolia. Näin ovat tehneet muun muassa Roberts ja Owen. Robertsin mukaan inhimillistä turvallisuutta tulisi lähestyä tarkastelemalla miten turvattomuus muodostuu. Kuolema on turvattomuuden äärimmäisin tila ja näin ollen siis hyvä lähtökohta. Määritelmä rajoittuu koskemaan globaalilla tasolla ehkäistävissä olevia siviilikuolemia, jotka aiheutuvat muutettavissa olevien ja ihmisten perustamien sosiaalisten, poliittisten, taloudellisten, kulttuuristen tai uskomuksiin perustuvista rakenteista. (Roberts 2006: 258-259.) Owenin määritelmä puolestaan pitää sisällään ajatuksen inhimillisestä turvallisuudesta kynnyksenä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että inhimillinen turvallisuus määrittyy sitä uhkaavien uhkien perusteella eli toisin sanoen niiden vahingoittavuuden ja vakavuuden perusteella. Kun uhka ylittää tietyn kynnyksen ja vaikutuksen inhimilliselle yksilölle, tulee siitä inhimillistä turvallisuutta koskeva kysymys²⁸. (Owen 2004: 382-383.) Hoogensen ja Stuvoy kuitenkin kritisoivat Owenin määritelmää, koska se korostaa pohjoisen ja länsimaiden globaalia hallintaa sekä valtiokeskeistä ymmärrystä turvallisuudesta. Inhimillisestä turvallisuudesta muodostuu tämän määritelmän mukaan vientihyödyke, ”turvallisilta” valtioilta niille, jotka katsotaan sen arvoisiksi. (Hoogensen, Stuvoy 2006: 209.) Roberts ja Owen pyrkivät pitämään käsitteen sellaisissa rajoissa, että sitä pystytään analyttisesti tutkimaan, tunnustaen kuitenkin tarpeen tarkastella sitä laajassa mittakaavassa.

Owenin mukaan inhimillisen turvallisuuden teoretisoinnin empiirinen arvo on juuri sen moninaisuudessa. Tuomalla tutkimuskentälle suuri määrä erilaisia uhkia ja kysymyksiä ja analysoimalla niitä, voidaan päästä lähelle turvattomuuden aiheuttajia ja käsitteen syvintä olemusta. Analysoimalla inhimilliseen turvallisuuteen liittyviä syitä ja korrelaatioita laajasti ja monitieteellisesti, valaistaan samalla käsitettä kokonaisuutena. (Emt. 380.) Owenin mukaan inhimillisestä turvallisuudesta ei voidakaan saavuttaa yhtä oikeaa kaikkien hyväksymää määritelmää, josta tulisi yleinen normi, sillä määritelmiä on jo nyt useita. (Emt. 384.) Määritelmän

---

²⁸ Huomioon tuleekin siis ottaa kaikenlaiset uhkat, jotka mahdollisesti uhkaavat yksilöitä. Lisäksi uhkien tulee olla kategorisoitu niin, että niiden perusteella voidaan tehdä merkityksellistä ja analyttistä tutkimusta sekä myös vastata näihin käytännön tasolla. Se, mistä kysymyksistä muodostuu uhkia inhimilliselle turvallisuudelle, määrittyy kansallisten hallitusten, kansainvälisten organisaatioiden ja kansalaisjärjestöjen päätösten perusteella. (Owen 2004: 383-384.)

laajuuden ohella käydään myös keskustelua siitä, missä mielessä inhimillisen turvallisuuden tulisi kyetä vastaamaan käytännössä inhimillisiin uhkiin. Tällöin korostetaan teoreettisen selkeyden sijaan eri menettelytapoja ja niiden mahdollisuuksia ratkaista ongelmia. Ajatuksena on se, että marginalisoidut ihmiset saavat äänen. Tätä kautta myös valtion ja yksilön suhde mahdollisesti määrittyy uudestaan koskemaan enemmän yksilöä ja hänen tarpeitaan, joista valtio kuitenkin saa legitimitteettinsä. Näin ollen suvereniteetin normeja voidaan arvioida ja määrittää uudelleen. (Owen 2004: 377.) Tämä lähestymistapa on merkittävä myös oman tutkimusongelmani kannalta, sillä on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, missä määrin EU:n turvallisuuskäsitteen puitteissa kyetään ratkaisemaan erilaisia inhimillisiä turvattomuuksia.

Nuruzzaman korostaa, että feministinen ja kriittinen teoria ovat esittäneet inhimilliseen turvallisuuteen liittyviä näkemyksiä paljon ennen 1990-luvulla syntyneen inhimillisen turvallisuuden paradigman edustajia. (Nuruzzaman 2006: 286.) Tätä keskustelua käytiin kuitenkin enemmän kansainvälisten suhteiden teoriakentän marginaaleissa kuin valtaviirassa, minkä vuoksi siihen ei mahdollisesti kiinnitetty kovin suurta huomiota ennen YK:n raportin ilmestymistä. Kriittisen teorian ja feminismin linjauksissa saattaakin olla enemmän potentiaalia tarkasteltaessa inhimillistä turvallisuutta. Edelliset suuntaukset ovat merkittäviä myös siltä kannalta, että ne tähtäävät käytännön muutokseen, eivätkä pyri ainoastaan selittämään perinteisen turvallisuuden tutkimuksen puutteita.

Inhimilliseen turvallisuuteen liittyvä institutionaalinen debatti on nähdäkseni nähtävä erillisenä itse teoreettisesta debatista. Inhimilliseen turvallisuuteen viitataan instituutioiden yhteydessä usein heti kun ei puhuta kansallisesta turvallisuudesta, kuitenkaan tarkemmin kiinnittämättä huomiota käsitteen todelliseen sisältöön. Inhimillisen turvallisuuden käsitettä on kuitenkin vaikea rajata kapean määritelmän mukaan esimerkiksi kuolleisuuden tai väkivallan perusteella, koska tämä jättää tarkastelun ulkopuolelle huomattavasti asioita, jotka vaikuttavat inhimilliseen turvattomuuteen. Käsitteellisestä selkeydestä ei ole hyötyä, jos sen puitteissa ei kyetä käsittämään inhimillistä todellisuutta tai silloin, jos puhutaan ainoastaan tietyn ihmisryhmän näkökulmasta. Pyrkimys luoda rajoja käsitteelle uhkien kategorisoinnin kautta pitääkin sisällään hierarkkisen mallin, joka helposti todentaa yhdenlaista todellisuutta. Edellä esiin tullut eri teoriasuuntausten keskustelu turvallisuudesta pitääkin nähdäkseni sisällään feministisen teorian perusolettamuksia siitä, miten kansainvälisten suhteiden tieteenala suhtautuu feministiseen tutkimukseen. Inhimillinen lähtökohta turvallisuuteen on jollain tavalla feminiininen ja teoreettisesti epäpätevämpi, koska sitä ei pystytä analyttisesti tutkimaan ja todentamaan. Inhimillisen turvallisuuden arvoa mitataan edelleen

rationalistisesta viitekehystä käsin, jossa mittapuuna toimii maskuliininen ja rationalistinen näkemys siitä, mitä turvallisuuden tulee pitää sisällään. Hoogensenin ja Stuvoy'n mukaan inhimillisen turvallisuuden käsite onkin sukupuolistettu ja ”feminisoitu”. Sitä pidetään tunteellisena, utooppisena ja kykenemättömänä perusteelliseen analyysiin. Näin ollen käsite ei siis täytä niitä tieteellisen tiedon tuottamisen standardeja, jotka perinteinen turvallisuuden tutkimus on asettanut. (Hoogensen, Stuvoy 2006: 210.)

Fierken mukaan inhimillisen turvallisuuden kontekstissa on oleellisinta analysoida niiden käytäntöjen käsitteellisiä perustoja, jotka tekevät kansanmurhasta, nälänhädästä ja ympäristön tuhoutumisesta mahdollisia sen sijaan, että pyrittäisiin määrittämään tietty rajattu käsite. Inhimillistä turvallisuutta tulisi analysoida kontekstissaan, jotta voidaan tarkastella miten sen käyttö myötävaikuttaa uhkien ja käytännön ratkaisujen määrittämiseen. (Fierke 2007: 149.) Lisäksi kriittinen ote inhimilliseen turvallisuuteen merkitsee käsitteen taustalla olevien liberaalien oletusten problematisoimista. (Emt. 166.) Fierken lähestymistapa on hyödyllinen oman tutkimusongelmani kannalta, jossa huomio ei kiinnity niinkään rajatun käsitteen muotoilemiseen vaan siihen, minkälaiset prosessit ja käytännöt luovat ja ylläpitävät inhimillistä turvattomuutta. Turvallisuuden ja kehityksen suhde muotoutuu siis myös sen mukaan, minkälaisen rakenteiden puitteissa nämä mekanismit saavat merkityksensä.

2.4.2. Kehitys ja turvallisuus

Työni viitekehysten kannalta on tässä vaiheessa oleellista tarkastella kehityksen ja turvallisuuden suhdetta. Kuten edellä on tullut esille, kehityksen ja turvallisuuden yhdistävä näkemys liittyy olennaisesti turvallisuuden inhimillisiin aspekteihin. On kuitenkin oltava tarkka siitä, mitä inhimillisellä turvallisuudella tarkoitetaan ja mihin sillä pyritään. Erityisen merkittävää on tarkastella niitä rajalinjoja, joita käsitettä muodostettaessa asetetaan. Tämä rajalinja nimittäin kertoo myös niistä prioriteeteista, joiden perusteella turvallisuuden ja kehityksen suhde muodostuu. Käsittelen tässä osiossa sitä, miten kehityksen ja turvallisuuden yhdistävä näkemys on syntynyt ja kehittynyt.

Tietyllä tasolla turvallisuuden ja kehityksen²⁹ yhdistämisestä on tullut nykykeskusteluissa varsinainen klisee: kehitystä ei voi olla ilman turvallisuutta, eikä turvallisuutta ilman kehitystä. (Duffield 2006: 28.) Mitä tämä kehityksen ja turvallisuuden yhdistävä mantra oikeastaan merkitsee? Molemmat käsitteet ovat niin laajoja ja moniselitteisiä, että on vaikeaa määrittää mitä tulisi integroida mihinkin. (Tschirgi 2006: 41.) Lisäksi turvallisuuden ja kehityksen yhdistävät debatit yksinkertaistavat ja yhdistelevät sekä toiminta-aloja että eri toiminnan tasoja (kuten globaali, kansallinen, inhimillinen) harkitsemattomasti. Näin ollen liikutaan summittaisesti konfliktinestosta rauhanturvaamiseen, humanitaarisesta toiminnasta terrorismiin sekä paikalliselta globaaliin tasoon. Tämä taas johtaa epäselvyyteen sekä käsitteellisellä että käytännön politiikan tasolla. (Emt. 43.)

Fierken mukaan kehitystä ja turvallisuutta on pidetty erillisinä käytännön ja tutkimuksen aloina. Kehityksen tutkimus³⁰ on keskittynyt globaalin köyhyyden ja eriarvoisuuden kysymyksiin, kun taas turvallisuudentutkimus on keskittynyt ennen kaikkea konflikteihin ja sotaan. Perinteisesti kehityksen tutkimus ja käytäntö ovat perustuneet oletukselle siitä, että yhteiskunnat etelässä voisivat jäljitellä länsimaiden 1700- ja 1800-luvulla kokemaa sosiaalista ja taloudellista muutosta. Tämä liberaali talouden malli olettaa, että kaikilla yhteiskunnilla on mahdollisuus rajattomaan taloudelliseen kasvuun.³¹ Nykyinen kehitysajattelu perustuu neoliberaalille agendalle, joka perustuu vapaiden markkinoiden idealle sekä universaalille yksityisen talouden vallan ja yksilön valinnan legitimitetille. Vastoin taloudellista oletusta, jonka mukaan globalisaatio jakaa taloudellista kasvua kaikille, vapaa kauppa on 1980-luvulta alkaen jopa kasvattanut taloudellisia eroja kehitys- ja länsimaiden välillä. (Fierke 2007: 150-152.)

Turvallisuuden ja kehityksen yhteys on korostunut eri instituutioiden toiminnan vaikutuksesta 1990-luvulla. (Woods 2005: 463.) Kylmän sodan päättymisen jälkeen konfliktit ovat liittyneet yhä enemmän toimintakyvyttömiä valtioiden toimintaan. Näissä konflikteissa uhrit ovat useimmiten siviilejä sotilaiden sijaan. Uudenlaisten sotien synty vahvisti akateemikoiden ja poliitikoiden näkemystä siitä, etteivät liberaalit demokratiat sodi toistensa kanssa. (Fierke 2007: 153.) Tämän

---

²⁹ Kehitys on käsitteenä kiistelty, eikä yhtä oikeaa määritelmää ole mahdollista löytää. Käsitteen määrittelyyn liittykin aina määrittelijän arvot ja omat intressit sekä moraaliset kysymykset. (Kingsbury 2004: 5.) Kehityksen käsite onkin Hettnen mukaan yksi vanhimmista ja vaikutusvaltaisimmista länsimaisista ideoista. Keskeinen elementti tässä näkökulmassa on kasvun metafora, johon myöhemmin liitettiin myös idea edistymisestä. (Emt. 29.)

³⁰ Hettnen mukaan kehityksen tutkimus analysoi *sosiaalista muutosta* maailmassa. Se on keskittynyt materiaalsien resurssien globaaleihin eroihin sekä näistä johtuviin sosiaalisiin seurauksiin ja poliittisiin strategioihin tilanteen muuttamiseksi eri yhteiskunnissa. Tyypillistä kehitysteorioille on ollut Eurooppa-keskeinen ajattelu. Kehityksen malli kehiteltiin länsimaissa ja se sovitettiin mekaanisesti kolmannen maailman valtioihin. (Hettne 1995: 10, 17.)

³¹ Kriittiset kehityskurssit korostivat, että alikehittyneisyys johtui globaalin talouden rakenteista. Näin ollen köyhyys nähtiin seurauksena länsimaiden rikastumisesta. (Fierke 2007: 151.)

myötä kehitysdiskursseissa alettiin korostaa yhä enemmän kokonaisten yhteiskuntien muuttamista. Liberaalit kehityksen ja demokratian diskurssit ovatkin keskittyneet yksittäisiin valtioihin, jättämällä samalla huomiotta näiden valtioiden juurtuneisuus historiallisiin suhteisiinsa, jotka ovat globaalit. (Emt. 154-155.) Syyskuun yhdennentoista terrori-iskujen jälkeen turvallisuuskehitysyhtälö on kuitenkin saanut uuden ulottuvuuden. Tschirgin mukaan nykypäivänä heikkoja valtioita, tauteja, sisällissotia, terrorismia ja köyhyyttä pidetään selkeinä uhkina länsimaiden hyvinvoinnille ja turvallisuudelle sekä lopulta kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle. (Tschirgi 2006: 50.)

Peter Wilkin korostaa, että kehityksen ja turvallisuuden yhdistävän diskurssin yhteydessä on huomioitava sen historialliset taustat. Globaalin köyhyyden syitä onkin vaikea ymmärtää kokonaisvaltaisesti perinteisten turvallisuus- ja kehitysdiskurssien kautta. Wilkinin mukaan modernisaatioteorian muunnelmiin perustuva valtavirran kehitysdiskurssi jakaa samanlaisen maailmankuvan perinteisen turvallisuuden kanssa. Niiden yhdistyminen onkin merkittävää uusliberaalin globaalin hallinnan teorian kannalta. Tällainen näkökulma tarkastelee köyhyyttä uhkana uusliberaaleille globaalin hallinnan instituutioille. (Wilkin 2002: 633–634.) Samalla se luo tietyn maailmankuvan ja valmiit kehykset, joiden puitteissa kehitystä ja turvallisuutta tarkastellaan. Näin ollen debatti globaalista turvallisuudesta on rajoittunut tämän diskursiivisen viitekehyksen sisälle heijastaen olemassa olevia sosiaalisen vallan ja etuoikeuksien vallitsevia hierarkioita. Uusliberaalin hallinnan malli toimii ideologisesti siinä mielessä, että se tarjoaa yhtenäisen viitekehyksen, jonka puitteissa todellisuutta voidaan tarkastella. Tämä viitekehys kuitenkin heijastaa sosiaalisen vallan epäoikeudenmukaisuuksia globaaleissa sosiaalisissa suhteissa. (Wilkin 2002: 640-641.)

C.A.S.E. kollektiivin mukaan turvallisuuden ja kehityksen läheneminen merkitsee normatiivista ja progressiivista muutosta turvallisuuden tavoitteissa ja keinoissa. Tämä viittaa keskittymistä kapean, kansallisesta turvallisuuden sijaan *ihmiselämän suojeluun globaalilla tasolla*. Kehityksen ja turvallisuuden lähentymisestä aiheutuvat poliittiset seuraukset voivat kuitenkin olla merkittäviä. Länsimaiden ulkopuoliset konfliktit ja sodat saatetaan irrottaa historiallisesta, poliittisesta ja sosiaalisesta kontekstistaan ja ymmärtää enemmänkin eliittien yksityisinä rikollisina projekteina. Tällöin esimerkiksi sosiaalinen epävakaus ymmärretään biologisista tarpeista johtuvaksi poliittisen kamppailun sijaan. Turvallisuuden ja kehityksen yhdistäminen tuokin hierarkian takaisin kansainvälisiin suhteisiin erottelemalla vaaralliset alikehittyneet valtiot ja kehittyneet valtiot. Turvallisuuden perustuminen globaaleihin moraalisiin periaatteisiin muuttaa alikehittyneiden

maiden sisäisiin asioihin puuttumisen poliittisen sisällön eettiseksi välttämättömyydeksi. (C.A.S.E. Collective 2006: 463–464.) C.A.S.E. kollektiivin näkemykset turvallisuuden ja kehityksen lähentymisestä ovat varsin negatiivisia. Turvallisuuden ja kehityksen yhdistämisessä piilee vaaransa, mutta tulee kuitenkin tunnustaa, ettei niitä voi tänä päivänä pitää toisistaan erillisinä asioina. C.A.S.E. kollektiivin kritiikki keskittyy siihen, minkälaisia hyväksikäytön mahdollisuuksia tilanne tarjoaa.

2.5. Kokoavia linjauksia turvallisuudesta

Tämän tutkielman pyrkimyksenä on pohtia erilaisia turvallisuuden tulkintoja laajasta viitekehyksestä käsin. Kokoavassa osiossa haluan tuoda esille näiden tulkintojen eroja ja samankaltaisuuksia sekä arvioida niiden hyödyllisyyttä oman tutkielmani viitekehyksessä. Vertailen suuntauksia yleisellä tasolla tarkoituksena lähinnä perustella omia teoreettisia valintojani. Lopuksi pohdin inhimillistä turvallisuutta kriittisen turvallisuuden tulkinnoista käsin sekä tarkastelen kehityksen ja turvallisuuden/turvattomuuden yhdistävää näkökulmaa suhteessa tähän.

Merkittävin eroavaisuus kriittisten ja rationalististen turvallisuusnäkemysten välillä liittyy niiden ontologisiin ja epistemologisiin taustaoletuksiin. Kun perinteisen turvallisuuden maailma perustuu staattiselle näkemykselle todellisuudesta, kiistävät kriittiset turvallisuuden näkökulmat rationalismille perustuvan tieteellisen ajattelun ja sen filosofisen perustan. Kyse on siis lopulta siitä, miten todellisuus mielletään sekä siitä, minkälaista tietoa pidetään arvokkaana. Kriittiselle teorialle perustuva kriittinen turvallisuuden tutkimus korostaa tiedon ja vallan rakenteiden huomioimista ja realistiseen maailmankuvaan perustuvaa epistemistä hierarkiaa. Kööpenhaminan koulukunta seuraa epistemologisten painotustensa puolesta perinteisempiä turvallisuusnäkemystyyppejä. Koulukunta pyrkii toimimaan valtaviiran ympäristössä ja sen ehdoilla, muodostaen sellaisen teorian, jossa yhdistyy sekä rationalistisia että konstruktivistisia elementtejä. Onkin aiheellista kysyä voidaanko turvallisuudenteoriaa muodostaa legitimiin ainoastaan silloin, kun se kyetään asettamaan sellaiseen muotoon, jonka valtaviiran teoria hyväksyy?

Eri suuntausten eroja tarkastelen seuraavien kysymysten kautta: (1) Kuka on turvallisuuden subjekti ja turvallisuuden tuottaja? (2) Miten turvallisuus rakentuu? (3) Minkälainen on turvallisuuden luonne?

(1) Mistä/kenestä puhutaan kun puhutaan turvallisuuden subjektista? Puhutaanko niistä kenelle turvallisuus tuotetaan vai siitä kuka tämän turvallisuuden tuottaa? Kuten on edellä tullut esille, perinteinen turvallisuus näkee valtion ainoana mahdollisena turvallisuuden subjektina. Tällöin turvallisuuden subjekti on samalla se, joka turvallisuuden tuottaa. Tätä vastoin Kööpenhaminan koulukunta ei viittaa ainoastaan valtioiden turvallisuuteen, mutta muut turvallisuuden tasot ovat kuitenkin alisteisia tälle. Näin ollen turvallisuuden subjektina voidaan pitää esimerkiksi yhteiskuntaa tai yksilöä, kuitenkin niin, että niitä määrittää valtiollisen referentin olemassa olo. Kriittiset suuntaukset näkevät yksilön keskeisimmäksi turvallisuuden subjektiksi. Näiden subjektien ja identiteettien moninaisuutta korostetaan, eikä niitä oteta annettuna tai muuttumattomina. Subjektin luonteen määrittäminen onkin keskeinen tehtävä, koska se tulee määrittämään myös turvallisuuskäsitteen sisältöä sekä toimia turvattomuuden ehkäisemiseksi. (ks. esim. McSweeney 1999.) Kuten edellä on tullut esille, nämä turvallisuuden subjektien eri tasot saattavat olla myös ristiriidassa toistensa kanssa. Kriittiset suuntaukset korostavat, ettei turvallisuutta voida kanavoida ainoastaan valtion viitekehystä käsin, sillä valtio saattaa tuottaa myös turvattomuutta kansalaisilleen. Näin ollen valtion ja yksilön turvallisuussubjektien välillä on ristiriita. Feministinen suuntaus korostaa, että naisia tulisi pitää turvallisuuden tutkimuksessa aktiivisina subjekteina, jotka pystyvät itse vaikuttamaan omaan turvallisuuteensa. On kuitenkin huomioitava, etteivät kriittiset suuntaukset kiistä valtion merkitystä turvallisuuden tuottajana. Enemmänkin kyse on siitä, ettei turvallisuuden maailmaa voida tarkastella yksin suvereniteetin logiikan kautta, eikä yksin valtiollisin termein ja siitä, ettei valtio voi olla turvallisuuden subjekti. Yksilölliset turvattomuudet läpileikkaavat kaikkia tasoja, eivätkä ainoastaan kansallisessa mielessä.

(2) Kriittiset suuntaukset ovat yksimielisiä siitä, että turvallisuus rakentuu kielessä ja sosiaalisesti. Myös Kööpenhaminan koulukunta tarkastelee turvallisuutta kielellisten prosessien kautta ja keskittyy nimenomaan siihen, miten turvallisuutta luodaan puhetekojen ja turvallistamisen prosessin avulla. Turvallisuus rakentuu subjektien välisessä prosessissa. Oleellista turvallisuuden rakentumisessa on kriittisten suuntausten sekä Kööpenhaminan koulukunnan mukaan se, että siihen liittyy aina poliittinen valinta eli se on ennen kaikkea poliittinen käsite. Perinteiset suuntaukset taas painottavat turvallisuuden rakentumista suvereniteetin käsitteen logiikan mukaisesti. Turvallisuus rakentuu hallinnan prosessien kautta ja sitä pidetään objektiivisena tosiasiana.

(3) Perinteinen turvallisuuden tutkimus näkee turvallisuuden hallintana: turvallisuus on jotain sellaista, johon tulee pyrkiä ja mitä kyetään valtion tasolla hallitsemaan. Turvallisuus on vapautta uhkista. Oikeastaan mikään muu tämän työn puitteissa tarkastelemani orientaatio ei käsittele

turvallisuutta absoluuttisena tilana, joka voitaisiin kokonaan saavuttaa. Turvallisuus on jotain sellaista, jota emme kykene hallitsemaan ja käsite onkin suhteellinen. Kriittiset suuntaukset feminismi mukaan lukien näkevät turvallisuuden enemmänkin suhteena ja monimuotoisena ilmiönä. Turvallisuutta tulisikin tarkastella turvattomuuden näkökulmasta ja niiden kokemuksista käsin, jotka eivät ole päässeet vaikuttamaan perinteisiin turvallisuusnäkemyskäsityksiin. Kööpenhaminan koulukunnan teoreetikot korostavat turvallisuuden luonnetta muuttuvana tilana, joka voidaan laajentaa koskemaan eri sektoreita. Turvallisuutta tulisi käsitellä negatiivisena asiana ja sen leviämistä sektorilta toiselle tulisi välttää. Kööpenhaminan koulukunta ei kuitenkaan ota kantaa turvallisuuden normatiivisiin kysymyksiin. Koulukunta pyrkii selittämään turvallistamisen teorian kautta sitä prosessia, jonka avulla turvallisuutta luodaan poliittisesti. Koulukunta ei kuitenkaan keskity millään tavalla tämän turvallistamisen seurauksiin. Koska kehityksen ja turvallisuuden suhde liittyy oleellisesti nimenomaan normatiivisiin kysymyksiin, ei Kööpenhaminan koulukunta kykene tarjoamaan riittävää viitekehystä.

Kuten edellä on tullut esille, ei turvallisuuden tarkastelu sen realismiin tai uusrealismiin perustuvasta tulkinnasta käsin ole hyödyllistä, mikäli turvallisuus ymmärretään sen laajassa ja syvässä merkityksessä. Rationalistiset näkemykset siitä, mitä on olemassa ja miten voimme saada tästä maailmasta tietoa, eivät auta ymmärtämään turvallisuusympäristön nykytodellisuutta. Jos turvallisuutta tarkastellaan turvattomuuden näkökulmasta, ei sitä voida tarkastella suvereniteetin logiikan mukaisesti. Rationalistisia tulkintoja turvallisuudesta ei kuitenkaan voida myöskään ohittaa. Terrorismin vastaisen sodan myötä myös perinteisemmän näkemykset turvallisuudesta ja voimapolitiittiset kysymykset ovat korostuneet erityisesti Yhdysvaltojen politiikassa.

Myöskään Kööpenhaminan koulukunta ei tämän tutkielman näkökulmasta pysty tarjoamaan tarpeeksi laajaa viitekehystä, koska se ei tarkastele turvallisuutta turvallistamisen puhetekojen ulkopuolella. Lisäksi turvallisuusnäkemys on lähtökohtaisesti valtiokeskeinen. Koulukunnan avulla ei näin ollen päästä käsiksi niihin tekijöihin, jotka aiheuttavat turvattomuutta, eikä niiden ihmisten näkökulmiin, jotka tästä turvattomuudesta kärsivät. Inhimillisen turvallisuuden ja kehityksen näkökulmasta tämä lähestymistapa ei ole kovin hedelmällinen. Lisäksi koulukunnan taipumus nähdä turvallisuuskysymykset oleellisiksi vasta kun ne koskevat kollektiivista turvallisuutta, on ongelmallinen. (ks. Hansen 2000: 285.) Kööpenhaminan koulukunta ei myöskään epistemologisten painotustensa vuoksi sovi tämän työn pääasialliseksi viitekehyyksi. Koulukunnan konstruktivistinen ote turvallisuuden rakentumiseen on kuitenkin hyödyllinen, sillä myös tutkielmani lähtökohtana on se, että turvallisuus rakentuu diskursseissa. Kysymys onkin se, kenen

diskursseissa tämä turvallisuus voi rakentua? Kööpenhaminan koulukunta ei kuitenkaan kiinnitä riittävää huomiota siihen, kenen turvallisuudesta on kyse. On kuitenkin huomioitava, ettei turvallisuutta ole hyödyllistä tarkastella mistään muustakaan yhdestä viitekehystä käsin. Kuten Krause edellä esitti, turvallisuuden monipuolisessa tarkastelussa tarvitaan sekä selittäviä että ymmärtäviä malleja ja metodeja. Rationalististen ja kriittisten viitekehysten ei siis tarvitse välttämättä olla toistensa poissulkevia, sillä tarvitaan erilaisia viitekehyskiä, joiden kautta ymmärtää maailmaa. Kriittisten suuntauksien arvo on nähdäkseni se, etteivät ne ole osana valtavirtaa. Tällöin ne kykenevät tarjoamaan kritiikin välineitä suhteessa valtavirran näkemyksiin. Jos kriittisistä suuntauksista tulisi osa tätä valtavirtaa, saattaisivat ne myös menettää kriittistä arvoansa.

Nähdäkseni turvallisuuden teoretisoinnissa onkin oleellista kiinnittää huomiota kriittisiin suuntauksiin. Perinteisin valtiolähtöisin keinoin on lähes mahdotonta saada turvallisuuden eri elementtejä mukaan analyysiin. Etenkin silloin, jos turvallisuuden piiriin luetaan sellaisia osaluueita, jotka pitävät sisällään moraalisia ja normatiivisia kysymyksiä ja ongelmia, eivät perinteiset rationalistiset viitekehukset tarjoa riittävän laajaa tarkastelupintaa. Koska kehitys nähdään nykypäivänä merkittäväksi osaksi turvallisuutta, on turvallisuuden tarkastelu kriittisestä näkökulmasta mielestäni siis perusteltua. Myöskään kriittisiä suuntauksia ei ole tarkoitus ottaa tässä tutkielmassa annettuna, vaan niitä kohtaan esitetty kritiikki ja teoreettiset vajaavaisuudet seuraavat mukana läpi tutkielman.

Tämän tutkielman lähtökohtana on siis se, että turvallisuuskäsitteen sisältö on moraalinen kysymys ja liittyy normatiivisiin valintoihin. Kyse on siitä, kenen intresseistä lähdetään liikkeelle. Turvallisuus ei siis synny tyhjiössä tietyille ihmisille, vaan sekä turvattomuus että turvallisuus ovat tulosta ihmisten tekemistä valinnoista. Samalla se on ennen kaikkea poliittinen käsite. Kriittiset turvallisuuden suuntauokset toimivat tässä tutkielmassa kritiikin välineinä. Vaikka suuntauksilla on vajaavaisuutensa teoreettisessa mielessä, on ne otettava huomioon, jos ilmiöitä halutaan tutkia mahdollisimman monimuotoisesti. Argumentit kriittisten suuntausten teoreettisesta vajaavaisuudesta pitävät osin paikkansa, mutta usein ei kuitenkaan tunnuta ymmärtävän kriittisten suuntausten tehtävää ja roolia tieteenalalla. Vaihtoehtoisten näkökulmien tarkasteleminen kertoo paljon myös valtavirran tavasta tarkastella todellisuutta.

2.5.1. Inhimillinen turvallisuus ja kehitys

Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen keskeinen argumentti on se, miten turvallisuuden tuottaminen tietylle ihmisryhmälle saattaa aiheuttaa turvattomuutta jollekin toiselle. Kehityksen ja turvallisuuden suhdetta pohtiessa turvallisuutta onkin tarkoituksenmukaisempaa käsitellä turvattomuuden näkökulmasta. Näin päästään käsiksi turvallisuuden ja turvattomuuden inhimillisiin aspekteihin. Feminismin käytännönläheinen lähestymistapa ihmisten turvattomuuteen ja sen aiheuttajiin on nähdäkseni hedelmällinen lähtökohta inhimillisen turvallisuuden teoretisoinnissa. Myös Wyn Jones korostaa niiden kontekstien huomioimista, jotka aiheuttavat turvattomuutta. Feminismin edustajat keskittyvät kuitenkin enemmän *inhimilliseen kokemukseen* ja paneutuvat tutkimuksessaan ruohonjuuritason ongelmiin konkreettisen analyysin avulla.

Pohdittaessa kehityksen ja kehitysyhteistyön suhdetta turvallisuuteen törmätään usein monenlaisiin normatiivisiin ja moraalisiin kysymyksiin. Kehityskysymyksiä ei voida tarkastella omana sektorinaan, johon turvallisuuskysymykset ovat levinneet. Kööpenhaminan koulukunta korostaakin lähestymistapaa, jonka mukaan turvallisuuden ei tulisi levitä sektorilta toiselle. Kehitys ja turvallisuus liittyvät tänä päivänä kuitenkin jo lähtökohtaisesti toisiinsa, eikä niitä tulisi myöskään erottaa toisistaan. Esimerkiksi köyhyyskysymykset ovat oleellisia turvallisuuden tutkimuksen näkökulmasta. Käsiteltäessä kehitystä ja turvallisuutta, kaikkein oleellisinta onkin määrittää se, kenen turvallisuudesta puhutaan. Nimenomaan tämä kysymys määrittää samalla turvallisuuden ja kehityksen suhdetta, sillä jos turvallisuuskäsite perustuu ainoastaan avunantajan turvallisuuteen, ei se ole kestäväällä pohjalla. Jos köyhyyttä tarkastellaan uhkana avunantajan turvallisuudelle ja kehitysyhteistyötä välineenä tämän uhkan torjumiseen, ei tarkoitus palvele kehitysyhteistyön perimmäistä tavoitetta. Toisin sanoen turvallisuuskäsitteen laajentaminen tuo kehityskysymykset osaksi turvallisuuskysymyksiä. Oleellista on se, että kehityskysymykset toimivat inhimillisen turvallisuuden viitekehyksestä käsin ja sellaisesta näkökulmasta, joka kykenee hahmottamaan todellisuutta tarpeeksi monipuolisesti ja eettisesti.

Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen ja feminismin näkemykset inhimillisestä turvallisuudesta kuuluvat laajan inhimillisen turvallisuuden piiriin ja radikaaleimpiin suuntauksiin kyseisellä teoriakentällä. Ne ovat hyödyllisiä inhimillisen turvallisuuden teoretisoinnin kannalta, koska ne korostavat kontekstin merkitystä ja kysymysten syy-seuraussuhteiden perusteellista käsittelyä. Oleellista on myös se, miten inhimillinen turvallisuus esiintyy uhkaskenaarioiden luomisen yhteydessä. (ks. Fierke 2007.) Tarkoituksena on löytää vaihtoehtoisia tapoja tarkastella todellisuutta

niin, että inhimillisellä turvallisuudella olisi mahdollisuus lähteä niiden ihmisten näkökulmasta, jotka kärsivät inhimillisestä turvattomuudesta. Tarkoituksena on siis haastaa turvallisuuden perinteiset tulkinnat ja ne tietoteoreettiset oletukset ja rakenteet, joille tällainen tulkinta perustuu ja jotka ylläpitävät tiettyjen ihmisryhmien turvattomuutta.

Kriittiset suuntaukset lähestyvät turvallisuutta alhaalta ylöspäin. Feministiset tulkinnat turvallisuudesta korostavat erityisesti yksilöiden kokemuksen ja turvattomuuden ymmärtämistä. Turvallisuus voidaan saavuttaa vasta kun hierarkkiset sosiaaliset suhteet ovat hajotettu. Feminismin edustajat näkevät kuitenkin sukupuolen keskeisimpänä tekijänä analyysissä, koska tämä epätasa-arvoisuus on niin perustavanlaatuinen ja sisältyy usein myös muihin epätasa-arvoisuuksiin. Kriittinen turvallisuuden tutkimus taas keskittyy kaikkiin niihin, joille tämänhetkinen maailmanjärjestys aiheuttaa turvattomuutta. (Wyn Jones 1999: 159.)

Myös rakenteiden asema ja sortoa aiheuttavien rakenteiden hajottaminen tulee selkeästi esille sekä kriittisessä turvallisuuden tutkimuksessa että feministisessä suuntauksessa. Muutoksen mahdollisuus ja emansipaatioon pyrkiminen ovatkin oleellisia tavoitteita. Emansipaatio merkitsee näissä suuntauksissa kuitenkin jossain määrin eri asioita. Kun feministeille emansipaatio merkitsee hierarkkisten suhteiden hajottamista ja valtarakenteiden muuttamista, kriittinen turvallisuuden tutkimus näkee emansipaation enemmänkin mahdollisuutena johonkin. Emansipaatiota pidetään turvallisuuden tilana ja yhteisöllisyyttä, toisten kunnioittamista, moraalisia velvoitteita sekä osapuolien välistä dialogia tapana saavuttaa emansipaatio. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen pyrkimys emansipaatioon vaikuttaakin normatiiviselta pyrkimykseltä elää eettisesti sovussa koko ihmiskunnan kesken.³² Tässä tutkielmassa emansipaatiota tarkastellaan tiettyinä suuntana ja prosessina, joka tähtää muutokseen ja vapautumiseen erilaisista alistussuhteista.

Inhimillinen turvallisuus on siis jotain sellaista, joka liittyy laajasti inhimillisen turvattomuuden kokemiseen. Sen määritelmä ei voi lähteä liikkeelle luokittelusta, joka perustuu ajatukselle siitä, että konfliktien aiheuttama turvattomuus ja kuolemat olisivat merkittävämpiä kuin nälänhädästä aiheutuva turvattomuus. Inhimillisen turvallisuuden käsitteen tulee perustua globaalille tasa-arvolle ja eettisyydelle sekä ruohonjuuritason toiminnalle. Seuraavaksi käsittelen kehitysyhteistyötä, joka edustaa tutkielmassani käytäntöä, jonka kautta kehityksen ja turvallisuuden suhde materialisoituu.

---

³² Vaikka kummatkin suuntaukset esittävät konkreettisia keinoja emansipaatioon pyrkimiseksi, jäävät ne kuitenkin käytännössä hieman epäselviksi. Epäselvää on myös se, kuka määrittelee tai miten määritellään se, kuka emansipaatioon saa pyrkiä. Tällaisia yleisesti päteviä normeja voi olla vaikea asettaa. Entä jos kahden eri ryhmän pyrkimykset emansipaatioon ovat ristiriidassa toistensa kanssa?

3. KEHITYSYHTEISTYÖ KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TIETEENALALLA

Tämä kappaleen tarkoituksena on tuoda esille sitä problematiikkaa, jota kehitysyhteistyöhön liittyvät kysymykset pitävät sisällään. Kehitysyhteistyötä on tutkittu kansainvälisen politiikan tieteenalalla varsin vähän. Sanan modernissa merkityksessä kehitysyhteistyötä on harjoitettu vasta toisen maailmansodan jälkeen. Lyhyessä ajassa kehitysyhteistyöstä on kuitenkin tullut institutionalisoitunut kansainvälisten suhteiden osa. Siitosen mukaan sellaisessa kansainvälisessä järjestelmässä, jossa elintasoerot rikkaiden ja köyhien välillä vain kasvavat, rauhanomainen globaali muutos ei voi tapahtua pohtimatta rikkaiden ja köyhien valtioiden välisen yhteistyön problematiikkaa. Kehitysyhteistyötä kuormittavatkin poliittiset ja moraaliset tekijät. (Siitonen 1990: 1-2.)

Kansainvälisen politiikan tieteenalalla ilmenee hyvin erilaisia lähestymistapoja kansainväliseen yhteistyöhön ja ulkopoliittikan moraaliseen vastuuseen. Kansainvälisen politiikan normatiivisen tradition mukaan on olemassa universaaleja inhimillisiä velvollisuuksia, jotka toimivat kansainvälisten suhteiden perustana. (Siitonen 1999: 12-13.) Laitinen viittaa Browniin, jonka mukaan empiirisellä tasolla kyse on eettisistä suhteista yhteisöjen ja valtioiden välillä, jolloin uudemman kontekstin mukaan puhutaan väkivallan ja sodan lisäksi siitä, kuinka kyettäisiin harjoittamaan oikeudenmukaista hyvinvoinnin jakoa. Normatiivinen orientaatio ottaa esille myös kysymyksen subjektista, mikä on osaltaan merkittävää turvallisuuden laajentumista koskevassa keskustelussa. Kyse on siis myös siitä, miksi halutaan tietynsisältöistä turvallisuutta. (Laitinen 1999: 57.)

Köyhyys ei ole myöskään ollut kansainvälisen politiikan tieteenalan keskeisiä teemoja. Pauline Eadien mukaan on aiheellista kysyä, voiko kansainvälisen politiikan tieteenala olla kovinkaan merkittävä tieteenala, jos se jättää huomiotta suurimman osan maailman väestöstä. (Eadie 2005: 1.) Hän korostaakin sitä, kuinka köyhyyden tulisi olla keskeinen turvallisuuskysymys ja osa tieteenalan turvallisuusdiskursseja. (Emt. 142.) Eadie painottaa, että köyhiä tulisi pitää aktiivisina subjekteina kansainvälisen politiikan teoriakentällä, sillä köyhyydestä on tullut kansalaisyhteiskuntien, valtioiden ja kansainvälisten instituutioiden käyttäytymisvoima. (Emt. 1-2.) Nykyiset poliittiset ja teoreettiset suuntaukset ovat Eadien mukaan johtaneet globaalin köyhyyden marginalisoitumiseen ja vääristelyyn. Uusliberaalin vaikutusvallan ja valtion turvallisuuden agendat yhteen liittyneinä syrjäyttävät köyhemmät ja heikommat kansainvälisen politiikan tieteenalan valtavirran agendalta ja lopulta turvallisuuden diskursseista. Köyhyys on saanut huomiota kansainvälisellä tasolla vasta

siinä vaiheessa kun se on alkanut aiheuttaa oireita, kuten siirtolaisuutta, nälkähätää ja väkivaltaisia konflikteja. (Emt. 12.)

Eadien mukaan voidaan myös väittää, että köyhät ovat sivutuote, joka on syntynyt rikkaiden turvallisuuteen pyrkimisen myötä. (Eadie 2005: 83.) Uusliberaalit kansaväliset instituutiot toimivatkin usein markkinoiden hegemoniaa helpottaen kuin inhimillisen turvallisuuden puolesta, vaikka korostavakin diskursseissaan osallistuvaa kehitystä ja läpinäkyvää demokratiaa. Realismin perustuva turvallisuuden tulkitseminen nollasummapelinä viittaa siihen, että toisten sektorien (kuten kansallisten ja kansainvälisten) saavuttama vauraus ja turvallisuus merkitsevät turvattomuutta toisille osapuolille. Useiden kansainvälisten instituutioiden suhtautuminen köyhyteen ja turvattomuuteen on käytännössä myös perustunut tälle periaatteelle sekä uusliberaaleille ajatuksille vapaasta markkinataloudesta. (Emt. 141-142.) Eadien mukaan köyhyys ja turvattomuus ovatkin sosiaalisesti rakennettuja ilmiöitä, minkä vuoksi niiden tutkiminen tulee tapahtua ymmärtämällä erilaisia sosiaalisia ympäristöjä. Turvattomuuden ja köyhyyden kokeminen tapahtuu erittäin paikallisessa ja henkilökohtaisessa kontekstissa. Se, mitä uhka ja turvallisuus kussakin tilanteessa pitävät sisällään, saattaakin vaihdella radikaalisti ryhmästä ja yksilöstä toiseen. Toisaalta asiaa monimutkaistaa se, että ne rakenteet ja prosessit, jotka aiheuttavat turvattomuutta toimivat usealla eri tasolla, paikallisesta kansainväliseen. (Emt. 38, 58.) Kriittisen ja inhimillisen turvallisuuden tutkijoiden tulisi ottaa huomioon eri yhteiskuntien ja niiden sisäisten ryhmien kulttuuriset normit. Tällainen lähestymistapa ei ainoastaan kunnioita erilaisuutta, mutta auttaa myös ymmärtämään köyhyyden lieventämisen paikallisten strategioiden sosiologisia perustoja. (Emt. 140.)

Tässä tutkielmassa köyhyyttä tarkastellaan turvattomuuden muotona, jonka kitkeminen tulisi olla kehitysyhteistyön ensisijainen tavoite. Köyhyys on ilmiö, joka synnyttää subjektista riippuen monenlaisia turvattomuuksia. Se, miten köyhyyttä tarkastellaan eri instituutioiden käytännöissä, kertoo paljon myös kehitysyhteistyön suuntalinjoista. Normatiiviset ja moraaliset kysymykset ovat olennaisia elementtejä kehitysyhteistyön käytännöissä. Tämä tulee esille muun muassa kehitysavun ehdollistamispolitiikan suhteen, joka voidaan nähdä sekä kehitysyhteistyön että turvallisuuspolitiikan käytäntönä. Seuraavaksi käsittelen kehitysyhteistyön problematiikkaa ehdollistamispolitiikan käytäntöjen kautta. Ehdollistamispolitiikan läpikäyminen on oman tutkimusongelmani kannalta aiheellista, sillä kehitysyhteistyön ja turvallisuuspolitiikan yhteys muodostuu osaltaan nimenomaan ehdollistamispolitiikan prosessien kautta. Lisäksi siihen liittyvät kysymykset tuovat hyvin esille sen problematiikan, jonka kehitysyhteistyön käytännöt pitävät sisällään. On siis tärkeä ymmärtää se logiikka, jonka perusteella turvallisuuden ja kehityksen

merkityksiä muodostetaan käytännön politiikassa. Ehdollistamispolitiikka edustaa siis yhtä mekaniikkaa, jonka avulla kehityksen ja turvallisuuden merkitykset asemituvat suhteessa toisiinsa. Lisäksi sen avulla päästään käsiksi kysymyksiin valtasuhteista kehitysyhteistyön ja turvallisuuspolitiikan kontekstissa.

3.1. Ehdollistamispolitiikka kehitysyhteistyön käytäntönä

Stokken mukaan ehdollistamisen käsite on itsessään hyvin kiistanalainen. Yleisesti ottaen kehitysavun ehdollistaminen³³ merkitsee sitä, että avun antaja asettaa vaatimuksia, jotka avun vastaanottajan on täytettävä saadakseen apua. Kehitysapua käytetään painostuskeinona sellaisten antajapuolen asettamien päämäärien saavuttamiseksi, joihin vastaanottajapuoli ei olisi muuten suostunut. Yleensä ehdollistamisen määritelmät pitävät sisällään pakkotoimenpiteitä, jolloin avun antaminen lopetetaan johtuen vastaanottajan kyvyttömyydestä täyttää asetettuja vaatimuksia. Toisaalta jotkut ehdollistamisen määritelmät pitävät kepin lisäksi sisällään myös porkkanan. Tämä positiivinen ehdollistaminen merkitsee sitä, että avun vastaanottajan intressejä sitoutua uudistuksiin vahvistetaan lisäämällä avun määrää, jos tavoitteet saavutetaan. (Stokke 1995: 11-14.)

Stokken mukaan ehdollistaminen ei itsessään ole toiminnan päämäärä, vaan ennemminkin väline muiden tavoitteiden saavuttamiseen. (Stokke 1995: 2.) Ehdollistamispolitiikka merkitsee aina toisen valtioiden sisäisiin asioihin puuttumista. Poliittisen intervention asteella viitataan siihen tasoon, jolla toisen valtion sisäisiin asioihin puututaan. Nämä vaihtelevat järjestelmän tason muutoksen vaatimisesta ja yrityksistä muuttaa kansallisia politiikanaloja alimman tason rahoituksellisen sekä hallinnon tasoihin ehtoihin. (Stokke 1995: 14–15.) Poliittisen ehdollistamisen yhteydessä keskeiseksi kysymykseksi nouseekin valtion suvereniteetin kunnioittaminen, sillä puuttumattomuus toisen valtion sisäisiin asioihin on yksi kansainvälisen oikeuden peruselementeistä. (Emt. 33.)

Stokken mukaan ehdollistaminen pitää sisällään normatiivisia ongelmia muun muassa sen vuoksi, että se perustuu lähtökohtaisesti epäsymmetrisiin valtasuhteisiin toimijoiden välillä.

---

³³ Kehitysavun ehdollistamisen evoluution voi jakaa kahteen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaiheessa keskiössä oli kehitysavun taloudellinen ehdollistaminen. Stokke puhuu ensimmäisen sukupolven ehdollistamisesta, joka sai alkunsa kolmannen maailman kasvavasta taloudellisesta kriisistä 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, joka vaikutti etenkin Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa ja Latalaisessa Amerikassa. (Stokke 1995: 7.) Kehitysmaiden taloudellinen uudistuminen oli ehto avunsaannille ja se tapahtui rakenteellisten sopeutuslainojen avulla. Toisen sukupolven ehdollistaminen sijoittuu kylmän sodan jälkeiseen aikaan. Turvallisuuspoliittisten päämäärien sijaan keskityttiin länsimaisten poliittisten normien ja intressien, kuten demokratian, ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon edistämiseen. (Emt. 9, 24.)

Ehdollistamispolitiikan puitteissa tehdyt vaatimukset viittaavat kehitysmaiden näkökulmasta lännen moraaliseen ylemmyyteen. Lisäksi länsi saa päättää ne arvot, jotka ovat myös kehitysmaiden kannalta tärkeimpiä ja tätä kautta sen, mikä on kehitysmailla parasta. Tämä saattaa taas lisätä kehitysmaiden vihamielisyyttä länttä kohtaan. (Stokke 1995: 75.) Stokken mukaan maantieteellinen ja kulttuurinen välimatka länsimaiden ja kehitysmaiden välillä aiheuttaa sen, ettei ongelmia osata huomioda tarpeeksi hyvin, eikä niiden kontekstia pystytä ymmärtämään. Tämä taas vaikuttaa avunantajaosapuolten kykyyn ja haluun ottaa vastuuta ehdollistamispolitiikan pidemmän tähtäimen vaikutuksista. (Stokke 1995: 33–37.)

Uvin puolestaan korostaa, että demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyvät tavoitteet saattavat olla ristiriidassa muiden ulkomaanavun intressien kanssa, olivat ne sitten taloudellisia, kauppapoliittisia tai humanitaarisia luonteeltaan. Uvinin mukaan onkin epätodennäköistä että avunantaja priorisoi poliittisia moraalitavoitteita, jos sen omat lyhyen aikavälin intressit ovat toisaalla. (Uvin 1995: 69.) Myöskään avunantamiskriteerit eivät välttämättä ole olleet tasapuoliset kaikkia saajavaltioita kohtaan, vaan tähänkin ovat vaikuttaneet avunantajien omat intressit. Näin esimerkiksi ihmisoikeusrikkomuksia katsotaan läpi sormien, jos pelissä on omia taloudellisia intressejä. (Stokke 1995: 45.) Lisäksi poliittisen ehdollistamisen vaikuttavuutta on vaikea mitata, koska sen mittaamiseen ei löydy selkeitä ja yleisesti hyväksytyjä mittareita. Kuinka esimerkiksi määrittellemme sen, mikä on demokratisoimisen vähimmäistaso? Entä tulisiko demokratian Afrikassa olla muodoltaan samanlainen kuin Euroopassa? Erimielisyydet yleisesti hyväksyttävistä mittareista ovat omiaan aiheuttamaan erimielisyyksiä ja vastustusta eri osapuolten välillä. (Uvin 1993: 70-72.)

Keskeinen kysymys kehitysavun poliittisen ehdollistamisen yhteydessä onkin Stokken mukaan *avun poliittisen ehdollistamisen kautta tavoiteltavien päämäärien ja itse kehitysavulle asetettujen tavoitteiden suhde*. Ovatko nämä päämäärät yhteneviä vai onko jälkimmäinen alisteinen edelliselle? Kyse on myös siitä, mitä osa-aluetta itse kehittymisen prosessissa pidetään tärkeänä. Korostetaanko sosiaalisia, taloudellisia vai poliittisia tekijöitä kehityksen aikaansaamiseksi? Ovatko keskiössä pyrkimykset sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja köyhyyden poistamiseen, taloudelliset uudistukset vai poliittiset reformit? Stokken mukaan 1980- ja 1990-luvuilla taloudellisen uudistamisen agendaa on painotettu enemmän sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin kustannuksella. Tämä merkitsee sitä, että ainakin lyhyellä aikavälillä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoitteiden ja taloudellisten uudistusten agendan välillä on ristiriita. (Stokke 1995: 15-21.)

Stokken mukaan kehitysavun myöntäminen on perinteisesti ollut väline ulkopoliittisten päämäärien saavuttamiseen. Nämä päämäärät liittyvät virallisesti ja ainakin julistusten tasolla kehitysmaiden taloudelliseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja poliittiseen kehittymiseen. Motiivit kehitysavun antamiselle eivät aina kuitenkaan todellisuudessa ole näin puhtaita. Esimerkiksi kylmän sodan aikana kehitysyhteistyön motiivit liittyivät ennemminkin turvallisuuteen sekä oman valtapiirin kasvattamiseen kahden supervallan välisessä ideologisessa taistelussa. (Stokke 1995: 2, 5.) Nykypäivän ehdollistamisen trendi on myös vahvasti poliittinen. Poliittinen ehdollistaminen pitää sisällään resurssien ja teknologian viennin lisäksi myös arvojen ja kulttuurin viennin. (Emt. 21.)

Kehitysavun ehdollistaminen pitää sisällään monenlaisia ongelmia, muttei kuitenkaan pelkästään negatiivisia elementtejä. On toki yleisesti tunnustettua, että avunantamiselle on asetettava ehtoja jo sen vuoksi, että voitaisiin taata avun mahdollisimman tehokas käyttö ja että se yleensäkin menee tarkoitukseensa. Työni kontekstin kannalta on kuitenkin oleellista todeta, että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin tavoitteet ovat usein jääneet poliittisten tavoitteiden jalkoihin. Todettakoon siis, että vaikka kehitysavun ehdollistaminen on välttämätöntä, on se kuitenkin ongelmallista siinä mielessä, jos avunantaja kykenee tämän mekanismin kautta priorisoimaan omia intressejään esimerkiksi turvallisuuskysymyksiin liittyen. Ehdollistamispolitiikan ongelmista ja epätasaisista valtasuhteista kertoo myös se, ettei nykypäivän kehitysyhteistyöretoriikassa enää viitata suoraan ehdollistamiseen vaan korostetaan yhä enemmän omistajuutta ja kumppanuutta kehitysyhteistyön käytännöissä. Abrahamsenin mukaan kumppanuusajattelua alettiinkin pitää kehitysyhteistyön uutena viitekehyksenä 1990-lopulta lähtien kun huomattiin, ettei pelkän ehdollistamispolitiikan avulla saatu aikaan toivottuja tuloksia. Abrahamsenin mukaan siirtyminen kumppanuusajatteluun on seurausta siitä, että kehitysmaiden haluttiin ottavan kehitys omiin käsiinsä. (Abrahamsen 2004: 1455-1456.) Käytännössä ehdollistamispolitiikka on kuitenkin yhä keskeinen kehitysyhteistyösuhteita määrittävä tekijä.

3.2. Euroopan unionin kehitysyhteistyö

Euroopan unionin kehitysyhteistyö on osa unionin ulkosuhteita muun muassa turvallisuus- ja kauppapolitiikan ohella. 2000-luvun alussa unionin ulkosuhteiden tärkeimmät osa-alueet ovat turvallisuus ja puolustus, kansainvälinen kauppa, kehitysapu, alueiden välinen yhteistyö sekä laajentuminen. (Smith 2002: 17.) Euroopan yhteisö ja sen jäsenvaltiot rahoittavat tällä hetkellä 60 prosenttia maailman kehitysavusta. (Bretherton, Vogler 1999: 109.) Euroopan unionin

perustamissopimuksessa laadittiin ensimmäistä kertaa yhteinen kehitysyhteistyöpolitiikka, jonka tarkoituksena oli vähentää epä johdonmukaisuuksia unionin eri politiikkalohkojen kesken sekä tehdä jäsenmaiden kahdenvälisistä kehitysyhteistyöpolitiikoista yhteneviä ja täydentäviä yhteisön tason kehitysyhteistyön kanssa. (Arts, Dickson 2004: 7.) Maastrichtin sopimuksen mukaan yhteisön kehitysyhteistyön tulee ainoastaan täydentää jäsenvaltioiden kehitysyhteistyötä. Kehitysyhteistyö kuuluu siis jaetun toimivallan alueelle, mikä merkitsee sitä, että sekä EY:llä että jäsenvaltioilla on myös omat kehitysyhteistyönsä. Euroopan yhteisön kehitysyhteistyötä hallinnoi komissio. Jäsenvaltioiden kehityspolitiikka ei kuitenkaan saa olla ristiriidassa yhteisön kehitysyhteistyön tavoitteiden kanssa.³⁴ (Bretherton, Vogler 1999: 133.)

Tuorein unionin kehitysyhteistyötä määrittävä teksti on vuonna 2005 laadittu *kehityspoliittinen julkilausuma*, joka sisältää ensimmäistä kertaa sekä unionia että yhteisöä koskevat osuudet. Julkilausuma ei kuitenkaan ole osa lainsäädäntöä, vaan sen tarkoituksena on asettaa kehitysyhteistyöpolitiikalle raamit sekä tuoda esille kehityspolitiikan yhteiset arvot ja päämäärät. Julkilausumassa tunnustetaan tarve avun määrän lisäämiseen sekä pyrkimys avun tuloksellisuuden parantamiseen. Tärkeiksi toimintaperiaatteiksi mainitaan omistajuus, kumppanuus, poliittisen dialogin tärkeys ja tasa-arvo. Erityistä huomiota on kiinnitetty köyhimpien maiden tukemiseen. Julkilausuma velvoittaa kaikkia jäsenmaita ja komissiota jatkamaan ja kehittämään johdonmukaisuutta kehitysyhteistyössä ensinnäkin jäsenmaiden ja komission toimien välillä sekä johdonmukaista päätöksentekoa kaikilla kehitysmaiden asemaan vaikuttavilla politiikan lohkoilla. (Kehityspoliittinen julkilausuma 2005.) Lisäksi unionin kehitysyhteistyö perustuu YK:n vuosittuhattavoitteiden³⁵ saavuttamiseen, joiden mukaan unioni sitoutuu tekemään todeksi oikeuden kehitykseen kaikille ja vapauttamaan koko ihmiskunnan puutteesta. EU:n jäsenmaiden on julistuksen mukaisesti pyrittävä lisäämään kehitysapuansa 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2015 mennessä³⁶. (YK 2000.)

---

³⁴ Euroopan yhteisö on ollut tekemisissä kehityspolitiikan kanssa kuitenkin jo kauan ennen Maastrichtin sopimuksen voimaantuloa. Se on nähty merkittäväksi kansainvälisen yhteistyön muodoksi ja merkittäväksi osaksi yhteisön ulkosuhteita. Yhteisön erillinen kehitysyhteistyö onkin kehittynyt maatalouspolitiikan (ruoka-apu) ja kauppasuhteiden pohjalta, joilla on ollut myös kehitystä edistävä tehtävä. Yhteisön rooli kehitysyhteistyössä juontaa juurensa jäsenvaltioiden koloniaalisiin suhteisiin. Yhteisön alkuperäinen osallistuminen kehityskysymyksiin johtuikin kolonialismin perinnöstä. Yhteisön kehitysmaasuhteet ovat saaneet alkunsa tarpeesta mukauttaa jäsenvaltioiden jäljellä olevat koloniaaliset intressit, etenkin Ranskan siirtomaissa Afrikassa. (Bretherton, Vogler 1999: 110-112.)

³⁵ Kehityspäämäärät ovat 1. puolittaa äärimmäinen köyhyys 2. taata kaikille peruskoulutus 3. edistää tasa-arvoa 4. vähentää lapsikuolleisuutta 5. parantaa odottavien äitien terveydentilaa 6. hidastaa tautien leviämistä 7. turvata kestävä kehitys 8. sitoutua kehitykseen tähtäävään globaaliin kumppanuuteen.

³⁶ Tavoitteen mukaan uusien jäsenmaiden kehitysavun osuus bruttokansantuotteesta tulisi olla 0,33 prosenttia.

Euroopan unionin kehitysyhteistyön päätavoite on köyhyyden poistaminen muun muassa kestäväan kehitykseen rohkaisemisen avulla. Lisäksi unioni on listannut poliittiset tavoitteensa eli demokratian, ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon edistämisen kehitysmaissa. Poliittiset tavoitteet toteutuvat käytännössä kehitysavun poliittisen ehdollistamisen avulla. Dimierin mukaan Euroopan unionin kehitysyhteistyö on vielä 1980-luvun alussa perustunut periaatteeseen, jonka mukaan kehitysmaita autetaan ilman ehtoja. Tämä tilanne kuitenkin muuttui vuosikymmenen lopussa neljännen Lomé'n sopimuksen myötä, jonka mukaan tehokas kehittyminen liitettiin ihmisoikeuksien edistämiseen. Vuoteen 1995 mennessä demokratian edistämisestä, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja hyvästä hallinnosta oli tullut oleellinen osa unionin kehitysyhteistyöpolitiikkaa. Unionin ehdollistamispolitiikka sinetöitiin Cotonoun sopimuksessa, joka sisältää vaatimusten lisäksi maininnan sanktioista, joita käytettäisiin, jos vaatimuksia ei täytettäisi. (Dimier 2006: 263.) Globaalien trendien mukaisesti myös unionin kehitysyhteistyössä alettiin korostaa yhä enemmän kumppanuuteen perustuvaa kehitysajattelua. Lähempänä vuosituhannen vaihdetta onkin keskitytty yhä enemmän köyhyyden vähentämiseen ensisijaisena kehitysyhteistyön tavoitteena ainakin julkilausumien tasolla. Tavoitteen rinnalla kulkivat myös poliittiset tavoitteet hyvästä hallinnosta sekä makrotaloudelliset tavoitteet. (Brown 2004: 29, 33.)

3.3. Historiallista taustaa ja arviointia

Unionin kehitysyhteistyön luonteesta ja suunnasta on keskusteltu jo 1960-luvulta lähtien. Debatti on koskenut etenkin sitä, tulisiko yhteisön kehitysyhteistyön olla enemmän globaalisti keskitettyä vai tulisiko sen säilyttää maantieteellinen valikoivuus perustuen historiallisiin ja kansallisiin intresseihin yhteisön kokonaisintressien sijaan. Kehitysyhteistyön kaksijakoisuus yhteisön ja jäsenmaiden kesken on johtanut siihen, että kehitysapua allokoidaan sekä yhteisön yhteisten että kansallisten intressien nimissä. Tällöin myös lyhytaikaiset kansalliset intressit saattavat vallita yhteisön arvojen ja tavoitteiden kustannuksella. (Arts, Dickson 2004: 5.) Kysymys on siis siitä, keskitetäänkö voimavarat pahimman köyhyyden kitkemiseen vai kansallisten intressien perusteella.

Kylmän sodan päättymistä voidaan pitää historiallisesti merkittävänä vaikuttajana myös kehitysyhteistyön muuttumiseen. Kylmän sodan aikana ei ilmennyt ulkoisia tai sisäisiä paineita kehitysyhteistyön uudistamiseksi, mutta sodan päättymisen myötä tilanne muuttui. (Arts, Dickson 2004: 2.) Kaksinapaisen järjestelmän kaaduttua ilmeni toiveita kehitysavun määrällisestä kasvusta sekä avun allokoimisesta tarpeen perusteella suurvaltablokkien liittolaisuuksien sijaan. Näin ei ole kuitenkaan käynyt. 1990-luvun lopulta lähtien unionin kehitysyhteistyön nähtiinkin kärsivän

monenlaisista ongelmista, kuten avun heikosta tuloksellisuudesta. (Emt. 8.) Lisäksi ulkoiset muutokset³⁷ kylmän sodan päättymisen jälkeen vaikuttivat osaltaan siihen, että unionin kehitysyhteistyö on näyttänyt seuraavan yhä enemmän globaaleja trendejä. Sisäiset muutokset viittaavat ennen kaikkea laajentumiseen ja sen vaikutuksiin sekä hallinnollisiin tekijöihin, kuten komission asemaan kehitysyhteistyössä. Näin ollen unionin kehitysyhteistyön luonne on muuttunut unionin profiilia ja symbolista merkitystä korostavaksi, vaikka kehitysyhteistyön käytännöissä ilmeneekin paljon hankaluuksia. (Emt. 2-4.) Kuten edellä on tullut ilmi, kehitysyhteistyöllä on kiistämättä myös taloudellista ja poliittista merkitystä, vaikka sen symbolista arvoa korostetaankin. Tästä huolimatta Euroopan unionin kehitysyhteistyö on Artsin ja Dicksonin mukaan kuitenkin varsin vähän tutkittu unionin politiikan osa-alue. (Emt. 7.)

Vogtin mukaan Euroopan unionin kehitysyhteistyössä on viime aikoina ollut valloillaan kolme trendiä tai muutosta. Nämä trendit heijastavat samalla niitä arvoja ja prioriteetteja, joihin kehitysyhteistyö perustuu. Ensimmäinen trendi on heijastumaton usko demokraattisiin arvoihin, joka korostuu useassa unionin politiikan lohossa, mutta erityisesti kehitysyhteistyössä. Vogtin mukaan liberaalit arvot, kuten demokratia, hyvä hallinto, oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeudet, asettavat kehitysyhteistyöpolitiikalle suuntaviivat niin itsestään selvällä tavalla, että niillä saattaa olla myös odottamattomia ja negatiivisia vaikutuksia. (Vogt 2006: 159.) Näiden arvojen hallitseva asema on muotoutunut asteittain ja tämä kehitys on heijastanut laajempia maailmanpoliittisia kehityskulkuja. Lisäksi näihin arvoihin viitataan usein ainoastaan retorisella tasolla, ymmärtämättä välttämättä mitä kukin käsite todellisuudessa merkitsee. Esimerkiksi demokratian käsite pitää sisällään paljon erilaisia elementtejä, joita voi tulkita eri tavoin.³⁸ (Emt. 162-163.) Toinen trendi on Vogtin mukaan dialogin paradigma³⁹, joka on ollut unionin kehitysyhteistyön agendalla jo 1970-luvulta lähtien. Kolmas trendi korostaa kehityspolitiikan alttiutta voimapolitiittisille intresseille. Vogtin mukaan 1990-luvun melko itsenäinen kehityspolitiikka on muuttunut osaksi laajempaa poliittista viitekehystä, jolloin kehitykseen, talouteen ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset liitetään yhä enemmän toisiinsa. (Vogt 2006: 160.)

---

³⁷ Kuten Keski- ja Itä-Euroopan itsenäiset valtiot, globalisaatio sekä etnisten konfliktien lisääntyminen. Lisäksi kansainvälisten toimijoiden, kuten Maailmanpankin, Kansainvälisen valuuttarahaston sekä Maailman kauppajärjestön, käsitukset ovat vaikuttaneet yhä enemmän unionin kehitysyhteistyön trendeihin.

³⁸ Individualismille perustuvien eurooppalaisten arvojen sijaan useissa kehitysmaissa vallitseva yhteiskunnan henki perustuu enemmänkin yhteisöön. Näin ollen ainoastaan silloin kun demokratia pystyy edesauttamaan rakenteellisesti oikeudenmukaista maailmaa ja on yhtenevä yhteisöllisyyden hengen kanssa, voi se olla hyödyllistä Afrikan näkökulmasta. (Vogt 2006: 165.)

³⁹ Dialogin ideaali perustuu vastavuoroiselle tasa-arvoisuudelle, mutta vuosien varrella dialogin luonne on kuitenkin muuttunut. Nykyään se saa muotonsa ehdollistamisen ja globalisaation kontekstissa, olosuhteissa, joissa ei ole mitään yleistä periaatetta, joka estäisi vahvempaa osapuolta tuputtamasta omaa ideologiaansa ja normeja heikommalle osapuolelle. (Vogt 2006: 159-160.)

Artsin ja Dicksonin mukaan Euroopan unionin kehitysyhteistyö onkin ollut tehotonta ja koordinoimatonta ja jopa symbolista merkitykseltään. (Arts, Dickson 2004: 14.) Symbolinen leima korostuu etenkin tarkasteltaessa unionin suhteita Afrikkaan. Olsenin mukaan unioni rakentaa kehitysyhteistyön avulla vahvasti yhteistä eurooppalaista identiteettiä sekä huolehtii sen avulla myös eurooppalaisista globaaleista intresseistä. (Olsen 2004: 85.) Artsin ja Dicksonin mukaan Euroopan unionin tavoitteena on käyttää asemaansa kansainvälisissä suhteissa välineenä omien arvojensa (kuten demokratian, sosiaalinen hyvinvointi ihmisoikeudet ja liberalismi) edistämiseksi. Lisäksi unionin tavoitteena on edistää hyviä suhteita potentiaalisten poliittisten ja taloudellisten kumppaneitten kanssa. Kehitysyhteistyö on tärkeä väline kummankin tavoitteen saavuttamisen kannalta. (Arts, Dickson 2004: 1.) Arts ja Dickson painottavatkin, että Unionin toimijuutta ja arvoja kansainvälisellä areenalla korostetaan juuri kehitysyhteistyön avulla. Näin ollen korostetaan enemmän kehitysyhteistyön muotoa kuin itse sisältöä. Tämä tulee ilmi esimerkiksi poliittisen ehdollistamisen kriteerien täytäntöönpanossa, jossa unioni ei ole aina toiminut johdonmukaisesti. (Emt 2004: 151.)

Unionin suhteet kehitysmaihin ovatkin muuttuneet 1990-luvun puolivälistä alkaen. Aikaisemmin unioni on ollut varovainen kumppanivaltioiden sisäisiin asioihin puuttumisen suhteen. Nykytrendi on kuitenkin yhä enemmän poliittisen ja taloudellisen ehdollistamisen soveltaminen, joka koskee koko unionin ulkosuhteita, kehitysyhteistyö ja kauppasuhteet mukaan lukien. (Smith 2002: 183.) Samalla kehitysyhteistyösuhteissa korostetaan kuitenkin vahvasti kumppanuusajattelua.

3.4. Euroopan unionin kehitysyhteistyö ja turvallisuuspoliittiset intressit

Turvallisuusagenda on korostunut kehitysyhteistyön käytännöissä myös 2000-luvulla. Woodsin mukaan globaali turvallisuusagenda muuttui syyskuun yhdennentoista terrori-iskujen seurauksena. Keskeiseksi tekijäksi agendalla nousi terrorismin vastainen sota Yhdysvaltain johdolla. Terrori-iskujen jälkeen uudenlaiset turvallisuuskysymykset ovat alkaneet vallitsemaan ulkopoliittikkaa yhä selkeämmin. Turvallisuusagendan muuttuminen on asettanut haasteita kehitysavulle ja kehitysyhteistyölle. Woods mainitsee kolme keskeisintä haastetta, joista ensimmäinen koskee avun tavoitteita. Avunantaja voi priorisoida omia turvallisuuteen liittyviä tavoitteita kaikkein köyhimpiä kehitysmaita auttavien tavoitteiden sijaan. Toiseksi terrorismin vastainen sota on osoittautunut hyvin kalliiksi prosessiksi, joka voi osaltaan syödä myös kehitysapuun suunnattuja varoja. Kolmas ongelma koskee avun jakamista eli sitä mitä kautta rahavirrat kulkevat kehitysmaihin.

Multilateraalien instituutioiden sijaan avunantajat voivat luoda omia mekanismejaan avun antamiseen ja samalla edistää omia prioriteettejaan. (Woods 2005: 393-394)

Kylmä sota muutti Euroopan turvallisuuden puitteita tuoden uudenlaiset pehmeät turvallisuuskysymykset ulko- ja turvallisuuspolitiikan agendan kärkeen. Uudenlainen turvallisuusympäristö yhdisti poliittiset, taloudelliset ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset ja korosti samalla siviilikeinojen merkitystä ei-sotilaallisten uhkien käsittelemisessä. (Olsen 2004: 91.) Myös kehitysyhteistyön asema tunnustettiin tässä yhteydessä. (Emt. 96.) Hazel Smith korostaa, ettei turvallisuus ole perinteisesti ollut tärkein unionin suhteita kehitysmaihin määrittävä tekijä, vaikkakin ajoittain turvallisuuskysymykset ovat olleet keskeisessä asemassa. Esimerkiksi suhteet AKT-maihin⁴⁰ eivät ole suoraan liittyneet turvallisuuteen ja puolustukseen, ainakaan unionin oman turvallisuuden näkökulmasta. Jos unioni on osallistunut jonkin yksittäisen AKT-maan turvallisuuteen liittyviin ongelmiin, on se tehnyt niin osana kansainvälistä yhteisöä, joka on laajemmin tunnustanut ongelman. Unionin ja AKT-maiden suhde perustuukin Smithin mukaan ensisijaisesti kehitysyhteistyölle ja sen peruseräille. Turvallisuuspoliittiset intressit ovat vaikuttaneet enemmänkin unionin naapuruussuhteisiin sen lähialueilla. (Smith 2002: 15.) Karen E. Smithin mukaan kylmän sodan päättymisen jälkeen uutena huolena kehitysyhteistyön suhteen onkin ollut unionin avun keskittäminen unionin lähialueille, jolloin kiinnostus koko Afrikan manteretta kohtaan on vaarassa vähentyä. Unionin ulkopoliittiset prioriteetit ovat alueellistuneet (Euroopan alueen merkityksessä), mikä on vaikuttanut myös kehitysyhteistyön käytäntöihin. Näin esimerkiksi turvallisuuspoliittiset intressit saattavat myötävaikuttaa unionin resurssien keskittämiseen lähialueilla. Kylmän sodan päättymisen jälkeen unionin lähialueilla on puhjennut useita konflikteja ja lähialueiden poliittinen ja taloudellinen tasapaino koetaan merkitykselliseksi unionin turvallisuuden kannalta. (Smith 2004: 61, 63, 65.)

Henry Vogtin mukaan kehitysyhteistyöpolitiikasta on syyskuun yhdennentoista terrori-iskujen jälkeen tullut yhä enemmän osa unionin globaalipoliittista ja erityisesti turvallisuuspoliittista agenda. Samalla kehitysyhteistyöpolitiikka on yhä enenevässä määrin menettänyt itsenäistä asemaansa. Ajattelu perustuu holistiseen näkemykseen turvallisuuden ja kehityksen yhteydestä eli siitä, ettei kehitystä voi olla ilman turvallisuutta ja poliittista vakautta. Alikehittyneisyys ja köyhyys aiheuttavat siis väkivaltaa ja pahimmassa tapauksessa terrorismia, eivätkä köyhyyden aiheuttamat turvallisuusongelmat vaikuta ainoastaan paikallisella tasolla vaan ne materialisoituvat

---

⁴⁰ Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtiot.

turvattomuudeksi myös kaukaisilla alueilla, myös Euroopassa. Tämä kehityksen ja turvallisuuden yhdistävä holistinen näkemys on nykypäivänä melko laajalti hyväksytty. Kuitenkin myös vastakkaisia näkemyksiä ilmenee. Perinteisen kehitysyhteistyön kannattajat ovat huolissaan siitä, että jos turvallisuuteen liittyvät poliittiset kysymykset ja voimapolitiikka saavuttavat keskeisen aseman kehitysyhteistyössä, ovat kehitysyhteistyön perimmäiset tavoitteet vaarassa menettää merkitystään. Samoin ne saattavat nakertaa kumppanien tasa-arvoisuudelle perustuvan dialogin perustaa, joka on välttämätön kehityksen saavuttamiseksi. (Vogt 2006: 168.)

Vogtin mukaan turvallisuuskysymysten yhdistämisessä kehityskysymyksiin ei ole sinänsä mitään väärää. Turvallisuuskysymykset saattavat sitä vastoin helpottaa kehitysapubudjettien kasvattamisen poliittista oikeuttamista. Toisaalta voidaan pohtia sitä, voidaanko unionin turvallisuushuolet määrittää ainoastaan eurooppalaisten intressien mukaisesti. Köyhien auttamisen moraalinen imperatiivi tulisi olla perimmäinen tavoite, vaikkei oman edun tavoittelua kokonaan hylättäisikään. (Vogt 2006: 169). Lisäksi huomionarvoista on nähdäkseni se, minkä periaatteiden mukaisesti kehitys- ja turvallisuuskysymykset yhdistetään. Kyse on loppujen lopuksi siitä, minkä intressien sanelemana resurssienjako tehdään.

4. DISKURSSIANALYYSI MENETELMÄLLISENÄ VIITEKEHYKSENÄ

Tämän tutkielman menetelmällisenä välineenä toimii diskurssianalyysi, jonka avulla pyrin saamaan aineistosta vastauksia asettamiini kysymyksiin. Tutkielmani perustuu ajatukselle turvallisuuden muotoutumisesta diskursseissa sekä oletukselle siitä, että turvallisuuskäsitteen sisällön määrittämiseen vaikuttaa se, kenellä on valtaa suhteessa näihin diskursseihin. Näin ollen tarvitsen diskurssianalyysin välineitä siihen, miten sosiaalinen todellisuus ja merkitykset rakentuvat sekä kriittisen diskurssianalyysin käsitteistöä tarkasteltaessa vallan ja diskurssien suhdetta.

Tutkielmani perustuu konstitutiiviseen näkökulmaan todellisuudesta ja diskurssianalyysi sopii näin ollen menetelmälliseksi välineeksi työssäni. Diskurssin merkitys, ulottuvuus ja soveltaminen määrittyvät suhteessa niihin teoreettisiin järjestelmiin, joista ne ovat lähtöisin. Nämä teoreettiset järjestelmät sisältävät tiettyjä oletuksia sosiaalisen todellisuuden luonteesta ja siitä, miten saamme tietoa siitä. (Howarth 2000: 3.) David Howarthin mukaan konstitutiivinen teoria liittyy läheisesti siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jota se kuvailee ja tulkitsee. Diskurssianalyysi sopii konstitutiivisen teorian oletusten sisälle, sillä se koostuu yhdenmukaisesti toisiinsa liittyvien

käsitteiden ja logiikkojen viitekehystä ja perustuu sellaiseen sosiaaliseen ontologiaan, joka tarjoaa yhteisen kielen sosiaalisten ilmiöiden kuvailemiseen, tulkitsemiseen ja arviointiin. Diskurssianalyysiä voidaan arvioida sen mukaan, kuinka se kykenee mahdollistamaan uudenlaisia tulkintoja niistä sosiaalisista ja poliittisista ilmiöistä, joita se tutkii. (Howarth 2000: 130.) Näin ollen mielenkiinnon kohteena voi olla myös se, minkälaisia vaihtoehtoisia tulkintoja todellisuuden rakentumisesta voidaan tehdä.

Diskurssianalyttista tutkimusta on Jennifer Millikenin mukaan tehty kansainvälisen politiikan tieteenalalla yhä enenevässä määrin. Diskurssianalyttinen tutkimus on yleistä etenkin poststrukturalistien, postmodernistien, feministien ja sosiaalisen konstruktivistien piirissä. Vaikka suuntausten välillä on huomattavia eroja, jakavat ne kuitenkin usein tiettyjä teoreettisia oletuksia siitä, miten diskurssit toimivat ja muokkaavat maailmaa. Toisaalta taas siitä, miten diskursseja tulisi tutkia, ei ilmene tieteenalalla minkäänlaista yleistä konsensusta. (Milliken 1999: 225-226.) Howarth korostaakin, ettei diskurssianalyysi ole mikään ongelmaton metodi ja että sitä voidaan tehdä käytännössä hyvin erilaisilla strategioilla ja tyyleillä. (Howarth 2000: 13.)

Diskurssianalyysi metodina ei ole mikään yhtenäinen tai yksiselitteinen menetelmä, vaan sen puitteissa esiintyy runsaasti variaatiota. Diskurssianalyysia ei tulisikaan Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen mukaan pitää selkeäräjäisenä tutkimusmenetelmänä, vaan sitä tulisi pikemminkin tarkastella väljänä teoreettisena viitekehystenä, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia. (Jokinen, Juhila 1993: 18.) Diskurssianalyysia voikin lähestyä useista teoreettisista lähtökohdista. (Jokinen 1999: 40.) Keskeisenä lähtöoletuksena on kuitenkin se, että kielenkäyttö nähdään luonteeltaan sosiaalista todellisuutta rakentavana tekijänä, jota jäsenetään sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä. Tämä merkitsee sitä, että käyttäessämme kieltämme, konstruimme eli merkityksellistämme ne ”kohteet”, joista kirjoitamme tai puhumme. Merkitykset muodostuvat suhteessa ja erotuksissa toisiinsa. (Jokinen, Juhila 1993: 18-19.) Toisin sanoen voidaan todeta, että diskurssianalyysi pitää usein sisällään konstruktivistisen lähestymistavan todellisuuteen. Tulkintakehyksenä sosiaalinen konstruktionismi vaikuttaa sekä tutkimuskohteen valintaan että tutkimuskysymysten muotoiluun ja se näkyy myös analyttisten työkalujen kehittämisessä sekä tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen ymmärtämisessä. Oleellista onkin huomioda, että samalla kun tutkija kuvaa tutkimuskohteensa kautta todellisuutta, hän myös *luo* sitä. (Jokinen 1999: 40.) Tutkijan kieli ei siis ole yksiselitteistä todellisuuden kuvausta, vaan muun kielenkäytön tavoin aina konstruktivistista. Näin ollen sosiaalinen todellisuus on siis sekä analyysin kohde että sen tuote. (Jokinen, Juhila 1993: 20.)

Diskurssianalyttisen tutkimuksen suuntauksia voidaan luokitella eri tavoin. Liisa Remes on jaotellut diskurssianalyysin tutkimuskentän ranskalaiseen, angloamerikkalaiseen ja saksalaiseen traditioon⁴¹, joista kukin heijastelee erilaisia käsityksiä siitä, miten diskurssit kykenevät organisoimaan kohdattavaa todellisuutta. Ranskalaisessa traditiossa todellisuutta tarkastellaan kulttuurin näkökulmasta, kun taas angloamerikkalaisessa traditiossa sitä jäsennetään kielen kautta. Saksalainen traditio puolestaan keskittyy ihmisen toiminnan muuttamiseen. Remes korostaa, että diskurssianalyysissä on tärkeää olla tietoinen diskurssianalyttisen tutkimuksen monimuotoisuudesta. Traditioiden alkuperä vaikuttaa oleellisesti tutkijan metodologisiin valintoihin, kuten tutkimuksen ontologisiin ja epistemologisiin lähtökohtiin ja sitoumuksiin sekä aineiston valintaan. Näin eri traditiot tuottavat erilaisia oletuksia maailmasta, ihmisen toiminnasta ja siitä, miten edellisistä voidaan saada tietoa. (Remes 2003: 22-23, 25.) Oma tutkielmani perustuu pääosin ranskalaiseen traditioon, sillä oletan sen olevan linjassa tutkielmani ontologisten ja epistemologisten oletusten kanssa. Ranskalaisen tradition merkittävin vaikuttaja on Michel Foucault. Keskityn metodiluvussani ennen kaikkea Foucault'ta soveltaneihin teoreetikoihin kuten Norman Fairclough'un ja Teun Van Dijkiin. Käytän myös Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen laatimia metodioppaita⁴².

Fairclough puolestaan erottelee diskurssianalyysin eri suuntauksia niiden tavoitteiden perusteella. Hän erottelee suuntaukset yleisesti ottaen kuvailevaksi ja kriittiseksi diskurssianalyysiksi. Edellinen viittaa sellaiseen diskurssianalyttiseen tutkimukseen, jonka tavoitteet ovat ei-selittäviä tai selittäviä ainoastaan paikallisessa kontekstissa. Tavoite on siis kuvailla asioita selittämättä niitä. Kriittinen diskurssianalyysi taas keskittyy asioiden kontekstien ymmärtämiseen ja pyrkii määrittämään myös sitä, miten diskurssit kumulatiivisesti osallistuvat makrorakenteiden uudelleen tuottamiseen. (Fairclough 1999: 43.) Jokinen ja Juhila ilmentävät suuntausten painotuseroja muun muassa analyttisyyden ja kriittisyyden käsitteiden avulla, jotka painottavat erilaisia rooleja tutkijan ja tutkimuskohteen välillä. (Jokinen, Juhila 1999: 55.) Käsittelen tarkemmin analyttisyyden ja kriittisyyden käsitteitä kappaleessa 4.2.

---

⁴¹ Ranskalaista traditiota kutsutaan myös kriittiseksi analyysiksi samalla kun angloamerikkalaisen tradition piirissä diskurssianalyysin synonyyminä käytetään keskusteluanalyysia. Saksalainen traditio taas kutsuu diskurssianalyysia myös väiteanalyysiksi. Nämä nimitykset viittaavat erilaisiin näkemyksiin siitä, mitä diskurssin käsite pitää sisällään. (Remes 2006: 27.)

⁴² Jokinen, Juhila ja Suoninen soveltavat kahta päällekkäistä tutkimusta: Foucault-vaikutteista kriittistä tutkimusta sekä brittiläistä suuntausta. (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993: 11.)

4.1. Diskurssin käsite ja diskurssianalyysin tutkimuskohteet

Diskurssin käsite voidaan määritellä usealla tavalla tutkimustraditiosta riippuen. Nämä merkitykset saattavatkin näyttää olevan toistensa kanssa ristiriidassa. (Titcher et al. 2000: 25.) Remesin mukaan diskurssin käsite määrittyy eri traditioissa eri tavoilla jo sen vuoksi, että sen merkityssisältö on kielestä riippuen erilainen.⁴³ Esimerkiksi edellisessä kappaleessa esiin tulleet traditiot edustavat kukin tiettyä näkemystä diskurssin luonteesta. (ks. Remes 2003.) Leiwon ja Pietikäisen mukaan diskurssin määritelmä sisältää kaksi tutkimuskohdetta: kielenkäytön sekä sen taustalla olevat kulttuuriset funktiot. Näin ollen analyysissä on kaksi tasoa, kielenkäytön mikrotaso ja kontekstin makrotaso, jotka yhdistetään lopullisessa analyysissä. (Leiwo, Pietikäinen 1996: 103.)

Foucault'lainen käsitys diskurssista viittaa historiallisesti määrittyneisiin merkitysjärjestelmiin, jotka muodostavat subjektien ja objektien identiteetit. Diskurssit ovat siis sosiaalisten suhteiden ja käytäntöjen konkreettisia järjestelmiä, jotka ovat lähtökohtaisesti poliittisia. Näin ollen diskurssien rakentuminen pitää automaattisesti sisällään vallankäytön ja sosiaalisten toimijoiden suhteiden määrittymisen vallankäytön perusteella. (Howarth 2000: 9.) Fairclough viittaa diskursseihin Foucault'a mukaillen sosiaalisen käytännön kielenkäytön muotona, jota ei voi palauttaa puhtaasti yksilölliseen toimintaan. Tämä merkitsee sitä, että diskursseja tulisi käsitellä toiminnan käytäntöinä, joiden avulla ihmiset kykenevät toimimaan maailmassa ja suhteessa toisiin ihmisiin. Lisäksi diskurssien tarkasteleminen sosiaalisena käytäntönä pitää sisällään oletuksen diskurssien ja sosiaalisten rakenteiden dialektisestä suhteesta. Samalla kun sosiaaliset rakenteet muokkaavat ja rajoittavat diskursseja, osallistuvat diskurssit sosiaalisten rakenteiden muovaamiseen. Diskurssit siis luovat todellisuutta muokkaamalla objekteja, subjekteja ja käsitteitä, jotka toimivat näiden sosiaalisten rakenteiden puitteissa ja niiden taustalla. (Fairclough 1992: 62-63.)

Jokinen, Juhila ja Suoninen puolestaan määrittelevät diskurssit ”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta.” Merkityssuhteiden analysoinnissa on kyse tutkijan ja aineiston välisestä vuoropuhelusta ja sen perusteella tehdystä perustellusta tulkinnasta, eikä tekstin ominaisuuksien mekaanisesta kirjaamisesta. Näin ollen kaikki tekstit ovat siis avoimia erilaisille tulkinnoille. Mielenkiinto diskurssianalyysissä ei kohdistu diskursseihin sinänsä, vaan niiden

---

⁴³ Englanninkielessä diskurssin merkityssisältö kiinnittyy ilmaisiin, puheen, vuorovaikutuksen ja keskustelun määrittelien piiriin. Ranskankielessä sana sisältää puheen- käsitteen lisäksi sosiaaliset käytänteet. Saksankielinen termi taas viittaa eläväiseen, tarkastelun jälkeen tapahtuvaan asioiden tutkiskeluun tai pohdintaan sekä argumentoituun väittelyyn ja keskusteluun. (Remes 2003: 27-29.)

aktualisoimisessa erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssien merkitys määrittyy niiden kontekstin kautta. Kontekstin huomioon ottaminen analyysissä viittaa analysoitavan toiminnan tarkastelemiseen tietyssä ajassa ja paikassa, johon tutkijan tulkinta myös pyritään suhteuttamaan. Kontekstin eli tapahtumatilanteen moniulotteisuutta pidetään diskurssianalyysissä aineiston analyysin kannalta rikastuttavana tekijänä. (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993: 24-30.)

Jokisen mukaan asioiden ja ilmiöiden merkityksellistäminen liittyy jokaisen kulttuuriseen ymmärryskenttään. Merkityksellistämisen tavat ovatkin pitkien historiallisten prosessien tulosta, jossa ihmisten kanssakäymisellä on oleellinen rooli. Merkityksellistäminen pitää sisällään kaksi vastakkaista tendenssiä: merkitysten vakiinnuttamisen prosessin, joka liittyy ymmärryskenttään arkipäivässä sekä merkitysten rajojen hajanaisuuden, moninaisuuden ja muuntumisen. (Jokinen 1999: 39.) Diskurssianalyysissä ollaankin kiinnostuneita kulttuurisista merkityksistä ja siitä, miten yhteinen sosiaalinen todellisuus rakentuu. Merkitykset siis rakentuvat ja muuntuvat ainoastaan ihmisten keskinäisessä toiminnassa. (Jokinen, Juhila 1999: 54.)

Diskurssianalyysissä kielenkäyttö ymmärretään toiminnaksi eli sanat, lauseet ja keskustelut ovat tekoja. Ihmisen välisessä kanssakäymisessä oleellista ovat sekä kielellinen että muu tekeminen ja ne ovatkin usein toisiinsa kietoutuneita. (Juhila, Suoninen 1999: 238.) Tutkimuskohteena onkin pääasiallisesti kielenkäyttö, joten tulkintojen todellisuuden ja faktuaalisuuden ajatellaan olevan päteviä ainoastaan tietyn kielipelin sisällä. (Emt. 234.) Diskurssianalyysissä tarkastelun keskeisenä kohteena ovat yksilön sijaan sosiaaliset käytännöt. (Jokinen, Juhila 1993: 41.) Näin ollen diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä tekemisenä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kiinnostuksen kohteena on siis pohtia, miten toimijat tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään, sillä samojakin ilmiöitä voidaan tehdä ymmärrettäväksi usealla perustellulla tavalla, eikä mitään yksiselitteistä totuutta ole olemassa. (Suoninen 1999: 17.) Kielenkäyttöä ei voida pitää pelkkänä asioiden kuvaamisena, vaan kaikki lausumat aina välittävät jotain todellisuuden luonteesta sekä samalla rakentavat sitä. Näin ollen diskurssianalyysiä soveltavan tutkijan tarkoitus on kiinnittää huomiota siihen, mitä kielen käyttäjä kullakin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee tuottaneeksi. (Jokinen, Juhila 1993: 41.) Tutkimuksen kohteeksi valitaankin kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus ja kanssakäyminen rakentuvat. (Jokinen 1999: 40.) Howarth puolestaan korostaa, että diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita ennen kaikkea siitä, *miten ja missä olosuhteissa diskursseja rakennetaan ja muutetaan*. Tarkoituksena on empiiristen yleistysten tai universaalien hypoteesien testaamisen sijaan kuvailla, ymmärtää, selittää ja tulkita tiettyjä

tutkimuskohteita ja niiden taustalla olevia historiallisia tapahtumia ja prosesseja. (Howarth 2000: 131.) Howarthin mukaan diskurssianalyysi viittaa prosessiin, jonka avulla analysoidaan merkityksellisiä käytäntöjä diskurssin muodossa. (Emt. 10.)

Diskurssianalyysin avulla voidaan siis tutkia monenlaisia kielellisiä sekä ei-kielellisiä materiaaleja, kuten puheita, raportteja, historiallisia tapahtumia ja haastatteluja, teksteinä, joiden avulla voidaan tarkastella erilaisia objekteja ja käytäntöjä. (Howarth 2000: 10.) Fairclough viittaa teksteihin sosiaalisina tiloina, joissa on samanaikaisesti käynnissä kaksi merkittävää prosessia: kognitio ja maailman esittäminen tietynlaisena sekä sosiaalinen vuorovaikutus. Näin ollen tekstit muodostavat käsitteellistämisen prosessin kautta tiedon ja uskon järjestelmiä sekä vuorovaikutuksellisten prosessien kautta sosiaalisia subjekteja sekä sosiaalisia suhteita näiden subjektien välillä. (Fairclough 1999: 6.)

4.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kriittinen ote

Kriittinen diskurssianalyysi on metodologinen lähestymistapa, joka pitää sisällään muun muassa kriittisen teorian ja postmodernismin edustajia. Leiwon ja Pietikäisen mukaan kriittinen diskurssianalyysi ei kuitenkaan ole yhtenäinen metodi tai teoria vaan pikemminkin näkökulma. Sen soveltajat ovat erityisen kiinnostuneita kielen ja vallan suhteista. Lisäksi teoreetikkoja yhdistää kielen yksityiskohtainen analyysi ja julkituotu emansipatorinen intressi. (Leiwo, Pietikäinen 1996: 105.) Wodakin mukaa kriittistä diskurssianalyysia soveltavat teoretikot ovat vallan käsitteen lisäksi kiinnostuneita erityisesti historian ja ideologian käsitteistä. (Wodak 2001: 3.) Kriittiseen diskurssianalyysiin keskittyneitä teoreetikoita ovat muun muassa Ian Parker, Norman Fairclough, Teun Van Dijk ja Ruth Wodak. Tutkimukset ovat keskittyneet erityisesti poliittisen, institutionaalisten ja mediadiskurssien tutkimiseen sekä rasismiin, sukupuolten välisen epätasa-arvon ja erilaisten ideologioiden tarkasteluun. (Leiwo, Pietikäinen 1996: 106, Wodak 2001: 2.)

Jokinen ja Juhila ovat tarkastelleet tutkimuksen kriittistä otetta suhteessa tutkimuksen analyttisyyteen. Kriittisen diskurssianalyysin pyrkimys tarkastella sellaisia käytäntöjä, joiden avulla ylläpidetään ja oikeutetaan alistussuhteita, saattaa johtaa siihen, että kriittisestä analyysistä tulee metodin ohella myös väline joidenkin poliittisten päämäärien ajamiseen. Analyyttinen diskurssianalyysi puolestaan pyrkii tiukkaan aineistolähtöisyyteen. Tällöin tutkijan tavoitteena on olla mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsenyksille. Analyyttisen ja kriittisen diskurssianalyysin perusero on tutkimuksen lähtökohtaisissa tavoitteissa ja sitoumuksissa, jotka

vaikuttavat myös analyysin tekemiseen. Kun kriittinen suuntaus kritisoi vallitsevaa sosiaalista järjestystä ja pyrkii mahdollisesti muuttamaan sitä, keskittyy analyyttinen suuntaus sosiaalisen todellisuuden yksityiskohtaiseen erittelyyn. Jokinen ja Juhila kuitenkin korostavat, etteivät nämä orientaatiot kuitenkaan välttämättä ole toisensa poissulkevia vaan tutkimuksessa voi olla kumpiakin elementtejä samanaikaisesti.⁴⁴ (Jokinen, Juhila 1999: 86.) Tarkoituksena on siis se, että tutkimuksessa molemmat elementit ovat läsnä, mutta niiden painopiste vaihtelee eri tutkimuksissa sekä jopa saman tutkimuksen eri vaiheissa. (Emt. 55.) Wodakin mukaan kriittinen tutkimusote puolestaan merkitsee sitä, että tutkija pitää etäisyyden tutkimusaineistonsa, kiinnittää aineistonsa sosiaaliseen ympäristöönsä, ottaa selkeän poliittisen asenteen ja reflektoi omaa positiotaan tutkijana tutkimusta tehdessään. (Wodak 2001: 9.) Pyrin tutkielmassani säilyttämään sekä kriittisen että analyyttisen otteen. Kriittisyys työkaluna ei kuitenkaan merkitse poliittisten päämäärien ajamista, vaan pikemminkin lähestymistapaa, jonka avulla pyritään käsittämään eri ilmiöitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon niiden historialliset taustat sekä tiedon ja vallan välisen suhteen.

Van Dijkn mukaan kriittinen diskurssianalyysi korostaa kielenkäytön tutkimista sen sosiaalisessa, kulttuurisessa ja poliittisessä yhteydessään. Tällöin mielenkiinto kohdistuu erityisesti siihen, miten sosiaalista valtaa, vallan väärinkäyttöä, valta-asemia sekä (sukupuoleen, rotuun ja luokkaan liittyvää) eriarvoisuutta ylläpidetään, legitimoidaan tai pyritään muuttamaan teksteissä tai puheessa. (Van Dijk 1994: 435.) Kyse on siis siitä, mikä rooli diskursseilla on valta-asemien rakentamisessa, uusintamisessa ja muuttamisessa. Valta-asemilla Van Dijk viittaa sellaiseen eliittien, instituutioiden ja ryhmien sosiaaliseen vallankäyttöön, joka johtaa sosiaaliseen epätasa-arvoisuuteen. Kriittiset diskurssianalyytikot ovat lisäksi kiinnostuneita niistä diskurssien strategioista, rakenteista ja muista keinoista, joiden avulla näitä valta-asemia ja epätasa-arvoisuuksia tuotetaan. (Van Dijk 1993: 249-250.) Kriittinen diskurssianalyysi on lähtökohdiltaan normatiivista ja tähtää muutokseen kriittisen ymmärtämisen kautta. Van Dijk korostaakin sellaista näkökulmaa, joka ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon ne osapuolet, jotka kärsivät eniten olemassa olevista valta-asetelmista ja epätasa-arvoisuudesta. Tällöin kiinnitetään huomiota sellaisiin ongelmiin, jotka koskevat useiden ihmisten hyvinvointia. Asioiden rakenteellinen ymmärtäminen edellyttää kykyä käsitellä asioiden aiheuttajia, olosuhteita ja seurauksia. (Van Dijk 1993: 252-253.) Kriittisen diskurssianalyysin normatiivinen aspekti on oleellinen oman tutkielmani viitekehyksen kannalta. Kehityksen ja turvallisuuden

---

⁴⁴ Esimerkiksi lähtökohdiltaan selkeästi analyyttinen tutkimus saattaa tuottaa myös kriittistä potentiaalia sisältäviä tuloksia. Tällöin tuloksena on vallitsevan sosiaalisen järjestyksen konstruoimisen ohella sen dekonstruoiminen (kyseenalaistaminen ja purkaminen.) ja mahdollisesti myös rekonstruoiminen (osallistuminen uudelleen rakentamiseen.).

(tarkemmin Euroopan unionin turvallisuuskäsitteen) suhteen ymmärtäminen edellyttää sellaista tutkimusotetta, joka ottaa huomioon toimijoiden erilaiset valta-asetelmat, historiallisen kontekstin sekä asioiden syy- ja seuraussuhteet.

Koska kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut vallasta, hallinnasta ja sosiaalisesta epäoikeudenmukaisuudesta, keskittyy se usein ryhmiin, organisaatioihin ja instituutioihin. Näin ollen kriittisessä diskurssianalyysissä tulee tarkastella erilaisia sosiaalisen kognition muotoja (kuten tietoa, asenteita, ideologioita, normeja ja arvoja), jotka näissä sosiaalisissa kollektiiveissa jaetaan. (Van Dijk 2001: 113.) Diskurssianalyysi on siis kiinnostunut diskurssien erilaisista rooleista sekä globaalilla että paikallisella tasolla, yhteiskunnassa ja sen rakenteissa. Sosiaaliset rakenteet (kuten instituutiot ja valta ylemmällä tasolla sekä globaalit yhteiskunnalliset toimet) muodostavat rajoitteet paikallisille toimintoille ja diskursseille. Näin ollen linkit paikallisten diskurssien ja globaalien rakenteiden ja normien välillä muodostavat kriittisen diskurssianalyysin ongelmakentän ytimen. (Emt. 118-119.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastellaan myös sitä, minkälaisissa vuorovaikutuksellisissa rooleissa eri osallistajat esitetään. Esitetäänkö he vastuullisiksi toimijoiksi, passiivisiksi osallistujiksi tai toiminnankohteiksi vai onko tapahtuma muotoiltu niin, ettei kukaan näytä olevan vastuussa. Erilaiset kielelliset valinnat vaikuttavat ajan myötä symbolisiin merkityksiin ja johtavat eri ryhmien, instituutioiden ja ilmiöiden välisiin näkemuseroihin. Pitkällä aikavälillä diskurssit siis muuttavat ja uusintavat yhteiskunnallisia ilmiöitä ja vaikuttaa lopulta myös kulttuurin muuttumiseen. (Leiwo, Pietikäinen 1996: 104-105.)

Kriittinen diskurssianalyysi ei ole ongelmaton lähestymistapa. Van Dijk korostaakin, että se on sekä teoreettisesti että metodologisesti lapsenkengissään ja, että kriittistä lähestymistapaa pidetään marginaalisempänä ja vähemmän arvostettavana lähestymistapana kuin ”puhdasta” teoriaa ja analyysiä. (Van Dijk 1994: 436.) Lisäksi kriittisen diskurssianalyysin monitieteellinen lähestymistapa ja pyrkimys muutokseen aiheuttavat haasteita. Diskurssien, sosiaalisen kognition, vallan, yhteiskunnan ja kulttuurin keskinäissuhteiden ymmärtäminen ei ole helppo tehtävä. Kriittistä diskurssianalyysiä ei arvioida sen kyvyn mukaan selittää tai kuvailla asioita, vaan lopulta sen mukaan miten se kykenee myötävaikuttamaan muutoksen aikaansaamiseen. (Van Dijk 1993: 253.) Tämä ei nähdäkseen voi kuitenkin olla ainoa kriteeri, jonka avulla metodin hyödyllisyyttä voidaan arvioida. Kuten Van Dijkin huomauttaa kriittisen diskurssianalyysin piirissä tehtävä tutkimus tuo

esille epäkohtia ja niiden osapuolien näkökulmia, jotka kokevat epäoikeudenmukaisuutta. Näin ollen näkökulma voi vaikuttaa niihin tapoihin, joiden mukaan tieteellistä tutkimusta tehdään. (Emt.) Wodak puolestaan korostaa, ettei kriittinen diskurssianalyysi kuitenkaan pyri tekemään arviointeja sen suhteen, mikä on oikein tai väärin. Sen sijaan tarkoituksena on tehdä valintoja jokaisessa tutkimuksen vaiheessa ja tehdä nämä valinnat näkyviksi. Lisäksi kriittisen diskurssianalyysin tulisi teoreettisesti perustella, miksi tietyt tulkinnat diskursiivisista tapahtumista näyttävät pätevämmiltä kuin toiset. (Wodak 2001: 65.)

4.3. Diskurssit ja valta

Howarthin mukaan diskursseja voidaan tarkastella ideologisina merkitysjärjestelminä, jotka hämärtävät ja neutralisoivat epätasaisesti jakautuvia vallan ja resurssien jakoa. (Howarth 2000: 4.) Kielen käytöllä voidaankin nähdä olevan myös ideologisia seurauksia, kuten joidenkin alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen. Nämä seuraukset liittyvät diskurssien ja vallan yhteen kietoutumiseen. (Jokinen, Juhila 1993: 43.) Kriittinen lähestymistapa diskurssianalyysiin takaakin Georgen mukaan pääsyn logosentrisen diskurssin tuolle puolen sekä paljastaa valtasuhteita diskurssien synnyn taustalla. (George 1994: 205.)

Jotta voitaisiin ymmärtää diskurssien ja vallan suhde, tulee ensin ymmärtää tämän vallan luonne. Sosiaalinen valta perustuu Van Dijkin mukaan kykyyn päästä käsiksi sosiaalisesti arvostettuihin resursseihin, kuten terveyteen, tuloihin, ryhmän jäsenyyteen, koulutukseen, voimaan tai tietoon. Valta sisältää lisäksi tietyn ryhmän (tai sen jäsenten) kontrollin suhteessa toisiin ryhmiin. Tämä valta voi ilmetä suorana kontrolloivana toimintana tai kognition tasolla, joka pitää sisällään yrityksen muuttaa toisten mielipiteitä omien intressien mukaisiksi. Näitä ohjailevia strategioita voidaankin usein löytää erityisesti teksteistä ja puheesta. Valta-asetat eivät kuitenkaan useinkaan sisällä suoraa manipulointia tekstin tasolla vaan niitä uusinnetaan jokapäiväisten tekstien tasolla, jotka vaikuttavat luonnollisilta ja hyväksyttäviltä. (Van Dijk 1993: 254.) Mahdollisuus kommunikaatioon ja diskurssien käyttämiseen on yksi niistä sosiaalisista resursseista, johon sosiaalinen valta perustuu. Van Dijkin mukaan ryhmien valta perustuukin siihen, kuinka he kykenevät pääsemään käsiksi diskursseihin. Mitä enemmän valtaa, sitä enemmän mahdollisuuksia ja keinoja saada tietyt diskurssit kuuluville mahdollisimman laajaa ihmisjoukkoa koskevaksi. (Emt. 256.)

Kriittinen diskurssianalyysi perustuu ajatukseen diskurssien, ideologian ja vallan yhteen kietoutumisesta. Kriittisen suuntauksen keskiössä ovat usein tietynlaiset käsitykset ideologiasta ja hegemoniasta sekä niiden toimimisesta yhteiskunnassa. Esimerkiksi Fairclough korostaa, että diskurssien valtaa voidaan käsitellä ideologian ja hegemonian⁴⁵ käsitteiden avulla. (ks. Fairclough 1992.) Kieli on ideologian materiaallinen muoto. Rakenteet muovaavat diskursseja samalla kun diskurssit osallistuvat rakenteiden muovaamiseen ja muuttamiseen. Nämä rakenteet ovat luonteeltaan ideologisia ja diskursiivisia, mutta ne ovat kuitenkin muokatussa muodossa osa poliittisia ja taloudellisia rakenteita, sukupuoli- ja markkinasuhteita. Näin ollen ideologioilla on materiaalisia vaikutuksia ja diskurssit vaikuttavat subjektien ja objektien muokkaamiseen.⁴⁶ (Fairclough 1999: 73.) Käsitellen myöhemmin tarkemmin ideologian ja diskurssien välistä suhdetta, ja sitä, miten ne tulevat esille erityisesti instituutioiden harjoittaman vallan yhteydessä. Seuraavaksi keskityn kuitenkin siihen, miten diskurssien sisäiset ja niiden väliset valtasuhteet muodostuvat.

4.3.1. Diskurssien väliset ja sisäiset valtasuhteet

Fairclough korostaa, että diskurssin sisältö määrittyy sen sisältämän valtakamppailun tuloksena, mutta valtasuhteet ovat olemassa myös diskurssien ulkopuolella. Molemmissa tapauksissa valta määrittyy sosiaalisen kamppailun tuloksena. (Fairclough 2001: 61.) Diskurssien välisiä valtasuhteita tarkasteltaessa keskitytään diskurssien keskinäiseen organisoitumiseen ja siihen, mitkä todellisuuden jäsenystävät näyttävät saavuttavan hegemonisen aseman aineistossa. (Jokinen, Juhila 1993: 76.)

Diskurssien valta-analyysissä keskitytään usein siihen, *miten aineistosta tunnistettuja hegemonisia diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan* erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Voidaan esimerkiksi pohtia sitä, miten tietyt tiedot ja käytännöt saadaan näyttämään luonnollisilta itsestäänselvyyksiltä niin, että niiden sosiaalisesti tuotettu alkuperä ei tule esille. (Jokinen, Juhila 1993: 89-91.) Hegemonisia diskursseja voidaan luoda monenlaisten menetelmien avulla. Naturalisointi viittaa sellaiseen prosessiin, jossa ideologiat ja ideologiset käytännöt voidaan enemmän tai vähemmän irrottaa tietyistä sosiaalisista perustoistaan ja tietyistä intresseistä, jotka ovat ne luoneet. (Fairclough 1999: 35.) Naturalisoimalla tietoja ja käytäntöjä, yksinkertaistetaan samalla tiettyjen ilmiöiden syy-

---

⁴⁵ Hegemonia on tietyn ryhmän johtajuutta ja valtaa yli yhteiskunnan taloudellisten, poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten osa-alueiden. (Fairclough 1999: 76.)

⁴⁶ Fairclough korostaa, että ideologian käsitettä tulisi käsitellä kriittisesti. Ideologiat eivät nimittäin käytäydy mekaanisesti tai deterministisesti, vaan ovat jatkuvan kamppailun alaisia. (Fairclough 1999: 18.)

ja seuraussuhteita. (Jokinen, Juhila 1993: 91.) Tämän naturalisoinnin taustalla on usein pyrkimys saada ideologia toimimaan mahdollisimman huomaamattomasti, sillä näin se toimii myös tehokkaimmin. Jos se ei toimi itsestään selvänä ja ikään kuin terveen järjen mukaisesti, ei se toimi myöskään ideologisesti. (Fairclough 2001: 70-72.) Naturalisoimisen taustalla on myös vallanpitäjien intressi pitää yllä universaalia ja kyseenalaistamatonta asioiden tilaa, jotka ylläpitävät puolueellisia käytäntöjä ja olemassa olevia valtasuhteita. (Emt. 62.) Tulen palaamaan hegemonisten diskurssien tunnistamiseen tarkemmin kappaleessa 4.4.1.

Tarkasteltaessa diskurssien sisäisiä valtasuhteita keskitytään Jokisen ja Juhilan mukaan ensinnäkin siihen, mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään. Tällainen tarkastelu keskittyy kysymään aineistolta mistä diskurssissa saa puhua ja mitä tästä kohteesta voidaan yleensäkin sanoa. Lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, millaiset suhteet toimijoiden välillä on diskurssissa. Tällöin tarkastellaan sitä, kenellä on puhevalta diskursseissa ja mistä positioista käsin puhe on uskottavaa. Diskurssien toimijoilla onkin eri tavoin valtaa ja resursseja käytettävissään. Toimijoiden välisiä diskursseja tarkasteltaessa on oleellista pohtia sitä, onko pääsy diskursseihin rajoitettu jollain tavalla: esimerkiksi asiantuntijapuhe sisältää usein erikoiskielenkäyttöä tai ammattisanastoa, jolloin näihin puheisiin pääsy on siis rajoitettua. (Jokinen, Juhila 1993: 86-87.)

Diskurssit rakentavat subjekteja ja ikään kuin tarjoavat niille mahdollisuuden identifioitua tiettyntyyppisiin rooleihin. Ne siis puhuttelevat subjekteja tietyillä tavoilla. Samalla ne määrittävät sitä, kenellä on oikeus puhua diskurssissa kussakin tilanteessa. (Parker 1992: 9.-10.) Identiteetti onkin keskeinen diskurssianalyttisen tutkimuksen kohde. Identiteetti nähdään diskurssianalyysin näkökulmasta toiminnallisena kategoriana: sen avulla tarkastellaan ihmisten tilanteittain vaihtelevia kielenkäytössä rakentamia määrittäjiä sekä itsestä että toisista. Silloin kun identiteetti ymmärretään merkityssysteemin osaksi (eli tunnustetaan se, että tietyissä systeemeissä ihmisille rakentuu tietynlaisia identiteettejä), valitaan käsitteeksi usein subjektipositio. (Jokinen, Juhila 1999: 68.) Subjektiposition käsite sopiikin erityisen hyvin tilanteisiin, joissa keskitytään toiminnan rajoitusten analysoimiseen. (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993: 39.)

Sisäisten valtasuhteiden kannalta on olennaista tarkastella millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulla asemoiduiksi tietyissä sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen, Juhila 1993: 87.) Jokainen diskurssityyppi pitää sisällään tiettyjä subjektipositioita. Diskurssien subjektipositiot ovat diskurssien tuottamia ja niiden itsestään selvältä vaikuttava luonne ja riippumattomuus diskursseista ovat näennäisiä naturalisoinnin vaikutuksia. Naturalisointi onkin merkittävin väline

valtataisteluissa ja vaikuttaa näin oleellisesti diskurssien muotoutumiseen. (Fairclough 2001: 87.) Esimerkiksi identiteettien rakentamisessa on usein kyse tällaisesta naturalisoivasta yksinkertaistamisesta. Tällöin tulee tarkastella sitä, miten ihmisille tuotetaan tietynlaisia subjektipositioita. (Jokinen, Juhila 1993: 92.) Subjektipositoiden tarkastelu on tutkielmani kannalta oleellinen siinä mielessä, että se liittyy kysymykseen turvallisuuden referenteistä: kenen turvallisuudesta puhutaan ja miten eri toimijat asemoituvat turvallisuusdiskursseissa?

4.3.2. Sosiaalinen valta, tieto ja instituutiot

Vallan ja instituutioiden välillä on läheinen suhde: juuri instituutioiden välityksellä diskurssit voivat käyttää valtaansa ja muokata kieltämme kauemmas tarpeistamme. (Parker 1992: 100.) Sosiaalinen instituutio on verbaalisen vuorovaikutuksen (tai diskurssin järjestyksen) rakenne. Näin instituutioita voidaan pitää tietynlaisen puheen yhteisönä, jotka sisältävät omanlaisensa tyylin ja tavan esittää asioita. Instituutiot muodostavat samalla jäsenilleen sellaiset puitteet, joita ilman jäsenet eivät voisi toimia, mutta jotka samalla myös rajoittavat toiminnan näiden puitteiden sisällä tapahtuvaksi. Jokainen institutionaalinen puite sisältää aina tiettyjä ideologisia representaatioita, jotka määrittävät tiettyjä puhumisen muotoja sekä lopulta sitä, miten asiat ymmärretään. (Fairclough 1999: 38.) Ideologioilla onkin materiaallinen perusta instituutioiden käytännöissä ja diskursiivisia käytäntöjä voidaan näin ollen tutkia ideologioiden materiaalisina muotoina. Lisäksi nämä yhteiskunnan ideologiset instituutiot ovat niitä paikkoja, joissa eri ryhmät käyvät taistelua diskursseista ja vallasta. Diskurssien kautta toimivat ideologiset funktiot luovat tämän lisäksi jatkuvasti subjekteja ja identiteettejä. (Fairclough 1992: 87.)

Fairclough'n mukaan diskurssien järjestykset⁴⁷ rakentuvat yhteiskunnan ja sosiaalisten instituutioiden valtasuhteiden perusteella. Se, miten diskurssit rakennetaan tai miten ne saavat tietyn järjestyksen riippuu siitä, miten yhteiskunnan sisäiset ja instituutioiden väliset valtasuhteet rakentuvat ja muuttuvat. (Fairclough 1999: 25-26.) Ideologian merkitys taas korostuu siinä, miten tietyistä diskursseista ja käytännöistä tulee universaaleja ja itsestään selviä. Tämä tapahtuu institutionaalisten käytäntöjen kautta, jotka sisältävät sellaisia oletuksia, jotka legitimoivat ja valtasuhteita. Näin ollen tietyt diskurssit toimivat instituutioiden välityksellä ideologisesti. Vallitsevan ideologian ylläpito tapahtuukin diskurssien avulla. (Emt. 28.)

---

⁴⁷ Orders of discourse.

Instituutioiden, diskurssien ja vallan väliset suhteet tulevat esille erityisesti tarkasteltaessa tiedon rakenteita. Jägerin mukaan diskurssit harjoittavat valtaa erityisesti siinä mielessä, että ne välittävät tietoa, jota kollektiivinen ja yksilöllinen tietoisuus käyttävät rakennusaineinaan. Tämä esiin tullut tieto on yksilöllisen ja kollektiivisen toiminnan perusta ja muokkaa samalla todellisuutta. Näin ollen diskurssit toimivat ikään kuin vallan ”agentteina”. (Jäger 2001: 37-38.) Myös Williamsin mukaan diskurssit luovat ja määrittävät sitä, mitä käsitämme todelliseksi maailmassa. Tiedon rakenteet toimivat yhteisten symbolisten muotojen puitteissa ja ne rakentuvat sekä näiden että yhteisten episteemisten käytäntöjen perusteella. Tiedon rakenteet ovatkin instituutioita ja näin ollen myös niitä voidaan analysoida diskursiivisella tasolla. (Williams 1997: 290.)

Sosiaalisen käytännön vakiintuneet tavat määrittyvät diskursiivisten rakenteiden perusteella. Jotta tiedosta voi tulla hyväksyttävää, täytyy sen olla uskottavaa. Näin ollen oleellista on se, *kenen* tietoon voidaan luottaa ja uskoa. Totuusväittämien uskottavuus mitataan sosiaalisesti hyväksytyjen käsitteellisten kategorioiden ja luottamuksen suhteiden perusteella. Tieto ja luottamus pitävät siis sisällään moraalisen ulottuvuuden. Jos uskottavuus, luottamus ja tieto toimivat instituution (vakiintuneen tavan) lailla, pitävät ne sisällään myös sisälle ottamisen ja pois sulkemisen ja näin ollen määrittävät sen keneen voidaan luottaa ja keneen ei. (Williams 1997: 293.) Näin ollen instituutiolla on valtaa suhteessa niihin, jotka jäävät ulkopuolelle sekä niihin, jotka ovat sisäpuolella toimien tietyn institutionaalisen muodon mukaisesti. Jos tieto ja luottamus ovat liittyneet toisiinsa muodostaen yhteisen sosiaalisen rakenteen, liittyvät ne yhteen myös vallan piirissä. (Emt. 296.)

4.3.3. Diskurssien ideologiset seuraukset ja mahdollisuus muutokseen

Diskurssit konstituivat aina jollain tavalla todellisuutta. Diskursseilla on usein myös yhteiskunnallisia vaikutuksia, sillä ne ulottuvat merkityksiltään pidemmälle kuin välittömään käyttöyhteyteensä. Näin ollen diskurssien käyttöön ja vakiintumiseen liittyy usein ideologisia seurauksia. (Jokinen, Juhila 1993: 96.) Fairclough'n mukaan diskursiiviset käytännöt ovat ideologisesti latautuneita silloin kun ne osaltaan pitävät yllä olemassa olevia valtasuhteita. Kaikki diskurssit eivät kuitenkaan ole peruuttamattomasti ideologisia, vaan niin kauan kun ihmisillä on mahdollisuus nousta ideologioita luovan luokkayhteiskunnan valtasuhteiden yläpuolelle, on mahdollista ylittää myös ideologia. (Fairclough 1999: 82.)

Jokisen ja Juhilan mukaan diskurssien ideologiisiin seurauksiin on tärkeä kiinnittää huomiota, sillä niiden avulla päästään tarkastelemaan sitä, minkälaiset todellisuuden versiot saavuttavat hallitsevan aseman. Ideologisten seurausten paneutumisen pohjalta diskurssianalyyssissä tulee kritisoida sellaisia diskursseja ja käytäntöjä, jotka legitimoivat erilaisia alistussuhteita ja jopa asettua niitä heikentävien tulkintojen ja käytäntöjen puolelle. Tulee kuitenkin muistaa, etteivät ideologiset seuraukset ja dominoivat diskurssit aina välttämättä ole pelkästään negatiivisia seurauksiltaan vaan niillä voi olla myös hyviä seurauksia. Ideologisia seurauksia voidaan kuvata aineistoon tukeutuvan spekulatiivisen päättelyn tulokseksi, eivätkä ne siis välttämättä ole suoraan tulkittavissa aineistosta. Tällaisessa spekulatiivisessa seurausten analyysissä on kyse sen pohtimisesta, millaisia asioita kyseessä oleva diskurssi voi olla oikeuttamassa. Samalla irtaudutaan tilannesidonnaisesta kontekstista. (Jokinen, Juhila 1993: 96-97.) On kuitenkin oleellista muistaa, ettei mikään analyysissä vastaan tuleva puhetapa tai teko ole itsessään negatiivinen tai positiivinen, vaan ratkaisevaa on se, minkälaisen kokonaisuuden osana puhe tai teko tapahtuu. Myös viattomilta kuulostavat puhetavat voivat siis oikeuttaa epätasa-arvoisia suhteita. (Emt. 101.)

Diskurssien valta-analyyssissä on keskeistä muutoksen eli transformaation tavoittelu. Käsittelemällä transformaation käsitettä analysoidaan diskursseja sosiaalisissa käytännöissä uusiutuvina että muuntuvina merkityssystemeinä. Tällainen analyysi korostuu merkitykseltään tutkimuksessa silloin kun vakiintuneiden diskurssien on voitu osoittaa tuottavan osin negatiivisia seurauksia. (Jokinen, Juhila 1993: 101.) Muutos diskursiivisissa tapahtumissa viittaa sellaiseen innovatiivisuuteen ja luovuuteen, joka toimii olemassa olevien odotusten ja konventioiden vastaisesti. Muutos edellyttää siis rajojen ylittämistä ja rikkomista sekä olemassa olevien koodien tai elementtien yhdistelemistä uudella tavalla. (Fairclough 1999: 78.)

Kriittinen diskurssianalyysi korostaakin muutokseen pyrkimistä yhtenä keskeisempänä tavoitteenaan. Interdiskursiivisuuden käsitteen avulla päästään käsiksi tähän muutoksen problematiikkaan. (Jokinen, Juhila 1993: 101.) Fairclough viittaa käsitteellä erilaisten genrejen ja diskurssien yhdistelmään, joiden avulla tekstiä rakennetaan. Tekstit ovatkin yleensä heterogeenisiä useiden diskurssityyppien kokonaisuuksia. Lisäksi jokaiseen diskurssiin on aina integroitunut elementtejä toisista diskursseista. On kuitenkin huomioitava, että hegemoniset suhteet diskurssien välillä rajoittavat diskurssien ja genrejen mahdollisuutta muodostaa erilaisia merkityksiä. (Fairclough 1999: 134–135, Jokinen, Juhila 1993: 102.) Diskurssien interdiskursiivinen luonne luo kuitenkin mahdollisuuden muutokseen: koska diskurssit eivät ole itseriittoisia yksikköjä, pystytään niiden elementtejä mahdollisesti yhdistelemään innovatiivisilla tavoilla. (Jokinen, Juhila 1993:

102.) Diskurssien ja tekstien merkitykset eivät siis koskaan ole muuttumattomia, vaan niiden sisällä käydään jatkuvaa kamppailua merkityksistä ja vallitsevista asemista. (Fairclough 1999: 135.)

4.4. Aineiston tulkinta ja diskurssien tunnistaminen

Jokinen ja Juhila korostavat sitä, ettei aineiston analysoiminen ole yksiselitteinen prosessi, jonka avulla tuotetaan niin sanotusti oikeita tulkintoja asioista. Pikemminkin on kyse tutkijan vuoropuhelusta aineiston kanssa, joka ratkaisee osaltaan sen, mitkä merkityspotentiaalit aktivoituvat. Tulkinta siis aina yksinkertaistaa ja tuo esille tiettyjä merkityspotentiaaleja. Tutkijan tulee kuitenkin argumentoida löytämiensä merkityspotentiaalien puolesta, sillä tulkinta kuitenkin perustuu huolelliseen analyysiin, johon ei arkielämän tasolla usein päästä. (Jokinen, Juhila 1993: 106-107.) Näin ollen myös oman tutkielmani tarkoituksena on esittää yksi näkökulma unionin turvallisuuskäsitteestä ja sen yhteydestä kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön.

Diskurssit muotoutuvat aina tietyssä kontekstissaan. Kontekstin huomioimisella tarkoitetaan yleisellä tasolla sitä, ettei analysoitavaa aineistoa käsitellä irrallisena kontekstistaan vaan sitä tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, johon myös oma tulkinta pyritään suhteuttamaan. Merkitykset muodostuvat mikrotasolla sanoista lauseiksi, lauseista virkkeiksi ja virkkeistä suuremmiksi tekstin kokonaisuuksiksi. Lauseissa voikin aktivoitua erilaisia merkityspotentiaaleja kontekstista riippuen. (Jokinen, Juhila, Suoninen 1993: 29-31.) Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta onkin tärkeää kiinnittää huomiota aineiston historiallisiin konteksteihin eli siihen, missä historiallisissa olosuhteissa aineisto tai tieto on tuotettu. (Fairclough 1999: 19.) Fairclough korostaa, että diskursseja tulee analysoida tekstin tason ohella diskursiivisen käytännön tasolla, jolloin kiinnitetään huomiota niihin poliittisiin ja institutionaalisiin tekijöihin, joiden puitteissa diskurssit ovat tuotettu. (Fairclough 1992: 71.) Sosiaalisen käytännön taso puolestaan yhdistää edelliset tasot kontekstiinsa sekä ideologian, hegemonian ja vallan välisiin suhteisiin. (Emt. 86.) Myös George painottaa, että diskurssianalyttinen tutkimus on samaan aikaan tutkimusta niistä sosiaalisista ja historiallisista olosuhteista, joiden puitteissa kieli, merkitykset ja sosiaalinen valta kohtaavat. (George 1994: 156.)

4.4.1. Hegemonisten diskurssien ja ideologisten elementtien tunnistaminen tekstistä

Fairclough'n mukaan kriittinen ote analyysissä merkitsee naturalisoitujen ideologisten diskurssien valaisemista. Diskurssien ja tekstien ”denaturalisointi” viittaa toimintaan, joka pitää sisällään sen

osoittamisen, miten sosiaaliset rakenteet määrittävät diskurssien ominaisuuksia ja miten nämä diskurssit puolestaan määrittävät sosiaalisia rakenteita. Tämä edellyttää globaalia (mikro- ja makrotason) ja selittävää viitekehystä paikallisen ja kuvailevan viitekehysten sijaan. (Fairclough 1999: 26, 28.) Koska diskursiivinen muutos on aina mahdollinen, on tutkijan tehtävänä tuoda esille niitä tapoja, joilla hegemonisia diskursseja luodaan.

Jotta voitaisiin tarkastella hegemonisten diskurssien tuottamistapaa, on kuitenkin ensin osattava tunnistaa nämä diskurssit. Ensimmäinen askel onkin lähteä tarkastelemaan aineistosta tämän tyyppisiä, vahvan aseman saavuttaneita diskursseja. Tällöin huomio kiinnittyy kulttuurisiin itsestäänselvyksiin eli sellaisiin diskursseihin, jotka ovat muodostuneet luonnolliseksi ja kyseenalaistamattomiksi. (Jokinen, Juhila 1993: 76-77.) Hegemonisia diskursseja ei kuitenkaan välttämättä ole helppo erottaa muista diskursseista, sillä kaikkein vahvimille diskursseille myös tutkija on helposti sokea. Hegemonista diskurssia tunnistettaessa on olennaista kiinnittää huomio samojen merkityssysteemien osiin. Analyysissä tarkoituksena on edetä osista kokonaisuuksiin ja merkityksistä merkityssysteemeihin eli diskursseihin. Merkityssysteemit esiintyvätkin aineistossa paloina, joiden sisällöllisesti yhtenevät piirteet voidaan tunnistaa vasta aineiston kontekstisidonnaisessa tulkintaprosessissa. Hegemonisia diskursseja tunnistettaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat, sillä sen hegemonisemmasta diskurssista saattaa olla kyse. Lisäksi mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana diskurssi esiintyy, sitä vahvempana sitä voidaan pitää. (Jokinen, Juhila 1993: 80-81.)

Ideologiset elementit voivat näkyä tekstistä eri tavoilla. Esimerkiksi tekstin tyyli saattaa olla merkittävä tarkasteltaessa viranomaisten tuottamia tekstejä. Tällöin valitaan usein tietynlainen kirjoitustyyli sen perusteella, minkälainen imago halutaan rakentaa. Myös sanastolliset merkitykset ovat tärkeitä kuten myös tekstissä ilmenevät ennako-oletukset, johtopäätökset, metaforat ja tekstin johdonmukaisuus. Myös muodolliset tekijät kuten aktiivin ja passiivin käyttö voivat pitää sisällään ideologisia elementtejä. (Fairclough 1999. 74-75.) Tällöin kyse on siitä, miten eri toimijoista puhutaan, aktiivisina toimijoina vai toiminnan kohteina. Fairclough kuitenkin huomauttaa, ettei ideologioita voida tunnistaa tekstistä selkeästi, vaikka ne sisältäisivätkin ideologisten prosessien ja rakenteiden piirteitä. Tämä johtuu siitä, että merkitykset tuotetaan tekstien tulkinnan perusteella ja jokainen teksti voidaan tulkita usealla eri tavalla tulkitsijasta riippuen. Lisäksi ideologiset prosessit toimivat diskurssien välillä sosiaalisen interaktion kautta, eivätkä ne siis ilmene yksin tekstin kautta. (Fairclough 1999: 71.) Fairclough kuitenkin korostaa, että sosio-kulttuurisen analyysin

näkökulmasta on yhtä tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mitä tekstistä puuttuu kuin mitä se sisältää. Epäsuoran (implisiittisen) sisällön analysoiminen voi auttaa hahmottamaan itsestään selvyysinä pidettyjä tekijöitä ja niiden taustalla olevia ideologioita. (Emt. 5-6.)

4.5. Kansainvälisen politiikan ja turvallisuuden diskursiivinen rakentuminen

Jim Georgen mukaan ”kansainvälisten suhteiden teoriaa voidaan pitää diskursiivisena pienoismaailmana osana paljon suurempaa kulttuurista ja filosofista hanketta [...] joka on muuntanut tietynlaisen merkityksen todellisuudesta todellisuudeksi per se”.⁴⁸ (George 1994: x-xi.) Tämä lähestymistapa korostaa teorian roolia jokapäiväisenä poliittisena käytäntönä ja maailmaa muokkaavana voimana. Globaalien ongelmien vakavuuden vuoksi kriittinen näkökulma kansainvälisten suhteiden teoriasta on välttämätön, sillä valtavirran teoriat eivät kykene tarjoamaan riittävän monipuolista viitekehystä niiden tarkasteluun. (Emt. 3.) Kansainvälisten suhteiden teoriaa tulisi Georgen mukaan tarkastella diskursiivisena prosessina, jonka avulla muodostetaan identiteettejä ja merkityksiä sekä luodaan etuoikeuksia. (Emt. 222.)

Walkerin mukaan kansainvälisten suhteiden teoriat konkretisoivat tiettyä historiallista tilallista ontologiaa. Tämä ontologia perustuu diskurssiin, joka jatkuvasti ilmaisee ja vahvistaa poliittista elämää sisä- ja ulkopuolella modernia kansallisvaltiota ja pitää tätä ainoana perustana asioiden arvioimiselle. (Walker 1993: ix.) Kansainvälisten suhteiden teoria on rakennettu diskursiivisten rituaalien avulla, johon moderni poliittinen ajattelu ja käytäntö ovat perustuneet. Walker pohtiikin erilaisia tapoja, joilla kykenemme tai emme kykene muodostamaan erilaisia mahdollisuuksia; erilaisia poliittisen identiteetin ja yhteisön muotoja sekä muita historioita ja tulevaisuuksia. (Emt. 14.) Miten kykenemme muodostamaan vaihtoehtoisia identiteetin, demokratian, yhteisön vastuullisuuden ja turvallisuuden merkityksiä, jotka eivät perustu tiettyyn alueelliseen tilaan ja jakolinjaan tämän ja tuon välillä? (Emt. 182.) Kysymys on merkittävä myös Euroopan unionin turvallisuustodellisuutta tarkasteltaessa, sillä kehityksen ja turvallisuuden keskinäisen suhteen määrittämisen kannalta on oleellista, että kyetään muodostamaan merkityksiä, jotka eivät muodostu jakolinjojen ja erottelun logiikan perusteella.

Kriittiseen teoriaan perustuva maailmankuva näkee todellisuuden monitulkintaisena, epäjohdonmukaisena, epäyhdenäisenä, ristiriitaisena sekä erilaisuuteen perustuvana. Näin ollen

---

⁴⁸ International relations as a discursive microcosm of a much larger cultural and philosophical enterprise [...] that has transformed a particular meaning of *reality* per se. Käännös kirjoittajan.

sosiaalista todellisuutta ei voida tutkia sellaisesta viitekehystä käsin, joka perustuu epistemologisesti ja ontologisesti positivistisiin oletuksiin, eikä sellaisen tradition kautta, joka erottaa itsensä inhimillisen kokemuksesta. (George 1994: 11-12.) Georgen mukaan kriittisen suuntauksen keskiössä onkin kysymys siitä, miten suvereniteettiin perustuva diskurssi on kyennyt hiljentämään niitä diskursseja, jotka eivät sovi tietyn maailmankatsomuksen sisälle. Uudenlainen käsitys maailmasta ja todellisuudesta tulisi rakentaa näiden marginalisoitujen diskurssien perusteella. (Emt. 227.)

Perinteisen turvallisuusdiskurssin sisältö perustuu identiteetin ja erilaisuuden dikotomiaan. Sen mukaan toimijan oma kuva määrittyy anarkiaan perustuvan turvallisuusdiskurssin avulla ja kaikki muut diskursiivisen järjestelmän toimijat sijoittuvat tämän uhka-agendan sisälle. Jos identiteetti muodostuu realistisen maailmankatsomuksen moraalijattelun ja luonnollisen hierarkian perusteella, todellisuus määrittyy länsimaisen ja etnosentrisen näkemyksen mukaan. Tällöin muita toimijoita arvioidaan oman moraalisen koodiston perusteella. Näin epävakaiden alueiden tulisi pyrkiä samankaltaisuuteen länsimaiden kanssa ja jäljittelemään identiteettiämme, jotta ne eivät muodostaisi länsimaille uhkaa. Uhkakuvien ymmärtämisessä on siis tärkeä ymmärtää se, miten tietyt toimijat ovat mahdollisesti esitetty suvereenina toimijoina realistisessa turvallisuusdiskurssissa. (George 1994: 205- 206.)

Kriittinen lähestymistapa turvallisuuteen käsittelee sen diskursiivisesti ja sosiaalisesti rakentuvaa luonnetta ja mahdollistaa myös turvallisuuden institutionalisoimisen tarkastelemisen. Kriittisestä näkökulmasta katsottuna onkin oleellista tarkastella sitä, miten turvallisuus itse muodostaa sosiaalisen prosessin, joka on erottamattomassa yhteydessä modernin elämän institutionalisoituihin rakenteisiin. (Williams 1997: 288.) Williamsin mukaan instituutioiden⁴⁹ roolista ja merkityksestä on tullut merkittävä osa turvallisuudesta käytävää keskustelua. Kysymys instituutioista on ollut oleellinen kylmän sodan päättymisen jälkeisessä turvallisuuskeskustelussa muun muassa Naton tulevaisuutta tai Euroopan turvallisuutta pohdittaessa. Turvallisuuspolitiikkaa tulisikin tarkastella instituutioiden rakentamisen tuloksena ja turvallisuutta yleisemmin alana, joka liittyy niihin lähtökohtaisesti. (Emt. 278.) Turvallisuuden yhteys institutionaalisiin käytäntöihin on keskeinen aspekti myös omassa tutkielmassani.

---

⁴⁹ Instituution käsitteellä Williams viittaa sosiaalisen käytännön yleisesti rakennettuihin rakenteisiin.

Turvallisuutta ei siis voida Williamsin mukaan ymmärtää ainoastaan kielellisten ja käsitteellisten rakenteiden avulla, vaan sitä tulee tarkastella myös siitä käsin, mikä sen asema on tietyssä institutionaalisessa ympäristössä. Mahdollisuus ”puhua” turvallisuudesta sisältää samalla mahdollisuuden mobilisoida symbolisen vallan muotoja tietyissä institutionaalisissa konteksteissa. Instituutioiden rooli on siis oleellinen pohdittaessa tiedon ja vallan suhdetta. Asiantuntemuksen rakentaminen ja määritelmä eivät merkitse ainoastaan etuoikeutta tietoon vaan myös valtaan. Näin ollen turvallisuus ei siis synny pelkän puheaktin ja diskurssin kautta vaan se tarvitsee toimiakseen myös episteemistä auktoriteettia (tiedon diskursseja) ja instituutioiden tukea (poliittista auktoriteettia). Turvallisuus onkin Williamsin mukaan tuotettua kahdella eri tavalla: hallinnollisesti se tuotetaan tietystä institutionaalisesta asemasta käsin ja intellektuaalisesti sellaisena tiedon muotona, jolla on erilliset institutionaaliset keskittymät sekä valtion ulko- että sisäpuolella. Kyse on siis siitä, kenellä on legitimitetti ja valtaa puhua turvallisuudesta ja kenellä ei. Toisin sanoen Williamsin mukaan puheet (diskurssit) turvallisuudesta voivat olla tehokkaita ainoastaan, jos ne toimivat vastaavanlaisten sosiaalisten voimien (instituutioiden) yhteydessä. (Williams 1997: 298–301.)

5. AINEISTON ANALYYSI

5.1. Aineiston analyysin lähtökohdat

Aineiston analyysin tarkoituksena on tarkastella Euroopan unionin käsitystä turvallisuudesta diskurssianalyysin näkökulmasta. Tarkastelu painottuu etenkin turvallisuuden ja kehityksen (ja kehitysyhteistyön) suhteen pohtimiseen. Kuten edellä on tullut esille, diskurssianalyysi on melko laaja metodologinen viitekehys, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia. (Jokinen, Juhila 1993: 18.) Näin ollen diskurssianalyttista tutkimusta voidaan tehdä hyvin erilaisista lähtökohdista käsin. Tässä tutkielmassa turvallisuuden diskursiivista muodostumista tarkastellaan institutionaalisesta näkökulmasta, joka ottaa huomioon tiedon, vallan ja luottamuksen yhteyden. Lähestymistapa mukailee Michael Williamsin näkemystä, jonka mukaan turvallisuusdiskurssit toimivat tehokkaasti ainoastaan, jos ne toimivat vastaavanlaisten sosiaalisten voimien (instituutioiden) yhteydessä. Tällöin kysymys on siitä, kenellä on legitimitetti ja valtaa puhua turvallisuudesta ja kenellä ei. (Williams 1997: 299-301.) Tutkielmani oletuksena on myös se, että turvallisuus rakentuu instituutioissa ja institutionaalisen toiminnan tuloksena. Näin ollen on oleellista ottaa huomioon, miten tiedon ja vallan suhde on kietoutunut näihin instituutioihin ja niiden kykyyn muodostaa merkityksiä. Mahdollisuus muodostaa merkityksiä turvallisuudesta

sisältää samalla mahdollisuuden mobilisoida symbolisen vallan muotoja tietyissä institutionaalisissa konteksteissa. (ks. Williams 1997: 298.)

Euroopan unioni on institutionaalinen toimija, jonka puitteissa määritellään turvallisuuskäsityksiä ja luodaan merkityksiä. Diskursiivinen lähestymistapa turvallisuuden rakentumiseen tarjoaa välineitä vallan, instituutioiden ja diskurssien suhteiden käsittelemiseen sekä valaisee eri toimijoiden asemia tässä prosessissa. Aineiston valintani perustuu ajatukseen, jonka mukaan sen tulee edustaa sellaisen tahon näkemystä, jolla on Euroopan unionin instituution tasolla legitimitettä puhua turvallisuudesta. Jos instituutiolla ei ole tarpeeksi valtaa tässä suhteessa, eivät diskurssit turvallisuudesta Williamsin määritelmän mukaan voi olla tehokkaita.

Euroopan unionia voidaan pitää instituutiona, joka sisältää erilaisia institutionaalisia järjestyksiä. Kyky toimia näiden institutionaalisten puitteiden piirissä riippuu siitä, minkälainen institutionaalinen asema kullakin toimijalla on. Euroopan unionissa on viisi pääasiallista instituutiota: komissio, Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto (ministerineuvosto), Euroopan parlamentti sekä Euroopan yhteisöjen tuomioistuin. Euroopan unionin neuvosto on Euroopan unionin pääasiallinen päätöksentekoaik. Eurooppa-neuvoston rooli unionissa liittyy yleisten poliittisten suuntaviivojen määrittelyyn. Se ei ole virallinen toimielin, mutta edustaa kuitenkin unionin hegemonista diskurssia, sillä sen päätöksiin ja julkilausumiin sitoutuvat jäsenvaltioiden valtion- tai hallitusten päämiehet, Euroopan unionin neuvosto, Euroopan komissio sekä Euroopan parlamentti. (Euroopan unionin portaali) Näin ollen Eurooppa-neuvoston dokumenttien käyttäminen tukee työtä viitekehystä edustaessaan hallitsevaa diskurssia unionin turvallisuuskysymyksissä. Näiden dokumenttien sisältö kertoo siitä, millaisia elementtejä unionin turvallisuustodellisuudessa pääsee institutionalisoitumaan.

Aineiston rakentuminen perustuu tutkijan tekemään valintaan. Näin ollen aineiston laajuus on kulloiseenkin tutkimustehtävään ja -asetelmaan sekä käytettävissä oleviin resursseihin liittyvä ratkaisu. (Juhila, Suhonen 1999: 241.) Koska diskurssianalyysissä aineistoa kerätään tietyn tutkimusintressin ohjaamana, olen pyrkinyt etsimään sellaisia dokumentteja, joista tulee esille turvallisuuden laajentunut viitekehys sekä turvallisuuden ja kehityksen (kehitysyhteistyön) suhde. (Juhila, Suhonen 1999: 241.) Tulee myös huomioda, että tutkijan oma positio vaikuttaa keskeisesti siihen, mitä elementtejä aineistosta nostetaan esille.

Ajallisesti olen rajannut tutkimusaineistoni terrori-iskujen jälkeisestä ajasta tähän päivään. Tutkielmani primääriaineiston muodostavat Euroopan unionin turvallisuusstrategia (2003) sekä Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmät vuosilta 2001, 2004, 2005 sekä 2007. Tämän lisäksi aineistoa tukevat kaksi Javier Solanan puhetta⁵⁰ (vuosilta 2002 ja 2005.) ja Lissabonin sopimus⁵¹. Lissabonin sopimuksesta en tulkitse niinkään unionin turvallisuuskäsitettä, vaan enemmänkin kehitysyhteistyön asemaa turvallisuusdiskursseissa. Solanan puheiden käyttö on validia hänen institutionaalisen asemansa vuoksi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkeana edustajana. Lisäksi Solana on unionin turvallisuusstrategian laatija. Näin ollen Solanan puheita voidaan pitää relevantteina unionin turvallisuuskäsityksen kannalta. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole tehdä johtopäätöksiä yksin näiden puheiden perusteella, vaan niillä on enemmänkin täydentävä rooli. Tärkein unionin turvallisuustodellisuutta määrittävä dokumentti on turvallisuusstrategia. Samalla se on ensimmäinen virallinen dokumentti, jossa määritetään unionin uhkat ja strategiat niihin vastaamiseksi. Turvallisuusstrategian suuntaviivoihin on sitouduttu koko unionin tasolla. Näin ollen se määrittää oleellisesti unionin turvallisuuskäsitettä. Turvallisuusstrategia ei kuitenkaan yksin riitä kuvaamaan unionin koko turvallisuustodellisuutta ja sen suhdetta kehitykseen. Turvallisuuteen keskittyviä dokumentteja oli kuitenkin yllättävän vaikea löytää. Tästä syystä käytän myös sellaisia dokumentteja, joissa turvallisuus ilmenee vain yhtenä teemana muitten joukossa.

Pyrin valitsemaan 2000-luvulla ilmestyneistä puheenjohtajan päätelmistä sellaisia dokumentteja, jotka kuvaavat unionin turvallisuustodellisuutta mahdollisimman monipuolisesti. Päädyin valitsemaan neljä dokumenttia, joissa ilmenee sellaisia keskeisiä elementtejä, joiden voidaan nähdä edustavan unionin turvallisuuskäsitystä. Dokumenteissa toistuvat usein samat teemat, joten kaikkien tulkinta ei ole tarpeellista eikä edes resurssien puitteissa mahdollista. Puheenjohtajan päätelmät käsittelevät myös muita kuin turvallisuuteen liittyviä asioita, jotka tulen luonnollisesti sivuttamaan. Keskityn ainoastaan turvallisuusdiskursseihin kuitenkin niin, että pyrin tulkitsemaan niitä mahdollisimman monipuolisesti. Tulen lisäksi käsittelemään päätelmien liitteinä olevia julkilausumia, mikäli ne käsittelevät turvallisuutta.

Aloitan aineiston analyysin tarkastelemalla unionin turvallisuuskäsitettä 1990-luvulla. Tämän jälkeen hahmotan perustaa, jolle unionin turvallisuustodellisuus on rakentunut ja valaisen unionin

---

⁵⁰ Käytän Solanan 16.10.2002 pitämää puhetta ("Global challenges for the European Unions common foreign and security policy") Puolan ulkoministeriön diplomaattisessa akatemiassa. Toinen puhe ("Shaping an effective EU foreign policy.") on pidetty 24.1.2005 Brysselin Konrad Adenauer- säätiössä.

⁵¹ Perustuslaillisen sopimuksen uusittu versio Lissabonin sopimus ei ole vielä saatavilla virallisen konsolidoituna versiona. Näin ollen käytän Euroopan unionin virallisessa lehdessä julkaistua versiota.

turvallisuusarkkitehtuuria 2000-luvulla. Tässä vaiheessa tarkastelu on kuitenkin varsin pinnallinen, keskityn lähinnä kuvailemaan dokumenttien sisällöllisiä yhtäläisyyksiä, unionin turvallisuusympäristöä sekä sen kykyä toimia tässä ympäristössä. Toisessa osiossa tunnistan erilaisia diskursseja, jotka hahmottavat turvallisuuskäsitystä ja sen suhdetta kehitykseen. Tässä vaiheessa keskityn myös diskurssien välisiin ja sisäisiin valtasuhteisiin sekä siihen, mitä aineistosta puuttuu ja mitä se mahdollisesti jättää sanomatta. Samalla pyrin muodostamaan näkemyksen unionin turvallisuuskäsitteen ja kansainvälisen politiikan tieteenalan turvallisuuskeskustelun yhteydestä. Lopuksi palaan kysymykseen kehitysyhteistyön ja turvallisuuden suhteesta, muodostaen näkemyksen sen asemasta aikaisemman analyysin perusteella. Ennen analyysiä esittelen kuitenkin aineistoni tarkemmin.

5.2. Aineiston esittely

Käyn tässä kappaleessa lyhyesti läpi aineistoni dokumenttien sisältöä. Lisäksi tuon esille sitä kontekstia, jossa dokumentit ovat ilmestyneet.

Euroopan unionin turvallisuusstrategia hyväksyttiin Brysselin Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 2003. Se syntyi Eurooppa-neuvoston aloitteesta, joka antoi toimeksiannon unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle Javier Solanalle strategisen käsitteen kirjoittamiseksi. (Toje 2005: 120.) Turvallisuusstrategia on ensimmäinen unionin strateginen dokumentti, joten se on erityisen merkittävä ulko- ja turvallisuuspolitiikan ohella koko unionin ulkoisen toiminnan viitekehyksessä. Dokumentti on luonteeltaan enemmänkin poliittinen kuin laillisesti sitova ja sen sisältöä voidaan tulkita eri tavoin. Se, miten strategiaa tullaan tulkitsemaan ja soveltamaan käytäntöön on erityisen merkittävää unionin ulkoisen toiminnan tulevaisuuden kannalta. (Biscop 2005: viii.) Turvallisuusstrategia sisältää kolme eri osiota. Ensimmäisessä käsitellään unionin turvallisuusympäristöä, maailmanlaajuisia haasteita ja unionin suurimpia uhkia. Toisessa osassa listataan strategiset tavoitteet ja kolmannessa edellisten vaikutus unionin politiikkaan sekä keinot näihin uusiin haasteisiin ja uhkiin vastaamiseksi. Dokumentti on pituudeltaan melko lyhyt ja vaikka sitä pidetään merkittävänä yhteisen turvallisuuskäsityksen muodostamisen kannalta, ei se kuitenkaan ole kovin analyttinen. Turvallisuusstrategia asettaa kuitenkin suuntaviivoja unionin toimintaan. Esimerkiksi vuoden 2007 neuvoston päätelmien mukaan turvallisuusstrategia on osoittautunut hyvin hyödylliseksi dokumentiksi, koska se antaa unionille asianmukaiset puitteet sen ulkopoliittikkaa varten. (Eurooppa-neuvosto 2007: 25.)

Tämä tutkielma käsittelee turvallisuutta historiallisesti muuttuvana tilana. Näin ollen tulee ottaa huomioon ne historialliset kontekstit, jotka vaikuttavat maailmanpolitiikkaan ja samalla näkemyksiimme turvallisuudesta. (ks. Krause ja Williams 1997: 36.) Kylmän sodan päättyminen on merkittävä historiallinen konteksti tarkasteltaessa turvallisuuskäsitteen muuttumista perinteisistä laajeneviin tulkintoihin. Kuten edellä on tullut esille, myös globalisaatiolla on ollut keskeinen merkitys siihen, miten uudet uhkat ovat muodostuneet. Terrorismin vastainen sota nähdään tässä työssä kuitenkin merkittävimpänä kontekstina aineiston tulkitsemisen kannalta. Syyskuun yhdenentoista terrori-iskujen lisäksi myös Madridissa 2004 ja Lontoossa 2005 tehdyt terrori-iskut ovat merkittäviä Euroopan unionin kontekstissa. Oleellisinta onkin huomioida se, että terrori-iskujen jälkeen unionilla on ollut kasvavia paineita määrittää itseänsä toimijana.

Turvallisuusstrategian synnyn taustalla tulee huomioida erilaisia tekijöitä. Terrorismin vastaisen sodan myötä unionissa on koettu paineita yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tehostamiseksi sekä yhteisten tavoitteiden asettamiseksi. Toisaalta tarvetta strategialle voidaan selittää myös Irakin sodan vaikutuksilla: Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin aiheutti erimielisyyksiä unionin jäsenvaltioiden keskuudessa, eikä unioni kyennyt muodostamaan yhteistä ratkaisua Irakin kysymystä koskien. Huolimatta siitä, että yleinen julkinen mielipide vastusti sotaa vahvasti, unionin yhtenäisyys kärsi jäsenvaltioiden eriävien lyhyen tähtäimen intressien vuoksi. Turvallisuusstrategian luominen nähtiinkin oleelliseksi unionin yhtenäisyyden kannalta ja johtui Tojen mukaan unionin sisäisten paineiden sijaan ulkoisista vaikuttimista. (Toje 2005: 119-120.)

Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmistä käytän vuoden 2001, 2004, 2005 ja 2007 ilmestyneitä päätelmiä. Vuoden 2001 puheenjohtajan päätelmissä korostuneita teemoja ovat terrorismi, Euroopan unionin tulevaisuudesta käytävä keskustelu (Laekenin julistus), yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittäminen, vapauten, turvallisuuden ja oikeuden perustuvan alueen vahvistaminen sekä unionin ulkosuhteet. Vuoden 2004 neuvoston päätelmissä korostuu vahvasti unionin sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden ulottuvuuden yhteys. Vuoden 2005 puheenjohtajan päätelmissä esiin tulevat teemat koskevat turvallisuuden osalta terrorismia, kehitysyhteistyön ja turvallisuuden suhdetta, siviilikriisinhallintaa sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Vuoden 2007 puheenjohtajan päätelmissä korostuvat globalisaatio, vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue sekä demokraattinen turvallisuus.

5.3. Euroopan unionin turvallisuusarkkitehtuuri

Tässä kappaleessa käyn läpi unionin turvallisuusympäristöä ja niitä tekijöitä, jotka korostuvat unionin turvallisuustodellisuudessa. Ennen varsinaista analyysiä on kuitenkin syytä lyhyesti käydä läpi unionin turvallisuuskäsityksen taustaa. 1990-luvun turvallisuuskäsityksen hahmottaminen on tärkeä siinä valossa, että kyetään ymmärtämään turvallisuuskäsityksen kontekstiinsa sidottu luonne. Tämän lisäksi tulen valaisemaan hieman sitä perustaa, jolle unionin turvallisuuskäsitettä rakennetaan.

Kylmän sodan aikana Euroopan turvallisuus keskittyi tietyn ja selkeästi määritellyn vihollisen sotilaallisen uhkan välttämiseen. Euroopan turvallisuutta määritti aseellisten konfliktien välttäminen Euroopan mantereella ylläpitämällä ydinaseiden ja poliittis-sotilaallinen vallan tasapaino Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä. Turvallisuuspolitiikka rajoittui pitkälti puolustukseen ja tapahtui Yhdysvaltain johdolla Naton viitekehyksessä. (Biscop 2005: 1-2.) Euroopan yhteisön kylmän sodan aikaisessa turvallisuusajattelussa korostettiin liberaaleja arvoja, erityisesti ihmisoikeuksia sekä instituutioita, jotka edistivät edellisiä. Suvereenisuuden ja puuttumattomuuden normeja painotettiin erityisesti. Rauha ja turvallisuus kyettiin silloisen ajatteluun mukaan turvaamaan parhaiten korostamalla, etteivät alueelliset konfliktit olleet suurvaltakamppailun tulosta. (Larsen 2000: 340.)

Kylmän sodan päättyemisellä on ollut suuri merkitys koko Euroopan turvallisuusympäristölle. Neuvostoliiton hajoaminen merkitsi sellaisen sotilaallisen uhkan häviämistä, joka saattaisi uhata koko unionin olemassaoloa. Näin ollen puolustuspolitiikasta tuli yleisesti ottaen vähemmän merkittävää: unionin jäsenvaltiot muodostivat turvallisuusyhteisön, joka laajenemisen myötä ulottui yhä useampiin Euroopan valtioihin. (Biscop 2005: 2.) Kylmän sodan turvattomuuksien häviäminen merkitsi Euroopassa integraation prosessin vahvistamista ja näiden vaikutusten maksimoimista idässä. Suurin osa turvattomuuden lähteistä sijaitsi Itä-Euroopassa, jolle länsi tarjosi ratkaisuja integraation muodossa. (Waeber 1995b: 401.)

Samalla toimijoille tarjoutui mahdollisuuksia uudenlaisiin rooleihin kansainvälisellä kentällä. Larsenin mukaan unionin turvallisuusdiskursseissa korostuvat uudenlaiset uhkat ja lisääntyvät velvollisuudet näiden uhkien kohtaamiseksi. Kylmän sodan jälkeinen turvallisuuskeskustelu esittää unionin poliittisena toimijana, jolla on yhä suurempi velvollisuus toimia ja jonka tulisi käyttää valtaansa edistääkseen tavoitteitaan poliittisten ja taloudellisten resurssiensa avulla. (Larsen 2005:

341.) Myös kysymys unionin identiteetistä tuli keskeiseksi unionin turvallisuuden kannalta. Ole Waeverin mukaan kylmän sodan päättymisen jälkeen unionin identiteetistä tuli turvallisuusongelma. Tämä viittaa lähinnä siihen, miten integraatioprosessista ja se legitimoimisesta turvallisuuteen perustuvien argumenttien avulla tuli vieras unionin jäsenmaiden kansalaisille. (Waever 1995b: 401.)

Seuraavaksi hahmotan unionin turvallisuustodellisuuden perustaa aineistoni avulla. Aineiston dokumenteissa korostuu unionin luonne turvallisuusyhteisönä, jonka historiallinen perusta nojaa turvallisuuden ja rauhan käsitteisiin. Euroopan integraatio on voima, joka on kyennyt yhdistämään Euroopan mantereen tavoittelemaan rauhaa ja turvallisuutta. ”Euroopan unioni on ollut menestys. Jo yli puolen vuosisadan ajan Euroopassa on vallinnut rauha.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 20.)

”Vuosisatojen ajan kansat ja valtiot ovat yrittäneet saada sodin ja aseiden Euroopan mannerta hallintaansa. Kahden raskaan sodan heikentämässä ja maailmanpoliittista merkitystään menettäneessä Euroopassa tajuttiin, että unelma vahvasta ja yhtenäisestä Euroopasta voi toteutua vain rauhan ja yhteistyön kautta” (Eurooppa-neuvosto 2001: 20.)

Euroopan unioni nähdään keskeisenä elementtinä Euroopan turvallisuuden ja rauhan takaajana.

”Keskeinen merkitys on ollut Euroopan unionin perustamisella. [...] Euroopan maat ovat sitoutuneet rauhanomaiseen riitojen käsittelyyn ja yhteistyöhön yhteisten instituutioiden välityksellä. Autoritaariset järjestelmät ovat vaihtuneet tänä kautena turvallisiin, vakaisiin ja dynaamisiin demokratioihin oikeusvaltion ja demokratian periaatteiden asteittaisen leviämisen myötä. EU:n perättäiset laajentumiset ovat tehneet yhdistyneen ja rauhanomaisen maanosan visioista todellisuutta.” (Solana 2003: 1.)

Ajatus Euroopan integraatiosta perustuu näkemykseen maanosan yhdentymisestä, jossa vallitsee rauhan ja turvallisuuden tila. Turvallisuutta on kyetty lisäämään Euroopan mannerta yhdistäneiden laajentumisten myötä. Euroopan integraatio on siis vahvasti unionin turvallisuutta määrittävä tekijä. Euroopan unionin sitoutuminen rauhanomaiseen riitojen käsittelyyn ja yhteistyöhön instituutioiden välityksellä mukailee Buzanin kehittämää turvallisuuskompleksin ideaa, jonka mukaan sen toiminta perustuu pluralistisen turvallisuusyhteisön idealle. (Buzan et al. 1998: 12. ks. kappale 2.2.) Ole Waever on puolestaan tutkinut Euroopan unionin turvallisuuden, integraation ja identiteetin yhteyttä. Waeverin mukaan integraatio onkin keskeinen osa Euroopan unionin turvallisuusjärjestystä. (Waever 1995b: 403.) Integraation ja turvallisuuden saavuttamiseen liitetään rauhanomainen yhteistyö instituutioiden välityksellä. Turvallisuuden tila yhdistyykin vakaaseen demokraattiseen kehitykseen, jonka vastapuolena esitetään autoritaariset järjestelmät.

Unionin turvallisuuskäsite perustuu yhteisille arvoille, jotka korostuvat vahvasti kaikissa unionin dokumenteissa. ”Unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuna.” (Lissabonin sopimus 2007: artikla 1a.) Yhteisille arvoille perustuva turvallisuusnäkemys korostaa turvallisuuden ja rauhan yhteyttä. Näin ollen turvallisuus on perinteisesti merkinnyt unionille integraation avulla saavutettua rauhan tilaa, jonka pyrkimyksenä on yhdistää Eurooppa. 2000-luvun dokumenteissa unionin turvallisuustodellisuutta määrittää kuitenkin laajempi ilmiökenttä. Turvallisuuteen ei viitata kansallisin termein vaan sen sijaan puhutaan kansainvälisestä, monitasoisesta, kollektiivisesta sekä globaalista turvallisuudesta. Muuttuneessa turvallisuusympäristössä turvallisuutta ei voida tuottaa perinteisestä viitekehystä käsin. ”Perinteinen itsepuolustuskäsityksemme ennen kylmää sotaa ja sen aikana perustui miehityshkaan. [...] Uudet uhkat ovat dynaamisia. [...] Yksikään näistä uusista uhkista ei ole sotilaallinen eikä niitä voida hoitaa yksinomaan sotilaallisin keinoin. Ne kaikki edellyttävät useiden välineiden käyttöä.” (Solana 2003: 7.) Turvallisuuden globaali ulottuvuus liittyy toisaalta ainoastaan uhkien hallintaan. Juuri globalisaatio saa kaukaiset turvallisuusongelmat vaikuttamaan myös unionin turvallisuuteen.

Dokumenteissa korostetaan erityisesti terrori-iskujen (syyskuun yhdennentoista ja Madridin 11.3.2004) vaikutusta unionin ja sen jäsenvaltioiden turvallisuuteen ja turvallisuuskysymysten keskeisyyteen unionin agendalla. (Eurooppa-neuvosto 2004: 12.) Sitä ennen unionissa elettiin kauan vakaassa ihmisoikeuksiin perustuvassa maailmanjärjestyksessä. Kuitenkin ”[s]yyskuun 11. päivä herätti meidät tyyliä todellisuuteen.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 21.) Unioni eli siis kylmän sodan päättymisen jälkeen vakaassa maailmassa, jossa kaukaiset asiat eivät vaikuttaneet suoraan sen turvallisuuteen.

Turvallisuusstrategiassa unionin keskeisimmiksi turvallisuusuhkiksi listataan terrorismi, joukkotuhoaseiden leviäminen, alueelliset konfliktit, toimintakyvyttömät valtiot ja järjestäytynyt rikollisuus. (Solana 2003: 4.) Turvallisuusstrategiassa määritellyt uhkat korostuvat vahvasti myös muissa dokumenteissa. Uhkien yhteydessä korostetaan myös vahvasti sitä, ettei niiden viitekehys enää perustu kansallisvaltion asettamaan uhkaan, vaan ne ”[uudet turvallisuusuhkat] ilmestyvät kansallisvaltioiden alaisilta harmailta alueilta.” (Solana 2002: 5.) Näiden lisäksi erityisesti neuvoston päätelmissä mainitaan ympäristöturvallisuus ja ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset. Ilmastonmuutos turvallisuuskysymyksenä korostuukin dokumenteissa yhä enemmän

mitä lähemmäs nykypäivää päästään. Sen merkitys kansainvälisen turvallisuuden kannalta nähdään yhä keskeisemmäksi: ”[o]n yhä selvempää, että ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan merkittävästi kansainväliseen turvallisuuteen.” (Eurooppa-neuvosto 2007: 12.)

Koska unionin turvallisuutta uhkaavat tekijät ovat monimuotoisia, tarvitaan myös monipuolisia välineitä näihin uhkiin vastaamiseksi. Turvallisuusstrategiasta tulee ilmi pyrkimys kehittää aktiivisempaa, toimintakykyisempää ja johdonmukaisempaa unionia. (Solana 2003: 11-13.) Tämä merkitsee kykyä ja halua vastata uusiin turvallisuushaasteisiin sekä yhdenmukaista ja kokonaisvaltaista toimintaa kaikkien unionin turvallisuuteen vaikuttavien politiikanalojen välillä. Euroopan unionin onkin ”pyrittävä aktiivisesti saavuttamaan strategiset tavoitteensa. Tämä koskee kaikkia käytettävissä olevia kriisinhallinnan ja konfliktinehkäisyn välineitä.” (Solana 2003: 11.) Aineiston dokumenteissa korostuu sekä siviilivälineiden että sotilaallisen toimintakyvyn vahvistaminen. (Eurooppa-neuvosto 2001: 2.) Sotilaallisen kapasiteetin kehittäminen tulee vahvasti esille useissa 2000-luvun dokumenteissa. Tässä mielessä unionin turvallisuuskäsite pitää sisällään myös perinteisen turvallisuuden elementtejä. Euroopan unionin olemassaolo toisaalta kyseenalaistaa perinteisen turvallisuuden ja realismin käsityksen turvallisuudesta suvereniteetin logiikan kautta muodostuvana tilana. Unionin toiminta perustuu rauhanomaiselle yhteistyölle, jota ei kyetä selittämään realismin ja perinteisen turvallisuuden viitekehyksestä. Toisaalta unionin turvallisuustodellisuutta ei ole määrittänyt sotilaallisen voiman ulottuvuus myöskään sen takia, koska se kuuluu jäsenvaltioiden päätäntävällän ytimeen. Pyrkimyksiä kehittää unionin sotilaallista ulottuvuutta on ilmennyt kuitenkin jo vuosikymmenien ajan. 2000-luvulla tämä tavoite nähdään oleellisena:

”Unionin tehokkuus voidaan parhaiten varmistaa kehittämällä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa (YUTP) sekä saattamalla Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (ETPP) mahdollisimman pikaisesti operatiiviseksi” (Eurooppa-neuvosto 2001: 28.)

Operationaalisen toimintakyvyn kehittäminen nähdään keskeiseksi unionin turvallisuuden kannalta. Toisaalta tässä vaiheessa unionin luonteen muuttumisesta lähemmäs yhteisen puolustuksen omaavaa perinteistä turvallisuustoimijaa on vaikea tehdä lopullisia johtopäätöksiä. Turvallisuusstrategian mukaan ”puolustukseen on ohjattava enemmän resursseja ja niitä on käytettävä tehokkaammin, jotta saataisiin aikaan joustavimmat ja liikuteltavat joukot uusien uhkien käsittelyyn.” (Solana 2003: 12.) Turvallisuusstrategiassa ilmeneekin selkeä tavoite tehdä unionista

toimintakykyisempi. Toisaalta toimintakyvyn kannalta unionin siviili- ja sotilaalliset elementit voidaan nähdä myös toisiaan täydentäviksi esimerkiksi kriisinhallinnan alalla.

”Sen ansiosta, että ETPP:aa kehitetään jatkuvasti vahvistamalla niin siviilialan kuin sotilaallisia voimavaroja ja että unioniin on perustettu asianmukaiset rakenteet, Euroopan unioni kykenee vastedes toteuttamaan kriisinhallintaoperaatioita.” (Eurooppa-neuvosto 2005: 26.)

Laitisen mukaan EU:n turvallisuuspoliittinen kehitys kohti perinteistä valtiomuotoa, jolla on puolustukselliset välineet, haastaa EU:n rauhanomaista muutosta koskevana prosessina. (Laitinen 2005: 16.) Tällä hetkellä turvallisuus tarkasteltuna käytettävien instrumenttien kautta perustuu kuitenkin selkeästi siviiliulottuvuuteen sekä useiden välineiden käyttöön samanaikaisesti. Näin ollen turvallisuus ei ole pelkästään integraation kautta tavoiteltavaa rauhan tilaa, vaan se nähdään laajempina prosessina.

Globaali turvallisuusulottuvuus vaatii myös monenvälistä kansainvälistä järjestelmää. Turvallisuusstrategiassa korostetaan, ettei unioni kykene yksin vastaamaan uusiin turvallisuusuhkiin, vaan sen tavoitteena on kehittää voimakkaampaa kansainvälistä järjestystä, joka perustuu kansainväliselle yhteisölle sekä hyvin toimiviin kansainvälisiin instituutioihin ja sääntöihin. Lisäksi turvallisuusstrategiassa painotetaan YK:n turvallisuusneuvoston pääasiallista vastuuta kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisessä. (Solana 2003: 9.)

5.4. EUROOPAN UNIONIN TURVALLISUUTTA RAKENTAVAT MERKITYSJÄRJESTELMÄT

Tässä osioissa pyrin tunnistamaan aineistostani erilaisia diskursseja. Tärkeimmät diskurssit ovat globalisaatiodiskurssi, turvallisuustilallisuuden diskurssi, samankaltaisuus- sekä kehityksen ja turvallisuuden yhdistävä inhimillisen turvallisuuden diskurssi. Nämä diskurssit liittyvät olennaisesti toisiinsa ja kohtaavat laajemman teeman, eurooppalaisen turvallisuuden, kontekstissa. Edelliset diskurssit ovat merkittäviä työni viitekehyksen kannalta, koska ne määrittävät yhdessä sitä merkityskenttää, jonka avulla turvallisuuden ja kehityksen (ja lopulta kehitysyhteistyön) asemaa voidaan tarkastella. Samalla kiinnitän huomiota diskurssien sisäisiin ja niiden välisiin valtasuhteisiin. Lisäksi keskityn myös siihen, mitkä todellisuuden jäsenystavat näyttävät saavuttavan hegemonisen aseman aineistossa. Onkin oleellista tarkastella sitä, miten tietyt käytännöt ja tiedot saadaan näyttämään luonnollisilta niin, ettei niiden sosiaalisesti tuotettu alkuperä

tule esille. Myös unionin dokumenteista löytyy näitä naturalisoimisen tekniikoita, joiden avulla tiettyjä syy- ja seuraussuhteita yksinkertaistetaan ja saadaan näyttämään ikään kuin itsestään selvyyksiltä. Fairclough'n mukaan ideologisia elementtejä peitelläänkin pyrkimyksenä saada ne näyttämään mahdollisimman paljon terveen järjen mukaisilta. (Fairclough 2001. ks. kappale 4.3.1.) Lisäksi huomion kohteena on se, mitä seikkoja unionin turvallisuustodellisuudessa ei huomioida, sillä tämä voi kertoa turvallisuuskäsitteen taustalla olevista ideologioista. Fairclough korostaakin, että sosiokulttuurisen analyysin näkökulmasta on yhtä tärkeä kiinnittää huomiota aineistosta puuttuviin elementteihin kuin siihen, mitä se eksplisiittisesti sisältää. (Fairclough 1999. ks. kappale 4.3.1.)

5.4.1. Globalisaatiodiskurssi

Aineiston dokumenttien keskeinen teema on globalisaatio ja sen aiheuttama turvallisuuden tilallinen muutos. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden diskurssit yhdistyvät globalisaatiodiskurssin vaikutuksesta. Aineistossa korostuu vahvasti näkemys siitä, että juuri globalisaatio on se tekijä, joka tuo kaukaiset turvallisuusongelmat lähemmäs unionia aiheuttaen turvattomuutta Euroopassa. Solana puhuikin ”globalisoituneesta turvattomuuden maailmasta⁵².” (Solana 2005: 2.)

Solanan mukaan ”[s]yyskuun yhdennentoista terrori-iskuja on kutsuttu globalisaation painajaiseksi.”⁵³ (Solana 2002: 5.) Turvallisuuden näkökulmasta globalisaatio esiintyy hallitsemattomuutena. Se mahdollistaa uudenlaisten turvallisuuskysymysten esiintulon ja samalla korostaa turvallisuuden tilatonta ulottuvuutta. Tästä näkökulmasta turvallisuus ei siis ole sidottu mihinkään tiettyyn tilaan, vaan uhkat syntyvät nimenomaan kansallisvaltioiden ”harmailta alueilla”. Turvallisuuden tilattomuus asettautuu unionin näkökulmasta negatiiviseksi prosessiksi. Viittaus globalisaatioon painajaisena korostaa länsimaista näkemystä siitä, että globalisaation haitalliset vaikutukset realisoituvat ainoastaan silloin, kun niitä tarkastellaan länsimaisen turvallisuuden näkökulmasta. Ongelmallista unionin lähestymistavassa onkin se, ettei kehitys- ja globalisaatiodiskursseilla ole tunnustettua yhteyttä. Globalisaatiota korostetaan toisaalla ja köyhyyttä ja kehitystä toisaalla.

”Joidenkin ihmisten mielestä maailmanlaajuistuminen on turhautumisen ja epäoikeudenmukaisuuden eräs syy.” (Solana 2003: 2.)

---

⁵² “World of globalized insecurity.” Käännös kirjoittajan.

⁵³ “11 September has been called the nightmare of globalization.” Käännös kirjoittajan.

”Inhimillisen turvallisuuden käsite – joka asettaa yksilöt turvallisuuden keskiöön – on saavuttamassa suosioita, mikä on oikein. Se tosiasia, että rajat ovat auenneet, [...] on aiheuttanut hienoja mahdollisuuksia, vaurautta ja vapautta monille. Mutta globalisaatio on samalla luonut myös epäoikeudenmukaisuuden ja turhautuneisuuden tunteen⁵⁴ – ja on lisännyt riippuvuuttamme ja haavoittuneisuuttamme kaukaisista tapahtumista.⁵⁵” (Solana 2005.)

Viitattaessa joihinkin ihmisiin erotetaan lauseen sanoma selkeästi unionin omasta kannasta. Lauseessa ei ole selkeää subjektia, jolloin sen merkityspotentiaali jää heikoksi. Näin ollen näille joillekin ihmisille ei anneta diskurssissa ääntä, jolloin lauseen merkitysisältö heikkenee oleellisesti. Samoin puhuttaessa epäoikeudenmukaisuuden ja turhautuneisuuden tunteesta, korostetaan samalla, että tätä tunnetta voidaan tulkita monella tavalla. Viittaamalla globalisaation haittojen kokemiseen tunteena, erotetaan se samalla rationaalisesta ja järkipäisestä arvioinnista. Tunne viittaa feminiiniseen kokemuksen tilaan, jota pidetään kyseenalaisena ja arvaamattomana. Globalisaation aiheuttamia epätasa-arvoisuuksia ei näissä diskursseissa pidetä tosiasioina, vaan enemmänkin tulkinnanvaraisena tunteena, jonka todenmukaisuuteen ei oteta kantaa. Esille tulee selkeästi myös se, miten globalisaatio tuo kaukaiset ongelmat lähemmäs Eurooppaa ja lisää eurooppalaisten haavoittuvaisuutta. Fairclough’n mukaan aktiivin ja passiivin käyttö tekstissä voivat pitää sisällään ideologisia elementtejä. (Fairclough 1999. 74-75.) Tällöin kyse on siitä, miten eri toimijoista puhutaan, aktiivisina toimijoina vai toiminnan kohteina. Puhuttaessa epäoikeudenmukaisuuden ja turhautuneisuuden tunteesta, ei mainita sitä, kuka tämä tämän tunteen tuntee. Puhutaanko kansainvälisellä tasolla kehitysmaiden asukkaista vai terroristin hahmosta? Huomionarvoista on se, että vaikutuksista meidän haavoittuvaisuuteemme puhutaan kuitenkin aktiivissa. Tässä yhteydessä turvattomuudesta puhutaan nimenomaan unionin näkökulmasta, eivätkä turvattomuudesta kärsivät osapuolet muualla saa aktiivin asemaa.

”[...] Euroopan on kannettava vastuunsa globaalistumiskehityksen hallitsemisesta.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 24.)

”Euroopan unioni muodostaa maailman laajimmat markkinat ja on merkittävä maailmanlaajuinen toimija rauhan ja vaurauden edistämisessä. Olemme päättäneet pysyä sellaisina kansalaistemme ja koko maailman ihmisten hyödyksi. Yhdessä varmistamme, että globalisaatio on mahdollisuuksien lähde pikemminkin kuin uhka. Tätä silmällä pitäen

---

⁵⁴ Painotus kirjoittajan. Kaikki seuraavat analyysissä esiintyvät painotukset ovat kirjoittajan.

⁵⁵ “The notion of human security - which puts the security of individuals front and centre - is fast gaining ground, and rightly so. The fact that borders are increasingly open or irrelevant [...] has brought great opportunities, prosperity and freedom to many. But globalisation has equally created a sense of injustice and frustration – and it has increased our dependence and vulnerability on events far afield.” Käännös kirjoittajan.

me jatkamme vahvemman unionin rakentamista paremman maailman vuoksi.” (Eurooppa-neuvosto 2007: 29.)

”Unioni on aina edistänyt vapaakauppaa ja avoimuutta keinona lisätä kasvua, työllisyyttä ja kehitystä sekä itsensä että kauppakumppaniensa hyväksi ja aikoo jatkaa tien näyttämistä tällä alalla.” (Eurooppa-neuvosto 2007: 27.)

*”Kauppavirtojen kasvaminen ja talouskasvu ovat vaurautta lisätessään muuttaneet eurooppalaisten elämäntapoja ja auttaneet miljoonia ihmisiä eri puolilla maailmaa pääsemään köyhyydestä. Globalisaatio asettaa kuitenkin meille myös uusia taloudellisia ja sosiaalisia sekä ympäristöön, energiaan ja turvallisuuteen liittyviä **haasteita**. EU pyrkii muokkaamaan globalisaatiota **kaikkien kansalaistensa hyväksi** yhteisten arvojen ja periaatteiden pohjalta. Tässä työssä edes laajentunut unioni ei selviydy yksin.” (Eurooppa-neuvosto 2007: 26)*

Unionin oma toiminta nähdään globalisaatiokehityksen suhteen ongelmattomana. Globalisaatiota kuvaillaan mahdollisuuksien lähteenä ja ajatus perustuu selkeästi uusliberalistiseen talouden malliin, jonka mukaan globalisaatio ja vapaa kauppa kykenevät tuottamaan hyvinvointia kaikille. Globalisaatiodiskurssissa korostuukin vahvasti syy- ja seuraussuhteiden yksinkertaistaminen. Unionin omaa protektionistista politiikkaa esimerkiksi kaupan ja maatalouspolitiikan saralla ei tuoda esille missään yhteydessä. Näin ollen globalisaatio esitetään jonain sellaisena voimana, jolla ei ole juuria ja jonka aiheuttamaa (mahdollista) epäoikeudenmukaisuutta unioni ei ole ollut luomassa. Tämän lisäksi unioni asetetaan vielä tiennäyttäjäksi ja malliksi siitä, miten vapaa kaupalla voidaan edistää kehitystä kauppakumppanien hyväksi. Terry O’Shaughnessyn mukaan unionia on kritisoitu erityisesti sen maatalouspolitiikan piirissä harjoittamastaan protektionistisesta politiikasta, joka estää kehitysmaiden tuotteiden pääsyn unionin markkinoille. Samaan aikaan kun kehitysmailta vaaditaan kaupan esteiden poistamista, pidetään yllä massiivista maataloustukijärjestelmää sekä tuontitulleja, jotka estävät tasa-arvoisen kaupan toteutumisen sekä kehitysmaiden mahdollisuuden hyötyä vapaakaupan hyödyistä. (O’Shaughnessy 2006: 190.) Samalla nämä prosessit osaltaan tuottavat myös turvattomuutta kehitysmaissa. Epäoikeudenmukaiset maailmankaupan rakenteet osaltaan aiheuttavat sen, etteivät kehitysmaat pääse kehittymään. Myös unionin toiminnalla uusinnetaan niitä rakenteita, jotka aiheuttavat köyhyyttä ja tätä kautta myös turvattomuutta kehitysmaissa. Poliittisella taloudella ja turvallisuudella onkin merkittävä yhteys, sillä turvallisuuden tasot perustuvat usein myös siihen, onko turvallisuus taloudellisesti taattu. Sekä Booth (2005) että Tooze (2005) korostavatkin, ettei poliittista taloutta voida erottaa turvallisuudesta (ks. kappale 2.3.2.). Ajatus liittyy myös näistä rakenteista emansipoitumiseen sekä sellaisten uudenlaisten käsitteiden luomiseen, jotka eivät uusinna perinteisiä rakenteita ja ymmärrystä perinteisestä turvallisuudesta. Taloudellisen toiminnan tarkastelu turvallisuuden yhteydessä onkin

oleellista silloin kun tunnustetaan näkemys siitä, miten turvallisuuden tuottaminen toisille saattaa merkitä turvattomuuden lisääntymistä toisaalla.

Globalisaation haasteisiin vastataan rakentamalla vahvempaa unionia. Vahvemman unionin turva realisoituu kuitenkin ainoastaan unionin kansalaisten hyväksi. Globaalin turvallisuuden näkökulmasta, unioni on siis päättänyt pysyä samanlaisena maailmanlaajuisena toimijana kuin ennenkin. Globalisaatiodiskurssissa puhutaan paremmasta maailmasta ja unionin toiminnan merkitystä tuon maailman rakentamisessa. Tasavertaisemman maailman rakentaminen vaatisi kuitenkin globalisaatioprosessin eriarvoisten asemien ja oman roolin tunnustamista tämän epäoikeudenmukaisuuden tuottamisessa. Vaikka unionin toimijuusdiskursseissa korostuukin erityisesti unionin vastuu toimijana, ei tämä vastuu kuitenkaan johda konkreettisiin toimiin muuten kuin suhteessa unionin kansalaisiin.

Globalisaatiodiskurssin sisällä ilmenee myös ristiriitaisuuksia. Virallisissa lausunnoissa viitataan siihen, ettei globalisaatiota tulisi pitää uhkana vaan ennen kaikkea mahdollisuutena. Kun globalisaatiodiskurssi yhdistyy turvallisuuskurssiin, globalisaatiosta tuleekin uhka, sillä se esitetään mekanismina, joka tuo kaukaiset epävakaudet ja turvallisuusongelmat lähemmäs unionia. Tällöin globalisaatio on mahdollisuus ainoastaan silloin kun se on hyödyllinen Euroopan unionin kannalta. Nimenomaan uhkien tilattomuus esitetään unionin kannalta uhkaksi ja se saa unionin rakentamaan yhä vahvemmin sisäisen turvallisuuden aluettaan. Yleisesti ottaen globalisaatiodiskurssin sisällä niillä ihmisillä, jotka eivät pääse hyötymään globalisaation hyödyistä, ei ole ääntä. Globalisaation haittavaikutuksista ei oteta vastuuta, eikä niitä edes kunnolla tunnusteta.

5.4.2. Turvallisuustilallisuuden diskurssi

Sekä neuvoston päätelmissä, että turvallisuusstrategiassa korostetaan vahvasti sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden ulottuvuuksia ja niiden yhteyttä toisiinsa. Asia on huomionarvoinen oman tutkimuskysymyksen kannalta, koska sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden diskurssien yhdistyminen demonstroi osaltaan sitä mekanismia, jonka kautta kaukaisista turvallisuuskysymyksistä tulee merkityksellisiä EU:lle. Tässä prosessissa olennaista on kylmän sodan jälkeinen turvallisuusympäristö sekä terrorismin vastainen sota. Turvallisuusstrategian mukaan ”[k]ylmän sodan jälkeiselle maailmalle on ominaista rajojen avautuminen ja tällaisessa ympäristössä turvallisuuden sisäiset ja ulkoiset näkökohdat liittyvät erottamattomasti toisiinsa.” (Solana 2003: 2.) Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhteyttä onkin korostettu etenkin terrori-iskujen vaikutuksesta:

”Erityisesti turvallisuuden alalla sisäisen ja ulkoisen ulottuvuuden koordinointi ja johdonmukaisuus ovat tulleet yhä tärkeämmiksi ja niitä on edistettävä tarmokkaasti.” (Eurooppa neuvosto 2004: 5.) Kutsun tätä diskurssia turvallisuustilallisuuden diskurssiksi, sillä termi pitää sisällään sekä sisäisen että ulkoisen turvallisuuden ulottuvuuden ja niiden tilallisen merkityksen.

Unioni muodostaa turvallisuusyhteisön, jonka sisäistä turvallisuutta uhkaavat ulkoiset uhkat. Vaikka näiden uhkien luonne onkin muuttunut, korostetaan silti vahvasti, että ne tulevat juuri unionin ulkopuolelta, asettaen haasteen unionin sisäiselle turvallisuudelle. Aineistossa korostuukin näkemys, jonka mukaan sisäisellä ja ulkoisella turvallisuudella on muuttuneesta turvallisuusympäristöstä johtuen uudenlainen yhteys. On selvää, ettei näitä ulottuvuuksia voida käsitellä myöskään erillisinä ilmiöinä. Tutkimuskysymykseni kannalta on kuitenkin tärkeää tarkastella sitä, miten näitä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden ulottuvuuksia luodaan diskursseissa. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhdistyminen liittyy oleellisesti turvallisuuden tilallisen ulottuvuuden tarkasteluun. Laitisen mukaan turvallisuuden ymmärtämisessä on keskeistä nähdä se, miten turvallisuus sijaitsee tilassa. Perinteinen näkemys käsittelee turvallisuuden ulottuvuutta tilana ja tätä tilallisuutta kohteena, joka korostaa kontrollia. Tällöin turvallisuuden tilaa korostetaan erottelun logiikan kautta. Perinteisen tulkinnan mukaan turvallisuustila jakautuu paikalliseen, alueelliseen, kansalliseen ja globaaliin ulottuvuuteen. (Laitinen 2005: 12.) Vaihtoehtoinen näkemys pyrkii alentamaan tätä rajaa kestäväen ja laaja-alaisten turvallisuuden esteenä. Se korostaa enemmänkin kontekstin, ajan ja paikan merkitystä sekä turvallisuustilan sosiaalista rakentumista sekä todellisuutta rakentavaa funktiota. (Emt. 12, 18.)

Turvallisuusulottuvuuden rajojen hämärtyminen viittaa siis ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden ulottuvuuksien tiukempaan yhteen kietoutumiseen. (Laitinen 2005: 14.) Tällöin siis ajatellaan, että keskinäisriippuvuus valtioiden välillä on kasvanut, eikä turvallisuutta uhkaavia tekijöitä voida enää hallita korostamalla rajalinjoja. Unionin sisäisen turvallisuuden dokumenteista tulee samanaikaisesti kuitenkin esille yhä suurempi intressi rajalinjojen valvomiseen: ”[u]nionin ulkorajojen parempi valvonta auttaa torjumaan terrorismia, laittomaan maahanmuuttoon liittyviä verkostoja ja ihmiskauppaa.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 12.) Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden merkitystä ja sen suhdetta ulkoiseen turvallisuuteen käsittelee vuonna 2004 hyväksytty Haagin ohjelma.

”Haagin ohjelmassa käsitelläänkin kaikkia vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueeseen liittyvän politiikan näkökohtia, niiden ulkoinen ulottuvuus mukaan luettuna.” (Eurooppa-neuvosto 2004: 5.)

”Haagin ohjelman tavoitteena on [...] säännellä muuttoliikkeitä ja valvoa unionin ulkorajoja, torjua järjestäytyneitä rajat ylittävää rikollisuutta ja torjua terrorismin uhkaa.” (Eurooppa-neuvosto 2004: 13.)

”Vapautta, oikeutta, ulkorajavalvontaa, sisäistä turvallisuutta ja terrorismin ehkäisemistä olisikin tästedes pidettävä jakamattomana kokonaisuutena koko unionin alueella.” (Eurooppa-neuvosto 2004: 14.)

Ohjelmassa unionin turvallisuustilaa kuvaillaan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueeksi. Nämä ominaisuudet siis määrittävät unionin sisäisen turvallisuuden ulottuvuutta, jota ulkoiset tekijät kuten maahanmuutto, terrorismi ja järjestäytynyt rikollisuus uhkaavat. Unionin sisäiseen alueeseen liitetään siis käsitteet vapaus ja oikeus, joita suojellaan korostamalla sisäistä turvallisuutta ja ulkorajavalvontaa. Unionin sisäistä vapauden, oikeuden ja turvallisuuden tilaa vastassa ovat vieraat voimat:

”Rajojensa ulkopuolella Euroopan unionilla on taas vastassaan nopeasti muuttuva, globaalistunut maailma.[...] Vastavoimat eivät ole kadonneet: uskonnollinen fanaattisuus, etninen nationalismi, rasismi ja terrorismi leviävät ja alueelliset konfliktit, köyhyys ja alikehittyneisyys ruokkivat niitä jatkuvasti. [...] Sen [unionin] tehtävä on toimia valtana, joka päättäväisesti taistelee kaikkea väkivaltaa, kauhua ja fanaattisuutta vastaan.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 21.)

Ulkoisen turvattomuuden ulottuvuutta kuvaillaan vastavoimana, joka materialisoituu muun muassa fanaattisuudeksi, rasismiksi ja terrorismiksi. Tässä yhteydessä korostuu turvallisuuden tilallinen ulottuvuus, joka painottaa rajoja ja niiden ulkopuolella vastassa olevia uhkia, jotka uhkaavat levitä rajojen sisäpuolelle vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueelle. Kun vastavoimia unionin rajojen ulkopuolella kuvataan kauhun, fanaattisuuden ja väkivallan käsittein, samassa dokumentissa unionin kehitystä laajentumisiensa kautta kuvataan perheen metaforalla: ”Euroopasta tulee vihdoinkin ilman verenvuodatusta yksi suuri perhe.” (Eurooppa-neuvosto 2001:21.) Uusien uhkien maailma pitää sisällään kauhun ulottuvuuden, jota vastaan eurooppalaisen korkeisiin arvoihin perustuvan perheen tulee suojautua. Samalla suojataan eurooppalaisuutta ja eurooppalaista identiteettiä turvallisuuden subjektina. Perheen metaforaan liittyykin yhteenkuuluvuuden tunne ja toisaalta erottuminen niistä, jotka tähän perheeseen eivät kuulu. Tässä mielessä unioni rakentaa Walkerin (1993) mainitsemaa ulko- ja sisäpuolta, tätä ja tuota, johon myös kansainvälisten suhteiden tieteenalan rajalinjat ovat perinteisesti perustuneet. Toisaalta unionin tapauksessa

kyseessä eivät ole niinkään suvereniteetin logiikan aiheuttamat dikotomiat vaan laajemmin yhteisön ja sitä uhkaavan ympäristön välinen suhde, joka määrittää samalla sekä yhteisön itsensä että erilaisuuden dikotomioiden kautta myös siihen kuulumattomien ominaisuuksia.

Rajanvetämisen logiikka sisältyy Laitisen mukaan myös keskusta–periferia-ajatteluun, joka jaottelee turvallisuustilaa mielissämme. Tuttu tila liittyy turvallisuuden tunteeseen samalla kun vieras tila on avoin ja epävarma olosuhde, jota vastaan tulee puolustautua. (Laitinen 2005: 19.) Puolustautuminen uusia uhkia vastaan on kuitenkin keskeistä unionin sisäisen turvallisuuden kannalta, mutta turvallisuuden tilallisuus ei voi määrittyä ainoastaan perinteisten puolustuslinjojen perusteella. Turvallisuusstrategian mukaan ”[u]usia uhkia torjuttaessa ensimmäinen puolustuslinja on usein ulkomailla” (Solana 2003: 7.) Puolustuslinja liittyy nähdäkseni läheisesti turvallisuusrajan käsitteeseen, sillä perinteisesti turvallisuusrajaa suojataan tietyn puolustuslinjan puitteissa. Rajat eivät siis ole täysin menettäneet merkitystään, puolustuslinja on ainoastaan siirtynyt unionin rajojen ulkopuolelle. Voimat, joita vastaan taistellaan, ovat kuitenkin muuttaneet luonnettaan, eivätkä siis pidä sisällään laajemmin perinteisen turvallisuuden ulottuvuutta.

Globalisaation myötä sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuus toisistaan on kasvanut ja samalla unionin dokumenteissa rakennetaan sellaista mielikuvaa, että turvallisuuden tilallisen ulottuvuuden merkitys olisi vähentynyt. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden diskurssin sisällä ilmenee kuitenkin ristiriitaisuuksia. Samalla kun korostetaan turvallisuuden tilatonta ulottuvuutta, rakennetaan kuitenkin vahvasti rajoja sekä fyysisesti (terrorismin vastainen sota, laitton maahanmuutto ja tiukentunut rajakontrolli) että mentaalisesti. Tämä mentaalinen rajanveto liittyy siihen, miten (kulttuurista) erilaisuutta käsitellään: ”[a]inoa raja Euroopan unionissa on demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen raja. Unioni on avoin yksinomaan niille maille, jotka kunnioittavat perusarvoja, kuten vapaita vaaleja, vähemmistöjen oikeuksia ja oikeusvaltiota.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 20.) Näin ollen eurooppalaista henkistä tilaa kuvaillaan rajana omien arvojen korostamisen kautta. Tämä tulee esille myös kehitysyhteistyön käytännöissä, jonka puitteissa unioni määrittää rajat ja ehdot kanssakäymiselle sen omien arvojensa kunnioittamisen kautta. Turvallisuus siis liitetään Euroopan unionin perusarvoksi, jonka sisällön Euroopan unioni itse määrittelee. Uhka näille arvoille tulee unionin ulkopuolelta, muodostaen samalla uhkan unionin sisäiselle turvallisuudelle ja eurooppalaisille arvoille.

Ulkoisen turvallisuuden ulottuvuus ja vaikutus sisäiselle turvallisuudelle tulee tekstistä ilmi paitsi terrorismin ilmiön kitkemisenä myös maahanmuuton riittämättömänä hallitsemisena.

”Eurooppa-neuvosto on tietoinen siitä, että muuttoliikkeiden riittämätön hallinta saattaa johtaa humanitaarisiin katastrofeihin. [...] Eurooppa-neuvosto vetoaa neuvostoon ja komissioon, jotta ne jatkaisivat prosessia maahanmuuttoasioiden huomioon ottamiseksi kaikilta osin EU:n nykyisissä ja tulevissa suhteissa kolmansien maiden kanssa. (Eurooppa-neuvosto 2004: 22.)

”Lähitulevaisuuden avaintekijöitä on terrorismin ehkäisy ja torjunta. Tämän alan yhteisen lähestymistavan olisi perustuttava periaatteeseen, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi kansallista turvallisuutta varjellessaan otettava huomioon koko unionin turvallisuus.” (Eurooppa-neuvosto 2004: 14.)

”Kaikkea unionille – myös ulkosuhteiden alalla – kuuluvaa toimivaltaa olisi käytettävä kokonaisvaltaisella ja johdonmukaisella tavalla vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen toteuttamiseksi. Seuraavat suuntaviivat olisi otettava huomioon: sisäpolitiikat tärkeimpänä ulkoisen toiminnan oikeuttavana tekijänä [...] vaikutus unionin ulkopolitiikan yleisten poliittisten tavoitteiden kannalta[...].” (Eurooppa-neuvosto 2004: 43.)

Terrorismi ja maahanmuutto edustavat niitä ilmiöitä, joilla on keskeinen vaikutus unionin sisäiseen turvallisuuteen. Maahanmuuton merkitys korostuu myös siinä, että sen sisältämä ongelmakenttä tulee ottaa huomioon kaikissa suhteissa kolmansien maiden kanssa. Tässä yhteydessä korostetaan ilmiön hallintaa sisäisen turvallisuuden kannalta. Samoin terrorismi on selkeästi uhka, jota vastaan taisteleminen vaikuttaa myös muihin politiikan aloihin. Sisäisen eurooppalaisen turvallisuuden alueen rakentamisessa korostuukin se, kuinka kaukaisten epävakaisuuksien vaikutukset ulottuvat Euroopan alueelle maahanmuuton, terrorismin ja rikollisuuden muodossa. Haagin ohjelman eli vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen toteuttaminen tulee esille ensisijaisena elementtinä unionin turvallisuuden kannalta ja se tulee määrittämään toimintaa myös ulkosuhteiden alalla.

Turvallisuustilallisuuden diskurssissa korostuu turvallisuuden maantieteellinen ulottuvuus, joka ilmenee unionin lähialueiden merkityksen korostamisena.

*”Maantiede ei ole menettänyt merkitystään edes globalisaation aikakaudella. On Euroopan unionin edun mukaista, että sen rajanaapureissa on hyvä hallinto. Väkivaltaiseen konfliktiin osallistuvat naapurit, heikot valtiot, joissa järjestäytynyt rikollisuus menestyy, huonosti toimivat yhteiskunnat tai räjähtävä väestönkasvu Euroopan rajoilla ovat ongelmia sille. Liittyvien valtioiden integrointi lisää turvallisuutta, mutta se tuo myös **levottomuusalueet lähemmäksi EU:ta**. Euroopan unionin tehtävänä on edistää Euroopan unionin itäpuolella ja Välimeren rannoilla **vyöhykettä, joka muodostuu hyvin hallituista maista**, joihin sillä voi olla tiiviit ja yhteistyöhön perustuvat suhteet.” (Solana 2003: 8.)*

Samoin alueelliset konfliktit nähdään merkittävänä turvallisuusuhkana.

”Esimerkiksi Kashmirissa, Suurten järvien alueella ja Korean niemimaalla esiintyvien kaltaiset ongelmat vaikuttavat Euroopan etuihin suoraan ja välillisesti, samoin konfliktit lähempänä Eurooppaa, ennen kaikkea Lähi-idässä. Väkivaltaiset tai pitkään jatkuneet konfliktit myös meidän rajoillamme uhkaavat alueellista vakautta.” (Solana 2003: 4.)

”Eurooppa-neuvosto vahvistaa pitävänsä Euroopan naapurisuuspolitiikkaa tärkeänä keinona tehostaa yhteistyötä naapureidensa kanssa ja ulottaa vauraus, vakaus ja turvallisuus Euroopan unionin rajojen ulkopuolelle. Euroopan naapurisuuspolitiikalla pyritään tukemaan naapurivaltioiden poliittisia ja taloudellisia uudistuksia kumppanuuden pohjalta yhteisiin arvoihin tukeutuen.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 22.)

Lähialueiden merkitys unionin sisäisen turvallisuuden kannalta on selkeä. Mitä lähempänä epävakaisuudet ovat maantieteellisesti, sitä suurempia uhkia ne ovat unionille. Tässä yhteydessä korostetaan nimenomaan Euroopan rajoilla ilmeneviä ongelmia, jolloin turvallisuuden alueellinen ulottuvuus korostuu. Unioni rakentaa rajojensa ympärille vyöhykettä, joka suojelee sitä kaukaisemmilta turvallisuusuhkilta. Unionin dokumenteissa korostuukin pyrkimys hallita globalisaation aiheuttamaa tilattomuutta rakentamalla yhä vahvemmin tilaan ja rajoihin perustuvaa turvallisuusyhteisöä.

Lähialueiden merkitys on korostunut vahvasti myös unionin kehitysyhteistyössä. Apua on määrällisesti allokoitu unionin lähialueille myös turvallisuustekijöistä johtuen. Turvallisuusstrategiassa korostetaan vahvasti tarvetta ajatella maailmanlaajuisesti (Solana 2003: 6.), jolloin keskittyminen niihin alueisiin, jotka vaikuttavat suorimmin Euroopan unioniin, vaikuttaisi epäjohtonmukaiselta. Lähialueiden ja globaalin turvallisuuden korostamisessa näyttäisikin olevan ristiriita tai vähintään jälkimmäinen on alisteisessa asemassa suhteessa edelliseen. Biscopin mukaan unionin globaalia ja lähialueita korostavat turvallisuusulottuvuudet eivät kuitenkaan ole toistensa kanssa ristiriidassa, koska globalisoituneessa maailmassa yhden turvallisuus on riippuvainen toisen turvallisuudesta. Kysymys ei siis ole prioriteettien hierarkiasta, sillä tehokas hallintojärjestelmä alueellisella tasolla on osatekijä globaalin hallinnan kokonaistavoitetta. Globalisaation vuoksi vakaus lähialueilla on yhtä merkittävää kuin globaalilla tasolla. (Biscop 2006: 27.) Nähdäkseni asia ei kuitenkaan ole näin ongelmaton. Korostettaessa lähialueiden turvallisuutta globaalin turvallisuuden sijaan otetaan kantaa myös siihen, mihin vakautta lisäämään tähtääviä resursseja allokoidaan. Ei suinkaan ole yhdentekevää keskitetäänkö esimerkiksi kehitysyhteistyön prioriteetteja alueellisesta vai globaalista viitekehystä käsin. Alueellisen turvallisuuden priorisoinnin vuoksi myös kehitysyhteistyön alueellinen korostus lisääntyy. Globaalista turvallisuudesta ei voida puhua ainoastaan järjestelmän tasolla niin, että yhden osatekijän turvallisuus on kokonaisuuden kannalta tärkeää. Näkemys pitää sisällään etnosentrisen

maailmankuvan ja tuo samalla hierarkian turvallisuuden eri ulottuvuuksien tarkasteluun. Tällainen turvallisuusajattelu ei myöskään aseta yksilöä turvallisuuden subjektiksi. Lisäksi nämä prioriteetit vaikuttavat kehityksen ja turvallisuuden suhteeseen. Jos turvallisuutta priorisoidaan unionin lähialueilla unionin turvallisuuden näkökulmasta, panostetaan niihin myös rahallisesti enemmän. Tällöin todellinen globaali näkemys jää alisteiseksi alueellisille prioriteeteille.

5.4.3. Samankaltaisuusdiskurssi

Aineistosta tulee ilmi monenlaisia keinoja ja välineitä turvallisuuden saavuttamiseksi. Kuitenkin yksi selkeimmin korostuneimmista diskursseista liittyy hyvään hallintotapaan ja demokraattiseen kehitykseen. Unionin turvallisuusdiskursseissa korostuukin hyvän hallinnon ja demokratian merkitys turvallisuuden edellytyksenä. Demokraattinen kehitys liittyy toiseen turvallisuuden edellytykseen eli vakauteen. Epävakaas viittaa unionin dokumenteissa usein turvattomuuden tilaan, kun taas vakaus merkitsee turvallisuutta. Olen nimennyt tämän diskurssin samankaltaisuusdiskurssiksi, sillä nimitys sisältää näkemyksen siitä, kuinka kehitysmaiden tulisi pyrkiä unionin kaltaiseen kehitykseen saavuttaakseen turvallisuuden. Samankaltaisuusdiskurssi pitää osaltaan sisällään myös kehityksen ja turvallisuuden ulottuvuuden, sillä ajatus perustuu siihen, että turvallisuus ja kehitys yhteiskunnissa voidaan saavuttaa seuraamalla länsimaiden kehitystä ja unionin viitoittamaa tietä.

”Hyvin hallituista demokraattisista valtioista koostuva maailma on paras turvallisuustae omalle yhteiskunnallemme.” (Solana 2003: 11.)

”Vankkumattomalla ja periaatteellisella oikeusvaltion tukemisella voimme edistää turvallisuushaasteisiin, kuten terrorismiin, järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja epävakaista valtioista johtuviin kysymyksiin, puuttumista.” (Eurooppa-neuvosto 2007: 29.)

”[p]arhaita keinoja kansainvälisen järjestyksen lujittamiseksi ovat hyvän hallintotavan levittäminen, yhteiskunnallisten ja poliittisten uudistusten tukeminen, korruption ja vallan väärinkäytön torjuminen, ihmisoikeuksien suojaaminen.” (Solana 2003: 11.)

”Rohkaistaan demokraattisten instituutioiden perustamista ja puolustetaan niiden vakautta kaikkialla maailmassa rauhan, turvallisuuden ja vapauden periaatteiden pohjalta.” (Eurooppa-neuvosto 2005: 30.)

Paras turvallisuustae unionille on sellainen kansainvälinen järjestelmä, joka koostuu demokraattisista valtioista. Epävakaat valtiot muodostavat siis uhkan sekä unionin turvallisuudelle että kansainväliselle rauhalle. Näin ollen unionin pääasiallinen strategia turvallisuuden

tuottamisessa on hyvän hallinnon ja oikeusvaltion perustan tukeminen. Tässä prosessissa kehitysyhteistyö on merkittävä väline, koska nämä tavoitteet liittyvät poliittisen ehdollistamisen piiriin. Näin ollen kehityssuuntana on unionin viitoittama tie, jonka avulla voidaan saavuttaa unionin kaltainen rauhan, turvallisuuden ja vapauden alue. Kuten edellä on tullut esille, poliittista ehdollistamista voidaan siis pitää turvallisuuteen tähtäävänä mekanismina sekä kehitysmaiden että länsimaiden näkökulmasta. Yhteiskunnallisten rakenteiden ja uudistusten tukeminen on keskeistä kehitysmaiden turvallisuuden kannalta siinä mielessä, että vakaa yhteiskuntajärjestys voi taata monia muita turvallisuuden tasoja. Poliittisella ehdollistamisella on kuitenkin myös toinen funktio, joka liittyy avunantajan mahdollisuuteen korostaa vastaanottajaosapuolen sijaan omaa turvallisuuttaan. Kuten Acharya esittää valtiollinen turvallisuus merkitsee länsi- ja kehitysmaissa usein eri asioita. Näin ollen on keskeistä kiinnittää huomiota nimenomaan kehitysmaiden näkökulmaan ja siihen, kenen turvallisuudesta länsimaissa diskursseissa puhutaan ja kuka tämän turvallisuuden tuottaa. (Acharya 1997. ks. kappale 4.4.) Näin myös siksi, että turvallisuuskäsitteellä ja kehityksellä voi olla erilaisia merkityksiä länsi- ja kehitysmaissa. Samoin demokraattista kehitystä edistettäessä tulee huomioida, että demokratiaan liitetään kehitysmaissa usein erilaisia arvoja kuin länsimaissa. (Vogt 2007. ks. kappale 3.4.) Näin ollen tulisi kiinnittää erityistä huomiota kehitysmaiden yksilöllisiin ja kulttuurisiin ominaisuuksiin sen sijaan, että kehitystä pidettäisiin vientituotteena.

Hyvän hallinnon vastapuolena esitetään toimintakyvyttömät valtiot, jotka muodostavat merkittävän uhkan unionin turvallisuudelle. Turvallisuusstrategiassa toimintakyvyttömät valtiot ovat yksi merkittävimmistä uhkista unionin turvallisuudelle:

”Huono hallinto, jolle ovat ominaisia korruptio, vallan väärinkäyttö, heikot instituutiot ja vastuuvollisuuden puuttuminen, sekä sisäiset konfliktit rappeuttavat valtioita sisältä päin. Joissakin tapauksissa tämä on johtanut valtion instituutioiden romahtamiseen. [...] Valtion romahtamiseen voidaan yhdistää selkeitä uhkia kuten järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi. Valtion toimintakyvyttömyys on hälyttävä ilmiö, joka vaarantaa globaalin hallinnon ja lisää alueellista epävakautta.” (Solana 2003: 4.)

Fierken mukaan toimintakyvyttömiä valtioita tarkastellaan usein kykenemättä kyseenalaistamaan historiallisten globaalien suhteiden roolin vaikutusta toimintakyvyttömien valtioiden tilaan. Tällöin keskitytään ainoastaan näiden valtioiden sisäisiin ominaisuuksiin, ottamatta huomioon niiden siirtomaa-taustaa ja periferiaalista asemaa globaalissa taloudessa. (Fierke 2007: 157, 161.) Turvallisuusstrategian lähestymistapa toimintakyvyttömiin valtioihin noudattaa tätä samaa näkemystä. Siinä ei kysytä mitkä prosessit ovat edesauttaneet toimintakyvyttömien valtioiden

syntyyn. Toimintakyvyttömiä valtioiden tilanne selitetään niiden sisäisistä tekijöistä, kuten huonosta hallinnosta, johtuviksi. Valtioiden toimintakyky on toki merkittävä tekijä turvallisuuden ja kehityksen saavuttamisessa, mutta tätä kehitysprosessia tulisi analysoida laajemmin sen historiallisessa kontekstissaan. Valtioiden romahtaminen esitetään naturalisoituneena prosessina, jonka syntyyn vaikuttavia tekijöitä haetaan sisäisistä tekijöistä käsin, sen sijaan, että niitä käsiteltäisiin osana tiettyä järjestelmää. Valtion romahtamisesta uhkan unionille tekevät siihen läheisesti liittyvät uhkat kuten terrorismi ja järjestäytynyt rikollisuus.

Van Dijkin mukaan sosiaalinen valta voi ilmentää tietyn ryhmän kontrollina suhteessa muihin ryhmiin. Se voi esiintyä kognition tasolla ohjailevina strategioina, jotka voivat ilmetä yrityksenä muuttaa toisten mielipiteitä omien intressien mukaisiksi. (Van Dijk 1993: 254.) Aineistossa ilmeni unionin erilaisia ohjailevia strategioita sekä suhteessa unionin kansalaisiin että sen kumppaneihin. Nämä strategiat liittyvät usein siihen, miten unionista tehdään kehityksen malli, jonka viitoittamaa tietä kannattaa seurata. Tämä tulee esille vahvasti myös Solanan puheista:

”Meidän roolimme liittyy myös näkemykseen Euroopasta menestystarinana. Maailman silmissä Eurooppaa ei voi pitää ainoastaan taloudellisena jättiläisenä, vaan myös uniikkina esimerkkinä poliittisesta vakaudesta, yhteistyöstä ja integraatiosta. Meidän tulisi tunnustaa, että monien mielestä Eurooppa on malli, syy toivoon. Halusimme tai emme, Eurooppa on vaikutusvaltainen tekijä kansainvälisissä suhteissa [...].⁵⁶” (Solana 2002: 5.)

”Suuressa osassa maailmaa, sana Eurooppa on liitetty ihmisyyden, solidaarisuuden ja integraation filosofiaan. Tämä on suuri kunnia ja kannustin meille. Eurooppalaiset voivat olla eri mieltä tarkan määritelmän suhteen, mutta ulkopuolelta näyttää siltä, että löyhä 'eurooppalainen malli' on olemassa, sekä sen suhteen, miten organisoimme yhteiskuntamme, että lähestymisessä kansainvälisiin kysymyksiin.⁵⁷” (Solana 2005: 3.)

”Muut ympäri maailmaa kiinnostävät tarkasti huomiota. Afrikan unioni, Mercosur, Asean – kaikki nämä ovat esimerkkejä vahvistuneista alueellisista regiimeistä. He saavat avoimesti inspiraationsa unionin kokemuksesta. [...] Ja totta kai, jäljittely ja mukautuminen on helpompaa kuin keksiminen.⁵⁸” (Solana 2005: 3.)

---

⁵⁶ “Our role is also linked to the perception of the European success story. In the eyes of the world, we are not just a giant in terms of economic wealth but also a unique example in terms of political stability, co-operation and integration. Let us not be afraid to admit that, in the eyes of many, Europe is a model, a reason for hope.” (Solana 2002: 5.) Käännös kirjoittajan.

⁵⁷ “For large parts of the world, the word Europe itself has become associated with a philosophy of humanity, solidarity and integration. This is a great honor and stimulus for us. Europeans can disagree amongst themselves about the precise definitions but, from the outside it looks like a loose 'European model' exists, both as a way of organizing our societies and in approaching international affairs.” Käännös kirjoittajan.

⁵⁸ “Others around the world are paying close attention. The African Union, Mercosur, Asean - these are all examples of strengthening regional regimes. They are explicitly taking their inspiration from the EU experience. There can be no simple export of whatever we think the European model is, but the EU is seen as a source of inspiration. And of course, imitation and adaptation are easier than invention.” Käännös kirjoittajan.

Unioni esiintyy edellisissä argumenteissa esimerkillisenä tapauksena, menestystarinana, jonka esimerkkiä seuraamalla myös muualla voidaan saavuttaa vakauden ja turvallisuuden tila. Samalla unioni määrittää tämän kehityksen suunnan ja laadun sekä ohjailee kehitysmaiden toimintaa omien intressiensä mukaiseksi, yrittämällä vakuuttaa niitä unionin kaltaisen kehityksen arvokkuudesta. Lisäksi Euroopan malli tehdään joksikin ongelmattomaksi ja luonnolliseksi kehitykseksi, joka on arvokasta ja jopa syy toivoon. Eurooppa nostetaan arvona samaan luokkaan solidaarisuuden ja ihmisyyden kanssa, jolloin sen toiminnan perusta nostetaan myös samaan kategoriaan. Unionin toimintaa ei siis kyseenalaisteta, sen kehitys nähdään luonnollisena, korkeiden arvojen mukaisena. Samalla legitimoidaan unionin toimintaa suhteessa sen kumppaneihin ja kansalaisiin.

”Kansalaiset siis vaativat selkeää, avointa, tehokasta ja demokraattisesti toteutettavaa yhteisön lähestymistapaa, jonka ansiosta Eurooppa voi kasvaa suunnannäyttäjäksi maailman tulevaisuutta ajatellen.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 22.)

Viittaamalla kansalaisten tahtoon, legitimoidaan unionin roolia suunnannäyttäjänä ja mallina myös kansalaisten silmissä. Tosiasiassa unionin kansalaisuuden käsite ei kuitenkaan ole ongelmaton, eikä ole olemassa selkeää Euroopan unionin kansalaisen käsitettä tai sisältöä sille. Unionin tavoitteena näyttääkin olevan ”yhdellä äänellä” puhuminen ja koherenssin rakentaminen viittaamalla unionin yhtenäisyyteen sekä kansalaisten yhteiseen tahtoon sekä toiminnan legitimitetin saavuttaminen kansalaisten silmissä. Tätä kautta unioni pyrkii kehittymään merkittäväksi toimijaksi sekä kansalaistensa että ulkopuolisten silmissä sekä malliksi, jota kehitysmaiden kannattaa jäljitellä.

Samankaltaisuusdiskurssin instrumentteja ovat kehitysyhteistyö ja ehdollistamispolitiikka. Turvallisuuden rakentaminen korostamalla yhteiskunnallisia uudistuksia kehitysmaissa on keskeisin elementti myös unionin turvallisuuden kannalta. Samankaltaisuusdiskurssi pitääkin sisällään modernisaatioteoriaan perustuvan ajatuksen siitä, että kehitysmaiden on mahdollista kehittyä länsimaiden viitoittamaa tietä. Sama ajatus on vahvasti esillä uusliberalistisessa kehitysajattelussa. Euroopan unioni tarjoaa kehityksellään mallin sekä yksittäisten yhteiskuntien kehityksessä että yhteisön tasolla. Toimintakyvyttömiä valtioita ja demokraattista kehitystä pidetään toistensa vastapareina. Toimintakyvyttömät valtiot edustavat kehitysmaiden yhteiskunnallisen kehityksen ja turvallisuuden tilan epäonnistumista.

5.4.4. Inhimillisen turvallisuuden diskurssi

Käsittelen kehityksen ja turvallisuuden yhdistävää diskurssia inhimillisen turvallisuuden diskurssina. Olen yhdistänyt edelliset diskurssit saman diskurssin alle, koska se pitää sisällään ajatuksen kehityksen ja turvallisuuden kasvavasta keskinäisriippuvuudesta. Nimeämisellä en vielä ota kantaa siihen, perustuuko unionin turvallisuuskäsite tosiasiasa inhimilliselle tulkinnalle. Sen sijaan nimeäminen perustuu perustavanlaatuiselle ajatukselle, jonka mukaan kehityksen ja turvallisuuden käsitteiden yhdistäminen edellyttää inhimillistä otetta. Kehityksen ja turvallisuuden suhdetta tarkasteltaessa tulee keskittyä inhimillisen turvallisuuden diskurssin sisäisiin valtasuhteisiin. Lopuksi käsittelen sitä, mihin inhimillisen turvallisuuden käsite unionin kontekstissa lopulta viittaa.

Van Dijkin mukaan sosiaalinen valta perustuu muun muassa siihen, minkälainen mahdollisuus eri ryhmillä on kommunikaatioon sekä kykyyn päästä käsiksi diskursseihin. (Van Dijk 1993: 256.) Kehitys- ja turvallisuusdiskurssin osat käsittelevät implisiittisesti sekä unionin että kehitysmaiden turvallisuutta. Kantava ajatus on se, että turvallisuus unionissa on riippuvainen kehitysmaiden turvallisuudesta. Koska dokumenteissa käsitellään kehitysmaiden turvallisuutta, on oleellista pohtia sitä, pääsevätkö kehitysmaat itse vaikuttamaan turvallisuutensa sisältöön.

Turvallisuuden ja kehityksen yhteys tulee selkeästi esille 2000-luvun dokumenteista. Ei kuitenkaan ole samantekevää miten kehityksen ja turvallisuuden keskinäisriippuvuus esitetään. Koska diskurssit muokkaavat objekteja ja käsitteitä ja tätä kautta todellisuutta ympärillämme, on tärkeää tarkastella sitä, miten edellisiä rakennetaan ja miten ne asemoituvat suhteessa toisiinsa. Turvallisuuden ja kehityksen yhdistävä diskurssi on siinä mielessä saavuttanut hegemonisen aseman turvallisuuskeskusteluissa, ettei sen merkitystä usein käsitellä tarkemmin, vaan se esitetään ikään kuin itsestään selvänä asiantilana. Käsitteiden yhdistäminen on välttämätöntä, mutta niiden merkityspotentiaali häviää, jos ei tarkemmin oteta kantaa siihen, mitä niiden yhdistäminen tosiasiasa merkitsee. Yhdistämällä kehitys ja turvallisuus kiinnittämättä huomioon näiden keskinäisiin suhteisiin, saatetaan legitimoida turvallisuusintressejä, jolloin kehityksellä on turvallisuusdiskursseissa ainoastaan instrumentaalinen rooli.

”Eurooppa-neuvosto yhtyy [YK:n] pääsihteerin näkemyksiin, jotka koskevat hänen kokonaiskäsitystään kollektiivisesta turvallisuudesta, ja kannattaa ajatusta, jonka mukaan

kehitys, turvallisuus ja ihmisoikeudet ovat toisistaan riippuvaisia ja vahvistavat toisiaan.” (Eurooppa-neuvosto 2005: 8.)

”Euroopan unioni katsoo, että paremmat kasvu- ja kehitysnäkymät voivat tarjota vankemman perustan rauhalle ja turvallisuudelle.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 16.)

”Turvallisuus on kehityksen ennakoedellytys. [...] Monet maat ja alueet ovat konfliktien, turvattomuuden ja köyhyyden kierteessä” (Solana 2003: 2.)

”Turvallisuus on kehityksen ensimmäinen edellytys.” (Solana 2003: 13.)

Kahdessa ensimmäisessä diskurssin osasessa kehitys ja turvallisuus näyttävät tukevan tasapuolisesti toisiaan. Kehitykselle annetaan rooli myös turvallisuusdiskurssin ulkopuolella. Ensimmäisessä korostetaan kehityksen ja turvallisuuden keskinäisriippuvuutta ja toisiaan vahvistavaa luonnetta kun taas toisessa kehitykselle annetaan asema, jonka kautta on mahdollisuus saavuttaa rauha ja turvallisuus. Turvallisuusstrategiassa mainitaan turvallisuuden merkitys kehityksen kannalta kahteen otteeseen. Kummassakin yhteydessä painotetaankin selkeästi enemmän nimenomaan turvallisuuden tilan saavuttamista kehittymisen edellytyksenä, eikä kehitys saa itsenäistä asemaa turvallisuuden tuottajana. Turvallisuusstrategiassa ei siis korosteta kehityksen ja turvallisuuden keskinäisriippuvuutta, vaan sen sijaan ennen kaikkea turvallisuuden merkitystä. Turvallisuusstrategiasta puuttuu viittaus kehityksen keskeisyyteen turvallisuuden kannalta: kehityksen merkityspotentiaali aktivoituu vasta yhdistyessään turvallisuuteen.

Marikki Stocchetti on tarkastellut Euroopan unionin kehityspoliittista julkilausumaa kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta. Hänen mukaan kehitys on julkilausumassa esitetty haasteena, johon unionin vastaa kamppailemalla globaalia köyhyyttä vastaan. (Stocchetti 2005: 34.) Sama kaava on tulkittavissa myös turvallisuusstrategiasta, jossa kehitys asetetaan nimenomaan haasteen kategoriaan. Turvallisuusstrategiassa kehitystä ja köyhyyttä ei ole suoraan asetettu uhkappaleeseen.

*”Köyhyys ja sairaudet aiheuttavat suuressa osassa kehitysmaita suunnatonta kärsimystä sekä kiireellisiä turvallisuusongelmia. **Melkein kolme miljardia ihmistä eli puolet maailman väestöstä joutuu tulemaan toimeen alle kahdella eurolla päivässä. 45 miljoonaa ihmistä** kuolee joka vuosi nälkään ja aliravitsemukseen. Aidsista on tullut ihmiskunnan historian eräs tappavimmista pandemioista, joka vaikuttaa osaltaan yhteiskuntien hajoamiseen. **Uudet sairaudet voivat levitä nopeasti ja niistä voi tulla maailmanlaajuisia uhkia.**” (Solana 2003: 2.)*

Köyhyys ja sairaudet tulevat esille ensin turvallisuusongelmina kehitysmailla. Tätä argumenttia vahvistetaan kuvaamalla numeerisesti köyhyyden aiheuttaman haastetta. Samoin kuin kehityspoliittisessa julkilausumassa (Stocchetti 2005: 35) myös turvallisuusstrategiassa kehityksen haasteen suuruutta kuvataan numeerisesti eli korostamalla sitä suurta ihmismäärää, joka kuolee joka vuosi nälkään ja aliravitsemukseen. Stocchetin näkemystä mukaillen voidaan pohtia sitä, sisältyvätkö inhimillisen turvallisuuden diskurssiin riittävät keinot haasteeseen vastaamiseksi. Stocchetin mukaan haasteen kategoria on melko neutraali luokitus, ottaen huomioon, että tilannetta kuitenkin kuvataan dramaattisin tilastotiedoin. Tilannetta ei siis kuvailla hätätilana, joka vaatisi toiminnan muuttamista. Edellisellä retoriikalla unioni asettaakin itsensä turvallisen matkan päähän ongelmasta ja köyhyyden syistä. (Stocchetti 2005: 35.) Kehittymättömyys ja sairaudet eivät yksin asetu hätätilan ja toiminnan muutoksen kategoriaan. Näin tapahtuu vasta siinä vaiheessa kun niistä tulee maailmanlaajuisia uhkia. Kehityskysymyksistä puhutaan tässä diskurssinosasessa lopulta siinä viitekehyksessä, miten sen aiheuttamat vaikutukset voivat levitä aiheuttaen turvallisuusongelmia suuremmassa kontekstissa. Inhimillisen turvallisuuden diskurssissa kehitys asetetaan tavoitetilaksi, mutta köyhyys asettuu enemmänkin uhkan kategoriaan. Inhimillisen turvallisuuden diskurssissa kehitys tulee esille köyhyyden aiheuttaman turvallisuusuhkan yhteydessä.

Samoin Eurooppa-neuvoston Laekenin julistuksessa köyhyys ja alikehittyneisyys asetetaan kategoriaan, joka ruokkii rajojen yli leviävää turvattomuutta:

”Rajojensa ulkopuolella Euroopan unionilla on taas vastassaan nopeasti muuttuva, globaalistunut maailma. Berliinin muurin murtumisen jälkeen näytti hetken siltä, että eläisimme pitkään ilman konflikteja vakaassa maailmanjärjestyksessä, joka perustuisi ihmisoikeuksiin. Vain muutamia vuosia myöhemmin tätä varmuutta ei enää ole. Syyskuun 11. päivä herätti meidän tylysti todellisuuteen. Vastavoimat eivät ole kadonneet: uskonnollinen fanaattisuus, etninen nationalismi, rasismi ja terrorismi leviävät ja alueelliset konfliktit, köyhyys ja alikehittyneisyys ruokkivat niitä jatkuvasti.” (Eurooppa-neuvosto 2001: 21.)

Köyhyys ja alikehittyneisyys tulkitaan ongelmiksi, jotka aiheuttavat fanaattisuutta, etnistä nationalismia, rasismia ja terrorismia. Nämä tekijät siis ruokkivat uhkien syntymistä, jolloin myös niistä tulee välillisesti turvallisuuskysymyksiä. Tämä diskurssinosa korostaa vastakkainasettelua länsimaiden ja kolmannen maailman välillä ja perustuu etnosentriseen tulkintaan todellisuudesta. Samoin se korostaa näkemystä, jonka mukaan köyhyys ja alikehittymättömyys ovat ongelmia vasta silloin kun ne muodostavat kansainvälisellä tasolla ”vastavoimia” länsimaiselle turvallisuudelle. Vakaa ihmisoikeuksiin perustuva maailma on saattanut olla unionin viitekehyksestä todellisuutta,

mutta näin ei kuitenkaan ole ollut globaalissa mielessä: köyhyys ja alikehittyneisyys ovat olleet suuria ongelmia kehitysmaissa myös 1990-luvulla ja ne ovat aiheuttaneet konflikteja myös silloin. Kehityskysymykset eivät tosin olleet 90-luvulla keskeisessä asemassa, sillä suurvaltakamppailun päättymisen tuloksena myös kiinnostus kehitysmaita kohtaan väheni. Kuten Krause ja Fierke korostavat (ks. kappale 2.3.1.) kriittisen näkökulman lähtökohta on tarkastella, miten erilaiset uhkat ovat rakennettu. Unionin diskursseissa uhkia muodostetaan usein asettamalla tietty ilmiö historiattomaan asemaan yksinkertaistamalla sen syntyprosessia sekä ilmiöiden aiheuttavia syy- ja seuraussuhteita. Oman tutkimusongelmani viitekehyksessä keskeistä on köyhyyden asettuminen uhkan kategoriaan nimenomaan Euroopan unionin eikä inhimillisen turvallisuuden näkökulmasta.

Kehityksen ja turvallisuuden yhteys liittyy oleellisesti ajatukseen siitä, että turvallisuushaasteiden, kuten konfliktien ja terrorismin, taustalla olevia tekijöitä pyritään ratkaisemaan.

*”Meidän täytyy analysoida niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat konflikteja. Konfliktien ja terrorismin syyt ovat moninaisia. Köyhyys on epäilemättä tekijä. Köyhyys edistää kateutta ja vihaa. EU ja jäsenvaltiot ovat aina yrittäneet jakaa niitä etuja, jotka rauha ja vauraus ovat heille tuoneet. Unioni ja sen jäsenmaat rahoittavat yli puolet maailman kehitysavusta.”*⁵⁹ (Solana 2002: 7.)

”Se [terrorismin aalto] on seurausta monista eri syistä, muun muassa modernisoinnin paineista, kulttuurin, yhteiskunnan ja politiikan kriiseistä ja ulkomailla elävien nuorten yhteiskunnallisesta vieraantuneisuudesta. Tämä ilmiö on myös osa omaa yhteiskuntaamme.” (Solana 2003: 3.)

”Käytännöllisin tapa puuttua usein vaikeasti määriteltäviin uusiin uhkiin on toisinaan pyrkiä ratkaisemaan alueellisiin konflikteihin liittyvät aiemmat ongelmat.” (Solana 2003: 4.)

Ainoa kestävä tapa tarkastella konflikteja ja terrorismia inhimillisen turvallisuuden näkökulmasta, on paneutua syihin niiden taustalla. Tämä analyysi jää tosin pinnalliselle tasolle. Esimerkiksi terrorismi on yksi niistä ilmiöistä, joka vaikuttaa instrumentaalisesti EU:n turvallisuuteen linkittämällä kaukaisten alueiden epävakaisuudet ja köyhyyden eurooppalaisten turvallisuuteen. Jos todella halutaan analysoida niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat konflikteja ja terrorismia, tulisi myös köyhyyden syitä tarkastella. Alikehittyneisyyden ongelman ratkaisemiseksi onkin tärkeää käsitellä

---

⁵⁹ “But we have also to analyze and to address where those threats spring from. The causes of conflict, of extremism, of terrorism are complex. Poverty is certainly a factor. Poverty promotes envy and hatred. The EU and its Member States have always sought to share the benefits that peace and prosperity brought to them. The Union and its Member States together represent more than half of all financial aid to developing countries.” Käännös kirjoittajan.

syitä ongelmien taustalla. Turvallisuusstrategiassa Saharan eteläpuoleisen Afrikan ongelmia kuvaillaan näin:

”Saharan eteläpuoleinen Afrikka on nykyään köyhempi kuin kymmenen vuotta sitten. Monissa tapauksissa talouden kehittymisen epäonnistuminen on sidoksissa poliittisiin ongelmiin ja väkivaltaisiin konflikteihin.” (Solana 2003: 2.)

Inhimillisen turvallisuuden sisäisissä köyhyys- ja kehitysdiskursseista mielenkiintoista on ennen kaikkea se, mitä ne jättävät sanomatta. Talouden kehittymisen epäonnistumista selitetäänkin kehitysmaiden sisäisillä tekijöillä. Pyrkimällä vakauteen ja Euroopan unionin kaltaiseen kehitykseen nämä ongelmat voitaisiin mahdollisesti ohittaa. Näin ollen ei oteta kantaa alikehittyneisyyden laajempiin syihin ja rakenteellisiin tekijöihin. Samoin alikehittyneisyydestä puhuttaessa unioni ei ota vastuuta oman toimintansa vaikutuksesta kehitysmaiden alikehittyneisyyden taustalla. Historiallisia tekijöitä eikä entisistä siirtomaasuhteita tai niiden vaikutuksia ole mainittu aineiston dokumenteissa ollenkaan. Näin ollen syy- ja seuraussuhteet alikehittyneisyyden taustalla neutralisoidaan korostamalla ainoastaan sisäisten tekijöiden merkitystä. Alikehittyneisyydestä tehdäänkin liberaalin kehitysajattelun kontekstissa usein uhka. Se on jotain kaukaista ja vierasta, joka voidaan ylittää seuraamalla länsimaiden viitoittamaa tietä ja kehityksen mallia. Fierken mukaan alikehittyneisyys nähdään nykyisen kehitysajattelun mukaan vaarallisena ja konfliktien alkuperänä. Tämä laajennus liberaalista mallista ei aseta toimintakyvyttömiä valtioita osaksi epätasa-arvoista globaalia järjestelmää, joka on kehittynyt kapitalistisen järjestelmän ja imperialistisen historian ohessa. Liberaali hallinnon malli sisäistää konfliktien ja poliittisen epävakauden syyt. Ratkaisu alikehittyneisyyteen ei löydy globaalista järjestelmästä vaan yksittäisten yhteiskuntien muutoksesta. (Fierke 2007: 155.) Samoin unionin diskurssin osissa alikehittyneisyyden syyt esitetään usein itsestään selvällä tavalla sisäisistä tekijöistä johtuviksi. Alikehittyneisyyden ongelma voitaisiin ylittää noudattamalla unionin ehdollistamispolitiikan asettamia tavoitteita.

Inhimillisen turvallisuuden diskurssin sisäiset valtasuhteet viittaavat siihen, mistä diskurssissa saadaan puhua. Turvallisuusstrategian kontekstissa kehitysdiskurssi liittyy vahvasti turvallisuuspuheeseen. Tämä tulee ilmi siitä, ettei unioni oman turvallisuuden näkökulmasta voi asettaa itseänsä turvallisen matkan päähän itse ongelmasta. Turvallisuuden ja kehityksen diskurssit yhdistyvät juuri köyhyyden kautta, joka taas esitetään useissa dokumenteissa välillisesti uhkana unionin turvallisuudelle. Köyhyys ja sairaudet ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat miljoonien ihmisten

turvallisuuteen negatiivisesti. Niihin viittaaminen on kuitenkin vain välineellistä siinä mielessä, että vasta kun sairaudet ja köyhyys leviävät, tulee niistä uhkia myös Euroopalle. Inhimillisen turvallisuuden diskurssissa kehityksellä ei ole itsenäistä asemaa, vaan se saa merkityksensä turvallisuusuhkien määrittämisen kategorian kautta. Inhimillisen turvallisuuden diskurssin sisällä turvallisuusdiskurssi on hegemonisessa asemassa suhteessa kehitysdiskurssiin. Tämä tulee esille muun muassa yksinkertaistamalla köyhyyden ja kehittymättömyyden syitä ja esittämällä kehittyminen modernisaatioprosessin kaltaisena itsestäänselvyytenä. Samalla se pyritään erottamaan ympärillä olevasta taloudellisesta todellisuudesta ja uusliberalistisesta ideologiasta, johon useiden instituutioiden toiminta perustuu. Kehitysdiskurssi saa ikään kuin uudenlaisen sisällön ja merkityksen yhdistyessään turvallisuusdiskurssiin. Turvallisuusdiskurssi sisältääkin erilaisia kategorioita, joista kehitys on vain yksi. Huomionarvoista on se, yhdistyvätkö kehitykseen liittyvät merkitysjärjestelmät ensisijaisesti unionin vai kehitysmaiden turvallisuuteen? Kenellä on pääasiallinen toimijuus näissä diskursseissa?

Samoin on oleellista määrittää diskurssin toimijoiden väliset suhteet, sillä tämän avulla voidaan määrittää kenellä on puhevalta diskurssin sisällä. Millaisia subjektipositioita inhimillisen turvallisuuden diskurssista on löydettävissä ja minkälaisissa vuorovaikutuksellisissa rooleissa eri osallistujat esitetään? Esitetäänkö he vastuullisiksi toimijoiksi, passiivisiksi osallistujiksi tai toiminnankohteiksi vai onko tapahtuma muotoiltu niin, ettei kukaan näytä olevan vastuussa. (ks. Leiwo, Pietikäinen 1996.) Kysymys on oleellinen, sillä se liittyy siihen, kenen turvallisuudesta puhutaan. Kuten edellä on tullut esille, alikehittyneisyyden ja köyhyyden aiheuttama turvattomuus esitetään sellaisina olosuhteina, joista kukaan ei näytä olevan vastuussa. Kehityksen yhteydessä korostetaan kehitysmaiden vastuuta omasta kehityksestään. Samoin vastuu turvattomuuden synnystä lähtee liikkeelle enemmänkin kehitysmaiden sisäisten tekijöiden arvioinnilla.

Unionin viralliset dokumentit ovat suhteellisen kuivahkoja dokumentteja, joista välittyy massiivisen hallintokoneiston jäykkyys ja persoonattomuus. Esimerkiksi neuvoston päätelmissä ei viitata yksittäisiin ihmisiin kuin muutaman kerran. Turvallisuusstrategiassa ja neuvoston päätelmissä viitataan ihmisiin ainoastaan niissä yhteyksissä kun halutaan kuvailla kehitysongelmien vakavuutta ja tämän vaikutusta länsimaiseen turvallisuuteen. Yksilöihin viitataan ikään kuin retorisenä keinona vakuuttaa yleisö ongelmien vakavuudesta, mutta toisaalta käytännön sitoutuminen ja vastuunotto ongelmasta eivät vastaa tätä.

”Ihmisten on oltava Euroopan unionin politiikkojen keskipisteessä. Siihen päästään edistämällä perusoikeuksia, torjumalla kaikenlaista syrjintää sekä osallistamalla köyhyyden vähentämiseen ja sosiaalisen syrjäytymisen poistamiseen maailmanlaajuisesti.” (Eurooppa-neuvosto 2005: 30.)

Ihmiset ovat myös inhimillisen turvallisuuden viitekehyksessä huomion keskipisteinä. Kuten edellä on tullut esille, institutionaalinen inhimillisen turvallisuuden diskurssi ei useinkaan määrittele tarkemmin sitä, mihin inhimillisellä turvallisuudella viitataan. Se, että ihmiset olisivat kaikkien politiikkojen keskipisteessä, edellyttää sitoutumista siihen, että käytännön politiikan vaikutukset yksilöille otetaan huomioon. Inhimillinen turvallisuus viittaa yleisesti ottaen vapauteen inhimillisestä turvattomuudesta. Kriittisen turvallisuuden tutkimuksen ja feministisen turvallisuusajattelun näkökulmasta tämä turvallisuuteen pyrkiminen ei voi merkitä turvattomuutta toisessa kontekstissa. Turvattomuutta aiheuttavien kontekstien huomioiminen onkin erityisen tärkeää. Unionin inhimillisen turvallisuuden diskurssi ei perustu kriittisen turvallisuuden tutkimuksen ja feministisen turvallisuuden määritelmään inhimillisestä turvallisuudesta. Unionin turvallisuustodellisuuden keskipisteessä eivät ole turvattomuudesta kärsivät yksilöt. Sen sijaan silloin kun nämä yksilöt muodostavat kollektiivin ja tätä kautta uhkan kansainväliselle rauhalle, muodostavat he viitteellisen yksikön. Näin ollen kollektiivinen turvattomuus yhdistetään turvallisuusdiskursseihin vasta siinä vaiheessa kun ne uhkaavat kansainvälistä rauhaa.

Inhimillisen turvallisuuden diskurssissa käsitellään kehitysmaiden turvallisuutta, mutta kehitysmailla ei ole näissä diskursseissa toimijuutta. Unioni puolestaan asettuu erilaisiin aktiivisen toimijan subjektipositioihin. Aineistossa unioni asettuu mallin, toimijan, tiennäyttäjän, vallan ja tekijän positioihin. Lisäksi useassa yhteydessä käytetään me-muotoa, joka korostaa unionia aktiivisena ja yhdenmukaisena toimijana. Yksilötasolla puhutaan kansalaisista, jotka saavat roolin tekstissä kuitenkin unionin kautta. Kehitysmaat eivät sen sijaan esiinny aktiivisina toimijoina, vaan ennemminkin toiminnan kohteina. Ne saavat retorisesti kumppanin aseman silloin, jos unioni pääsee määrittämään turvallisuuden sisällön. Inhimillisen turvallisuuden diskurssissa ihmisistä puhutaan yksilöinä ainoastaan silloin kuin he ovat uhrin roolissa. Näin ollen ihmisillä ei ole toiminnallista roolia, eivätkä he muodosta turvallisuuden subjektia, puhumattakaan siitä, että voisivat itse vaikuttaa turvallisuutensa sisältöön.

Turvallisuusstrategiassa tuodaan esille suhteet muihin kumppaneihin ja korostetaan sitä, kuinka unioni ei voi vastata turvallisuusuhkiin yksin: ”uhkat ovat yhteisiä uhkia, jotka koskevat myös kaikkia EU:n läheisimpiä kumppaneita.” (Solana 2003: 13.) Unionin kumppanuutta Yhdysvaltoihin

korostetaan tässä yhteydessä vahvasti: ”Transanttilantisilla suhteilla on korvaamaton merkitys. **Toimiessaan** yhdessä Euroopan unioni ja Yhdysvallat voivat olla positiivinen voima maailmassa.” (Solana 2003: 13.) Kumppanuuksia muihin osapuoliin kuvaillaan seuraavalla tavalla:

*”Euroopan unionin historia, maantieteellinen asema ja kulttuurisiteet yhdistävät sen maailman muihin osiin: EU:lla on naapureita Lähi-idässä sekä kumppaneita Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Aasiassa. **Nämä suhteet ovat merkittävä voimavara, johon voidaan tukeutua.** EU:n on erityisesti kehitettävä strategista kumppanuuttaan Japanin, Kiinan, Kanadan ja Intian kanssa sekä kaikkien niiden maiden kanssa, jotka jakavat EU:n tavoitteet ja arvot ja ovat **valmiita tukemaan niitä toimillaan.**”(Solana 2003: 14.)*

Kumppanuussuhteita muun maailman kanssa kuvaillaan voimavaraksi, johon voidaan tukeutua silloin kun se on unionin itsensä kannalta tarpeellista. Yhdysvaltain kumppanuussuhteessa sen sijaan korostetaan yhteistä toimintaa. Voimavara viittaa kohteeseen, jota unioni toimijana voi tarvittaessa käyttää kun taas toimijan rooli Yhdysvaltain kumppanuuden viitekehyksessä tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa myös tämän toiminnan sisältöön. Kumppanuussuhteista kehitysmaihin puhutaankin kohteina, joissa kehitysmaat eivät saa aktiivista roolia tai mahdollisuutta toimintaan. Toiminta muiden kumppaneiden suhteen aktivoituu viimeisessä lauseessa, jossa puhutaan kaikista maista, jotka jakavat unionin tavoitteet ja arvot ja tukevat niitä toimillaan. Näin ollen, jos toiminnallinen asema voidaan koskaan saavuttaa, tapahtuu se ainoastaan unionin määrittämien ehtojen puitteissa. Tässä mielessä aidosta kumppanuudesta on vaikea puhua. Kehitysmaiden toiminnan kategoriat vaihtelevat passiivisista osallistujista toiminnan kohteisiin.

Inhimillinen turvallisuus sen feministiseen ja kriittisen turvallisuuden tulkintaan perustuvana käsitteenä ei perustu inhimillisten turvattomuuksien kategorisoimiseen siinä viitekehyksessä, miten tämä turvattomuus heijastuu globaaliin turvallisuuteen. Näin ollen konflikteista aiheutuva inhimillinen turvattomuus ei ole merkittävämmässä asemassa kuin nälänhädän aiheuttama turvattomuus. Inhimillisen turvallisuuden käsitettä voidaan arvioida myös sen perusteella, miten agenda kykenee käytännössä vastaamaan inhimillisiin uhkiin sekä ratkaisemaan ongelmia. Tällöin kyse on siitä, että marginalisoituneet ihmiset ja turvattomuudesta kärsivät saisivat äänen. (Owen 2004. ks. kappale 2.4.1.) Koska unionin inhimillisen turvallisuuden diskurssi ei anna tästä näkökulmasta tilaa turvallisuussubjekteille, ei turvallisuustodellisuus myöskään voi perustua inhimilliselle tulkinnalle.

Kansainvälisen yhteisön yritykset ratkaista inhimillisen turvattomuuden ongelma liittyvät pyrkimykseen lyödä lukkoon tiettyjen käsitteiden merkitys. Nämä puolestaan perustuvat ongelman ratkaisuun keskittyvien teorioiden tieteellisiin oletuksiin. Nämä teoriat ottavat maailman annettuna ja pyrkivät korjaamaan sen puutteet. Lisäksi ne omaksuvat länsimaiset määritelmät, eivätkä kykene ottamaan huomioon historiallisten vallan rakenteiden osallisuutta ongelmien luomiseen ja määrittämiseen. (Fierke 2007: 161.) Näin ollen haetaan ikään kuin ”korjauksia” (fix) tiettyihin ongelmiin, hoitamalla niiden aiheuttamia oireita, paneutumatta itse ongelman syihin. Tämä lähestymistapa on ilmeinen inhimillisen turvallisuuden diskurssissa. Ongelmaa käsitellään unionin turvallisuuden kontekstissa, jonka asettamat kategoriat taas määrittävät sen, mitä turvallisuus ja turvattomuus voivat merkitä kehitysmaiden yhteydessä. Turvattomuus on kategorisoitu ongelmiin, joista inhimilliselle turvattomuudelle suuremman uhkan aiheuttavat konfliktit kuin nälänhätä. Nälänhätä ja alikehittyneisyys eivät siis yksin asetu hätätilanteen kategoriaan. Näin tapahtuu vasta silloin kun ne sairauksien, konfliktien, laittoman maahanmuuton ja terrorismin muodossa vaikuttavat unionin turvallisuuteen. Näin ollen turvattomuus kehitysmaissa ei inhimillisen turvallisuuden diskurssissa saa merkitystä, jollei se yhdisty unionin turvattomuuteen.

Ratkaisujen määrittäminen ongelmille (kuten konflikteille ja alikehittyneisyydelle) on kuitenkin hankalaa, jos niiden taustalla olevia syitä ei analysoida ja määritetä tarpeeksi monipuolisesti. Tämä johtuu siitä, että ongelmien todellinen ratkaiseminen vaatisi niiden rakenteiden ja historiallisten vaikuttimien tunnustamista, jotka ovat vaikuttaneet alikehittyneisyyteen ja konfliktien syntyyn. Tässä mielessä kriittisellä ja feministisellä turvallisuudella on hedelmällinen lähtökohta: ilman alikehittyneisyyttä ja epätasa-arvoisuutta ylläpitävien rakenteiden muuttamista ei turvallisuutta ja kehitystä voida saavuttaa. Kestävä tapa luoda turvallisuutta ei voi tapahtua myöskään luomalla samalla turvattomuutta jossain toisessa kontekstissa.

5.5. Unionin turvallisuuskäsitteen ontologia

Tutkielmani kannalta on oleellista tarkastella sitä, mihin viitataan puhuttaessa turvallisuudesta. Tämä liittyy läheisesti kysymykseen turvallisuuskäsitteen *syventämisestä*. Tässä työssä turvallisuuden referentille käytetään synonyymia turvallisuuden subjekti. Useat teoreetikot kuitenkin viittaavat turvallisuuden referentillä myös turvallisuuden objektiin. Jos turvallisuuden referenttinä pidetään turvallisuuden objektia, menettää tarkastelu mielestäni kuitenkin kriittisen otteensa. Tämä johtuu nähdäkseni siitä, ettei turvallisuuden objektia voida pitää aktiivisena toimijana, jonka turvallisuudella nähdään olevan inhimillisen turvallisuuden diskursseissa merkitys.

Metodologisen viitekehysten puitteissa on tärkeää määrittää se, kenen turvallisuudesta puhutaan sekä se kuka tämän turvallisuuden takaa. Kaikissa neljässä esiin tulleessa diskurssissa turvallisuudesta puhutaan ennen kaikkea unionin turvallisuudesta yhteisöllisellä tasolla. EU on siis sekä turvallisuuden subjekti että objekti siinä mielessä, että se turvallisuusdiskursseissa myös tuottaa tämän turvallisuuden. Toisaalta turvallisuudesta puhutaan myös jäsenvaltioiden tai kansalaisten kontekstissa, mutta kuitenkin niin, että koko unionin turvallisuus yksikkönä nousee merkittävimpään asemaan. Euroopan unioni nostetaan arvona turvallisuuden ja rauhan synonyymeiksi. Unionin turvallisuussubjektina voidaan pitää myös korkean arvon saavuttanutta eurooppalaisuutta tai eurooppalaista identiteettiä. Turvallisuussubjekteja voi periaatteessa olla useampia kunhan ne eivät ole toistensa kanssa ristiriidassa. Turvallisuussubjektista riippuen aktivoituvat myös erilaiset turvattomuuden kokemuksen tasot ja uhkat. Globaalilla, jäsenvaltioiden, yksilöiden ja inhimillisellä tasolla puhuttaessa korostuvat osaltaan myös erilaiset uhkat. Esimerkiksi globalisaatiodiskurssissa korostetaan turvallisuuden globaalia ulottuvuutta. Turvallisuuteen saatetaan viitata globaalissa mielessä pyrkimyksenä asettaa viitekehukseksi koko maailman turvallisuus. Tämä merkitysjärjestelmä ei kuitenkaan aktivoidu suhteessa keinoihin tuottaa turvallisuutta.

Samankaltaisuusdiskurssi puolestaan käsittelee unionia mallina, jonka kehitystä noudattamalla voidaan saavuttaa turvallisuuden tila myös kehitysmaissa. On kuitenkin huomioitava, että tämä turvallisuus ei lähde kehitysmaiden tarpeista käsin, eivätkä he pääse itse vaikuttamaan turvallisuuteensa. Kehitysmaiden turvallisuus rakentuu unionin diskursseissa unionin turvallisuuden kautta. Siitä tulee merkittävä kysymys vasta siinä vaiheessa kun kehitysmaiden turvattomuus globaalissa mielessä ulottaa vaikutuksensa unionin rajojen sisäpuolelle. Unionin turvallisuusdiskursseissa ei mainita sitä, miten kehitysmaiden turvallisuuskäsityksellä saattaisi olla erilainen perusta tai merkitys kuin unionilla. Näin ollen annetaan sellainen mielikuva, että unionin turvallisuuskäsite edustaa mallia, jota noudattamalla saavutetaan turvallisuutta globaalilla tasolla. Ongelmana on se, että turvallisuus on suhteellinen tila. Se ei materialisoidu saman mallin mukaisesti kaikissa yhteiskunnissa ja se merkitsee eri asioita eri konteksteissa. Samalla tavalla kuin turvattomuus, myös turvallisuus rakentuu kontekstissaan ja tietyissä historiallisissa olosuhteissa. Unionin turvallisuuskäsite edustaa länsimaista turvallisuuden mallia, jota pidetään vientituotteena. On sisäänsä itsestään selvää, että unionin dokumenteissa käsitellään juuri EU:n turvallisuutta. Luonnollisesti unioni on kiinnostunut turvallisuudesta omien rajojensa sisällä. Puhuttaessa

kehityksen ja turvallisuuden yhdistävästä diskurssista, lähestymistapa ei kuitenkaan ole riittävä. Turvallisuus ja kehitys kehityksimaissa ei synny sivutuotteena unionin turvallisuuden näkökulmasta.

Näin ollen unionin diskursseissa hegemonisoituu eurooppalaisen turvallisuuden tila. Se tuodaan esille itsestään selvänä asiantilana, jonka kautta muut turvallisuuteen liittyvät diskurssit muodostuvat. Toisin sanoen eurooppalainen turvallisuus läpi leikkaa kaikkia edellä esittelemiäni diskursseja ja toistuu jatkuvasti huolimatta siitä, käsitelläänkö implisiittisesti unionin vai kehityksmaiden turvallisuutta. Eurooppalainen turvallisuus nostetaan esille ikään kuin korkeampana arvona ja mallina, jolle ei esitetä vaihtoehtoja. Myös samankaltaisuusdiskurssi asettuu hegemoniseen asemaan aineistossa. ”Eurooppalainen perhe” koostuu demokraattisista valtioista, joiden toiminta perustuu yhteisten arvojen lisäksi yhteistyölle, eettisyydelle ja solidaarisuudelle. Unionin asettama kehityksen malli asetetaan kulttuuriseksi itsestäänselvyydeksi, jota noudattamalla epävakautta ei ilmenisi. Asioiden rakenteellinen ymmärtäminen edellyttää kuitenkin kykyä käsitellä asioiden aiheuttajia, olosuhteita ja seurauksia. (Van Dijk 1993: 252-253.) Unionin diskursseissa korostuu näkökulma, joka ei tarkastele ilmiöitä kokonaisvaltaisesti niiden prosessien kautta, jotka nämä ilmiöt ovat aiheuttaneet. Esimerkiksi globalisaatio- ja inhimillisen turvallisuuden diskursseissa ilmiöitä tarkastellaan irrallisina kontekstistaan sekä syy- ja seuraussuhteistaan. Näin ollen ei oteta vastuuta niistä turvattomuutta luovista prosesseista, joita ollaan oltu luomassa. Yhdessäkään dokumentissa ei mainita kolonialismin tai uusliberaaleihin rakenteisiin perustuvan politiikan vaikutusta köyhyyden ja turvattomuuden olemassaoloon.

Parkerin mukaan tarkasteltaessa diskurssien, instituutioiden, vallan ja ideologian suhteita, on tärkeää ottaa huomioon diskurssien historia. Samoin tulisi näyttää, miten diskurssit sallivat hallitsevien ryhmien narratiivit menneisyydestä oikeuttaakseen nykyisyyttä. (Parker 1992: 20.) Diskurssien historian huomioon ottaminen merkitsee oman työni viitekehysten kannalta sitä, että ymmärretään se, miten turvallisuus- ja kehitysdiskurssit ovat kehittyneet. Tässä yhteydessä on oleellista huomioida taloudellinen ideologia kehitysjättelun taustalla. Yhdistyessään turvallisuusdiskurssiin uusliberaalille hallinnan mallille perustuva kehitysjättelu vaikuttaa inhimillisen turvallisuuden diskurssin sisältöön. Vaikka turvallisuuskäsite perustuisikin niin sanotulle laajalle tulkinnalle, uusintaa se samoja ongelmia, jotka liittyivät perinteisen turvallisuusajattelun kontekstiin. Unionin narratiivit menneisyydestä kolmannen maailman suhteen ovat hyvin valikoivia, naturalisoivia ja yksinkertaistavia. Unioni kontrolloi turvallisuus- ja kehitysdiskursseja institutionaalisen valtansa puitteissa. Näin ollen keskeiseksi nousee juuri vallan, tiedon ja instituutioiden yhteys ja näiden merkitys merkitysjärjestelmien tuottajana. Unionin

institutionaalinen turvallisuusdiskurssi määrittää siis ymmärrystämme turvallisuudesta ja samalla myös rajoittaa niitä merkityksiä, jotka sen sisälle mahtuvat. Tämä johtuu diskurssien kyvystä luoda todellisuutta muokkaamalla turvallisuussubjektien ja – objektien mahdollisuuksia.

Unionin turvallisuustodellisuus perustuu turvallisuuden laajaan tulkintaan. Tämä turvallisuuden laaja ulottuvuus muodostuu uhkien esittämisen kautta. Tarkastelemalla unionin turvallisuutta uhkien kautta päästään käsiksi laajan turvallisuuden ilmiökenttään, sillä tasolla, että uhkat ovat muuttuneet moninaisemmiksi kuin myös välineet niihin vastaamiseksi. Unionin turvallisuuskäsitys korostaakin turvallisuutta lähinnä vapautena uhkista. Länsimaista turvallisuutta uhkaavat kaukaiset ongelmat, jotka ulottavat vaikutuksensa myös meidän arkipäiväämme. Näin ollen ne esitetään irrallisina synnystään. Kriittiseen ja feministiseen turvallisuuteen perustuvan inhimillisen turvallisuuden tulkinnan kannalta on oleellista kiinnittää huomiota siihen, kenen turvallisuudesta puhutaan ja toisaalta taas siihen kenen turvallisuudesta vaietaan. Unionin laajan turvallisuuden viitekehys ei kykene vastaamaan tähän kysymykseen, vaan se rajoittuu kysymään mikä turvallisuutta uhkaa. Jotta voitaisiin vastata kysymykseen kenen turvallisuus, tarvitaan viitekehystä, joka perustuu laajan turvallisuuden sijaan syvään tulkintaan. (ks. Booth 1997.) Laaja tulkinta turvallisuudesta keskittyykin ratkaisemaan erilaisia ongelmia kuin turvallisuuden syvä tulkinta. Kumpaakin ulottuvuutta kuitenkin tarvitaan kokonaisuuden kannalta.

McSweeneyn jaottelun mukaisesti unionin turvallisuus perustuu enemmän negatiiviseen turvallisuuden tilaan, joka viittaa negatiiviseen vapauteen uhkasta ja uhkan puuttumiseen. Turvallisuus ilmeneekin mitattavissa olevana hyödykkeenä, jonka tilallinen merkitys korostuu. Positiivinen tulkinta puolestaan näkee turvallisuuden *suhteena* ja perustuu inhimilliseen tulkintaan turvallisuudesta. (McSweeney 1999: 14–15.) Positiivisen tulkinnan puute rajoittaa unionin kykyä käsitteellistää turvallisuutta niin, että se kykenisi pitämään sisällään inhimillisen tulkinnan turvallisuudesta. Etnosentrinen turvallisuusdiskurssi siis rajoittaa unionin turvallisuusajattelua. Globaaleita ilmiöitä käsiteltäessä niitä ei pyritä ymmärtämään kokonaisvaltaisesti, vaan niiden sisältöä korkeintaan selitetään. Näin ollen keskitytään enemmän oireisiin kuin syihin, jolloin oireesta tehdään lopulta itse syy. Oire viittaa terrorismiin ja uhkaan, joka uhkaa unionin turvallisuutta. Ilman oiretta ilmiöön ei kuitenkaan kiinnitetä suurempaa huomiota. Kun oire ilmenee, se pyritään ”korjaamaan” nimenomaan oireen eikä syyn kontekstista. (ks. Fierke 2007.)

Diskurssien ideologisten seurausten pohtiminen irrottaa analyysin tilannesidonnaisesta kontekstistaan. (Jokinen, Juhila 1993: 97.) Unionin diskurssien ideologiset seuraukset pitävät yllä

sellaisia rakenteita, jotka asettavat kehitysmaat ja niiden asukkaat alisteiseen asemaan turvallisuuden merkitysten tuottamisessa. Unionin diskursseissa uusinnetaan ideologiaa, joka perustuu uusliberaalille talouden ja hallinnan mallille. Tämän mallin puitteissa kaikilla toimijoilla ei ole tasa-arvoiset lähtökohdat kehityksen ja turvallisuuden saavuttamisessa. Hegemoniset suhteet diskurssien välillä rajoittavat diskurssien keinoja muodostaa merkityksiä. (ks. Fairclough 1999.) Interdiskursiivisuuden käsite viittaa diskurssien ja genrejen monimuotoisuuteen ja erilaisiin tapoihin muodostaa diskursiivisia yhdistelmiä. Tekstien heterogeenisuus pitääkin sisällään mahdollisuuden muutokseen. Näin ollen esimerkiksi inhimillisen turvallisuuden diskurssissa on mahdollisuus muuttaa kehitysdiskurssin asemaa suhteessa turvallisuuteen. Samoin merkitykset voivat muovautua niin, että kehitysmailla ja niiden asukkailla on näissä diskursseissa mahdollisuus vaikuttaa omaan turvallisuuteensa. Tämä muutos vaatii kuitenkin rajojen ylittämistä ja merkitysten uudelleen muotoilemista. (Fairclough 1999. ks. kappale 4.3.3.) Kriittinen turvallisuuden tutkimus ja feminismi pitävät sisällään ajatuksen emansipaatiosta, jolla tässä tutkielmassa viitataan sellaiseen turvallisuuden tavoittelemista, joka ei luodessaan turvallisuutta luo samalla toisaalle turvattomuutta. Samalla emansipaatio merkitsee niiden rakenteiden poistamista, jotka aiheuttavat turvattomuutta. Unionin inhimillisen turvallisuuden diskurssin tulisikin turvallisuuteen pyrkimisen sijaan pyrkiä turvattomuuksien poistamiseen globaalilla tasolla.

Unionin turvallisuuskäsitys ei siis perustu perinteisen turvallisuuden ja realismin teoreettisiin oletuksiin. Unionin olemassaolo toimijana haastaa poliittiseen realismiin perustuvan käsityksen maailmasta. Unionin turvallisuuskäsitteestä voidaan kuitenkin löytää myös perinteisen turvallisuuden ontologiaan liittyviä elementtejä. Ensinnäkin samoin kuin perinteinen turvallisuus, myös unionin turvallisuuskäsite tarkastelee turvallisuutta usein hallinnan muotona. Tällöin turvallisuus viittaa vakauteen, jota pyritään hallitsemaan kun turvattomuus puolestaan viittaa epävakauteen. Pohdittaessa turvallisuuskäsitettä hallinnan muotona on kysyttävä samalla, minkälainen on hallittu inhimillisuus tai hallittu turvallisuuden tila? Unionin yhteydessä se on jotain sellaista, jolle luodaan länsimaista käsin valmiit kehykset, joiden kautta muodostetaan turvallisuuskäsitteet myös muissa konteksteissa. Näin ollen turvallisuusdiskurssi muodostuu unionin toimesta ja asettaa samalla rajat turvallisuuden käsitteellistämiseksi myös kehitysmaissa. Käsite on hallittu, länsimaiden logiikan ja järjenmukainen. Saman logiikan mukaisesti myös Georgen (1994) määrittämä perinteisen turvallisuuden sisällä pitämä moraalikoodisto sisältyy osaltaan myös unionin turvallisuuskäsitykseen. Perinteisen turvallisuusdiskurssin sisältö perustuu identiteetin ja erilaisuuden dikotomiaan. Unionin turvallisuusdiskurssin sisältö pääsee määrittämään sitä koodistoa, jonka kautta muiden toimijoiden (kehitysmaiden) turvallisuutta tarkastellaan. Tällöin

todellisuus määrittyy länsimaisen ja etnosentrisen näkemyksen mukaan ja muita toimijoita arvioidaan oman moraalisen koodiston perusteella. Unionin toiminta perustuu nähdäkseni identiteetin ja erilaisuuden dikotomiaan siinä mielessä, että se korostaa vahvasti sitä, kuinka epävakaiden alueiden tulisi pyrkiä samankaltaiseen vakaaseen kehitykseen länsimaiden kanssa ja jäljittelemään identiteettiämme, jotta ne eivät muodostaisi länsimaille uhkaa. Ainoastaan pyrkimällä unionin kaltaiseksi ja hyväksymällä unionin arvot, voivat epävakaaat alueet saavuttaa turvallisuuden. Näiden maiden ja yksilöiden turvallisuus muodostuu suhteessa unioniin ja siihen, miten unioni tulkitsee turvallisuutta. Tähän diskurssiin sisältyy oleellisesti pyrkimys selittää turvallisuutta vakauden kautta. Unionin turvallisuusdiskurssi ei siis perustu anarkiaan niin kuin perinteinen näkemys, mutta se muodostaa kuitenkin diskurssin, jonka avulla muut toimijat (kehitysmaat) sijoittuvat unionin määrittämän uhka-agendan sisälle.

Keskeinen askarruttava tekijä tätä tutkielmaa kirjoittaessani on ollut se, kenellä on oikeus ja mahdollisuus määritellä mitä turvallisuus käsitteenä merkitsee? Onko käsitteellä jotain yleismaailmallista merkitystä? Tieteenalan diskurssit olivatkin kauan yksipuolisia keskittyen kansallisen turvallisuuden maailmaan, jolloin turvallisuus rakentui suvereniteetin logiikan kautta. Turvallisuusajattelun muutos heijastaa myös historiallista muutosta, sillä turvallisuus on aina aikansa tuote. Näin ollen kylmän sodan aikainen turvallisuus ja sen realismiin perustuva maailmankatsomus tulee nähdä osana tuon ajan maailmanpoliittista tilannetta ja historiallisia olosuhteita. Samoin kylmän sodan jälkeiset turvallisuusdiskurssit selittävät olosuhteiden muutosta. Tässä tutkielmassa esiin tulleet kriittisen turvallisuuden suuntaukset edustavat edelleen kansainvälisen politiikan tieteenalan marginaaleja. Ne tarjoavat vaihtoehtoisia tapoja käsitteellistää turvallisuutta turvattomuuden viitekehystä sekä niiden näkökulmasta, joilla ei ole valtaa vaikuttaa tämän käsitteen sisältöön. Unioni on poikkeuksellinen toimija kansainvälisessä järjestelmässä ja sen turvallisuuskäsite voi muuttua tämän emansipatorisen prosessin myötä käsittämään laajemmin inhimillisen turvallisuuden ilmiökenttää.

6. KEHITYSYHTEISTYÖN ASEMA UNIONIN TURVALLISUUSDISKURSSEISSA

Jotta kehitysyhteistyön asema turvallisuusdiskursseissa tulisi esiin, tulee implisiittisten tekijöiden ohella tulkita eksplisiittisiä tekijöitä. Olen edellä tarkastellut EU:n turvallisuuskäsitettä sekä kehityksen ja turvallisuuden suhdetta unionin diskursseissa. Näiden sisältö vaikuttaa myös käytännön kehitysyhteistyöpolitiikan asemaan. Euroopan unionin kehitysyhteistyöllä on turvallisuusdiskursseissa kahtalainen rooli. Toisaalta kehitysyhteistyötä korostetaan välineenä

vastattaessa uusiin turvallisuusuhkiin. Toisaalta esiin tulee myös pyrkimyksiä säilyttää kehitysyhteistyön erillinen asema ja merkitys. Turvallisuusstrategiassa korostetaan erilaisten välineiden saattamista yhteen turvallisuuden takaamiseksi ja demokraattisen kehityksen varmistamiseksi. Tässä yhteydessä myös kehitysyhteistyöllä on roolinsa.

”[k]auppa- ja kehityspolitiikat voivat olla tehokkaita välineitä uudistusten edistämiseksi. Euroopan unionilla ja sen jäsenvaltioilla on maailman suurimpana virallisen avun antajana ja maailman suurimpana kauppayhteisönä hyvät keinot ajaa asettamiaan päämääriä.”
(Solana 2003: 10.)

”Haasteena on nyt näiden erilaisten välineiden ja voimavarojen saattaminen yhteen: Euroopan avustusohjelmat ja Euroopan kehitysrahasto, jäsenvaltioiden sotilas- ja siviilivoimavarat sekä muut välineet. Kaikilla näillä voi olla vaikutusta sekä jäsenvaltioiden että kolmansien maiden turvallisuuteen. Turvallisuus on kehityksen ensimmäinen edellytys.”
(Solana 2003: 13.)

Edellä mainitaan Euroopan avustusohjelmien ja kehitysrahaston mahdollinen vaikutus jäsenvaltioiden että kolmansien maiden turvallisuuteen. Pyrkimyksenä on nimenomaan eri välineiden käytön yhdenmukaisuus. Näiden avustusohjelmien ensisijainen tarkoitus tulisi kuitenkin liittyä köyhyyden poistamiseen huolimatta siitä, minkälainen vaikutus tällä on unionin turvallisuuteen. Tässä yhteydessä lause ’turvallisuus on kehityksen ensimmäinen edellytys’ yhdistyy selkeästi unionin turvallisuuden tavoitteluun. Tämä diskurssin osa rakentaa merkitysjärjestelmää, jossa yhdistetään unionin ja kehitysmaiden turvallisuus sekä erilaiset avustusohjelmat. Samalla kehitysmaiden kehittyminen turvallisuuden perustana menettää itsenäisen asemansa. Välineistä ei siis puhuta kehityksen näkökulmasta, vaan niiden käyttämistä perustellaan nimenomaan turvallisuusintresseistä käsin.

Kuten turvallisuusstrategiasta tulee ilmi, kehitysyhteistyö mainitaan useampaan otteeseen välineenä, jolla tavoitellaan tiettyjä päämääriä, joilla ilmoitetaan olevan vaikutusta myös unionin turvallisuudelle. Kysymys liittyykin oleellisesti siihen, mitä nämä päämäärät ovat? Pidetäänkö ensisijaisena päämääränä köyhyyden vähentämistä vai kehitysavun allokoimista alueille, jotka vaikuttavat selkeämmin unionin turvallisuuteen. Unionin diskurssit ovat tässä suhteessa ristiriitaisia. Toisaalta puhuttaessa kehityksestä päämääränä korostetaan nimenomaan altruistista köyhyyden poistamisen tavoitetta, joka on irrallinen muista ulkosuhteiden piirissä ilmenevistä tavoitteista. Toisaalta taas yhdistyessään turvallisuusdiskurssiin kehityksen ja samoin kehitysyhteistyön asema muuttuu. Edellä mainittujen voimavarojen saattaminen yhteen saattaakin merkitä sitä, että kehitysrahaston varoja kohdennetaan yhä enemmän turvallisuusintressien takaamiseksi. Jotta näillä

välineillä voisi olla myös itsenäinen asema, tulisi esittää selkeitä näkemyksiä siitä, miten kehityspolitiikkojen erityisyys saavutetaan. Turvallisuuskysymysten korostumisesta kehitysyhteistyön kontekstissa kertoo esimerkiksi se, että Euroopan kehitysrahaston varoja on allokoitu Afrikan rauhanrahaston tarpeisiin. Komissio onkin pyrkinyt lisäämään joustavuutta Euroopan kehitysrahaston varojen jakoprosessiin, jotta niitä voitaisiin suunnata tehokkaammin kriisitilanteissa. Lisäksi erillinen kehitysneuvosto lakkautettiin vuonna 2002 ja liitettiin osaksi yleisten asioiden ja ulkosuhteiden neuvostoa. Tämä kehitys on herättänyt kritiikkiä erityisesti kansalaisjärjestöjen keskuudessa. (Bretherton, Vogler 2006: 126.)

Uusin kehitysyhteistyön asemaa osana unionin ulkosuhteita määrittävä dokumentti on perustuslaillisen sopimuksen uudistettu versio Lissabonin sopimus. Sopimuksen mukaan

*”[u]nionin kehitysyhteistyöpolitiikkaa harjoitetaan **unionin ulkoisen toiminnan periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti**. Unionin politiikan päätavoite tällä alalla on köyhyyden vähentäminen ja lopulta sen poistaminen. Unioni ottaa huomioon kehitysyhteistyöpolitiikan tavoitteet toteuttaessaan muita sellaisia politiikkoja, jotka voivat vaikuttaa kehitysmaihin.” (Lissabonin sopimus 2007: artikla 188d/1.)*

Samoin Eurooppa-neuvoston päätelmissä:

”Eurooppa-neuvosto vahvistaa, että Euroopan unioni ottaa edelleen huomioon kehitysyhteistyötavoitteet kaikissa toteuttamissaan politiikoissa, jotka voivat vaikuttaa kehitysmaihin. EU pyrkii erityisesti lisäämään ja vahvistamaan kehitystä edistävien politiikkojen johdonmukaisuutta osana kehitykseen tähtäävää maailmanlaajuista kumppanuutta vuosittain asetettujen tavoitteiden nro 8 mukaisesti.” (Eurooppa-neuvosto 2005: 10.)

Ulkoisen toiminnan periaatteet ja tavoitteet määritellään seuraavasti:

” Unioni määrittelee ja toteuttaa yhteistä politiikkaa ja toimintaa sekä pyrkii saamaan aikaan pitkälle menevää yhteistyötä kaikilla kansainvälisten suhteiden aloilla tavoitteenaan: a) turvata omat arvonsa, perusetunsa, turvallisuutensa, riippumattomuutensa ja koskemattomuutensa; b) lujittaa ja tukea demokratiaa, oikeusvaltiota, ihmisoikeuksia ja kansainvälisen oikeuden periaatteita; c) säilyttää rauha, estää konfliktit ja lujittaa kansainvälistä turvallisuutta noudattaen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan päämääriä ja periaatteita [...]; d) edistää kehitysmaiden talouden, yhteiskunnan ja ympäristön kannalta kestävästä kehityksestä ensisijaisena tarkoituksenaan poistaa köyhyys; e) kannustaa kaikkien maiden yhdentymistä maailmantalouteen, muun muassa poistamalla asteittain kansainvälisen kaupan esteitä.[...]” (Lissabonin sopimus 2007: artikla 10a/2.)

Kehitysyhteistyöpolitiikkaa tehdään siis edellisten unionin yleisten ulkoisen toiminnan tavoitteiden mukaisesti. Ensimmäisenä tavoitteena mainitaan unionin oman turvallisuuden takaaminen.

Seuraava tavoite liittyy suoraan unionin kehitysyhteistyön piirissä ilmeneviin virallisiin tavoitteisiin, joita valvotaan käytännössä ehdollistamispolitiikan avulla. Kolmas tavoite liittyy unionin rooliin kansainvälisessä yhteisössä rauhan edistäjänä, konfliktien estäjänä ja kansainvälisen turvallisuuden lujittajana. Viimeiseksi mainitaan kehitysmaiden kehityksen edistäminen ensisijaisena tarkoituksena poistaa köyhyys sekä maailmantalouteen yhdentymiseen kannustaminen. Käytännön tasolla nämä periaatteet jättävät paljon tulkinnan varaan. Kolme ensimmäistä tavoitetta liittyvät suoraan tai välillisesti turvallisuusulottuvuuteen ensisijaisesti unionin ja toiseksi kansainvälisen turvallisuuden näkökulmasta. Kahdessa viimeisessä ei suoraan viitata turvallisuuteen, vaan puhtaasti kehitysyhteistyön kannalta keskeisiin tavoitteisiin.

Lissabonin sopimuksessa ei kuitenkaan oteta kantaa ulkoisen toiminnan tavoitteiden hierarkiaan. Mainitaan toki, että niiden tulisi olla johdonmukaisia suhteessa toisiinsa. Siitä huolimatta ei kuitenkaan paneuduta tarkemmin siihen, mitä tämä käytännössä tarkoittaa ja millaisia toimia johdonmukaisuus edellyttää. Lisäksi epäselväksi jää se, minkä tavoitteen nimessä puhutaan johdonmukaisuudesta. Ulkosuhteiden johdonmukaisuudesta puhuttaessa on tärkeää määrittää se, mihin tavoitteeseen suhteessa tulee olla johdonmukainen, sillä tavoitteella saatetaan yhtä hyvin viitata turvallisuuspoliittisiin intresseihin.

”Unioni huolehtii johdonmukaisuudesta ulkoisen toimintansa eri alojen välillä sekä näiden ja muiden politiikkojensa välillä.” (Lissabonin sopimus 2007: artikla 10a/3.)

Erillisessä kehitysyhteistyöpolitiikkaa käsittelevässä osiossa korostetaan ulkoisen toiminnan periaatteiden ja tavoitteiden yhdenmukaisuuden lisäksi kehitysyhteistyöpolitiikan tavoitteiden huomioon ottamista toteuttaessa muita kehitysmaihin vaikuttavia politiikkoja. Kysymys kiteytyykin lopulta siihen, onko näin myös silloin kun tämä on ristiriidassa ensimmäisenä mainitun tavoitteen eli unionin turvallisuuden kanssa. Sopimuksessa ei mainita sitä, miten kehitysyhteistyö asemoituu silloin, jos sen ensisijaiset tavoitteet ja unionin omaan turvallisuuteen liittyvät lyhyen tai pitkäkätähtäimen tavoitteet eivät ole yhteneviä. Esimerkiksi terrorismin vastaisen sodan myötä on ilmennyt esimerkkejä siitä, miten turvallisuuspoliittiset intressit politisoivat kehitysyhteistyötä. Eurooppa-neuvoston vuonna 2004 ilmestyneessä julkilausumassa terrorismin torjunnasta korostuu näkemys, jonka mukaan terrorismin vastainen sota vaikuttaa myös kehitysyhteistyön käytäntöihin.

”[...]otetaan terrorisminvastaiset näkökohdat huomioon kaikissa asiankuuluvissa ulkoisen avun ohjelmissa hyvän hallintotavan ja oikeusvaltion edistämiseksi. [...] Varmistetaan se, että terrorisminvastaisuus on kolmansien maiden kanssa käytävän poliittisen vuoropuhelun

avaintekijä kaikilla tasoilla, erityisesti sellaisten maiden, jotka muodostavat potentiaalisen terrorismin uhan kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle.[...]” (Eurooppa-neuvosto 2004: 12.)

”Hyödynnetään entistä tehokkaammin ulkoisia tukiohjelmiä käsiteltäessä tekijöitä, jotka voivat myötävaikuttaa terrorismin tukemiseen, mukaan luettuna erityisesti hyvän hallintotavan ja oikeusvaltion tukeminen.” (Eurooppa-neuvosto 2004: 16.)

Näin ollen terrorismin vastaisuus asettuu asemaan, joka vaikuttaa myös kehitysyhteistyön prioriteetteihin. Terrorismin vastaisen sodan ja kehitysyhteistyön tavoitteet eivät ole yhteneviä. Avunantajan näkökulmasta voidaan siis priorisoida sellaisia kohteita, jotka ovat merkittäviä nimenomaan terrorismin torjunnan tavoitteen kannalta. Edellisessä julkilausumassa terrorismin vastainen toiminta asetetaan merkittävään asemaan kehitysmaiden ja unionin suhteiden määrittäjänä sekä suhteessa ulkoisen avun ohjelmiin. Ongelmana onkin viimekädessä se, että kehitysyhteistyö matalan politiikan piiriin kuuluvana politiikanlohkona jää usein korkean tason politiikan tavoitteiden varjoon. Tällöin julkilausumatasolla esitetty sitoutuminen kehitysyhteistyön tavoitteisiin ei riitä. Näin ollen tulisi selkeästi määrittää se, missä suhteessa turvallisuuskysymykset vaikuttavat kehitysyhteistyön käytäntöihin, koska muuten jää tilaa tavoitteille, jotka saattavat horjuttaa kehitysyhteistyön itsenäistä asemaa. Toistaiseksi kehitysyhteistyöllä on itsenäinen asema suhteessa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Kuten on edellä tullut esille ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet ja intressit pääsevät kuitenkin unionin hegemonisen turvallisuusdiskurssin kautta vaikuttamaan kehitysyhteistyön prioriteetteihin. Tässä mielessä turvallisuuteen viitataan arvona, joka ylittää kaikki muut asetetut tavoitteet ja prioriteetit.

Unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalle kuuluvia tekijöitä kuvaillaan Lissabonin sopimuksessa näin:

*”Unionin toimivalta yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla käsittää kaikki ulkopoliitiikan osa-alueet ja **kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset**, muun muassa asteittain määriteltävän yhteisen puolustuspolitiikan, joka voi johtaa yhteiseen puolustukseen.” (Lissabonin sopimus 2007: artikla 11/1.)*

Ulko- ja turvallisuuspolitiikan mainitaankin jo käsittävän kaikki ulkopoliitiikan osa-alueet. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan puitteissa kyetään tekemään päätöksiä, jotka vaikuttavat kehitysyhteistyön asemaan. Esimerkiksi Eurooppa-neuvoston tasolla voidaan tehdä kehitysyhteistyöhön vaikuttavia päätöksiä, mikäli ne vaikuttavat unionin turvallisuuteen. Eurooppa-neuvosto asettaakin unionin politiikkojen suuntaviivoja muun muassa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyen. Näin se siis

pääsee käsiksi sellaisiin diskursseihin, jotka asemoivat myös kehitysyhteistyön prioriteetteja. Unionin hegemoninen turvallisuusdiskurssi, joka perustuu ensisijaisesti eurooppalaisen turvallisuuden takaamiseen, pääsee siis vaikuttamaan niihin olosuhteisiin ja ehtoihin, joiden puitteissa kehitysyhteistyöpolitiikkaa tehdään.

Historiallisen tarkastelun valossa voidaan sanoa, ettei kehitysyhteistyö koskaan ole täysin irrallinen avunantajan intresseistä. Turvallisuus ja kehitys voivat tukea vastavuoroisesti toisiansa, mutta ainoastaan silloin, kun kehitys ei määriy turvallisuusdiskurssien ja erityisesti eurooppalaisen turvallisuuden kontekstissa. Lähtökohtainen oletukseni on se, että kehityksen ja turvallisuuden yhdistävän diskurssin tulisi perustua laajalle näkemykselle inhimillisestä turvallisuudesta. Väitteeni perustan siihen, että kehitys ja turvallisuus kyetään yhdistämään ainoastaan silloin kun se perustuu aidosti inhimillisten tarpeiden arvioinnille. Samoin kehitysyhteistyön suhde turvallisuuteen tulisi perustua tälle tulkinnalle. Tämä tulkinta estää turvattomuuden hierarkisoitumisen niin, että konflikteista aiheutuvaa kansainväliseen rauhaan vaikuttavaa turvattomuutta ei pidetä merkittävämpänä kuin nälänhädän aiheuttamaa turvattomuutta.

Kuten edellä on tullut esille, unionin turvallisuuskäsitteen laatu vaikuttaa myös kehitysyhteistyön tulevaan asemaan osana ulkosuhteita ja suhteessa turvallisuuteen. McSweeney korostaa ontologisen turvallisuuden referentin määrittämisen merkitystä, sillä ensisijaisen turvallisuuden referentin luonteen määrittämisen pohjalle perustuvat myös ymmärryksemme turvallisuudesta ja tarkoituksenmukainen politiikka sen saavuttamiseksi. (McSweeney 1999. ks. kappale 2.3.1.) Näin ollen voidaan tulkita, että Euroopan unionin turvallisuustodellisuus ja kaikki politiikat, jotka tähän liitetään riippuvat ennen kaikkea turvallisuuden referentin luonteen ymmärtämisestä. Kuten edellä on tullut esille, unionin turvallisuuden referentti pitää sisällään sekä turvallisuuden subjektin että objektin, jotka materialisoituvat eurooppalaisen turvallisuuden ja eurooppalaisen identiteetin muodossa. Muiden toimijoiden turvallisuus ja kehitys määriyty unionin turvallisuustodellisuuden kautta, eikä muunlaisille tulkinnoille jää tilaa. Unionin turvallisuuskäsite ei perustu inhimilliselle tulkinnalle eikä se mahdollista eri turvallisuussubjektien tasavertaista olemassaoloa. Se, että turvallisuuskäsitys perustuu laaja-alaiselle tulkinnalle, ei riitä, jos tätä käsitettä ei syvennetä. Kuten inhimillisen turvallisuuden diskurssin tarkastelun yhteydessä ilmeni, kehitysdiskurssilla ei ollut itsenäistä asemaa suhteessa turvallisuusdiskurssiin, vaan sen merkitys määriytyi jälkimmäisen kautta. Näin ollen unionin turvallisuuskäsitteen laatu ei tällä hetkellä takaa kehitysyhteistyön itsenäistä asemaa suhteessa turvallisuuspoliittisiin intresseihin.

Jotta kehitysyhteistyöllä voisi olla itsenäinen asema suhteessa turvallisuuteen, edellyttäisi tämä turvallisuuden tarkastelemista sen inhimillisistä aspekteista käsin. Tämä tulkinta inhimillisestä turvallisuudesta perustuu feministisen ja kriittisen turvallisuuden ajatuksille turvallisuuden intersubjektiiivisesta luonteesta. Jos turvallisuutta tarkastellaan alhaalta ylöspäin tapahtuvana prosessina (ks. Booth 1997.), voi kehitysyhteistyö olla hyvä väline turvallisuuden perusedellytysten tarjoamiseen. Tällöin tulee kuitenkin lähteä liikkeelle paikallisen tason tarpeista ja korostaa ruohonjuuritason lähestymistapaa. Tämä on ollut nimenomaan kehitysyhteistyölle ominainen toimintamuoto. Feministinen näkökulma turvallisuuteen kykeneekin ylittämään monia sellaisia ongelmia, joita kehitysyhteistyön ja turvallisuusnäkökohtien yhdistäminen pitää sisällään. Feministinen kansainvälisten suhteiden teoria keskittyy teoretisoimaan turvattomuuksien vaikutuksia mikrotasolla (Tickner 2001. ks. kappale 2.3.4.), mikä on myös kehitysyhteistyön turvallisuusfunktion määrittämisen kannalta välttämätön lähtökohta. Lisäksi feministisen teorian monitieteellinen ote on hyödyllinen turvallisuuden ja kehityksen yhdistävän holistisen näkökulman kannalta.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tätä tutkielmaa kirjoittaessani olen usein pohtinut sitä, kenellä on legitimizeetti ja kyky muodostaa merkityksiä todellisuudesta. Samoin pohtiessani turvallisuuden todellista merkitystä olen usein löytänyt itseni samojen perustavanlaatuisien kysymysten ääreltä: Mitä turvallisuus loppujen lopuksi merkitsee tai voi merkitä? Aiheuttaako turvallisuus toisaalla turvattomuutta jossain toisessa kontekstissa? Kuka pääsee määrittämään sitä, kenellä on mahdollisuus turvallisuuteen? Oli kyseessä sitten kehityksmaan asukas, Euroopan unionin kansalainen tai instituution virkamies, kaikki pyrkivät jollain tavalla takaamaan oman turvallisuutensa. Se, miten nämä turvallisuudet kohtaavat vai kohtaavatko ne ollenkaan, on kuitenkin toinen kysymys. Kyky muodostaa ratkaisuja erilaisiin turvattomuuksiin riippuukin loppujen lopuksi siitä, kuinka monipuolisesti kyetään tarjoamaan mahdollisuuksia erilaisten turvallisuussubjektien olemassaoloon. Samoin vastaukset edellä esittämiini kysymyksiin edellyttävät niin kansainvälisen politiikan kuin turvallisuudenkin teoretisoinnin suhteen tutustumista myös vaihtoehtoisiin tapoihin käsitteellistää todellisuutta. Näin siksi, että valtavirran diskurssi peittää alleen monenlaisia todellisuuksia.

Turvallisuuspuhe onkin usein monessa suhteessa rajoitettua: instituutiot, tiedeyhteisöt ja poliitikot pääsevät määrittämään turvallisuuden merkityssisältöjä ja eri osapuolien mahdollisuuksia asemoitua

tämän diskurssin puitteisiin. Työni viimeisessä luvussa käsittelemän sitä, mitä tämä turvallisuuspuheen rajoittuneisuus merkitsee sekä sitä, millaisia muutoksen mahdollisuuksia tämän hegemonisen turvallisuusdiskurssin sisällä on olemassa. Minkälaisia mahdollisuuksia tämä diskurssi asettaa kehityksen ja kehitysyhteistyön tavoitteiden suhteen? Ensin kertaan kuitenkin lyhyesti tutkielmani tutkimustuloksia.

Olen tässä työssä tarkastellut Euroopan unionin turvallisuuskäsitettä sekä turvallisuuden suhdetta kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön diskurssianalyttisestä viitekehyksestä käsin. Menetelmällisellä viitekehykselläni olen halunnut korostaa, miten todellisuus ja turvallisuuskäsitteet rakentuvat diskurssien, tiedon, vallan ja instituutioiden vuorovaikutuksellisten prosessien tuloksena. Turvallisuutta on tässä tutkielmassa tarkasteltu lähtökohtaisesti poliittisena käsitteenä, jolla ei ole mitään absoluuttista merkitystä tai tilaa. Euroopan unionin turvallisuuskäsitteen ontologiaa tarkastellessani olen tunnistanut aineistostani neljä keskeisintä diskurssia, joista kukin muodostaa osan laajempaa Euroopan unionin turvallisuuden merkitysjärjestelmää. Näiden turvallisuusdiskurssien avulla olen muodostanut käsityksen turvallisuuden ja kehityksen keskinäisistä suhteista Euroopan unionin turvallisuusdiskurssin puitteissa. Edellisten suhteen sekä unionin turvallisuuskäsitteen luonteen perusteella määritin näkökulmani siihen, minkälainen suhde unionin kehitysyhteistyöllä on turvallisuuteen.

Tutkimustuloksissani korostui unionin turvallisuustodellisuuden etnosentrinen luonne. Unionin turvallisuuskäsitettä määritetään usein uhkista käsin ja turvallisuuden tila liitetään usein vakauden tilaan. Unionin hegemoninen turvallisuusdiskurssi rajoittaa kehitysdiskurssin merkityksiä: kehityksellä ei ole näissä diskursseissa itsenäistä asemaa, vaan se saa merkityksensä ainoastaan turvallisuuden kontekstin kautta. Tämä eurooppalaisen turvallisuuden hegemoninen ilmentymä toistui myös samankaltaisuusdiskurssissa, jossa kehitysmaiden mahdollisuus turvallisuuteen ja kehitykseen muodostui unionin näkökulmasta jäljittelemällä unionin kaltaista kehitystä. Näiden funktioiden kautta unioni pääsee vaikuttamaan turvallisuuskäsitteiden sisältöön myös rajojensa ulkopuolella. Unionin hegemoninen turvallisuusdiskurssi pitääkin sisällään todellisuuden, joka ei tunnusta turvallisuussubjektien mahdollisuutta muussa kuin unionin kontekstissa. Turvattomuus kehitysmaissa ei näissä diskursseissa saa merkitystä, jollei se yhdisty unionin turvattomuuteen.

EU:n turvallisuusdiskursseissa korostui myös tilallinen ulottuvuus, jonka puitteissa kaukaisista turvallisuusongelmista muotoillaan uhkia unionin turvallisuudelle, käsittelemällä näitä ilmiöitä turvallisen matkan päästä unionista itsestään. Esimerkiksi köyhyys ja alikehittyneisyys

materialisoituivat hätätilaksi vasta siinä vaiheessa, kun ne muodostavat kollektiivisen uhkan unionin turvallisuudelle esimerkiksi terrorismin tai laittoman maahanmuuton muodossa. Köyhyyttä ja muita turvattomuutta aiheuttavia ilmiöitä tarkastellaankin irrallisina kontekstistaan ja niistä prosesseista, jotka ovat vaikuttaneet näiden turvattomuuksien syntyyn. Näin ollen näiden turvattomuuksien ehkäisemiseen on myös vaikea löytää ratkaisuja, sillä tämä edellyttäisi myös oman toiminnan turvattomuutta aiheuttavien funktioiden kyseenalaistamista. Unionin tarjoamat ratkaisut eivät kohtaa niitä tarpeita, joita kehittymisen ja turvallisuuden mahdollisuus vaatisivat.

Unionin hegemoninen turvallisuusdiskurssi pääsee siis vaikuttamaan niihin olosuhteisiin ja ehtoihin, joiden puitteissa kehitysyhteistyöpolitiikkaa tehdään. Keskeinen tutkimustulokseni onkin se, ettei kehitysyhteistyöllä ole unionin turvallisuusdiskursseissa itsenäistä asemaa suhteessa turvallisuuteen. Tämä johtuu osaltaan unionin turvallisuuskäsitteen riittämättömyydestä ja kykenemättömyydestä vastata inhimillisen turvallisuuden haasteeseen sekä kehitysdiskurssien alisteisesta asemasta suhteessa turvallisuusdiskursseihin. Olen halunnut tässä tutkimuksessa tehdä selväksi erityisesti sen, ettei turvallisuuden ja kehityksen yhdistävän holistisen näkökulman piirissä voida määrittää kestäviä ratkaisuja kehitysongelmien ratkaisemiseksi, jollei selkeästi eritellä sitä, mitä näiden käsitteiden yhdistäminen merkitsee. Holistinen näkökulma voi kuitenkin olla hyödyllinen silloin, kun niin turvattomuutta, kehitystä kuin köyhyyttäkin tarkastellaan inhimillisinä ilmiöinä ja niiden ihmisten näkökulmasta käsin, joita nämä ilmiöt ensisijaisesti koskettavat. Toistaiseksi unionin turvallisuuspuheen rajoittuneisuus ei kuitenkaan anna tilaa tällaisille mahdollisuuksille. Muutoksen mahdollisuus on kansainvälisen politiikan maailmassa kuitenkin keskeistä. Muutos tämän työn näkökulmasta merkitsee emansipatorista prosessia, joka tähtää vaihtoehtoisten todellisuuksien tarkastelemiseen ja sellaisten turvallisuutta ylläpitävien rakenteiden ja käsitysten hajottamiseen, jotka aiheuttavat toisille osapuolille turvattomuutta. Tästä näkökulmasta kehitysyhteistyöllä voi olla merkittävä turvallisuusfunktio. Kehitysyhteistyön ruohonjuuritaso toiminta ja käytännönläheinen lähestymistapa mahdollistavat turvallisuuden inhimillisen ja pluralistisen tulkinnan.

Mitä Euroopan unionin turvallisuuskäsite ja edellä esiin tullut kehityksen ja turvallisuuden suhde sitten merkitsevät? Se, miten Euroopan unioni määrittelee turvallisuutensa vaikuttaa myös muiden osapuolien turvallisuuteen sen rajojen ulkopuolella. Se voi omalla pyrkimyksellään turvallisuuteen ja turvattomuuden ehkäisemiseen toisaalta vahvistaa turvallisuutta rajojensa ulkopuolella ja toisaalta luoda turvattomuutta. Turvattomuuden näkökulma liittyy nimenomaan siihen tapaan, jolla

unionista luodaan ”Eurooppa-linnoitusta”, jolloin sen pyrkimys sisäiseen turvallisuuteen ohittaa kaikki muut prioriteetit.

Eurooppa-tutkimuksen sisäinen turvallisuuskeskustelu liittyy usein kysymykseen unionin luonteesta. Millaisena turvallisuustoimijana unioni tulevaisuudessa nähdään ja millainen unionin luonne tulisi olla turvallisuuden takaajana? Oman tutkielmani tutkimustulosten perusteella olen sitä mieltä, että unionin luonne tulisi perustua siviiliulottuvuudelle ja Eurooppa-keskeisyyden sijaan aidosti globaaliin ja inhimilliseen tulkintaan turvallisuudesta. Unionin rooli turvallisuustoimijana perustuu myös sen turvallisuuskäsitteen sisältöön. Laajan turvallisuustulkinnan puitteissa voidaan sanoa, että unionilla on useita välineitä, joiden avulla se kykenee edistämään turvallisuutta. Toisaalta unionin turvallisuustulkinnasta puuttuu käsitteellinen syvyys, joka kiinnittäisi huomiota siihen, kenen turvallisuus näitä välineitä käyttäessä on kyseessä. Kriittisestä näkökulmasta onkin oleellista, että unionin turvallisuuskäsite mahdollistaisi useampien turvallisuussubjektien mahdollisuuden ja inhimillisen perustan turvallisuudelle. Unionin tulisikin nähdäkseni keskittyä maailmanlaajuisesti keskeisten turvattomuuksien poistamiseen sekä käyttää resursseja turvallisuuden siviiliulottuvuuden vahvistamiseksi. Tulee kuitenkin muistaa, että välineitä tässä prosessissa ovat muun muassa turvallisuuspolitiikan, siviilikriisinhallinnan ja kehitysyhteistyön ohella myös maahanmuutto-, kauppaa- ja maatalouspolitiikat. Kauppaa- ja maatalouspolitiikoilla on keskeinen asema turvallisuuden perusedellytysten luomisessa kehitysmaissa, sillä niiden sisällään pitämät protektionistiset rakenteet luovat ja ylläpitävät turvattomuutta kehitysmaissa. Näiden välineiden käyttö ja varojen allokointi niiden puitteissa tuleekin perustua inhimillisen turvallisuuden periaatteelle, joka sisältää ajatuksen emansipatorisesta prosessista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että turvallisuutta edistäviä tai turvattomuutta ehkäiseviä varoja ei haluta allokoida kehitysmaihiin silloin, kun unionin taloudelliset intressit kohdentuvat muualle. Turvattomuutta ehkäisisikin huomattavasti esimerkiksi kehitysmaiden mahdollisuus kilpailla maailmanmarkkinoilla tasapuolisesti. Inhimillisen turvallisuuden periaatteet omaksuessaan, unionista saattaisi kuitenkin tulla poikkeuksellisen merkittävä toimija kansainvälisessä yhteisössä. Näin siksi, että unionin luonne toimijana haastaa jo tällä hetkellä monia perinteisen turvallisuuden ja voimapolitiikan oletuksia. Lisäksi unionilla on käytössään useita sellaisia välineitä, joilla kyettäisiin ehkäisemään inhimillisiä turvattomuuksia laajalti myös Euroopan ulkopuolella.

Tämän tutkielman lähtökohtana on se, että tiede on aina jossain määrin subjektiivista. Näin ollen tässä tutkielmassa tehtyjä tulkintoja voidaan tulkita myös muilla tavoilla. Kriittisten suuntausten tehtävä turvallisuuden tutkimuksen alalla on nähdäkseni erilaisten epäoikeudenmukaisuuksien

paljastaminen ja turvallisuuskeskustelun monipuolistaminen. Näin ollen niiden tehtävä ei ole muiden teorioiden arvon kiistäminen, vaan ennemminkin vaihtoehtoisten visioiden esittäminen todellisuudesta ja ilmiöistä. Se, minkälaisen teoreettisen position kukin valitsee, vaikuttaa myös siihen, minkälaisia ilmiöitä todellisuuden nähdään pitävän sisällään ja missä suhteessa nämä asemoituvat toisiinsa. Nähdäkseni rationalistiset suuntaukset voivat selittää ainoastaan tiettyä rajattua osaa todellisuudesta. Todellisuus ei muodostu historiattomassa tyhjiössä, jossa ilmiöt saavat merkityksensä yksin tiettyjen tieteellisesti arvostettujen konventioiden mukaisesti. Rationalistiset suuntaukset eivät kykenekään selittämään koko todellisuuden ilmiökenttää jatkuvasti muuttuvassa kansainvälisen politiikan maailmassa. Esimerkiksi turvallisuutta teoretisoitaessa on kuitenkin selvää, että kullekin teoreettiselle suuntaukselle on paikkansa ja että ne voivat myös täydentää toisiansa. Tämän vuoksi tarvitaan erilaisia teoreettisia malleja erilaisten ongelmien ja kysymysten ratkaisemiseksi. Tarvitaan uskallusta ja kykyä haastaa sekä kyseenalaistaa, vaikka tämä joskus merkitsisikin astumista tuntemattomaan. Sillä juuri tässä tuntemattomassa saattaa piillä muutos ja mahdollisuus.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus ja artikkelit:

Abrahamsen, Rita 2004. "The power of partnerships in global governance." *Third World Quarterly*. Vol. 25(8): 1456-1467.

Acharya, Amitav 1997. "The Periphery as the Core." Teoksessa Krause, Keith – Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. London: UCL Press.

Ackerly, Brooke A. – Jacqui True 2006. "Studying the Struggles and Wishes of the Age: Feminist Theoretical Methodology and Feminist Theoretical Methods." Teoksessa Ackerly, Brooke A. - Maria Stern – Jacqui True (ed.) 2006. *Feminist Methodologies for International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alker, Hayward L. 2005. "Emancipation in the Critical Security Studies Project." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Arts, Karin – Anna K. Dickson 2004. "EU development cooperation. From model to symbol." Teoksessa Arts, Karin – Anna K. Dickson (ed.) 2004. *EU development cooperation. From model to symbol*. Manchester & New York: Manchester University Press.

Ayoob, M. 1997. "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective." Teoksessa Krause, Keith – Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. London: UCL Press.

Baylis, John 1997. "International Security in the Post-Cold War Era." Teoksessa Baylis, John – Steve Smith (ed.) 1997. *The Globalization of World Politics*. New York: Oxford University Press.

Bellamy, Alex J. – Matt McDonald 2002. "The Utility of Human Security: Which Humans? What Security? A Reply to Thomas & Tow." *Security Dialogue*. Vol. 33(3): 373-377.

Biscop, Sven 2005. *The European Security Strategy. A Global Agenda for positive Power*. Ashgate Publishing Limited.

Booth, Ken 1995. "Dare Not To Know: International Relations Theory Versus the Future." Teoksessa Booth, Ken - Steve Smith (ed.) 1995. *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press.

Booth, Ken 1997. "Security and Self: Reflections of a Fallen Realist." Teoksessa Krause, Keith - Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. London: UCL Press.

Booth Ken – P. Vale. 1997. "Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa." Teoksessa Krause, Keith – Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. London: UCL Press.

Booth, Ken 2005. "Security – Introduction." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Booth, Ken 2005. "Emancipation – Introduction." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Bretherton, Charlotte – John Vogler 1999. *The European Union as a Global Actor*. London, New York: Routledge.

Bretherton, Charlotte – John Vogler 2006. *The European Union as a Global Actor*. 2nd Edition. London & New York: Routledge.

Brown, William 2004. "From uniqueness to uniformity? An assessment of EU development aid policies." Teoksessa Arts, Karin – Anna K. Dickson (ed.) 2004. *EU development cooperation. From model to symbol*. Manchester & New York: Manchester University Press.

Burchill, Scott 1996. "Introduction." Teoksessa Burchill, Scott – Andrew Linklater (ed.) 1996. *Theories of International Relations*. New York: St. Martin's Press, INC.

Buzan, Barry - Ole Waever - Jaap de Wilde 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Colorado & London: Lynne Rienner Publishers Inc.

C.A.S.E. Collective 2006. "Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto." *Security Dialogue*. Vol. 37(4): 443-487.

Dalby, Simon 1997. "Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse". Teoksessa Krause, Keith – Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. UCL Press.

Degnbol-Martinussen, John – Poul Engberg-Pedersen 2003. *Aid. Understanding International Development Cooperation*. London & New York: Zed Books Ltd.

Der Derian, James 1995. "The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche, and Baudrillard." Teoksessa Lipschutz, Ronnie D. (ed.) 1995. *On security*. New York: Columbia University Press.

Dimier, Veronique 2006. "Constructing Conditionality: The Bureaucratization of EC Development Aid". *European Foreign Affairs Review*. Vol. 11(2): 263-280.

Duffield, Mark 2006. "Human security: linking development and security in an age of terror." Teoksessa Klingebiel, Stephan (ed.) 2006. *New Interfaces between Security and Development. Changing concepts and approaches*. The German Development Institute. Bonn.

Eadie, Pauline 2005. *Poverty and the Critical Security Agenda*. Aldershot: Ashgate.

Eilstrup-Sangiovanni, Mette 2006. "The Future of European Integration Studies: The Road Ahead." Eilstrup-Sangiovanni, Mette (ed.) 2006. *Debates on European Integration. A Reader*. New York: Palgrave Macmillan.

Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman 2001. *Language and Power*. 2nd Edition. Harlow: Longman.

Fairclough, Norman. 1999. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London & New York: Longman.

Faust, Jörg – Dirk Messner 2005. “Europe’s New Security Strategy: Challenges for Development Policy.” *The European Journal of Development Research*. Vol. 17(3): 423-436.

Fierke, K.M. 2002. “Meaning, Method and Practice: Assessing the Changing Security Agenda.” Teoksessa Lawson, Stephanie (ed.) 2002. *The New Agenda for International Relations*. Cambridge: Polity Press.

Fierke, K.M. 2007. *Critical Approaches to International Security*. Cambridge: Polity Press.

George, Jim 1994. *Discourses of Global Politics. A Critical (Re)introduction to International Relations*. Boulder & Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Goetschel, Laurent 2000. “Globalisation and Security: The Challenge of Collective Action in a Politically Fragmented World.” *Global Society*. Vol. 14(2): 259-277.

Hansen, Lene 2000. “The Little Mermaid’s Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School.” *Millennium: Journal of International Studies*. Vol. 29(2): 285-306.

Hettne, Björn 1995. *Development theory and the three worlds: Towards an international political economy of development*. Essex: Longman Group Limited.

Hoogensen, Gunhild – Kirsti Stuvoy 2006. “Gender, Resistance and Human Security.” *Security Dialogue*. Vol. 37(2): 207-228.

Howarth, David 2000. *Discourse*. Buckingham: Open University Press.

Hutchings, Kimberly 2001. “The Nature of Critique in Critical International Relations Theory.” Teoksessa Wyn Jones, Richard (ed.) 2001. *Critical Theory and World Politics*. Colorado & London: Lynne Rienner Publishers.

Huysmans, Jef 2006. *The Politics of Insecurity. Fear, migration and asylum in the EU*. New York & London: Routledge.

Jokinen, Arja - Kirsi Juhila 1993. "Valtasuhteiden analysoiminen." Teoksessa Jokinen, Arja - Juhila, Kirsi – Eero Suoninen 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja - Kirsi Juhila – Eero Suoninen 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja 1999. "Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin." Teoksessa Jokinen, Arja - Kirsi Juhila – Eero Suoninen 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja - Kirsi Juhila 1999. "Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta." Teoksessa Jokinen, Arja - Kirsi Juhila – Eero Suoninen 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jäger, Siegfried 2001. "Discourse and Knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis." Teoksessa Titscher, Stefan – Michael Meyer - Ruth Wodak – Eva Vetter (ed.) 2000. *Methods of Text and Discourse Analysis*. London, California & New Delhi: Sage Publications.

Klingebiel, Stephan 2006. "Converging the role of development policy and security policy? New approaches in Africa." Teoksessa Klingebiel, Stephan (ed.) 2006. *New Interfaces between Security and Development. Changing concepts and approaches*. The German Development Institute. Bonn.

Koivunen, Anu 1996. "Emansipaatio." Teoksessa Koivunen, Anu – Marianne Liljeström (toim.) 1996. *Avainsanat. Kymmenen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Krause, Keith – Michael C. Williams 1997. "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies." Krause, Keith – Michael C. Williams (ed.) 1997. *Critical Security Studies. Concepts and cases*. London: UCL Press.

Krause, Keith 1998. "Critical Theory and Security Studies." *Cooperation and Conflict*. Vol. 33(3): 298-333.

Kingsbury, Damien et al. 2004. *Key Issues in Development*. New York: Palgrave MacMillan.

Laitinen, Kari 1999. *Turvallisuuden todellisuus ja problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuuksista Kylmän sodan jälkeen*. Studia Politica Tamperensis No. 7. Tampere: Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos.

Laitinen, Kari 2005. "Emansipaatio synnyttää turvallisuutta. Turvallisuus on emansipaatiota." *Kosmopolis*. Vol. 35: (3). Tampere: Suomen rauhantutkimusyhdistys.

Lapid, Yosef 1989. "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era." *International Studies Quarterly*. Vol. 33(3): 235-254.

Lawson, Stephanie 2002. *The New Agenda for International Relations*. Cambridge: Polity Press.

Linklater, Andrew 1996. "The Achievements of Critical Theory." Teoksessa Smith, Steve – Ken Booth – Marysia Zalewski (ed.) 1996. *International Theory: positivism & beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.

Linklater, Andrew 2005. "Political Community and Human Security." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Liotta, P.H. – Taylor Owen 2006. "Sense and Symbolism: Europe Takes On Human Security." *Parameters: US Army War College*. Vol. 36(3): 85-102.

Lipschutz, Ronnie D. 1995. "On security." Teoksessa Lipschutz, Ronnie D. (ed.) 1995. *On security*. New York: Columbia University Press.

Leiwo, Matti – Sari Pietikäinen 1996. "Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä." Teoksessa Palonen, Kari – Ilkka Summa (toim.) 1996. *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino.

Locher, Birgit – Elisabeth Prügl 2001. "Feminism and Constructivism: Worlds Apart or Sharing the Middle Ground." *International Studies Quarterly*. Vol. 45(1): 111-129.

Matero, Johanna 1996. "Tieto." Teoksessa Koivunen, Anu – Marianne Liljeström (toim.) 1996. *Avainsanat. Kymmenen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

McSweeney, Bill 1999. *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Milliken, Jennifer 1999. "The Study of Discourse in International Relations." *European Journal of International Relations*. Vol. 5(2): 225-254. Sage Publications.

Niemelä, Pauli – Anja Riitta Lahikainen (toim.) 2000. *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.

Nuruzzaman, Mohammed 2006. "Paradigms in Conflict. The Contested Claims of Human Security, Critical Theory and Feminism." *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*. Vol. 41(3): 285-303.

Olsen, Gorm Rye 2004. "Changing European concerns: security and complex political emergencies instead of development." Teoksessa Arts, Karin – Anna K. Dickson (ed.) 2004. *EU development cooperation. From model to symbol*. Manchester & New York: Manchester University Press.

O'Shaughnessy, Terry 2006. "The European Union – A Responsible Trading Partner?" Teoksessa Vogt, Henry – Hartmut Mayer (ed.) 2006. *Responsible Europe. Ethical Foundations of EU External Affairs*. Houndmills: MacMillan.

Owen, Taylor 2004. "Human Security – Conflict, Critique and Consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition." *Security Dialogue*. Vol. 35(3): 373-378.

Parker, Ian 1992. *Discourse Dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. London & New York: Routledge.

Roberts, David 2006. "Human Security or Human Insecurity? Moving the Debate Forward." *Security Dialogue*. Vol. 37(2): 249-261.

Rusanen, Timo 2000. "Gloaali turvallisuus." Teoksessa Niemelä, Pauli - Anja Riitta Lahikainen 2000. (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.

Siitonen, Lauri 1990. *Political Theories of Development Cooperation – A Study of Theories of International Cooperation*. Wider working papers. World Institute for Development economics Research of the United Nations University. Helsinki: Wider Publications.

Smith, Hazel 2002. *European Union Foreign Policy. What it Is and What it Does*. London: Pluto Press.

Smith, Karen E. 2004. "The APC in the European Union's network of regional relationships: still unique or just one in the crowd?" Teoksessa Arts, Karin – Anna K. Dickson (ed.) 2004. *EU development cooperation. From model to symbol*. Manchester & New York: Manchester University Press.

Smith, Steve 1995. "The Self-Images of a Discipline: A Genealogy of International Relations Theory." Teoksessa Booth, Ken - Steve Smith (ed.) 1995. *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press.

Smith, Steve 2005. "The Contested Concept of Security." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Stern, Maria 2006. "Racism, Sexism, Classism and Much More: Reading Security-Identity in Marginalized Sites." Teoksessa Ackerly, Brooke A. - Maria Stern – Jacqui True (ed.) 2006. *Feminist Methodologies for International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stocchetti, Marikki 2006. "'Euroopan konsensus.' Euroopan unionin toimijuus kehityspoliittisen julkilausuman valossa." *Kosmopolis*. Vol. 36(4): 30-53. Tampere: Suomen rauhantutkimusyhdystys.

Stokke, Olav 1995. "Core Issues and State of the Art." Teoksessa Stokke, Olav (ed.) 1995. *Aid and Political Conditionality*. London: Frank Cass.

Suoninen, Eero 1999. ”Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen.” Teoksessa Jokinen, Arja - Kirsi Juhila – Eero Suoninen 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Sylvester, Christine 2002. *Feminist International Relations. An Unfinished Journey*. Cambridge University Press.

Thomas, Caroline – Melvyn Reader 2005. “Development and inequality.” Teoksessa White & Little & Smith (ed.) 2005. *Issues in World Politics*. 3rd Edition. New York: Palgrave MacMillan.

Thomas, Nicholas – William T. Tow 2002. “The Utility of Human Security: Sovereignty and Human Intervention.” *Security Dialogue*. Vol. 33(2): 177-192.

Tickner, Ann J. 1995. “Re-visioning Security.” Teoksessa Booth, Ken - Steve Smith (ed.) 1995. *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press.

Tickner, Ann. J. 2001. *Gendering World Politics. Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. New York: Columbia University Press.

Tickner, Ann J. 2006. “Feminism Meets International Relations: Some Methodological Issues.” Teoksessa Ackerly, Brooke A. – Maria Stern – Jacqui True (ed.) 2006. *Feminist Methodologies for International Relations*. Cambridge University Press.

Titscher, Stefan – Michael Mayer - Ruth Wodak – Eva Vetter (ed.) 2000. *Methods of Text and Discourse Analysis*. London, California & New Delhi: Sage Publications.

Toje, Asle 2005. “The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal.” *European Foreign Affairs Review* Vol.10: 117–133.

Tooze, Roger 2005. “The Missing Link: Security, Critical International Political Economy, and Community.” Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

Tschirgi, Neclâ 2006. "Security and development policies: untangling the relationship." Teoksessa

Klingebl, Stephan (ed.) 2006. *New Interfaces between Security and Development. Changing concepts and approaches.* The German Development Institute. Bonn.

Uvin, Peter 1993. “‘Do as I Say, Not as I do’: The Limits of Political Conditionality.” Teoksessa Sorensen, Georg 1993. *Political Conditionality.* London & New York: Routledge.

Van Dijk, Teun 1993. “Principles of Critical Discourse Analysis.” *Discourse and Society.* Vol. 4(2): 249-283. SAGE Science Collections.

Van Dijk, Teun 1994. “Critical Discourse Analysis.” *Discourse and Society.* Vol. 5(4): 435-436. SAGE Science Collections.

Van Dijk, Teun 2001. “Multidisciplinary CDA: a plea for diversity.” Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer 2001. *Methods of Critical Discourse Analysis.* London, California, New Delhi: Sage Publications.

Van Munster, Rens 2007. “Security on a Shoestring: A Hitchhiker's Guide to Critical Schools of Security in Europe.” *Cooperation & Conflict.* Vol. 42(2): 235-243.

Vasques, John A. 1995: “The Post-Positivist Debate.” Teoksessa Booth, Ken - Steve Smith (ed.) 1995. *International Relations Theory Today.* Polity Press.

Vogt, Henry 2006. “Coping with Historical Responsibility: Trends and Images of the EU’s development policy.” Teoksessa Vogt, Henry – Hartmut Mayer (toim.) 2006. *Responsible Europe. Ethical Foundations of EU External Affairs.* Houndmills: MacMillan.

Waever, Ole 1995a. “Securitization and Desecuritization.” Teoksessa Lipschutz, Ronnie D. (ed.) 1995. *On security.* New York: Columbia University Press.

Waever, Ole 1995b. “Identity, Integration and Security.” *Journal of International Affairs.* Vol. 3(2): 389-431.

Walker, R.B.J. 1993. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory.* Cambridge: Cambridge University Press.

Walt, Stephen 1991. "The Renaissance of Security Studies." *International Studies Quarterly*. Vol. 35(1): 212-239.

Waltz, Kenneth 1979. *Theory of International Relations*. New York: McGraw-Hill.

Weber, Cynthia 2001. *International Relations Theory. A Critical Introduction*. London & New York: Routledge.

White, Brian - Richard Little - Michael Smith 1997. "Introduction." Teoksessa White, Brian - Richard Little - Michael Smith (ed.) 1997. *Issues in World Politics*. MacMillan Press Ltd.

White, Brian - Richard Little - Michael Smith 2005. "Introduction." Teoksessa White, Brian - Richard Little - Michael Smith (ed.) 2005. *Issues in World Politics*. 3rd Edition. New York: Palgrave MacMillan.

Wiener, Antje 2003. "Constructivism: The Limits of Bridging Gaps." *Journal of International Relations & Development*. Vol. 6(3): 252-275.

Wilkin, Peter 2002. "Global Poverty and Orthodox Security." *Third World Quarterly*. Vol. 23(4): 633-645.

Williams, Michael 1997. "The Institutions of Security: Toward a Theory of Security Organizations." *Cooperation and Conflict*. Vol. 32(3): 387-307.

Wodak, Ruth – Michael Meyer 2001. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London, California & New Delhi: Sage Publications

Woods, Ngaire 2005. "The Shifting Politics of Foreign Aid." *International Affairs*. Vol. 82(2): 393-409

Wyn Jones, Richard 1999. *Security, Strategy and Critical Theory*. Critical Security Studies. London & New York: Lynne Rienner publishers, Inc.

Wyn Jones, Richard 2001. "Introduction: Locating Critical International Relations Theory." Teoksessa Wyn Jones, Richard (ed.) 2001. *Critical Theory and World Politics*. Colorado & London: Lynne Rienner Publishers.

Wyn Jones, Richard 2005. "On Emancipation: Necessity, Capacity, and Concrete Utopias." Teoksessa Booth, Ken (ed.) 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

YK 2000. *Yhdistyneiden kansakuntien vuosituhatjulistus*. YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 55/2.

WWW-dokumentit

Euroopan parlamentti, Euroopan unionin komissio ja neuvosto 2005. Euroopan unionin kehityspoliittinen julkilausuma. [WWW-dokumentti]. Luettu 28.2.2007. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/oj/2006/c_046/c_04620060224fi00010019.pdf#search=%22eurooppalainen%20konsensus%20kehitys%22>

Euroopan unionin portaali. [WWW-dokumentti] Luettu 5.2.2008 <http://europa.eu/index_fi.htm>

Remes, Liisa 2003. *Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 213. [WWW-dokumentti]. Luettu 29.10.2007. <<http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studeduc/9513914267.pdf>>

Aineiston lähteet

Brysselin Eurooppa-neuvosto 2004. Puheenjohtajan päätelmät. 4.-5.11.2004.

Brysselin Eurooppa-neuvosto 2005. Puheenjohtajan päätelmät. 16.-17.6.2005.

Brysselin Eurooppa-neuvosto 2007. Puheenjohtajan päätelmät. 14.12.2007.

Eurooppa-neuvosto 2004. Julkilausuma terrorismin torjunnasta. Bryssel, 25.3.2004.

Laekenin Eurooppa-neuvosto 2001. Puheenjohtajan päätelmät. 14.-15.12.2001.

Lissabonin sopimus. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen muuttamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti. 17. joulukuuta 2007. C360. [WWW-dokumentti] Luettu 5.2.2008.

<http://bookshop.europa.eu/eubookshop/FileCache/PUBPDF/FXAC07306FIC/FXAC07306FIC_002.pdf>

Solana, Javier 2003. Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa. Euroopan unionin turvallisuusstrategia. Bryssel 12.12.2003.

Solana, Javier 2005. "Shaping an effective EU foreign policy." Brussels, Konrad Adenauer Foundation. 24.1.2005. [WWW-dokumentti.] Luettu 27.1.2008.

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/discours/83461.pdf>

Solana, Javier (2002) "Global challenges for the European Unions common foreign and security policy." 16.10.2002. At the inauguration of a diplomatic academy of the ministry of foreign affairs of the republic of Poland. [WWW-dokumentti] Luettu 27.1.2008.

<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/discours/72765.pdf>